İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ YIL 5 SAYI 59 EYLÜL 1995 60.000TL (KDV DAHİL) ISSN 1300-4158

Önce oku anla sonra eleştir

İÇİNDEKİLER

OZAN YILMAZ Önce Oku... Anla... Sonra Eleştir ____ 1

2 İnsan Felsefesi Açısından: İnsancıl Damar **MÜSLÜM KABADAYI**

ÇETİN ATEŞ Seni (Şiir) ____ 3

4 ____ Pozerit **AFŞAR TİMUÇİN**

NİHAT ATEŞ Endişeci Palazlar ve Bunca Adam (Şiir) ____ 5

6 ____ Toplumcu Edebiyatımız ve **MUSTAFA BAYRAM**
Türk Modernleşmesi

ALAZ Mutluluğa Cevaplar (Şiir) ____ 10

11 ____ Hoşgörüsüzlüğün Nedeni Olarak **CEMİL GÜZEY**
Argumentum Ad Hominem veya Kişiliğe Saldırı

MUSTAFA TOPAL Sağduyunun Tuzakları ____ 16

22 ____ Mamak ve Şiir (Şiir) **ALİ BİÇER**

ALİ BALKIZ Hasan Hüsetin'in Şiirinde İdeoloji ____ 23

26 ____ Eminelerden Bir Emine **GÜNGÖR GENÇAY**

FARUK BAL Alevin Çiçeği (Şiir) ____ 27

28 ____ Bireysel Bir Roman: Çağrısız Hayalim **SİNAN KUTLU**

İSMET ALICI Kayıplara (şiir) ____ 32

33 ____ Yürümek **OZAN YILMAZ**

MUSTAFA ÖZ Halk Denen Bilge Var Mı? ____ 37

38 ____ D/Ağ (Şiir) **ALATTİN BADIR**

SEDAT YILMAZ Popüler Kültür ____ 39

44 ____ Solingen (Şiir) **MUAZZEZ MENEMENCİOĞLU**

M. BAYRAM İLKİMEN Merhaba İnsan ____ 45

46 ____ Kültürel Gücün Odakları **AUGUSTO ROA BASTAS**

MESUT AŞKIN Şiirler ____ 47

48 ____ Direniş Komitesi İle Söyleşi **GÜREL SÜRÜCÜ**

HASAN HÜSEYİN GÜNDÜZALP Adana'nın Temmuzlu Söylemleri ____ 50

MUHİTTİN ÇOBAN

51 Armudun İyisini Yemek İçin Yedirilen **HÜSEYİN HİLMİ BULUNMAZ**
Elma Şekerinin Sapının Elde Kalması

YILMAZ ELMAS Oğuz Koyutürk İle Söyleşi ____ 52

53 ____ Öykü Üzerine Söyleşi **GÜLGÜN ARIGÜMÜŞ**

SEÇKİN GÜNDÜZ Son Martı (Öykü) ____ 58

59 ____ Yakarış Değil (Şiir) **SÜEN ÇANKAYA**

CENGİZ GÜNDOĞDU Yıldız Güncesi ____ 60

64 ____ Sesin Duvarını Aşıyor Çığlık (Şiir) **AYDIN ÖZTÜRK**

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A4 boyutundaki kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur.

Sahibi
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Yazışleri Sorumlu Yönetmeni
NİHAT ATEŞ
Bilgişlem Sorumlusu
CELAL ERGÜN

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Ofset Hazırlık
İnsancıl Teknik Bölümü

ISSN 1300-4158

Görsel Yönetmen
BUKET ÇETİN
Kapak Tasarımı
BUKET ÇETİN
Baskı
Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75
Dağıtım
Yay-Sat

Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han. No 40-42 Kat 5 Cağaloğlu / İstanbul Tel: 511 79 94-513 93 99
Ankara Temsilciliği Burak Gürcan Necatibey Cad. Lale Sok. 4/18 Sıhhiye Ankara. Tel: (0312) 232 00 80
Antakya Temsilciliği Müslüm Kabadayı Silahlı Kuvvetler Cad. No 3 Antakya. Tel: (0326) 214 53 31
Adana Temsilciliği Hasan Hüseyin Gündüzalp Muhittin Çoban. Piramit İşhanı. Kat 1. Atilla Altıkat Köprüsü yanı
Konya Temsilciliği Kazım OĞUZ Sahaf Oğuz Rampalı Çarşı No 37 Konya Tel 0332 353 01 61

Abone olmak için PTT'den 666 043 no'lu posta çeki veya T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul 11 37-38678 Berrin TAŞ adına 600.000 TL yatırmanız yeterlidir. Avrupa 80 Mark T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul Döviz Hesabı 11 37-314 499 17

Önce Oku... Anla... Sonra Eleştir

Bir kuşkuyu yaşıyorum bu günlerde. Bir soru kuşkuya dönüştü giderek. "Nasrettin Hoca gerçekten yaşadı mı?" Yaşadıysa fıkralara konu olan durumlar yaşandı mı? "Evet" ise yanıt, hem de binlerce kez benzeri durumlar yaşandıysa, neden biz "düşünen insanlar" habersiz gibi yaşıyoruz, "kıssadan hisse" çıkartmıyoruz? Yorumlama yeteneğimizi mi yitirdik? Bunları neden yazdığımı anlatmadan önce, Nasrettin Hoca'nın çok bilinen bir fıkrasını anımsatayım: Hoca eşeğinin sırtında, oğlu yaya giderken, "çocuğu yürütüyor" diye eleştirilir İnip çocuğu bindirince de, "yaşlı adam yayan..." diye eleştirilir. İkisi biner, ikisi yürür... yine eleştirilir...

Düşüncelerine önem verdiğim bir arkadaşıma İnsancıl dergisini önerdim. Pek okumadığını, okumayı da düşünmediğini söyleyerek eleştirilerini sıraladı... Okusa, okumuş olsa, çoğu eleştirilerinin yersiz olduğunu görecekti. Görmek... anlamak istemiyordu belki de... "Hüküm" verilmişti... Üst mahkemeye (Aklın muhakemesine) başvurmak gereksizdi...

Ülkede onca önemli konu varken bir star sistemi tutturulmuş, dergide boyuna Enis Batur, Fethi Naci, Orhan Pamuk vs. eleştiriliyormuş... Enis Batur'un ne olduğunu bilmeyen yokmuş. Altı TV kanalında birden çıkan O.Pamuk'un burjuvazice desteklendiği, şişirildiği apaçık ortadaymış. Ona, durumun bu kadar net olmadığını, medyatik etkiyle kapitalist sisteme karşı olan birçok kişinin bunları önemsediğini, olumladığını, okuduğunu söyledim. Ayrıca bunlar soldan sayılarak, birçok "sol" yayının sanat sayfalarının baş köşelerinde ağırlandığı da bir gerçek... Bunlar ortaya konmasa, sistemin edebiyat-sanat alanındaki starları, insanı sinsice -içten içe- sisteme entegre ederken (hem de sol söylemle) siz neredeydiniz insani kültür-sanat mücadelesi verenler" diye eleştirilmez miydi?

Bu derginin yazarları ülke/dünya sorunlarına da duyarsız değil. Kürt sorunundan demokratikleşmeye, yabancılaşmadan yeni dünya düzenine, sosyalizmden insanı ilkelliğe/yeni bir ortaçağa sürükleyen kapitalizme, irtica sorunundan insanlaşmaya kadar birçok konu dile getirilip insani çözümler önerilmekte. (Tabi tüm bunlar dergi okunur ise, anlama niyeti varsa anlaşılabilir...)Bu sorunlardan bir tanesi tek ve ana sorun olarak konsa (ki birbiriyle ilintilidir sorunlar), bu sefer de; "şu konuya saplanıp kaldılar, asıl şunlar daha önemli, hem asıl çabanızı sanat-kültür alanında göstermelisiniz" eleştirisi hazırdır...

Bir başka eleştiri; "bu dergi sisteme karşı ise neden beş yıldır toplatılmadı, yayınlayanlar para/hapis cezası almadı?" (DGM'de yargılanmıştı...) Toplatılmak... ceza almak zor değil bu ülkede... İçinde bol "Kürdistan" sözü geçen bir yazı yayınlamak yeterli çoğu zaman... Sırtımızı dayadığımız parasal bir güç, belli bir örgüt/parti olmadığına göre, birkaç sayı sonra dergi yayınlanamaz hale gelirse... yöneticiler ceza alırsa "eleştirenler" yardım eder mi? Yoksa kimileri sevinirken "üzgün" demeçler mi verir? (Ben, her yazarımızın, güdümsüz kendince olası riskleri göze olarak, özverili ve içten bir çabayla, sistemi/yasaları değil, insanı/gerçekleri baz alarak yazdığını düşünüyorum. Sorunların politik bir söylemle değil, anlaşılır güncel bir söylemle ifade edilmesini daha doğru buluyorum. Bu, bir çekinceden kaynaklanmıyor. Sorunlara duyarlı, gerçekleri arayan, fakat politik terminolojiye yabancı bir çok insana, sistemin dili dışında anlayabileceği bir dille ulaşabileceğimizi ve böylece insanlaşma yolunda bir adım daha atmasını sağlayabileceğimizi düşünüyorum. Aksi durumda, bildiklerini birbirine tekrarlayan, kısır bir "politize sanatçılar grubu" olarak kalınabilir. İnsancıl böyle olmadığı için... insana ulaştığı için, insanın günlük yaşamını da açımlayıp hayata ayna tutabildiği için önemlidir!) Dergi kapatılırsa, nice okur "bizi... insanı insansızlığa mahkum ettiniz... böyle yapmamalılardı, güzelim dergiyi yok ettiler..." diye eleştirmez mi?

Kavramlar karıştırılıp ajitasyona pirim verildiğinden,tedbir "korkaklık", sorumluluk "ürkeklik", ceza almak "cesaret", belli bir örgüte/gruba entegre olmamak "pasiflik" olarak nitelendiriliyor (Bu "keskin" eleştirileri yapanların çoğu, bırakın bir şeyler yapmayı üretmeyi... okumuyorlar bile...) Sisteme karşı farklı görüş/üslup/tavır/yöntem seçenlerin tercihlerine saygı duymalıyız. Aynı yönde,aynı yolda, fakat başka kulvarda olmak, birbirimizi kösteklememizi değil, desteklememizi gerektirir diye düşünüyorum. Yeter ki gerçekten, emekten, insandan yana olalım... eleştiriler insaflı ve yapıcı/üretken olsun... dedikodu/suçlama olmasın... örneğin, bir yayının ya da kişinin niteliğini aldığı cezalarla ölçmeyelim... (12 eylül sonrası Nazlı Ilıcak hapis, Cem Karaca sürgün, Yaşar Kemal cezasızdı... Ne oldu?...)Hapis yatan, işkence gören, ölümden dönen niceleri var ki bugün "ajan", "dönek" ya da" sistemin sözcüsü" durumunda. (Sistem, çizmeyi aştığında sözcüsünü de cezalandırır(mış gibi yapar). Bu sizi yanıltmasın) Bence, ceza, hapis, işkence: ölüm en önemli kriter olmamalı "rüştünü ispat" için... (Üstelik bunlar, "uzağımızda" da değil.. yolumuz üzerinde...)

"Düşmana inat bir gün daha yaşamak/yaşatmak", dışarda insanların arasında kararlı, direngen insani mücadeleyi sürdürmek... bu toplumda az şey mi? İnsancıl, beğenmediğimiz yasaları... sistemi... yanılsamaları değiştirmek, her alanda sorunlara duyarlılık yaratmak, yaşamı insani sanatla güzelleştirmek... şiirleştirmek, ajitasyonla değil de insanların insani duygularına seslenerek "farklı bir söylem" ile düşünce üretmek, benzer duyarlılıkları "farklı bir terminoloji ile dile getirmek... insanlaşmak için var!

Sadece sol'da değil, toplumun her kesiminde gözlediğimiz yanılgıları ve beynin doğru/bilimsel çalıştırılamamasından kaynaklanan yanılsamalı bakışı ve bunun günlük yaşayışımızla/sistemle ilgisini ortaya koymak, tartışmaya açmak, yaşadığımız çelişkilere ve handikaplara işaret etmek için yazıyoruz çoğumuz... Tartışılmayan, güncelimiz içinde "yanlış" yaşadığımız sorunları ("anlamak", "içselleştirmek" vs.) gündeme getirerek, bir eksikliği de giderdiğimizi düşünüyorum. Yanıtlarının çoğu bu yazılarda var olan sorularla/eleştirilerle karşılaştığımda (özellikle de dergiyi okumayanlar/yarım okuyanlar tarafından) ne söyleyebilirim? "Önce oku... anla... sonra eleştir"den başka...

İnsancıl'a soğuk bakan(ve okumayan) kimileri de C.Gündoğdu'nun kişiliğini ve tavırlarını bahane ediyor (Okurların çoğu da C.Gündoğdu için okuyor...)Önce şu; İnsancıl sadece C.Gündoğdu demek değildir. Onlarca yazarı/emekçisi var... Binlerce okuru var Ancak yıllardır -kendi üslubuyla- özveri içinde insani mücadele sürdürdüğünden saygıdeğer bir insandır Gündoğdu. (Sahi, onun kuşağından hayatta olup da "dönmeyen" mücadeleyi sürdüren kaç kişi kaldı?..) Kusurları yok mu? Var... Her birimizin olduğu gibi... Çocuğu gibi sevdiği İnsancıl'ı büyütmek... yardımsız yürüyecek hale getirmek için gösterdiği çaba, bu yoldaki "kusurları", farklı kişiliği de göz önüne alınırsa anlaşılabilir diye düşünüyorum...

Eleştiri niyetine dedikodular da üretiliyor "Dedikodu niteliğini aşmadıkça üretilmesi de, yanıtlanması da gereksiz.. Sonuçta söyleyeceğim şu; onlarca yazar/yazı olan bir dergi, tek yazar/yazı ile değerlendirilmemeli... Okur, özellikle İnsancıl okuru, herhangi bir dergiyi bile "yarım" bırakmamalı, "yarım" (ilgisini çeken bir-iki yazıyı) okuyup değerlendirmemeli... İnsancıl okuru boşuna okumamalı... İnsani mücadelesi adına hiçbir şey yapmayıp, "yanlışım/ çelişkim ortaya çıkar" diye hiçbir şey üretmeyip... ürettiğinde de kendini ürettiğinin ardına saklayıp içine katmayarak sadece eleştirenlerden olmamalı... Gelişmeli....geliştirmeli... Aynasına bakabilmeli; "nasıl yaşıyorum... ne yapıyorum niçin...nasıl yapıyorum" diyebilmeli... "Doğrusu olmayan yanlışlar"ın içsel ve dışsal nedenlerini bulabilmeli... dönüştürmeye çalışmalı insani olana doğru... "En iyisini" yaptığında bile, eleştiriye hazır olabilmeli... Sahi... Nasrettin Hoca yaşadı mı?

Ozan YILMAZ

İnsan Felsefesi Açısından: İnsancıl Damar

Müslüm KABADAYI

Üretim; ihtiyaçla odaklanan, ancak, insanın yaşamını anlamlı kılmayı amaçlamasıyla bir değere dönüşen eylemliliktir. Doğrudan nesnelerden yararlanarak yeni nesneler üretmek, insanı diğer varlıklardan ayıran en önemli bir eylemlilik olmakla birlikte, insanlaşma sürecinin temel sıçrama noktası, " nesneyi okuma " ile gelişen zihinsel yaratma süreciyle doğrudan ilgilidir.

Tarihsel materyalist yöntemle ve diyalektik ilkelerle doğayı, toplumları ve yoğunlaştırarak söylemek gerekirse insanı anlamak kadar, müdahale ederek değiştirip geliştirmeyi önemseyen Marksizm, kendisinin yakaladığı temel yöntemin bir örneği olarak yeniden değerlendirilmeye çalışılıyor. Bunda, özellikle Marksist felsefeye dayandırılan ve en çok Soyvet deneyinin odak alındığı pratiğin eleştirisi öne çıkarılıyor Çok değişik örneklemelerden yeni teorik çözümlemeler ya da tesbitlere ulaşılıyor Böyle bir yolun tercih edilmesini, didaktik eleştirel bakışla da uyumlu görüyorum. Çünkü en gelişkin örnek ya da belirleyici unsurdan hareketle dünün anlaşılması ve özellikle yarına ilişkin politikaların üretilmesi doğru yöntemdir. Ancak, bu yöntemin pratiğin değerlendirilmesinde alan veya zaman sınırlamasının yapılmak durumunda kalındığı konularda yeterli olmadığını da belirtmek istiyorum.

İnsan, biyolojik özellikleriyle birlikte özellikle duyusal ve düşünsel gelişim bakımından çok karmaşık bir yapıdadır. Birçok olgu, durum ya da eylemlilik göstermektedir ki, insanın toplumsallaşma süreci ve buna bağlı olarak bir kimlik edinimi, bir kimyasal işlem gibi gerçekleşmiyor. Bunun en açık örneği, Dünya'nın çok değişik coğrafyalarında yaşayan halkların farklı kültürleri gerçekleştirmelerinde, kişilerin farklı karakterler kazanmalarında, hatta kardeşlerin farklı tavır ve edaya yönelmelerinde görülmektedir. Böyle bir noktadan konumuza girişimizin nedeni ne ? Kuşkusuz insan felsefesi...

Marksizmin toplumların gelişimini irdelerken, zıtların, birlikteliği ve mücadelesi çerçevesinde yaşanan çelişkileri " artıdeğer " kavramıyla birlikte ekonomik açıdan temellendirdiği biliniyor. Lenin'in buna emperyalizm olgusunu çözümleyen ve devrimci iradeyi önemseyen yeni boyutlar kazandırdığı da ortada. Ekonomi politiğin insan yaşamından silinmesinin devletin sönmesiyle yakından ilişkili olduğu ve yeryüzünün gerçek cennete dönüştürülmesinin, sınıf çelişkilennin sona erdirilmesi ve kollektif bilince dayalı ortaklaşmacı bir toplumsal yapımın gerçekleştirilmesiyle mümkün olduğu ana hedefi de biliniyor Peki tüm bu bilinenlere rağmen, Dünya'da ya da ülkemizde Marksist hareketteki bunca karmaşa niye ?

Pratikte yaşanan kavram kargaşalığı, politik yoğunlaşma farklılıkları ve özellikle Dünya Solu düzeyindeki entellektüel üretimlerin çeşitliliği vb. noktaları "karmaşanın niyeliği" bakımından, insan felsefesiyle odaklaştırarak ele almakta yarar görüyorum. Bunu yaparken, yaklaşık yirmi yıllık politik yoğunlaşma deneyimimin bir kültür hareketi olarak **İnsancıl Antakya Temciliği** sürecinde yaşadığımız bazı önemli durumlarla örnekleyerek anlaşılır kılmayı doğru buluyorum.

Verici - İletici - Alıcı ilişkisi içinde insanın nesnel bilgiye ulaşması, buna öznel açıdan yeniden eylemliliğe dönüştürmesi çok farklı şekillerde gerçekleşiyor. Bazan da potansiyel olarak depolanabiliyor, çok farklı ve kendine uygun bir ortamda açığa çıkabiliyor. Bunların başında da bir yansıma olarak hainlikler, intiharlar ya da büyük aşklar ve fedakarlıklar geliyor Şimdi binlerce yıllık sınıflı toplumların, egemen olan davranış biçimleriyle adeta genlere işlenen kodlamalar gibi davranış geliştirmeye alışmış bir insan jenerasyonunu, toplumsal devrimlerin büyük dalgaları içinde herşeyiyle değiştirip dönüştürmek mümkün olmamıştır Bir Spartaküs hareketi, binlerce yıl süren bir köle yaşamının kölelerin davranışına verdiği biçimi parçalama açısından önemli bir neşter olmuştur. Ama aynı köleci yaşamdan kaynaklanan davranış biçimi bugün " Gavurun ekmeğini yiyen, gavurun kılıcını çalar " sözüyle yaşatılabilmektedir Bu durumu bir başka örnekle dile getirmekte yarar var

Babam, belli zaman dilimlerinde insanlarla ustaca diyaloglar kurardı. Özellikle aile dışındaki kişilerle hoşgörü ve sorun çözme konusunda duyarlı ilişkiler kuran babam, öyle anlar olurdu ki birden parlar, bağırır çağırır, olmazsa önündeki eşyaları sağa sola savururdu. Niye böyle davrandığını sorduğumuzda ise, yatıştığı zamanlarda, "Pis damarım tuttu işte, kusura bakmayın" derdi. "Sütü bozuk" "damarı tutmak" olarak deyimleşen bu ruh halinin de açıkça ortaya koyduğu gibi kişilerin toplumsal süreçlerden süzülüp gelen ve genlere işleyen davranış biçimlerimi görmekteyiz. Yani biz "damar takip etme" olgusuyla karşı karşıyayız. Bunun çok önemsenmesi gerektiğini ileri sürüyorum. Niye mi?

Geçen akşam **İnsancıl Antakya Emekçilerinden** Şemsettin Bilgin arkadaşımızın bir yazısını okudum. Müthiş bir " dehşet"e kapıldım. Bu yazıyı Cengiz Gündoğdu'nun kendisinden mutlaka istediğini söyledi. Şiir, öykü ve piyes denemeleri de olan Şemsettin kardeşime " Tüylerim diken diken oldu" dedim. Gerçekten yaşanmış birçok olayın içinden süzülerek çelikleşmiş bir kimlik kazanan Cemil Hayk adlı

yoksul bir Arap kahramanın, Fransız işgali yıllarında Samandağı-Antakya çevresinde yürüttüğü gerilla mücadelesini destansı bir anlatımla işlemişti yazısında. Yakında İnsancıl'da yayınlanırsa, okuyucunun benim " dehşetimi " daha iyi anlayacağını sanıyorum. Fransız komutanının " Senin gibi iki adamım olsa, burda çok uzun yıllar kalabiliriz" demekten kendini alamadığı, Cemil Hayk, tarihteki birçok örneğinde görüldüğü gibi insan fedakarlığının, yüksek duyarlılığının güzelliklerini yaşayan eylemleriyle halkın belleğinde bugün de yaşıyor Şimdi soruyorum: Cemil Hayk, bu güzellikleri nasıl kazandı ? Eylemlilik içinde kendini nasıl geliştirip güzelleştirdi ? Düşmana teslim olmaktansa ağabeyi Cemil Hayk ile birlikte, onun kurşunuyla ölmeyi tercih eden topal kardeşinin dramını anlamak ise, bambaşka bir noktaya götürüyor insanı.

"Niye mi?" Sorusunu anlatırken Cemil Hayk'ten bahsetmek zorundayım. Bunun nedeni ve anlamı şu İnsan bedensel anlamda var olmayı tercih ettiği oranda küçülüyor Bedenini, zamanını ve yaşadığı günü aşan bir duyarlılıkla insanlara, halka ve doğaya aşık olduğunda çirkinliklerden, yani çıkarcılık ve korkaklıktan uzaklaşıyor

Bir yere gelmek istiyorum. Sevmek öğrenilmez, sevgi anlaşılmaya çalışılamaz. Öğrenme, epistemolojik bir gelişimin yöntemidir Gerçekten " aşk " anlamındaki sevme, insanı çok geniş yollarda çok sarp uçurumlarla mücadeleye sürüklüyor Bu gönüllülü bir yolculuk oluyor Gönüllülük ise, insanın ağır olan, çirkin olan yüklerini üzerinden atıyor Mutluluğu içselleştiriyor " Artı - değer " ekonomi politik, insanın " gönüllü " olma yüceliğini kemiren en büyük düşmandır Buna da bir örnek vermek gerekiyor

Köylerimizde, beldelerimizde muhtarlık kurumu, özerk yönetimi çağrıştırıyor Bilindiği üzere bu kurumun esas unsuru " ihtiyar heyeti" dır Kimileri ihtiyar heyeti, köyün ya da mahallenin deneyimli, yaşlı insanlarının bir araya gelmesiyle oluştuğunu düşünür Oysa " ihtiyar " sözcüğü, " gönüllü " anlamına geliyor Demek ki, toplumların yerleşik düzene geçtiği dönemle birlikte, toplumun ortak sorunlarını çözmek, yönlendirmek için " gönüllü birlik " ihtiyar heyeti. Bunu da insan felsefesinin tezlerinden biri olarak değerlendirmek mümkün: Ortak yaşamın temel dinamiği " gönüllülük" tür.

Şimdi **İnsancıl Antakya Temsilciliği'yle** birlikte edindiğimiz gözlem ve deneyimlere değinebiliriz. Marksist açıdan insanın güzelliğini ortaklaşmacı yaşamda bulan ideolojik yaklaşım içinde olduğunu iddia eden bazı insanlar, siyasallaşma adına hangi çelişkilerle iç içe yaşıyorlar ? Bir kez ülkemizde sol kültür, ideolojik öngörüleriyle önemli oranda çelişerek gelişmiştir Kitlesel ilişkilerin en güçlü olduğu dönemlerde bile, insanı güzelleştiren devrimci kültür ve ahlakı, temellendirme öne çıkarılamamıştır Ekonomik refah arayışı, grup egemenliğini tesir etme çatışmaları, hayatı bir yönüyle yakalama, kaba halkçılıkla geleceğe yönelme, kültür ve sanatın ucuz bir araca dönüştürülmesi, estetikten yoksunluk vb. olumsuzluklar ağır basmıştır Bu arada müthiş kahramanlıklar, fedakarlıklarla toplumsal sürece yedirilen insancıl damarlar da yaratılmıştır. Bugün Türkiye'de solun, devrimci hareketin insan felsefesi açısından en büyük açmazı, gönüllülük temelinde ortaklaşmacılığı körelten berbat bir "sahiplenme yarışı"dır Sahiplenme, beraberinde araçlaşmayı, amaçtan uzak kullanım anlayışını ve giderek güvensizliği oluşturuyor.

Biz; **İnsancıl Emekçileri** olarak kendi içimizde ve diğer güçlerle bu " törpü" nün bir sonucu olan yaklaşımlarla boğuşarak gelişiyoruz. Öncelikle insanın insanı anlamasının ve birlikte davranma ilişkilerinin örülmesinin birbirinizi sevmekten geçtiğini kavramamız gerekiyor. Ölümüne sevmek, devrimci kültürün insan ilişkilerine yüklemesi gereken en önemli insani unsurdur Böyle bir kültür, harcamayı veya yararlanmayı değil kollektif davranmayı geliştirir. Farklılıklar içinde çoğalmayı sağlar

Seni

Seni ruhumun boğuntusunda

seni taşralı zehrada

seni mülkiyeli çiğdemde

seni yazın fundalığında

seni boğulmuş bir gecenin nabız atışları nda

seni kentsel yaşantıda dilberleşen

ağır edalı cilveliklerde

seni yok olası

bitmeyesi

çıldırtıcı

heyecanlarda aradım

dört yanım hapsonulsa güzelliklerle

aranır gözlerim seni

aranır asi yüreğim sevecenliğini

ara durur şu dinmeyen fırtınamı

dümencisi aklım

kısacası canım

tekrarlanan film gibi her gün tekrarlar

dururum seni

ve artık resmoluşudur zihnimde güzelliğinin

Çetin ATEŞ

Pozerit

Afşar TİMUÇİN

İşportacı tezgahlarında, tarakların, aynaların, kremlerin, tıraş sabunlarının yanında, pırıl pırıl kutular içinde satılan o şeyleri merak eder dururdum. Geçenlerde bir işportacıya bunlar nedir diye sordum. Adam ilk defa gerçek bir aptal görüyormuş gibi yüzüme derin derin baktı. " Bunlar pozerit " dedi. Anlamadığımı görünce bir garip oldu ve sordu " Gerçekten bilmiyor musun, yoksa dalga geçmek için mi soruyorsun ?" Yemin billah ettim, bilmiyorum dedim. " Pozerit işte, ne bileyim, hani erkeklerin şeyine takılır " dedi. O zaman adamın " pozerit " dediği şeyin kılıf olduğunu anladım. Affınıza mağruren söylüyorum, bendeniz bu konularda esaslı bir cahilimdir İnsan vardır bu kılıfın kaç çeşit olduğunu, hangi çeşidinin ne zaman nerede nasıl kullanılması gerektiğini bihakkın bilir Bendenizin böyle şeylerden anlayacak vaktim ve olanaklarım olmadı. Biz yaşamın eğrisini doğrusuna denk getirmeye çalışırken nice pozeritler satıldı, nice pozeritler yırtıldı

Herkesin değişik bir yapısı vardır İşportacısının "pozerit " adı altında sattığı o " prezervatif " denilen aleti insanlar nasıl kullanır şaşarım. Ben heyecanı da öfkesi de sevinci de çok çabuk geçen biri olarak onu kullanmaya kalksam, dur şimdi ne yapıyorduk demeye kalmadan ve daha bir adım bile atmadan ışın sonuna gelmiş gibi olurdum. Savaştan önce kılıç kuşanmayı, eğlenceden önce üstbaş düzenlemeyi, şarkıya başlamadan önce gırtlak temizlemeyi anlarım da, tam heyecana gelmişken o heyecanı zedelemeden özenle pozerit giyinmeyi doğrusu anlayamam. Diyorum ya, bu bendeki bir eksiklikten geliyor, benim öfkem çabuk geçer, sevincim kısa sürer, kinlenmeye kalmadan düşmanlık duygularım siliniverir Adam vardır, on yıl önceki bir uyuşmazlığın intikamını almak için hazırlıklara girişir Ben ona gıpta ederim ama yapamam. Kimi komşusuna kızar, beşinci kattan aşağıya bağırır, dur geliyorum der, yavaş yavaş hazırlanır, pers orduları gibi işi hiç aceleye getirmeden yola koyulur, gıder aşağıda komşusuna iki tokat atıverir Ben bunu yapmaya kalksam, üçüncü katta öfkem beni yarı yolda bırakıverir

Göz yaşartıcı aşk şiirleri yazdığımıza bakmayın, dünyanın girdisi çıktısı içinde aşka ayıracak vaktimiz de pek olmamıştır Haydi vakit ayırdık diyelim, çulsuzun yüzüne kim dönüp de bakacak ? Hele o zamanlar, bizim gençliğimizde kızların yakınlığını görebilmek için geleceği azçok parlak biri olmak gerekirdi. Arkadaştan alınmış eski hırkayla, altı delik ayakkabıyla, dizleri çıkmış pantalonla dolaşana kimse koca adayı olarak bakmazdı. Cebinde pozeritle dolaşan arkadaşlarımız da vardı, onlar bizim çok sevdiğimiz ama bizden daha değişik insanlardı Bizler ucuz Marmara şarabını yüz gram kaşar peyniri eşliğinde ruhumuza sindirirken olmazlıkları olur eder gibi davranıyor olsak da gerçekte heyecanlarımızı bastırıyor, isteklerimizi içimize gömüyor olurduk. İçip içip felsefe yapmak yaşamak anlamına geliyorsa biz de gençliğimizde iyi yaşadık demektir

Bizi uzaktan görenler bir şey sanırlar, feleğin kıçına parmak atmış insanlar diye değerlendirirler. Şimdi şu yaşımda daha iyi anlıyorum, yaşamadan yaşayamazsınız ya da yaşamın yerine başka bir şey koyamazsınız. Ben kendi payıma yaşamanın yerine felsefeyi ve edebiyatı koymuştum. Sık sık içimdeki manastıra çekiliyor, orada bir takım doğruları arayıp bulabilmek için gecemi gündüzüme katıyordum. Bu arada iyi bir eş, iyi bir baba, iyi bir yurttaş olmanın hazzını yaşamaya, çalışıyor, bir isteyene beş vermek için canımı dişime takıyordum. Size kimseyi memnun edemediğimi, ne iyi bir eş, ne ıyi bir baba, ne iyi bir yurttaş olabildiğimi rahatça söyleyebilirim. İyi bir eş olmak için varınızı yoğunuzu ortaya koyduğunuzda beceriksiz bir aptal durumana düşersiniz. İyi bir baba olmak için çırpındığınızda sizi yeterli görmeyen çocuklarınızın katı eleştirileriyle karşılaşırsınız. İyi bir yurttaş olmak için emek harcadığınızda "şüpheli şahıs" damgası yersiniz.

Soğuk evde gece yarıları ayağımda botlarla, kafamda kalın şapkayla, sırtımda külüstür paltoyla okuyup yazmaya çalışırken neyi ne kadar yaşamış olduğumu bilemiyorum. Ancak bir zaman geldi, yaşamdan daha başka bir değer olmadığını, yaşamın üstünde bir yaşam bulunmadığını anladım. Yaşamla sorunluysak gene yaşama dört elle sarılacaktık. İyi ama, belli bir yaştan sonra yaşamaya soluğumuz yetecek miydi ? İçimizdeki manastırı yıkıp ortalığa çıkabilecek miydik ? Bir de baktım, nicedir kendimle yüzyüze gelecek, kendimi gözleyecek, kendimi izleyecek vaktim hiç olmamış. Ben yalnızca deli atlar gibi koşmuşum. O sırada

dünyada kim bilir kaç kılıf atılıp yenisi alınmıştır! Ayrıca, bir de baktım, dostlar arasında ay sonunu ıple çekmek durumunda olan bir tek ben kalmışım. Dostlarımız, kendilerini topluma ve insanlığa adarken, bir yandan da, ne ıyi etmişler, çoluk çocuklarının geleceğini güvence altına almışlar, günü de bir güzel kurtarmışlar, üstelik "şüpheli şahıs" da değiller Ne güzel!

Geçenlerde bir gazetede Borges'in bir şiirine rasladım. Ben elli beşimde uyandım, adam seksen beşinde uyanmış. Ah, diyor bir daha dünyaya gelebilseydim neler yapmazdım! Daha çok yanlış yapardım, daha çok dağa tırmanırdım, daha çok ırmakta yüzerdim, daha çok dondurma yerdim. Aslına bakarsanız, birkaç yıldır ben de öyle düşünüyorum. İnsan kendini yaşama alabildiğine bırakmalı Ancak bu da bir ustalık işi. Elin adamı vur patlasın çal oynasın gidiyor, bız her işin içine duygusallık karıştırıyoruz. Sonunda bizimki her zaman hastalıklı bir sona bağlanıyor Başkasından dayak yerken onuru o kadar da incinmeyen bir kadın sizden bir söz işitti mi ağlamaya başlıyor Bu defa siz onu ağlatmamak için elinizden geleni yapmak adına bin türlü yük yükleniyorsunuz. Diyorum ya, bizler ne iyi bir baba, ne iyi bir koca, ne iyi bir sevgili, ne iyi bir mudi, ne iyi bir seçmen, ne iyi bir üye olma şansına sahibiz.

Bu bizler gibilerin, bu pozerit kullanmayı bile becereremeyenlerin işi çok zor dostlarım. Biz yaşamayı yüzümüze gözümüze bulaştırdık bır güzel Kendinizden önce karşınızdakini düşündünüz mü olmuyor Belki de biraz bencil olmanız gerekıyor Evden kaçıp yedi yıl sonra dönebilseydiniz kim bilir yakınlarınız sizi ne çok severdi. Sevgilinize olmadık acılar çektirebilseydiniz kim bilir size ne ölçüde bağlanırdı, ikide bir karşınıza "giderim ha " diye çıkmazdı. Komşularınızla ilgili yakası açılmadık bilgileriniz olsaydı çok iyi bir komşu diye bılinirdiniz. İyi şair damgasını yemek için çalakalem şiirler yazmanız yeterliydi. Derse girmeseydiniz, girdiğinizde, yanılıp girdiğinizde öğrencilerinize laz fıkraları anlatsaydınız meslektaşlarınız da öğrencilerınız de sizi nereye koyacaklarını bilemezlerdi. İyi bir romancı olmayı istediyseniz arzuhalci diliyle yazacaktınız, güzel bir anlatıma ne gerek vardı ?

Gerçekten ben de Borges gibi düşünüyorum. Yaşam güzeldir ve onun üstünde onu yok saymamızı gerektirecek hiçbir değer yoktur İyi ama nasıl bece-receğiz bu yaşama işini? Sen neyi nasıl yaşayacaksın ihtiyar, elli yedi yaşına gelmişsin, pozeriti bile tanımıyorsun? İçinin soğuk manastırında durmadan insanla ılgili bir şeyler arayarak yaşamışlığı gerçekleştirebılir misin? " Yanlız yitirenler kazanacaktır " diyen kitaba inanmakla bir yerlere ulaşabilir misin? Güneş aşağıya doğru iniyor. Yaşam harcanmak içindir, ancak kımi yaşamını yaşayarak kimi de yaşamayarak harcar Biz sanırım yaşamayarak harcadık. Öyle olsun ne yapalım. İçimizin manastırında, loş odalarda, sert sedirlerin üstünde insanı, varlığı, dünyayı tartışırız İnsan kendine yetebilmeli. Kendine yetebilen insan gerçek insandır. Başkalarıyla çoğalmaya gelince, o her zaman kolaylığa bağlı. Küçük insan yaşamı, gerçek insanın yaşamını zorluyor Bu aşağılık değerler dünyasında daha çok pozerit, daha az sevgi. Aşkın gücü sıfıra doğru yaklaştıkça pozerit satışları artacaktır Ne güzel onu alıp özenle bir yerlerine takıvermek. Becerene aşkolsun !

Endişeci Palazlar ve Bunca Adam

konuktuk elbet göçecektik

konuktuk elbet göçecektik

her ağaçtan düşen her yaprağın

her zeminde yankısızlığıyla buluştuğu

toprak dedikleri parçanın

endişeci palazlarından

konuktuk elbet göçecektik

konuktuk elbet göçecektik

sanılır ki

toprak dedikleri parçanın

endişeci palazları

hep böyle yollara vuruk

ve hep saatine saatine kuruk bunca adamdan

bildik veda şarkıları isteyecek

oysa doğru şarkı:

kaynayan kanayan yaşam

kaynayan kanayan yaşam

kocaman ve mavi

bir dünya olarak

düşünülmedi hiçbir zaman

konuktuk elbet göçecektik

konuktuk elbet göçecektik

her savruluşun bir teorisi olduğuna inanan

bütünlüğün ve yorgunluğun yalnızlığının

yıldıramadığı bunca adam

Nihat ATEŞ

Toplumcu Edebiyatımız ve Türk Modernleşmesi

Mustafa Bayram MISIR

Giriş

Türk modernleşmesi karşısında devrimci aydınlanmacı edebiyatımızın tavrının ne olması gerektiği üzerine düşünüyorken öldü Aziz Nesin. Ölmeden, tarihteki sarsılmaz onurlu yerini almadan önce katıldığı bir panelde şu sözleri söylediği haber bültenlerine geçti: "Mustafa Kemal döneminde aydınlar en yüksek devlet kademelerine oturtuluyordu, şimdi ise hapislere tıkılıyor." Anadolu aydınlanmasının anıt isimlerinden Aziz Nesin'in bu sözleri, Kemalist aydınlanmanın sol üzerindeki yıpratıcı etkisinin en somut görünümlerinden biridir Sol, hele de toplumcu edebiyatımız, Kemalist aydınlanmanın çirkin ördek yavrusu olmadığına bırakın halkı, kendisini bile ikna edememiştir Bu yüzden toplumdaki meşruiyet zeminlerinin (siyasal, kültürel vb.) sınırlarını çizen, (sınıflar mücadelesinin son derece özgül bir yansıması olarak) geleneksel ile modern arasındaki güçler dengesi olmuştur yani yüksek islam (siyasal islam) ile Kemalizm arasındaki denge Kendisine toplumcu diyen edebiyat, Kemalizmin kendisine açtığı meşruiyet alanında yaşamayı yeğlemiş, toplumda işçi sınıfının siyasal örgütlerinin işçi sınıfı lehine güçlü bir cephe (toplumsal devrime meşruiyet alanı) açtığı zamanlarda bile edebiyatta bir işçi sınıfı cephesi (devrimci aydınlanma hareketi) yarat (a) mamıştır

Siyasal islamın Kemalizmle yürüttüğü ideolojik hegemonya (meşruiyet) kavgasında Kemalizmi şöyle böyle " tuş "a yatırdığı bugünlerde, tabırı caizse aynı gafletin sürdürülmesi, devrimci aydınlanma cephesi açmak isteyenler açısından Kemalizm ve onun sözde sol devamcıları ile kesin bir hesaplaşmayı zorunlu kılmaktadır Önemle belirtilmesi gereken, bu hesaplaşmanın hem siyasal islamın hem de onunla ittifak halinde olan post modern söylemlerin hesaplaşmasının bir benzeri olmadığıdır. Bu hesaplaşma, toplumda devrimci bir aydınlanma hareketi yaratmak isteyenlerin aynı zamanda siyasal islama ve postmedernizme karşı giriştiği köktenci eleştirinin bir devamı olarak düşünülmelidir Kemalist aydınlanmacılığı, islamcı ya da postmodernist gericiliği yatay olarak kesen devrimci bir eleştiridir niyet edilen ve yapılması gereken

Kapitalizme Geçiş Sürecinde Toplumsal Sınıflar ve Edebiyat

Türkiye'de kapitalizmin gelişmesi ve toplumsal sınıflar, sosyalist hareketimiz içinde henüz görüş birliğinin sağlanamadığı bir alandır Devrimci bir teorik insanın önkoşulları sayılabilecek böyle bir alanda ikna edici kapsamlı bir bilimsel çalışmanın da yokluğu, tartışmanın grupların grupsal varlıklarını sürdürmelerine hizmet edecek tarzda yürütülmesini doğurmakta, oldukça farklı görüşler savunulabilmektedir.

Bu tartışmayı önceleyen kapitalizm öncesi üretim biçimleri tartışmasının, yani daha bilinen adıyla asya tipi üretim tarzı tartışmasının genel eğilim olarak sonuçlandırıldığı söylenebilir Genel eğilim, Osmanlı Devleti'nin merkezi feodal bir devlet, toplumun da özgün bir feodal toplum olduğu yönündedir Kanımca, tartışmanın kavramsal ifadesinde çıkan sorunlar bir yana, Osmanlı toplumunun klasik feodalizmden son derece farklı bir toplumsal yapı gösterdiği kabullenilmelidir Bu toplumsal yapının özgünlükleri ifade edilmek koşuluyla, kavramlaştırmanın "merkezi feodal" ya da "asya tipi" şeklinde olması bir önem taşımaz. (1)

İşte bu toplumsal yapı Osmanlı'da merkantilist üretime daha önce başlanmasına rağmen, kapitalizme ulaşmayı, yani modern toplumsal sınıfların (burjuvazi ve proleterya) doğuşunu geciktirmiştir Osmanlı toplumunda kapitalizm iç dinamikleriyle gelişmemiş tüm diğer sömürgelerde olduğu gibi sömürgecilik ilişkileriyle taşınmıştır Bunun sonucu olarak son dönemlerine kadar Osmanlı'da kapitalizmin belirtik sınıfları değil, sömürgeciliğin meydana getirdiği, pre - kapitalist sınıflarla birlikte varlığını sürdüren " asalak " kapitalist (burjuva) kategoriler (komprador burjuva) açığa çıkmıştır

Osmanlı toplumsal yapısının asya tipi üretim tarzı tartışmalarında ortaya konan beş özgünlüğünden biri "doğu despotizmi"dir Devlet, toplumsal artık ürünün büyük bir kısmını kendi elinde yoğunlaştırmakta ve bunun sonucu olarak varlığını bu artıkla sürdüren ve toplumda egemen gücü oluşturan toplumsal tabakalar (devlet sınıfları) açığa çıkmaktadır Belirtik kapitalist sınıflaşmanın açığa çıkmayışı, üstyapısal tezahürünü aydınlanmanın Osmanlı toplumunda gecikmesi olarak göstermiştir Bu gecikmiş aydınlanmanın taşıyıcılığını sömürgeciliğin açığa çıkardığı orijinal sınıflar değil, " doğu despotizmi"ni ayakta tutmak isteyen devlet sınıfları arasındaki kavganın modernleşmesi tarafı yapmıştır Devlet sınıflarının bu kavganın tarafı olarak, "restoratörler " ve " revülüsyonerler " olarak ikiye ayrılması Tanzimattan sonra iyice belirgin hale gelmiştir Restoratörler, eski toplumsal yapının ve devlet geleneğinin sürdürülmesinden yana iken, diğerleri iyi ya da

kötü bir değişim talebinin taşıyıcısı idiler. Ancak amaç aynıydı: Osmanlı Devleti'nin çözülüşünü önlemek yani " doğu despotizmini " yaşatmak. Osmanlı'da batılı aydınlanmanın tohumları devlet sınıfları arasındaki bu mücadele içinde atılmış, nihayetinde doğum " tercüme odasında " gerçekleşmiştir. Bundan sonra batılı aydınlanmanın taşıyıcısı olan aydın iktidar mücadelesinin tarafı olmuştur. "Jön Türkler", "İttihat ve Terakki" hep bu aydınlanmanın ürünüdür ve her zaman gıdasını onun taşıyıcısı aydınlardan almıştır. (2)

Bütün isimleri sayma külfetine katlanmadan bu aydınlanmanın edebiyat eliyle yürütüldüğünü, bu anlamda aydınlanmanın teorik - bilimsel temelinin de edebiyat yoluyla atıldığını gösterebilmeyi umuyorum: Namık Kemal, bir edebiyat adamı ve aynı zamanda şarkiyatçı aydınlanmanın ilk fikir babasıdır. Tanzimat Edebiyatı olarak kodlanan dönemin tüm batı esinli temsilcileri Namık Kemal fikirlerinin takipçisi durumundadırlar. Namık Kemal, doğu merkezli bir aydınlanma için batıdan öğrenmek diye formüle edebileceğim bir Osmanlı merkezli şarkiyatçılığı benimsiyordu. Namık Kemal'in etkisinin daha iyi anlaşılabilmesi için bir başka meşrutiyetçi'den, Resneli Niyazi'den sözedeceğim. Resneli Niyazi, meşrutiyet için dağa çıktı, isyan etti ve meşrutiyetin ilanını istedi. Böyle bir hareketi yürüten kişinin "burjuva aydınlanmanın temellerine sahip olması" beklenir. Anılarında aynen şöyle yazıyor: "Okul arkadaşlarımla ve özellikle toplumla dünya durumundan sözettikçe Namık Kemal'in, bu büyük yurtsever'in saygıdeğer adı, anıtlaşan kişiliği, ortaya koyduğu yapıtları sözkonusu oluyor, bunların aydınlığıyla ulusun büyüklerine, siyaset alanındaki büyüklerimize millet yolunda yararlıkları görülenlerden sözedebiliyorduk. Böylesine bilgisi olan yüksek zekası alkışlanması gereken, yurt uğrunda tuttuğu yolu değerlendirilmesi gerekirken bir köşeye itilip atılıvermiş olması beni düşündürüyordu. Bu düşüncelerin altında kaynayan kanımı, varlığımla o yükselişi önleyen engelleri yoketmek yolunda ölümü göze almayı görev sayıyordum." (**Resneli Niyazi Bey'in Anıları**, Akt. Yalçın Küçük, Aydın Üzerine Tezler 1, s. 502) Hepsi bu...

Bu dönemi izleyen Servet - i Funun ya da Fecr - i Ati Edebiyatı fikir düzeyinde Tevfik Fikret'in genelden ayrılan vurgusuyla seçilir. Tevfik Fikret, Namık Kemal'den daha "ödünsüz" bir aydınlanmacıdır (ama yeterince 'siyaset'çi değildir.). Tevfik Fikret ne Osmanlıcı bir aydınlanma: ne de Milli Edebıyat gibi Türkçü bir aydınlanma taraftarıdır Tevfik Fikret, farkında olup olmadığı bir yana bu ikilemlerin dışında, daha saf bir batılı aydınlanma istemiştir. İçinde bulunduğu edebiyat pratiğinin herhangi bir fikri taşımaya elverişsiz olması, Tevfik Fikret'in marjinalce de olsa durduğu zemini değiştirmez.

Milli Edebiyat, Osmanlı Devleti'nin yıkılışına Türk ulusçuluğu ile karşı durmak istemiştir. Ömer Seyfettin, Mehmet Emin Yurdakul gibi isimlerin temsil ettiği bu edebiyat, Kemalist hareketin asıl esin kaynağıdır Fikri düzeyde Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp Türk ulusçuluğunun temellerini atmışlar, kurtuluş olarak ulusçuluğu göstermişlerdir

1908'de İttihat ve Terakki'nin iktidara gelmesiyle devlet sınıfları içinde değişim isteyenlerin kesin zaferi kazandığı söylenebilir. İttihat ve Terakki, siyasal ve ideo-kültürel olarak batılı aydınlanmanın temsilcisidir. Ancak, bu hareketin "bize özgü" de olsa bir burjuva sınıfının temsilcisi olduğu idia edilemez. Burjuva sınıfının yokluğunda onun siyasal ve ideo - kültürel bir ajanının iktidarı gibi özgül bir durum tespiti yapılabilirse de kanımca tarihi bu denli zorlamanın bir anlamı yoktur. "Doğu despotizmini" ayakta tutamayacağını anlayan İttihat ve Terakki, sömürgeciliğin yarattığı nesnel koşulların baskısıyla, iktidara geldiği ilk günden başlayarak üzerinde yükseleceği bir toplumsal katman (burjuva sınıfı) arayışına ve inşasına girişmiştir. Tarihin sömürgeci devletlerce çizilen seyri, İttihat ve Terakki'ye bu olanağı tanımadı. Bu işi gerçekleştirmek, Türk ulusçuluğu temelinde batılı aydınlanma savunucusu Kemalist harekete düştü. Türkiye'de "milyonerler" yaratma şerefi Kemalist diktatörlüğün olmuştur.

Kemalist hareketin anti - emperyalist kimliği üzerine solda genel kabul gören anlayış son yıllarda tartışılır oldu. Bu olumlu bir gelişmedir. Başkaya'nın **Paradigmanın İflası** adlı yapıtında bu tez reddedilmektedir. Kanımca, bütününü Kemalist harekete maletmemek koşuluyla, 1919 - 1923 arasında Anadolu'da emperyalist işgale karşı bir halk savaşı verilmiştir. Burada yakalanması gereken nokta, emperyalist işgale karşı Anadolu halklarının kalkıştığı isyanın aynı zamanda bir tarafını Kemalist hareketin çektiği ve birden çok tarafı olan bir iç savaş olarak yaşanmasıdır. Hem Yalçın Küçük'ün hem de Fikret Başkaya'nın eserlerinde dile geldiği gibi bu iç savaş emperyalizme karşı girişilen dış savaştan çok daha kanlı olmuştur. 1923'te Kemalist hareket iç savaşın galibi olarak Türkiye Cumhuriyeti'ni kurdu. Kemalist hareketin sınıf karakteri, Osmanlı'dan artakalan bir devlet sınıfı, sivil - asker bürokrasidir 1908'de İttihat ve Terakki ile başlayan serüven 1923'de bu devlet sınıfının istikrarlı bir iktidara kavuşmasıyla yeni bir evreye girer. Kemalist hareket, batılı aydınlanmacı kimliğine uygun üstyapısal reformlara girişir.

Kemalist hareket'in İttihat ve Terakki'den ayrılan en önemli yönü çok uluslu bir kimlik olarak Osmanlı devlet anlayışından, aydınlanmanın gereksindiği ulusçu devlet anlayışına evrilmiş olmasıdır. İttihat ve Terakki içinden çıkmış olan bir fraksiyon, "milliyetçiler" Kemalist hareket'in esin kaynağı olmuş ve Kemalist hareket İttihat ve Terakki'nin öteki fraksiyonlarını da içinden geldiği devlet geleneğinin kazandırdığı alışkanlıkla tasfiye etmiştir

Türk modernleşmesi bundan sonra daha istikrarlı bir seyir izler Kemalist hareket, bir yandan toplumda kapitalist ilişkilerin tedrici ilerlemesini sağlarken, öte yandan kendi meşruiyetini yani sivil - asker bürokrasinin modernleşmesi (aydınlanmacı) diktatörlüğünün meşruiyetini sağlamaya çalışmıştır. Kadro olayı bu arayışın bir sonucudur. TKP devşirmeleri Kemalizme bir kimlik oluşturmak için, 1930'larda Yakup Kadri önderliğinde **Kadro** dergisinde biraraya gelmişlerdir Sivil asker bürokrasinin, Osmanlı'dan arta kalan bu devlet sınıfının kapitalizme geçiş sürecinde daha sağlam yer edinmek etkisizleşmemek güdüsüyle girdiği bu arayış, kısmen başarılı olmuştur. "Sınıfsız imtiyazsız bir kütleyiz" savsözüyle özetlenebilecek olan bu yaklaşım, tekelci kapitalizmin iyice palazlandığı bugünlere dek etkisi azalarak varlığını sürdürmüştür.

Türkiye'de kapitalistleşme süreci, sıyasal iktidarın böyle bir özgül toplumsal katman tarafından pre - kapitalist sınıflarla işbirliği içinde elde tutulması dolayısıyla

burjuvazinin en başından devletle içiçe ve tekelci karakterde gelişmesiyle şekillenmiştir. Kemalist diktatörlük, sermaye birikimini devlet eliyle gerçekleştirmiş, meta üretiminin ve bankaların tümüyle "özel" kapitalistlere devri bugüne dek uzanan ve hâlâ süren bir sürece yayılmıştır Bu yüzden Türkiye'de kapitalist gelişmede etkin bir rol oynayan ve kendisi de burjuvalaşan sivil - asker bürokrasi gelişmenin ilk evrelerinden beri devlet iktidarı içinde önemli bir güçtür.

Oldukça özet bir biçimde izah etmeye çalıştığım ve Kemalizmin anlaşılması için çubuğu sivil - asker bürokrasiden yana bükerek anlattığım süreç, burjuvazinin devletleşmesi esnasında zaten hazır olarak bulunan resmi ideolojiyi yani Kemalizmi benimsemesini doğurmuştur. Resmi devlet ideolojisi olarak Kemalizm bugün de bir burjuva ideolojisi (siyaseti) olarak varlığını cançekişerek de olsa sürdürmektedir.

Kemalizmin üstyapısal reformlarıyla hızlanan ve tekelci devlet kapitalizminin bugün emperyalizmle tam bir bütünleşme süreciyle süregelen Türk modernleşmesinin edebiyattaki serüveni, Cumhuriyet Döneminde Kemalizmin milliyetçi hezeyanlarını besleyerek sürer

Görece kısa olarak belirlersek, Kemalist edebiyatın ilk dönemi Halide Edip Adıvar ve Falih Rıfkı Atay gibi Kemalizmin "kurtuluş savaşını" ve Mehmet Emin Yurdakul gibi Türk milliyetçiliğinin fevkalade güçlü duygularını işler Bu ilk dönemde Atatürk'ü bir kutsal kişi, Türkleri bir kutsal ulus olarak görme belirgindir Görece bunun dışında olan Yakup Kadri bile, **Yaban'da** cahil Anadolu köylüsünün kurtuluşunu Ankara'dan gelen top seslerine bırakmıştır yani Kemalizme.

Cumhuriyet'in ilanıyla başlayan ve ikinci emperyalist dünya savaşının sonuna kadar süren bu dönem, Türk modernleşmesinin yeni bir evresiyle, **Garip**'le sonlanır. **Garip** sistemin meşruluk alanı içinde çıkmış, görece genişleyen burjuva sınıfının eğilimlerine uygun olarak, Kemalizmin ilk dönem aşırılıklarını halklaşarak aşmayı başarmıştır. Köy Enstitüleri, özellikle **Bizim Köy** ve Mahmut Makal olayı, **Garip** halklaşmasının bir benzeri (devamı) olarak düşünülürse, söylenmek istenen daha da belirginleşecektir sanıyorum. **İkinci Yeni** ise **Garip'i** izleyen ama 1950 60 arasındaki baskı döneminin şekillendirdiği Türk modernleşmesinin yeni bir evresidir. (**İkinci Yeni Üzerine Eleştirel Notlar**, İnsancıl, Eylül '94) Öykü ve romanda da aynı eğilim daha cılız olarak izlenir.

1960'lı yıllarla birlikte edebiyattaki Türk modernleşmesi, iyi ya da kötü açığa çıkan toplumcu düşüncelerle kesişir. 1960'lı yıllara kadar farklı kanallardan gelişen toplumcu edebiyat ile modernleşmeci Türk edebiyatının bu talihsiz kesişmesi, genel olarak Türk modernleşmesine hizmet etmiş, toplumcu edebiyatın kimliksizleşmesini doğurmuştur 1980'lere kadar devam eden bu durum, eylülist dönemde, Türk modernleşmesinin yirmi yıl boyunca sürdürdüğü toplumcu edebiyat ile olan birlikteliğini kusmasıyla son bulmuştur Durumu daha iyi gözleyebilmek için TDK ve onun çıkardığı **Türk Dili Dergisi'nin** 1940'lardan 1990'lara kadar olan serüveni izlenebilir '40' lı yılların sonunda **Garip** şiirinin desteklendiği (Ataç,'50 'li yılların sonunda **İkinci Yeni'ye** yeşil ışık yakıldığı, '60' lı ve '70' li yıllarda "sol" la ittifaka girildiği açık seçik görülecektir '80' li yıllarda devlet müdahelesiyle bu ittifağın nasıl bozulduğu da görülecektir

Bu bölümü Ataç'tan sözetmeden bitirmek haksızlık olur Nurullah Ataç, edebiyatta Türk modernleşmesinin yetiştirdiği ve bu modernleşmeye birinci dereceden hizmet etmiş resmi bir eleştirmendir Edebiyat dünyasının '40' lı yılların "acılı kuşağına" toplumcularına bütün duyargalarını kapatmasının önemli bir yürütücüsüdür Ataç. '60' lı yıllar ve sonrasında toplumcularla girişilen ittifak Ataç'ı gözden düşürmüsse de '80' lerden sonra eski itibarını sözde toplumcular nezdinde bile yeniden kazanmıştır

Türk Modernleşmesi ve Toplumcu Edebiyat

Türkiye'de toplumcu edebiyat tarihi Nazım'la başlar Türkiye'de sol düşüncenin başlangıcını modernleşmesi düşünlerle birlikte arayan büyük çoğunluk karşısında İdris Küçükömer Prens Sebahattin'in islami tonları olan halkçı düşüncesini solun başlangıcı saymaktadır Her iki yaklaşım da, yani solun tarihini Namık Kemal'le başlatıp İttihat ve Terakki ile sürdüren Yalçın Küçük de, Prens Sebahattin'le başlatan Idris Küçükömer de yanılgı içindedir Bunlarda sol sayılabilecek düşünsel unsurların varlığından sözedilebilir belki; ama, solun tarihi Türkiye'de TKP 'nin önceli olan akımlar ve TKP ile başlar (TKP öncelinde İstanbul'da ve Ankara'da halk kurtuluş savaşı içinde ayrı ayrı sol örgütlenmeler mevcuttur)

Nazım Hikmet, yalpalayarak gelişen burjuva aydınlanmacılığı karşısında proleteryanın devrimci aydınlanma penceresini şiirine taşımış, böylece toplumcu edebiyatımız daha başlangıçta temsil ettiği sınıfın siyasal etkinliğiyle kıyaslanamayacak denli güçlü bir etki yaratmıştır Nazım, yüzünü sivil asker bürokrasinin cılız aydınlanma düşüncesine yani Kemalist hareketin zaferine değil, proleteryanın yarattığı 1917 Ekim Devrimi sarsıntısının etkisiyle proleteryanın devrimci düşüncesine, marksizme çevirmişti. Bu Nazım'ın yarattığı etkinin de maddi temelini teşkil eder Böylece, süregelen edebiyat geleneğinden Kemalist edebiyatınkiyle kıyaslandığında onu gülünç duruma sokan (işte hececiler vs.) ve dolayısıyla etkisi altına alan bir büyük kopuş gerçekleştirmiştir Resimli Ay dergisinde "putları yıkıyoruz" kampanyasını başlatan Nazım, devrimci bir sınıfın düşüncesinin temsilcisi olarak, edebiyatta Kemalist aydınlanmanın önünü de açmıştır Resimli Ay'ın " Putları Niçin Yıkıyoruz?" adlı başyazısından sadeleştirerek aktarıyorum " Her toplumun yaşadığı döneme özgü bir takım düşünceleri vardır Bu düşünceleri insanlar açık bir şekilde kavrayamadıkları için onları bazı kişilerde temsil edilmiş görmek isterler Bu düşünceleri en iyi hazmeden, onu her anlamıyla kendisine yansıtan kimseler o düşüncenin temsilcisi olarak görülür Biz o kişiye baktığımız zaman onda kendi düşüncelerimizi, düşlerimizi, rüyalarımızı görürüz. İşte bunlar toplumun o günkü düşüncelerinin temsilcileridirler

İşte bizde putları yıkmakla eskimiş, çürümüş, mütehaccir putları devirip yeni fikirlere, yeni akımlara yol açmaktan başka birşey yapmıyoruz." (**Resimli Ay**, 1929, sayı 6) Nazım Hikmet putları devirerek, yol açmıştır. Bu yol açıcılığın bile Kemalist aydınlanmanın kendisine yapılamaması onun cılızlığının bir göstergesidir. Kemalist hareket, bu cılızlığı yüzünden söylem oluşturamadığı, hegemonya inşaa edemediği her an zora başvurmuş, meşruiyetini, her diktatörlük gibi zorla kurmuştur.

Tüm bu söylenenlerden anlaşılacağı üzere, top-

lumcu edebiyatımız başlangıçta Türk modernleşmesiyle köktenci bir kopuşu yaşamış, kendine ayrı bir tarihsel kanal açmıştı Ne yazık ki, işçi sınıfının son derece zayıf olduğu ve dolayısıyla siyasal öznesinin de etkisiz olduğu koşullarda bu devrimci edebiyat, Kemalist diktatörlük tarafından yeraltına itildi. Nazım Hikmet tutuklandı, şiirleri yasaklandı.

Burada işçi sınıfının siyasal öznesinin yani TKP nin bugünden baktığımızda çok daha net olarak gözüken ihanetinin, Kemalizme sunduğu desteğin toplumcu edebiyatımız üzerindeki yıpratıcı ve bozucu etkisi özellikle vurgulanmalıdır Zaten, Nazım Hikmet'in cezaevine konulmasıyla yeraltına itilen toplumcu edebiyatımız, 1960' lı yıllara kadar, esas olarak varlığını "yeraltında" sürdürmüş (40'ların acılı kuşağı); TKP'nin bu bozucu etkisi, asıl olarak 1960'lı yıllarda hem siyasal hem de kültürel olarak, solun Kemalizmle gidiği ittifakta görülmüştür

1960' lı yıllara kadar Türk modernleşmeci edebiyatı bir kanaldan, toplumcu edebiyatımız ise ayrı bir kanaldan gelişmesini ve varlığını sürdürmekteydi. Dolayısıyla, 1960' lı yıllara kadar, toplumcu edebiyatımız, TKP yüzünden Türk modernleşmesi ile köklü bir hesaplaşmaya giremese de, kendisi ile Kemalizm arasına Kemalizmin göğsümüze sapladığı onbeş kanlı bıçağın acısını duyacak denli kesin bir ayrılık koymaktadır

Yakup Kadri'nin **Yaban'ı** karşısında Sebahattin Ali'nin **Kuyucaklı Yusuf'u** söylediklerime somut bir örnektir **Yaban'ın** Ankara'dan gelen top sesleriyle yani umutla bittiğini belirtmiştim. **Kuyucaklı Yusuf** ise Yusuf'un sevdiğini kollarında yitirmesiyle, umutsuzlukla biter Ankara'yı umut olarak gören Yakup Kadri'nin karşısında, Ankara'yı yeni bir karanlık olarak gören Sebahattin Ali işte devrimci aydınlanmacı bakış budur

Kimileri Nazım Hikmet'in **Kuva-i Milliye Destanı'nı** bu tezi çürüten bir örnek olarak göstermeye heves edebilir **Kuva-i Milliye Destanı**, Anadolu köylüsünün emperyalizme isyanının destanıdır. 1919 - 23 arasının destanıdır, 1923 sonrasının değil.. Ancak, yukarıda belirtmiş olduğum TKP' nin bozucu teorik etkisi, 1950' li yıllarda Menderes diktasının gelenekçi bir kapitalizm arayışına girişmesiyle birlikte iyice açığa çıkmış, toplumcu edebiyatımız gelenek ile modern arasındaki kavgada yeni bir cephe açmak yerine Kemalizmin açtığı modern cephenin meşruiyeti içinde varolmayı yeğlenmiştir 1960' lı yıllar boyunca yaşanan budur

Kemal Tahir, modernleşmeci düşünceyi sol sayan kimi aydınların aksine, bu gelişmeye karşı durmaya çalışmış önemli bir isimdir. Kanımca, Kemal Tahir, birçok başka noktada, soldan eleştirilebilir ama Kemalizme karşı aldığı tavır asla soldan bir eleştiriye tabi tutulamaz. Kendisini Türk modernleşmesinin kucağına atan sözde toplumcu aydınlar Kemal Tahir' in düşüncesini elbirliğiyle (hatta asla sözde toplumcular kategorisine sokulamayacak olan Yalçın Küçük bile, Kemal Tahir'e Peyami Safa'yı tercih edeceğini yazarak) olumsuzladılar Yalçın Küçük, katıksız bir modernleşmeci, halka güvensiz bir sol aydın olarak Kemal Tahir'e karşı solun aldığı tavrın en radikal temsilcisidir Bunu büyük bir talihsizlik sayıyorum. Birçok ilerici ve devrimci üzerinde olumlu etkisi olan Yalçın Küçük'ün bu tavrı, onlarda anlamsız bir Kemal Tahir düşmanlığını da beraberinde getiriyor Kemal Tahir Kemalizm karşısında toplumcu edebiyatın onurudur Açıkçası bu aynı zamanda siyasal bir tartışmadır ve ben, modernleşmeci (burjuva) solun, proleterya sosyalizmi tarafından kesin olarak tarihin derinliklerindeki yerine gönderileceğine büyük bir inanç taşıyorum.

1971' li devrimci çıkışı, Türkiye'de bağımsız sınıf siyasetinin gelişme koşullarını yaratmıştır 1960' lı yıllarda burjuva sosyalizmi olarak, Kemalizmle karışık yükselen marksizm, '71 hareketiyle proterya sosyalizmi doğrultusunda devrimci bir içerik kazanma yoluna girmiştir Ancak bugünden baktığımızda rahatlıkla söyleyebiliriz ki, bu hareket sözde toplumcu edebiyatçılarımız arasında tek bir yaprağı bile kıpırdatmamıştır 1960' lı yıllarda başlayan gelişme kesintisiz bir biçimde devam etmiş, bu sözde toplumcu cenah TKP'nin şemsiyesi altına sağınmıştır Hikmek Kıvılcımlı ve Nazım Hikmet gibi birkaç onurlu ismin dışında 1930' lu yıllarda ihanet batağına saplanan TKP, 1970' li yıllarda da aynı işlevi görmüş, verdiği icazetle, modernleşmeci kimi burjuva aydınlarının toplumculuklarını tescillemiştir

1980'e kadar uzanan yirmi yıl boyunca, Türk modernleşmesi, Kemalizm, sol içinde ciddi bir tartışmaya yol açmamış (3), sol genel olarak kendisini bu modernleşmenin devamı olarak algılamıştır. Bu tür salt ilerlemeci tarih anlayışı da marksizmin pozitvist bir yorumundan başka birşey değildir (Marksizmin tarih anlayışı ilerlemecidir ama bu düz bir çizgi demek değildir.) Örneğin Ataol Behramoğlu, **Mustafa Suphi Destanı**'nı yazmış, ancak **Mustafa Suphi Destanı'nı** yazarken bile Kemalizmle hesaplaşmayı belli ki aklının ucundan geçirmemiştir. Destanda yalnızca komünist gelecek düşleyen bir insan ve onun bir denizde boğulması vardır. Bu yüzden destan devrimciler arasında bile beklenen etkiyi yapmamış, son derece soğuk karşılanmıştır. Yalnızca bu bile Ataol'un bugün giyindiği kemalist kimliğinin önceden beri varolduğunu göstermektedir.

Bu dönemde, toplumcu olmayıp da toplumculuğu tescil edilenler, 1980' den sonra, eylülist dönemde, geçmişte yapılan herşeyi hor görüp, bir nevi edebiyat itirafçısı olmuşlar, toplumculuktan yana içlerinde ne kalmışsa, en ince ayrıntısına kadar, burjuvazinin kendileri için çıkardığı dergilerde, Hürriyet **Gösteri'de Milliyet Sanat'ta, Gergedan'da,** birer birer kusmuşlardır

Memet Fuat, Fethi Naci gibi eleştirmenler, hâlâ "toplumcu" olduklarını söylemelerine rağmen, geçmişte temsilcisi oldukları Kemalist aydınlanmacı toplumsal edebiyat çizgisinin savunusunu bile yapmamışlar, kusmukların kirlettiği edebiyat caddelerinde trafik polisliğine devam etmişlerdir (4) Memet Fuat bugünlerde trafik polisliğini bir köşeye bırakıp, T.C.'nin neden ve nasıl bölünemeyeceği üzerine derin yazılar yazarak başka bir tür polisliğe heves etmiş görünüyor Kemalist aydınlanmacı estetiğin çirkin yüzünü yalnızca bu bile açığa sermektedir.

Bu bölümü bitirmeden solun Kemalist aydınlanmacı estetikle girdiği ittifakın ucube çocuğundan, yani Anadolu narodnlk edebiyatı diye niteleyebileceğim halkçı edebiyattan sözetmem gerekiyor Gerçekçilikle ilgisi olmayan, tarihsel düşüncenin ilk evrelerinde açığa çıkmış "iyilik ve kötülüğün savaşı" gibi basit bir felsefi temasal şemaya oturan ve mekan ya da kişi olarak kendisine köy ya da köylüyü seçen bu edebiyat, u-

zun süre "sol" addedilmiştir. Yalçın Küçük, haklı bir biçimde bu edebiyata tavır almıştır. Seksen sonrasında acının sefalet edebiyatı halini alan Anadolu narodnizminin sosyalist edebiyatla uzak ya da yakın bir ilgisinin olamayacağını bir kez daha tekrar etmeyi bir görev sayıyorum. İlk örneği Ataç'ın övgüsüne mazhar olan Mahmut Makal'ın **Bizim Köy'u** olan (ve genellikle Köy Enstitüsü çıkışlıların, öğretmenlerin temsilcisi olduğu) bu edebiyat, halkçı bir aydınlanma perspektifi taşıdığından gerici ve yoz burjuva edebiyatı içine tümüyle sığmasa da bu aynı edebiyat sosyalist (toplumcu) olarak hiç nitelenemez.

Ahmet Arif, Enver Gökçe, Hasan Hüseyin gibi şiirsel söyleyişlerini yerellik üzerine kuran kimi şairler toplumcu edebiyatın halkçı fraksiyonunu oluştururlar. Yani onlar Kemalizmin halkçı kanalı içinde değerlendirilemezler. Ancak, seksen sonrasında kimi cezaevi şairleri acının sefalet edebiyatını yaparak, Anadolu narodnik edebiyatı içindeki tartışılmaz yerlerini (kimileri son derece anlaşılmaz ve savruk şiirler yazsalar da; kimileri, asla Kemalist olmasalar da) almışlardır.

Bugün, devrimci muhalefetin (iyi ya da kötü) yükselişe geçtiği gözlenebilmekte, eylülist dönemde kendini kusan Türk modernleşmecisi burjuva edebiyatçıları Kemalizmin siyasal islam ve Kürt modernleşmecileri tarafından alt edildiğini görüp, bir kısmı burjuvazinin liberal söylemine eklenmekte, bir kısmı bu sefer modernleşmeciliklerini kusup (postmodern olup) siyasal islamla ve Kürt modernleşmecileriyle hoşgörü temelinde bir birliktelik aramakta, hâlâ Kemalist kalar bir kısmı da "toplumcu" larla yeni bir birliktelik aramaktadır Bu yeni birlikteliğin hamiliğine soyunanlar var. Tarihin boşluk tanımadığı doğrudur TKP tarihin derinliklerine gitti ama giderken tarihsel misyonunu yanında götürmedi. Şimdi birileri bu misyona soyunuyor İlkesel olarak Anadolu aydınlanmacılığının anıt isimleri devrimci aydınlanmanın onurlu öncelleridir. Ama sözkonusu olan bu anıt isimler değil, örneğin Yaşar Kemal, bugün de devrimcilerin yanındaki onurlu yerini almıştır. Sözkonusu olan ve bilinen ilgili iki çevrenin hamiliğine soyunduğu Türk modernleşmesinin bile artık yükünü omuzunda istemediği artıklarıdır Türk modernleşmecilerinin ölüm çanlarının çaldığı bugün, hiçbir devrimci aydınlanmacı, laik cephe diye tutturan ve arkadaşlarını cayır cayır yakan devletten laiklik günü dilenen bu heriflerin gözünün yaşına bakma lüksüne sahip değildir.

Eylemde duraklama, ölüm demektir (Lenin)

(1) Önem taşımaz derken, retorik tartışmasını kastetmiyorum aslında. Ben, marksizmin asya tipi üretim tarzını tanıdığını düşünüyorum.

(2) Buraya kadar söylediklerimden, bazıları, Osmanlı'da sınıf mücadelelerinin olmadığını umarım çıkarmamıştır Özgül bir toplumsal formasyon ve bu toplumsal formasyonun özgül geçiş sürecinin doğurduğu daha çok devlet sınıfları içi entrikalar olarak yaşanan sınıf mücadelesinin özgül bir biçimi söz konusudur.

(3) İbrahim Kaypakkaya'nın aykırı tezleri var. Aslında tüm ' 71 önderleri devleti karşılarına alarak Kemalizmden kopmuşlardı.

(4) Kimseye haksızlık etmek istemem. Fethi Naci'nin Adam Sanat'ın ilk sayısında, bu kusmuklara ilk ve son bir itirazı var. Ahmet Altan'ın **Sudaki İz**'ini eleştiriyor, son derece utangaçça o romandaki devrimci gençleri savunuyor. Ben, eylül sonrasında başka bir yazısına rastlamadım.

Mutluluğa Cevaplar

Küçük çocuğa sordular
"Mutluluk nedir?" diye
hiç duraksamadan
"dondurma" dedi
Ve sonra
durdu,
düşündü.
İkinci bir çırpıda
"çikolatalı" dedi
Çikolatalı dondurma
en büyük mutluluğudur
Küçük bir çocuğun

Ben, küçük bir çocuğum
ama dondurma değil tek mutluluğum
daha fazla şeyler
ne olduğunu bilmediğim.
Mutluluk var mı?
Olsa gerek
Örneğin,
İpini kopartmış uçurtma olmak
Nasıl bir şey özgürlük?
Yaşamadım henüz
Belki de arkadaşımın yanağında öpmek gibi
Onu yaşamın tadı
doyumsuz
dondurmadan çok ayrı...

ALAZ

Hoşgörüsüzlüğün Nedeni Olarak Argumentum Ad Hominem veya Kişiliğe Saldırı

Cemil GÜZEY

Başlıkta kullandığımız deyim, yani argumentum ad hominem, doğruca kişinin ruhsal veya metafizik özelliklerini ya da duygularını hedef alan bir tür akıl yürütmedir Başka bir deyişle, bu tür akıl yürütmede söz konusu olan şey bireyin kişisel, öznel koşullarına, güvenilirliğine ve ahlaksal görüşlerine yöneltilmiş olan **kişisel bir saldırı** (kesinlikle kuramsal değil) ile karşı karşıya olduğumuzdur

Ancak, argumentum ad hominem her zaman yanıltıcı da değildir Sözgelimi pekçok kez karşımızdaki insanın kişisel özellikleri duyguları, güdüleri, ilgileri v.b. hakkında bilgi sahibi olmak gerektiğini düşünürüz. Öte yandan, **kişiliğe saldırı** formal-olmayan akıl yürütme biçimlerinin en yaygın kullanılanıdır Pekçok tartışmada, oldukça önemli bir silah olarak değerlendiren ad hominem akıl yürütmenin en dikkat çekici özelliği "yanıltıcılığı" dır, kabaca üç türe ayrılması daha uygundur Başka bir deyişle üç tür kategori yanılsamasının söz konusu olduğu söylenebilir

I- **İstismar edici saldırılar**: Herhangi kuramsal bir tartışmada **kendi isteğinin** dışındaki bir seçeneğin kesinlikle mümkün olmayacağı inancında olanlar, bu tür saldırılara çok sık başvururlar Yöntem şudur: bir kategori kaydırması aracılığıyla, hasmın, kişiliğine doğrudan bir saldırı şeklini alıvermek. Bu mantık-dışı ve kişisel saldırının yoğunlaştığı yer **ahlaksal yozlaşmışlık**, yani **samimiyetsizliktir**

II-**Bağlamsal saldırılar**: Tartışmayı **kazanmak** için hasmın kişisel koşullarını eleştirenlerin kullandığı yöntem budur Şu farkla ki: ölçüt, hasmın daha **önceki** davranışları, ilişkileri veya yükümlülükleridir, yani hasmın akıl yürütmesindeki bir önerme alınır ve bu önermeyle ifade edilen düşüncenin mevcut koşullarla çeliştiği vurgulanır Bazı durumlardaysa kökteci bir şekil alabilir; Tolstoy'un İncil'inde olduğu gibi: "Demek ki bana inanmıyorsunuz, çünkü beni izlemiyorsunuz"

III-**Taraflılık suçlaması**. Bu tür akıl yürütme ilk iki türden daha ilginçtir. Burada söz konusu olan, hasmın belli bir görüşü savunmakla kendisine çıkar sağlayacağı şeklindedir Buysa, hasmın diğer konularda da güvenilmez bir kişi olduğu düşüncesini de barındırmaktadır Bazen de "tencere dibin kara"-"seninki benden kara" şeklinde ifade edebileceğimiz bir ad hominem bir saldırıyla karşılaşabiliriz. Ad hominem bir saldırıya uğradığını düşünen tartışmacı, yine aynı şekilde bir karşı-saldırıda bulunabilir Buradaki tehlike, akıl yürütmedeki formallığın, yerini **duygusallığa**, hatta banallığa bırakmasıdır

Kişiye ve ya kişiliğe saldırı, her zaman yanıltıcı ya da akıldışı olmayabilir Ancak, felsefe açısından önemi, böyle olmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır Üstelik zekı birinin (sözgelimi bir sofist'in, siyasetçinin, vaizin, komutanın v.b.) elinde, oldukça tehlikeli bir silah durumundadır Özellikle ulusların, toplumsal sınıfların, aynı dine mensup çeşitli tarikat ve mezheplerin, fraksiyonların, siyasi partilerin ve hatta evli çiftlerin tartışmalarında, kişiliğe saldırı örneklerinin sayılmayacak kadar çok olduğu söylenebilir Felsefe tartışmalarında bile görülen ad hominem akıl yürütmenin, daha yaygın olarak felsecilerin birbirlerinin gıyabında yaptıkları konuşmalarda ortaya çıkması, bu tür akıl yürütmelere başvurmanın büyük bir özenle yapılmasını gerekli kılmaktadır

I-İstismar Edici Akıl Yürütme

Kişiliğe bu şekilde saldırmak için, hedef alınan tartışmacının belli bazı özellikleri göz önünde bulundurulmaktadır Saldırı kişinin karakterinde de yoğunlaşabilir, geçmişte yapmış olduğu bazı eylemlerde de. Hatta siyasi veya ulusal yargıları, dinsel inançları veyahut da etnik kökeni bile hedef alınabilir Çoğu kez de, kişinin ahlaksal tavırlarının saldırı merkezinde yer aldığını görebiliriz: **dürüst** değildir, **güvenilmezdir** Bir dediği bir dediğini tutmaz. Bazen de kişinin deli veya zeka özürlü olduğu ifade edilir: bu durumda onun dediklerine kulak asmamak gerekecektir "X'in Kıbrıs sorunu hakkındaki düşüncelerine itibar edilmemelidir, çünkü o büyük bir yolsuzluğa karıştığı saptanmış birisidir" Bu oldukça tartışmalı bir akıl yürütmedir, ama çoğu insan bunun tartışmasız doğru olduğunu düşünmektedir Oysa X'in parasal çıkar sağlamak amacıyla yapmış olduğu yosuzluğun, yani **kişiliğinin**, Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak ileri sürdüğü bazı düşüncelerin doğru veya yanlış olmasıyla hiçbir ilgisi yoktur Bu örnek mantıksal olarak ne kadar geçerliyse, tersi de o kadar geçerlidir Yani bacağını ısırmış olan bir köpeği öldürmüş olan birinin ekonomi dehası olduğu nasıl gerçekse, parçacık fiziğine dayalı bir ahlak sistemi savunduğunu ileri süren biri de kolaylıkla istismar edilebilir Başka bir deyişle, **bilginin** ifade edilmesiyle **inancın** gerçekleştirilmesi farklı şeylerdir Burada **güçsüz** bir akıl yürütmeyle karşı karşıya olduğumuz görülmektedir

Öte yandan, hemen herkes seçerek başa getirmiş olduğu siyasetçinin dürüst, güvenilir ve öncelikle halkının (seçmeninin veya kendisinin değil) çıkarını kollayan biri olmasını ister İşte bu yüzden, siyasi tartışmalarda ad hominem saldırı sıkça görülmektedir Son seçimlerde X partisinin oylardaki artışın diğer partilerin "halkın değil kendi çıkarlarını düşünen" insanlarla dolu olduğu inancının bir sonucu olduğu söylenmektedir

Çok rastlanan bir örnek daha: bir adayın seçim propangandasını okuması sırasında sözgelimi

"çevreciler"in kendine ayrılan bütçenin "Milli Eğitim Bakanlığı"na ayrılandan çok az olmasına **kızdıklarına** tanık olabiliriz. Damga hazırlanır: aday X çevre düşmanıdır (örnekler çoğaltılabilir: "bu faşistin nasıl olup da memur sendikalarına karşı çıkmadığını anlayabilmiş değilim", "bu dinsizin nasıl olup da vatanın bölünmezliğini savunduğunu anlayabilmiş değilim" v b). Bu tür ad hominem saldırılar özellikle siyasi bunalım (çözülme) dönemlerinde iyice yoğunluk kazanmaktadır; siyasi hasmın cinsel seçimini veya evlilik dışı ilişkilerinin açığa çıkartılmasına dek uzanabilmektedir de. Bu tür örnekleri bilimde de görmek oldukça şaşırtıcıdır. Sözgelimi, üçüncü Reich'ın resmi "Kuzey Bilimi" sözcüsü olan Dr. Walter Gross şöyle demektedir: "Einstein'ın sözde kuramları, liberal ve demokratik zırvalarla dolu olup, Alman bilim adamları tarafından kesinlikle kabul edilemez bir zihin çılgınlıklarından başka bir şey değildir.(1)" Göreli bir evren kuramı faşizmin kötülüklerinden biridir. O can çekişmekte olan karşı devrimci ideolojinin son çabasıdır.(2)

Herkes tarafından kabul edildiği gibi, Görelilik kuramının geçerli olup olmadığı,yalnızca bilimsel verilerle denetlenebilir. Öyleyse kurama yöneltilmiş olan bu iki ad hominem saldırının ne denli güçsüz, olduğu da görülecektir. Fizik kuramı ve kuramın geçerliliği hakkındaki bir tartışmada, fizikçinin erdemine saldırmak hiçbir işe yaramaz. Önümüzdeki yıllarda iyice yoğunlaşma olanağı olan bir tartışmaysa, sözgelimi insanların doğuştan eşit olup olmadığının biyolojik veriler ışığında kanıtlanıp kanıtlanmayacağı olabilir.

"50 yaşına gelmiş olmasına karşın caminin önünden geçmemiş birini nasıl olur da Milli Savunma Bakanı yapabilirsiniz?" Şeriatı savunan birini nasıl olur da Nobel "barış" (hatta fizik) ödülüne uygun görürsünüz?" Bu örneklerden de görüldüğü gibi saldırının yöneldiği yer "kişiliktir". Öte yandan, ailenin ve eşlerin bağlılığının kutsal olduğunu vurgulayan bir insanın evlilik dışı ilişkileri alışkanlık haline getirdiğini gördüğümüzdeyse aklı yürütmenin artık **formal** bir çelişkiye işaret ettiğini söyleyebiliriz. İleri sürdüğü görüşün genelgeçerliğini savunan tartışmacı, aksi yöndeki davranışlarıyla "samimiyetsizliğini" ortaya koymaktadır. Böylece, formal kuramının çekiciliği ortadan kalkabilir. Güncel örneklerden biri, "yaşam hakkının kutsallığı"nı savunan teröristlerin (birey, ırk, devlet) kundak çocuklarını öldürebilmesidir: burda ad hominem bir saldırı neredeyse kaçınılmaz gibi görünmektedir.

Kısaca söylemek gerekirse, ad hominem bir saldırı istismar konusu olabileceği gibi, yararlı da olabilmektedir. Örnekse, profesyonel bir romancının yardımıyla "anılarını yazan bir diktatörün kitabındaki bir tasvirdir: diktatör, vatanını seven, halkının çıkarlarını herşeyin üstünde tutan, hatta köpeği yaralandığında gözyaşlarını tutamayan biri olarak anlatılmaktadır. Oysa bir başka yazar, diktatörün kendi düşüncelerine karşı olan insanları öldürmek için özel timler kurmuş biri olduğunu, küçük çocuklara tecavüz etmekten özel bir zevk aldığını kanıtlayabilir. Bu ad hominem bir saldırıdır, ama kişiliğinin yalnızca **şirin** yönünü gösteren birine yönlendirilmiştir. Üstelik, saldırı **anılarını, özgeçmişini**, yani **kendisini**, yazdığını ileri süren birini hedef almıştır ve bu yüzden ad hominem aklı yürütmenin yararlı bir örneğidir.

II -**Bağlamsal Saldırılar**

Bağlamsal ad hominem akıl yürütmenin en belirgin özelliği, belli bir sistem veya kuramla, söz konusu sistem veya kuramı savunan kişinin **davranışları** arasında bir tutarsızlık olduğunu vurgulamasıdır. Başka bir deyişle, amaç "ağızdan çıkan"la "gerçekten yapılan" arasındaki farka dikkat çekmek ve böylece tartışmayı kazanmaktır. Bunun en güzel örneği, iki duman arasında sigaranın zararlarını anlatan ebeveynlerdir: yaptığımı yapma, dediğimi yap" Ebeveyn sigara tiryakisi olmaktan ne kadar pişman olduğunu anlatsa bile, şu soruyla karşı karşıya kalması mümkündür: "Ama sen neden içiyorsun"? Öyleyse, hem ebeveynin hem de çocuğun akıl yürütmelerinde haklı görülebilecek yanlar vardır. Ancak asıl sorun ortadadır: kimin akıl yürütmesi geçersizdir. Ebeveyn açısından bakıldığında, bilimsel bir sonuç şeklinde ifade edilen bir önerme (sigara sağlığa zararlıdır; alkol yaşamı kısaltır) akla yatkındır. Bunların bilimsel doğrular oldukları çocuğa da kanıtlanabilir. Öte yandan, çocuk tüm bunları bildiğini ve yine de sigara içmeyi sürdüreceğini söylerse, ebeveynin akıl yürütmesi ad hominem bataklığına düşer. Yani çocuk zayıf iradeli olmakla suçlanır. Ancak ebeveynin de tiryaki olduğu düşünülecek olursa, temel sorunun davranışlarla sözlerin aynı öneme sahip olup olmadığı görülecektir. Bu kesinlikle gözden uzak tutulmaması gereken bir durumdur. Çünkü çoğu zaman ad hominem tartışmalar bir sonuç önermesi yerine, bir davranışla, sözgelimi cinayetle sonuçlanabilmektedir (cinayetin haklılığı üzerine herhangi bir tartışmaya girmek şu aşamada zorunlu değildir). Başka bir deyişle, sonuç, anlamlı bir önermeyle dile getirilebilecek olan bir davranıştır: "X,Y'yi öldürdü", "Anlattıklarımdan sonra oyunu A partisine verdi v.b. Ancak ad hominem saldırıda bu sonuçlar çoğu kez öncüller öne çıkarılarak eleştirilir: "X,Y'yi öldürmemeliydi", "Oyunu A partisine ver(me)meliydi" v.b. Burada söz konusu olan, eleştiricinin hasmının sonucuna doğrudan ve **per se** saldırısı değil, öncüllerine ne dereceye kadar sadık kaldığını konu edinen bir sorgulamadır.

Ad hominem akıl yürütmelerde sıkça karşılaşabileceğimiz bir diğer durum da, kişinin belli davranışla onu belli önermelere sahip çıkmaya zorlayıp zorlamayacağıdır. Tatıştığımız kişi, ileri sürdüğü bazı düşüncelerin doğruluğundan kuşku duymamamız gerektiğini söyleyecektir. Başka bir deyişle, hasmımız **samimi** bir **itirafta** bulunduğunu ileri sürecektir. (Wittgenstein'ı anıyoruz). Bu konuyla ilgili güncel bir örnek "av"dır. Ava karşı çıkanlara göre, avcılar zavallı hayvanları katleden vahşi (cinayate eğilimli) insanlardır. Ne yazık ki pek çok avcı, bu eleştiriye ad hominem bir karşılık verdiler: "siz de zavallı balıkları, tavukları, inekleri mideye indiriyorsunuz" Buysa hasmın bağlamsal konumuna yapılan bir saldırıdır ve gereksizdir. Avcıların asıl yapmaları gereken, avın hiç de **mantıkça olanaksız** olmadığını, belli bir ahlaksal temelde yükselen ve belli bir sınırı olan bir insan etkinliği olduğu konusunda sağlam bir akıl yürütmeye sahip olduklarını göstermeye çalışmaktı. Oysa "masum hayvanları zevk için **öldürmekle** suçlanmalarına karşın, "et yemekten zevk almanın" da **cinayet** sayılması gerektiğini ileri sürdüler. Ancak, yukarda değinildiği gibi, güzel bir et yemeği yemekten zevk alan biri, avın zevk için (son kertede, **öldürme** zevki için) yapılan bir eylem olduğunu ileri sürmekle mantıksal bir tutarsızlık sergilemiş olmaz.

Görüldüğü gibi, sorun ahlaksaldır; ahlaksal sorum-

luluk **birey** üzerinde temellenmektedir Ad hominem akıl yürütmenin bazen gerekli ve işe yarar bazen de yanıltıcı olmasının nedeni budur ve bu özelliğiyle ad ignorantiam akıl yürütmeden ayrılmaktadır

III. **Taraflılık Suçlaması**

Bazı durumlarda, ad hominem akıl yürütmenin yöneldiği hedef, kişinin **taraf tutuyor olması** veya **ikiyüzlülüğüdür** Buysa güvensizliğimizin temel nedenlerinden biridir. Sözgelimi, X'in irtica sorununun abartıldığı ileri sürmekte olduğunu, Y'nin ise X'in irtica yanlısı bir topluluğun ileri gelenlerinden olduğunu savunduğunu varsayalım. Burada Y'nin kaygısı, X'in herşeyi samimi olarak itiraf edip etmediğidir, X gerçeği arzusu doğrultusunda çarpıtıyor olabilir Öyleyse, X'in belli bir topluluğun önderlerinden olduğunu saklaması ile bunu baştan itiraf etmesi arasındaki fark X'e karşı ileri sürülecek ad hominem saldırının sağlamlığı veya zayıflığı bakımından önemlidir

Daha önce değinmiş olduğumuz bazı durumlar burada da karşımıza çıkmaktadır X'in irtica yanlısı bir topluluğun önderlerinden biri olması, söylediklerinin yanlış olmasını gerektirmez. Göreli bir önemi olan tek tavır, bunun bizden saklanıp saklanmadığıdır Çünkü insanın inançlarını savunması kadar doğal bir şey yoktur Ancak, tarafsızlık gerektiren bir durum söz konusu olduğunda, tartışmacıların her yönden açık olmalarını isteyebiliriz (tartışma içeriğinin boyutlarına bağlı olarak). Başka bir deyişle, oyunun kurallarına uyulması isteme hakkımız vardır **Taraflılık** saldırısını, ilk iki saldırı türünden ayıran da budur Belli bir görüşe sahip olduğunu gizleyen herkes, bu tür bir ad hominem saldırı karşısında savunmasız kalacaktır

Ad hominem şaldırılara verilebilecek en iyi yanıt, bazen başka bir ad hominem saldırıdır Ancak bunun yanıtı da bir diğer kişisel saldırı olabilir ve ad infinitum Peki bundan kurtulmanın yolu yok mudur? Her iki tarafın da konuya dürüstçe yaklaşması ve konuyla ilgili ortak deliller bulmaya çalışması bir çözüm olabilir mi? Bu tür tartışmaların tam bir anlaşmayla sonuçlandığı durumların varlığı, bilinçli veya bilinçsiz olarak, söz konusu çözüme baş vurulduğunu göstermektedir Gerçi bazı durumlarda taraf tutmak olağan karşılanır, ama hasmın kesinlikle bir ortodoks bir katılık ve taraflılık sergilediği yargısıyla tartışmaya başlamak **tehlikeli** bir tutumdur Çoğu kez, tüm tartışmaları kesin olarak sona erdirecek olan bir **kestirip atma** tavrı, burada iyice belirginleşmiş durumdadır Söz konusu tehlike, kendi inancından olamayan herkesi **Şeytanın** veya **yanlış** bilincin kölesi varsamaya dek giden köktenci düşünce biçimidir Yani, kendiden-olmayan'ın **konuşma evreni** boştur(hiçbir şekilde anlaşılamayan sözcüklerle işaret edilen **inançlardan** oluşmuş olduğu ileri sürülür) Artık formal akıl yürütme (yani akıl) ortadan kalkmı ve **tözsel** (yani akıl dışı) akıl yürütme öne çıkmı .r

IV. Yanılsamacı Olmayan Ad Hominem Akıl Yürütme

X: İnsan yaşamı kutsal olduğuna göre, ölümcül bir hastalığa yakalanmış olduğunu bilen bir boksöre sert yumruklar atmamı isteme hakkınız yoktur

Y: Sen ne biçim vatanseversin?

Bu durumda, X'in belli bir ülkenin vatandaşı olması nedeniyle bir ad hominem saldırıdan ve bunun haklılığından söz edebiliriz. Eğer vatanseverlik boksta kazanılacak bir Olimpiyat şampiyonluğunu zorunlu kılıyorsa, X'in önerisinin tutarsız olduğu ileri sürülebilir. Ancak, X yine de savını temellendirme ve Y'ye kabul ettirme şansına sahiptir Öte yandan Y'nin ilk baştaki şaşkınlığı veya öfkesi de doğal karşılanmalıdır Öyleyse, haklı ad hominem saldırıları diğerlerinden nasıl ayırabiliriz?

Tartışma sırasında, kişinin üyesi olduğu bir kültür, gelenek, inanç sistemi v b. kurallarına uymayan bir öneri getirdiğini ileri sürmek yerinde bir tutum olabilir Fakat buna karşı çıkmak da mümkündür Önermenin kendisini eleştirmek yerine, söz konusu önermeyi dile getiren kişinin "uymayı taahhüt etmiş olduğu kurallar"a karşı çıktığını söylemenin yararsız olduğu söylenebilir Başka bir deyişle, X'in vatanseverlik anlayışıyla, ortaya koyduğu düşünce arasında, yani X'ın kutsal olduğunu ileri sürdüğü insan yaşamının onuru arasında ne gibi bir tutarsızlık görmemiz beklenmektedir? X'in mantıkça "daha kuşatıcı olan"a yani insanlık "form"una ağırlık vermesi durumunda yapılacak bir şey yoktur akılcı tartışma sona ermiştir. Bu durumda, **inat** ve **olgu durumu** (sachverhalt) birdir (yine Wittgenstein'ı anıyoruz); insanlar genellikle bu yüzden öldürmektedirler birbirlerini.

Öte yandan, kişinin bu özel konumunun önemli olduğu durumlar da vardır Eğer X'in tutarsız olduğunu veya kafasının karışık olduğunu ileri sürüyorsak (şöyle veya böyle **vatan haini** olduğunu düşünüyorsak), X'in yapması gereken şey şudur önerisinin hiç de dayanaksız olmadığını göstermek. Üstelik aynı vatanda yaşamakta olup da X'in önerisini destekleyecek insanların sayısının da küçümsenmemesi gerekecektir Hatta azınlıkların bile, X'in bu tavrından etkilendiklerini söylemeleri mümkündür; onun söylediklerini ciddi bulup, enine boyuna düşünenler olabilir. Öte yandan, eğer X azınlık öbeğinin bir üyesi ise, söyledikleri çok daha şiddetli ad hominem saldırılara yol açacaktır Görüldüğü gibi, X'in tutarlılığı hakkındaki kişisel soru, hem X için hem de başkaları için **önemli**(3) olabilir

Tasvir dilinin veyahut da bilimsel verilerin iş görmediği durumlarda, söz gelimi farklı kültürler, dinler ve ideojilerde, sevgi ve nefrete, kişiliğe saldırı tartışmanın yönünü değiştirmede etkili bir yöntemdir Gerçi bireyin özel durumundan çıkarılan yargılar, olgu durumlarının kuşatıcılığından ve zorlayıcılığından daha zayıftır, ama böylesi tartışmalı konularda **akıl yürütmenin** kesilip atılmasına da yol açtığı görülmektedir; bazıları için **tutarsızlık suçlaması** gerekli ve yeterli bir tutumdur İşte bu yüzden, yukarda değinmiş olduğumuz tartışmalı durumlarda, olgu durumlarını dile getiren temel önermelere dayalı akıl yürütmenin sınırlarının iyice zorlanması gerekmektedir **amaç uzlaşmaysa, araç hoşgörüdür**.(4)

Kısaca söylemek gerekirse, bireyin söylediği ile savunduğu inanç sisteminin tutarsızlık sergilediğini ileri sürmek, belli sınırlar içinde kalmaya **dikkat etmek koşuluyla**(5) akla yatkındır Burada, tutarsızlık suçlaması, bireyin savunduğu önermeye ne kadar inandığının kuşkulu olduğu şeklindedir. Ancak bu, sonucun zorunlu olarak yanlış olduğu göstermez; yalnızca akıl yürütmenin ardındaki dayanağın **tartışılabilir** olduğunu gösterebilir

Ad hominem saldırılar, genellikle bir yanılsama olarak ele alınmışlardır Yine de, bu saldırının ahlaksal bir davranış olduğu, yani transendental olduğu akılda tutulmalıdır(6). Bu nedenle, ad hominem akıl yürüt-

menin ne gibi durumlarda akla yatkın bir eleştiri olduğunu ve ne gibi durumlarda yetersiz veya dayanaksız olduğunu saptamaya çalışmak gerekmektedir· **eğer** amaç, tartışmayı "akıl yürütme biçiminde"(yani doğru öncüller kullanarak) sürdürmek ve sonuçlandırmak **ise**(7). Bu çerçevede, en çok dikkat edilmesi gereken kişisel saldırı türü, **bağlamsal** olanıdır. Daha önce belirtmiş olduğumuz gibi, bu saldırı kişinin sergilemiş olduğu tutarsızlığı hedef almaktadır·

"Sen vatanın bölünmezliğinden söz edip duran biriydin; bölgesel özerklik düşüncesini nasıl savunursun"? Buradaki bağlamsal saldırı ilk olarak bölgesel özerkliğin bile bir tür bölünme olduğu düşüncesinden hareket eder ve hasmın uymak zorunda olduğu bir önermeler dizisiyle **tutarsız** olan savın ileri sürülmesinin **tehlikeli** olduğunu savunur. Öte yandan, bölgesel özerklik gerçekten de bir tür bölünmedir.

Bağlamsal saldırılarda ciddi hatalar yapılması, yani çok zayıf savlar ileri sürülmesi de mümkündür· "Hem Fener'liyim diyorsun hem de Cimbom'lunun elini sıkıyorsun". Bir **oyun** olan futbol ile ahlaksal bir davranış olan **el sıkma** arasında kurulabilecek bağ oldukça zayıftır; yalnızca çok küçük bir azınlık için geçerli olabilir· **bu onun varolmadığını göstermez yine de**. Olması-gerekmeyen pek çok şey bu tür zayıf bağlar yüzünden gerçeklik kazanır. Bir **oyuna** tapınma sonucu ortaya çıkan cinayetler ile bir **sisteme**(ideolojiler, dinler, gelenekler v.b.) tapınma sonucu işlenen cinayetler arasındaki fark, ilkinin kuralları arasında "karşı takımın yandaşlarını öldürmelisin" gibi bir kuralın olmadığıdır. Ancak bu kural, örtük ya da belirttik bir şekilde de olsa inanç sistemlerde yaygın şekilde görülmektedir.

Ad hominem akıl yürütme, iki kişi arsında olup biten bir şeydir. Bu yüzden, ad hominem saldırılara aynı şekilde karşılık verilme olasılığı yüksektir. Nihilist'in örneği şu olabilir· Bütün değerler tartışmaya açıktır. Öyleyse hiçbir ahlak önermesi güvenilir değildir" Bu nihilist akıl yürütmeye **bağlamsal** bir saldırıyla karşı çıkmak mümkündür. "Ya senin bu değer yargın? Ona ne kadar güvenmemi istiyorsun?" Bu durumda nihilist, savının güvenilir olduğunda **ısrar edecek olursa**, çelişkiye düşmüş olacaktır. Çünkü bir **değer** önermesini(yani kendi önermesini) savunuyor olacaktır. Başka bir deyişle, **bir değere sahip olduğunu** kabul etmesi gerekecektir. Çünkü mantıkça, kendi önermesini, kendi değer yargısını veya inancını kayırma hakkı yoktur. Öyleyse, en tutarlı nihilist, **konuşmayan** nihilist'tir. Öte yandan, nihilist, kendi söylediklerinin de güvenilmez olduğunu kabul ederse, bir kez daha bağlamsal bir yanlış yapmış olacaktır. Böyle bir insan, hem güvenilmez olduğunu bildiği bir akıl yürütmeyi savunup hem de **mantıksal** (formal) bir akıl yürütme konusunda **ciddi** olduğuna inanmamızı nasıl bekleyebilir? Her iki durumda da nihilist, kendi kazdığı kuyuya düşmektedir. İşte böyle durumlarda, kişiliğe saldırı en akla yatkın eleştiri türü olarak ortaya çıkar ve hasmın akıl yürütmesini çökertir. Ancak, ad hominem saldırılar her zaman böyle güçsüz değildirler. Yine de, en güçsüz oldukları anda bile, en azından kişinin ileri sürmüş olduğu akıl yürütmeyi **daha iyi temellendirmeye çalışmasına** yol açabilirler· hoşgörü, "adam sende"cilik değil, "daha iyi anlamaya ve anlatmaya yönelik bir çabadır. Başka bir deyişle, **mantıkça kanıtlanarak** ikna etme uğraşı, eleştiri ve özeleştirinin eşzamanlılığını gerektirmektedir. Sigara tiryakisi ebeveynin, sigara içmemesini önerdiği çocuk örneğine geri dönecek olursak, ebeveyn ölümcül bir hastalığa tutulmuş olduğunu ve sigara içiyor olmasının **bu yüzden** önemsiz olduğunu ileri sürülebilir. Ancak, çoğu henüz sağlıklı olduğu için, bunun hep böyle sürmesini istediğini söyleyerek de karşılık verebilir çocuğun ad hominem (sen kendine bak!) saldırısına. Bu durumda, tartışmaya bir **renk** gelmiştir· ebeveynin çocuğuna olan **sevgisinin** vurgulanması. İşte bu belki de çocuğun tatışmayı bitirmesine, yani sigara içmemeye karar vermesine yarayacak olan akıl (veya mantık) dışı seçime gitmesine yol açabilecek bir savunma türüdür. Öte yandan, bir gün nasılsa öleceği için (bu ister iki yıl sonra olsun ister yüz yıl) sigara içmekten zevk aldığı sürece içeceğini söyleyen bir çocukla uzun felsefi tartışmalara girmektense, "peki öyleyse" demek de ebeveyne düşen bir hoşgörü görevi olarak görülebilir.

Kişiliğe saldırı durumlarında önemli olan bir diğer öge de, soru-yanıt formunun belirgin olmasıdır.

X:"Yarın bir tek ruhsatsız yapının temelinin atılmayacağını garanti eder misiniz?"

Y:"Bu soruyu soran sayın üyenin partisinin iktidarda olduğu beş yıl içinde kaçak yapılaşma oranının %50 olduğuna dikkatinizi çekmek istiyorum" Görüldüğü gibi, Y apaçık bir **bağlamsal** saldırıya geçmiştir. Başka bir deyişle, X'in bu **soruyu** sormaya hakkı yoktur. Çünkü onun "söylediğiyle yaptığı" birbirine uymamaktadır. Bu akıl yürütmeyi ilginç kılan ise, onun bir soruya karşılık olarak gündeme getirilmiş olmasıdır. Bu usta manevra, şu şekilde de olabilirdi:"evet, garanti ediyorum"(7) veya "hayır, tüm iyi niyetimize ve kararlılığımıza karşın, mantıkça bu olanaksızdır" Çünkü X'ın sorusu, kendi dönemindeki kaçak yapılaşmayı yok saydığını örtük olarak bile belli etmemektedir. Onun sorusu, doğrudan, "yarın kaçak yapıların yıkılması konusunda bir emrin verilip verilmeyeceğidir" Oysa Y, soruya soruyla karşılık vermiş ve doğrudan yanıt vermekten kaçınmıştır. Öte yandan, bazı durumlarda, önyargılı olduğu da görülebilir. Bu gibi durumlarda, soruya soruyla karşılık vermek uygun bir tutumdur(8)

X'in sorusunun saldırgan bir tavıra işaret ettiğini söylemek de mümkündür. Bugünkü sosyo-ekonomik ortamda, hiç değilse birkaç günde bir kaçak bir yapının yükselmekte olduğu İstanbul gibi bir kentte, X'in bu isteğine olumlu yanıt verilmesi neredeyse olanaksızdır. Başka bir deyişle, **hemen yarın** bunun garanti edilmesinin istenmesi pek akla uygun değildir; hatta olduğu bile söylenebilir? Çünkü Y'nin bu soruya "evet, garanti veriyorum" şeklinde bir yanıt vermesi, az önce değindiğimiz güncel sosyo-ekonomik ortamda, kendisini çok zor durumda bırakacak (yalancı durumuna düşürebilecek) olan bir tavırdır. Öte yandan, Y soruya "hayır" yanıtını verecek olursa, X'in zafer kazanmış gibi gülümsemesine neden olacaktır. Gerçi soru, "karını dövmeyi bıraktın mı?" sorusu kadar hain değildir, ama yine de fazla saldırgan olduğu gözden kaçmamaktadır. Görüldüğü gibi, açıkça **ad hominem** olan bu saldırıya, Y'nin de **ad hominem** karşılık vermesi akla yatkındır. "Sen kendine bak" şeklinde genellenebilecek olan bu tutum, Y'nin yukarıda değinmiş olduğumuz ikilemden kurtulmasına olanak sağlar. "Evet" veya "hayır" demesinin doğuracağı sorunları gören Y'nin bu tavrına hak vermek hiç de tuhaf değildir. Bu

örnek, karşımızdaki insanın ileri sürdüğü sava "tu quoque" demeden önce, ne denli dikkatli ve **eleştirel** olamamız gerektiğini de göstermektedir. Ancak, X'in karşı-yanıtının şöyle olabileceğini de düşünebilirz:" bizim iktidar olduğumuz dönemde, rüşvet başını alıp gitmişti. Rüşvet aldığını saptadığımız tek bir görevliye **hoşgörü** göstermemiştik. Sizse bir çok kez rüşvetin kökünü kazımış olduğunuzu vurguladınız. Yani bizim içinde bulunduğumuz koşullar sizinkinden çok farklıydı" Bu durumda X'in sorusuyla ilgili olarak yeni bir **haklılık** (akla yatkınlık) savı ileri sürdüğü görülmektedir. Bu durmda "kayalık zemine" ulaşıp ulaşmadığımızı anlamak, yani akıl yürütmeyi sınıra dek götürebilmek için güç, istek ve sabır(hoşgörü) gibi **akıldışı** özellikler gerektiği apaçık ortadadır Hele söz konusu olan, iki birey değil de, iki metafizik öğreti, iki ulus, iki ırk, iki siyasi parti, iki uluslar topluluğu, iki din v.b. ise çok daha titiz olamk gerekecektir.

Doğrudan vaya bağlamsal olarak yapılan her ad hominem saldırı, hasmın **dürüstlüğü** veya **içtenliği** sorusunu gündeme getirmektedir. Çünkü kişinin ağzından çıkan sözle, davranışı birbirine uymuyorsa veya sakladığı birşeyler varsa, ya iki yüzlüdür ya da söylediğine kendisi de inanmıyordur Baştan beri verdiğim örneklerde, bu tür saldırının çoğu kez akla yatkın olduğunu, ama fazla saldırganca ifade edildiğinde zayıf bir akıl yürütme şekli olacağını göstermeye çalıştım. Amacım, ad hominem saldırıların ortak bir özelliğini vurgulamaktı: saldırı için gereken kanıtların yetersizliği. Gerçi "kişiliğe" saldırı bazı durumlarda akla yatkın bir kıyas (syllogism) şeklinde ifade edilebilir, ama sorun bu tür akıl yürütmenin günlük yaşamda korkunç sonuçlara yol açabilecek kadar güçlü olmasıdır.(9) Kısaca özetlemek gerekirse, **"kişi"ye saldırı**, iyice düşünüp taşınma gerektiren, sabır (hoşgörü) ve dürüstlük isteyen bir akıl yürütme şekli olarak düşünülmelidir(10). Bu tür bir saldırıya uğrayan kişisiyse hemen savunmaya geçmemeli ve ad hominem saldırıya aynı şekilde karşılık vermeye hazırlıklı olmalıdır

Ad hominem saldırıya, yani **hoşgörüsüzlüğe** son bir örnek vererek, ondan kaynaklanan sorunların önemini vurgulamak istiyorum.

X: "a- Tümellerin mi yoksa tikellerin mi önceliği olduğu,

b- Ruhun ölümlülüğü veya ölümsüzlüğü,

c- Aklın mı akıl dısının mı belirleyici olduğu,

d- Duygu varlıklarının varlığı,

e- İnsanın temelde ben-merkezci mi özgeci mi olduğu,

f- İyi insana kimsenin zarar vermeyeceği,

g- Bilmiyorlar ki gerçekten de "p"dir v.b tözsel (metafizik) seçimlerdir ve ilinekseldir Bense "form"a yani "sınır"a dikkat çekiyorum. Sınırı "göstermeye" çalışıyorum. Tüm insanlığın yazgısını (kaderini değil; kader olgu önermeleri aracılığıyla "söylenir"), nelerin üstesinden geleceğini ve hangi tür soruların altından kalkamayacağını; yalnızca bir durum saptası yapıyorum. Bu **durum** benim de **tözsel** olarak **hoşlanmadığım** bir durumdur, ama yine de bir **"factum brutum"**dur "

Y "X'in bu sözleri herkese ibret olmalıdır Çünkü kendisinin gelip-geçici yani ilineksel olana düşkünlüğü bilinmektedir

a- Her yıl yüz tane ağaç diker,

b- Hafta sonları balığa çıkar,

c- Maaşının %10'unu Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağışlar,

d- "Kana kan, cana can" der.

e- Köpeğine verdiği değer, Z'ye verdiği değerden fazladır,

f- Her istediği insanı, ardında iz bırakmadan yoketme gücüne sahip olma düşüncesi hoşuna gider v.b."

X: "Y'nin tüm söyledikleri doğrudur Fakat ben öznel seçimlerden ve ilineksel olandan söz ederken kendimi bunların dışında tuttuğumu söylememiştim ki; Öte yandan sayın Y, bunu **görmediğini** söyleyecek kadar onursuzdur. Kendisi tözsel bir sistemin ("olmalıdır" veya "keşke olsa" düşüncesini içeren bir sistemin) savunucusudur Çünkü yukarıda sıralamış olduğu görüşlerim tutarsızlığa değil ahlaktaki bir tuhaflığa işaret etmektedirler Ben bunu kendimle olan çatışmalarında gördüm; sen nasıl olur da görmediğini ileri sürersin?"

Y: "Çünkü benim çelişkilerim yok; tutarlı bir insanım. Sen rüzgara göre yön değiştiren bir düzenbazsın.

X: "Yazıklar olsun sana; zaten Kafka'nın "Mecazlar Üzerine" adlı yarım sayfalık yapıtını okumamış olanlarla konuşmamak gerekir bu konuları"

Y: "Önemli olan bilgi değil, dürüstlüktür; sende olmayan şey yani.

X: "Dinime dahleden Müslüman olsa"

Tartışmanın gelişme aşamaları, belirgin yöntem değişiklikleri, girilen çıkmaz sokak v.b pek çok akıl yürütmede görülen ortak özelliklerin en önemli olanlarıdır. Bu bağlamda, çalışmanın başından beri değinmekte olduğum Tractatus Logico Philosophicus'un birkaç önermesini ardı ardına sıralamanın **hoşgörü yanlılarına** "hoş" geleceğini düşünmekteyim: 6.432: Tanrı kendini dünyada açığa vurmaz" 6.522: "Söylenemeyen vardır gerçekten de; o kendini **gösterir**; o mistik olandır" 6.5:" Muamma yoktur. Eğer bir soru sorulabiliyorsa, yanıtlanabilir de" 7:"Konuşamadığın zaman susmalısın": İşte özellikle 7 önerme göz önüne alındığında, ad hominem saldırıların **akıl dışılığı** gözler önüne serilecektir: "yaptığım saldırının **ad hominem** olduğuna **inanmıyorum**" Çünkü susmak, eylemde bulunmamak değildir

1) Govier, Trudy: "Ad hominem: Revising the Textbooks, "Teaching Philosophy, vol 6, p. 13-24

2) Cerf, Christopher ve Nawasky, Victor: "The Experts Speak", Patheon, New York, 1984, p,300

3) a.g.y, p 339, "Astronomical Journal of the Soviet Union" dergisinden alıntı.

4) Bu tözsel, yani metafizik bir seçimdir.

5) Bu istek, tözsel yani metafiziktir.

6) Burada, samimi itirafa dayanan tözsel, yani metafizik bir tavıra işaret edilmektedir.

7) Etik transendentaldir (Tractatus 6. 421)

8) Burada mantıksal zorunluluk bağlamında sir garanti söz konusu değildir. Söz konusu olan, ahlaksal yükümlülüktür: "Sizin saptayıp bana bildireceğiniz tüm olayların üzerine gideceğim".

9) "Karını dövmeyi bıraktın mı?" sorusuna, yalnızca karısını dövenler yanıt verebilir. Bu tür bir alışkanlığı olmayanların yapacağı şey ise, soruya soruyla karşılık vermek olabilir: "karımı dövmüş olduğumu kanıtlayabilir misiniz?"

10) Söz gelimi Hutu'lar ile Tutsi'ler arsındaki savaş "ulusal bir şizofreni" olarak ele alındığında, "üretim ilişkileri" bağlamında bir açıklamayı yeğleyenler karşı çıkabilir. Savaş yanlılarının tepkilerini anımsatmaya gerek görmüyorum. Felsefedeki sonuçlarıysa Wittgenstein'ın görüşlerinin önemini vurguluyor.

11) Yani akıl dışıdır; zorunlu değil ilinekseldir. Başka bir deyişle pek çok mümkün tavırdan yalnızca biridir.

Sağduyunun Tuzakları

Mustafa TOPAL

Giriş :

Egemen sınıfların egemenliklerini sürdürmelerinin en büyük güvencelerinden birisi, ezilen sınıfların zihinlerini teslim almak, onların düşüncelerini kendi çıkarlarını pekiştirecek yönde biçimlendirmektir. Ezilen yığınların zihinlerini teslim almak demek; ezilenlere mevcut sömürü düzeninin onaylatılması, bazı insanların bu dünyada hep acı çeken, sömürülen, horlanan kişiler olmalarının ve yine bazı insanların da yönetici olmalarının normal ve gerekli olduğunu kabul ettirmek demektir Sömürünün ortaya çıkmasıyla beraber, yöneten ve yönetilen ayrımının toplumda boyvermesiyle birlikte yönetenlerin (sömürücülerin), yönetilenleri (ezilen çalışan yığınları) "iknaya yönelik çabaları" da başlamıştır En ilkel düşünce sistemlerinde bile şeflere, büyücülere vb., doğadışı güçler atfedilerek onların ayrıcalıkları akılcı kılınmaya, bu durum normal ve gerekli birşey olarak benimsetilmeye çalışılmıştır. Örneğin, yüzyılımızın ortalarına kadar bazı ilkel kabilelerde kabile reislerinin kutsal gücü (mana, manitu) taşıdıkları kabul ediliyor ve kabile reisleri ekim yapılan topraklara basmamaları için tahtırevanla taşınıyorlardı. Yazılı tarihle birlikte başlayan mitolojik düşünce sistemleri döneminde, yaratılan mitlerin (efsane) hepsi toplumsal eşitsizlikleri onaylatıcı bir işlev görüyordu. Mitlerin, egemen sınıflar açısından yararları öylesine kesindi ki mitolojik düşünceye darbe vuran İonya filozoflarının etkin olduğu tüm Yunan sitelerinde, sınıf savaşımları keskinleşmiş, ezilenlerin demokrasi talepleri yoğunlaşmıştı. O kadar ki İonya'nın merkezi Milet şehrinde aristokratlar, demokratları din düşmanlığı ile suçlayarak şehrin sokaklarında meşaleler gibi yakmışlardı.

Yunanistan'da bilimsel felsefi düşüncenin hazırlayıcısı büyük filozofların, mitolojik dünya görüşüne vurdukları darbeye paralel olarak, ezilen kitlelerin mevcut sömürü düzeni ve adaletsizlikleri bir alınyazısı olarak kabul etmeyip değiştirmeye çalışmalarına karşın doğu toplumlarında dini düşüncenin büyük hakimiyeti bambaşka sonuçlar yaratmıştır. Doğu toplumlarında sınıf savaşları, çatışmalar ve siyasi partiler pek görülmez. Budizm, Brahmanizm, Hinduizm, Konfüçyüslük, Taoizm gibi dinsel öğretiler ve tek tanrılı dinler Doğu haklarının zihinlerini tümüyle teslim alacak koşullarda boyvermişlerdir. İster Nirvana'ya (dinginlik, hiçlik) ulaşarak, her türlü tutkulardan kurtulma şeklinde, isterse de cennet hayalleri ile olsun, avutulan ve aldatılan yığınlar geçici gördükleri bu dünyanın çile ve acılarına seve seve katlanmışlardır. Doğu toplumlarında dinin bu yöndeki başarıları hep tartışmanın ötesindedir Dünyanın en akıldışı, en saçma öğretilerinden biri olan, aklı başında her çocuğun belli bir yaşta gülüp geçeceği Brahmanizmin, Hindistan'daki insanlıkdışı kast sistemini yığınlara benimsetmesindeki başarı, Budizmin Asyalı yığınları içine soktuğu boyuneğme, tevekkül ve kanaatkarlık, İslamın devlete ve kamu düzenine kitleleri kölece bağlamasındaki yetenek vb. hep bu olgunun görünümleridir Şeriatın Osmanlılar'daki başarısı o denli büyüktü ki Osmanlılar'da geçerli şeriat hükümlerinde devlet ve kamu düzenini korumaya yönelik açık seçik yasak ve yaptırımlar pek yoktur Şeriatın içerdiği cezai hükümler, çoğunlukla, bireylerin birbirlerine verdikleri zararlarla ya da doğrudan doğruya bireyle ilgili konulardır. Osmanlı yasakoyucular kitleden devlete yönelik hiçbir hareket tasavvur edemiyorlardı. Çünkü İslamın, Osmanlı tebasının bilincinde sağladığı büyük hakimiyet, her türlü kuşkunun ötesindeydi.

Tarihsel evrimin gelişimiyle dinin yetersiz kaldığı noktada, egemen sınıflar yeni bilinç biçimlerini, yeni ideolojik araçları devreye sokmuşlardır. Geliştirilen yeni bilinç sistemleri, dinin yukarıda değinilen işlevlerini üstlenmişlerdir. Günümüzde egemen sınıfların özel görevlilerince üstlenilen, bu tarihsel mühendislik ve bilinç üretme sanayiinin ulaştığı boyut, medyanın son dönemdeki gücüyle iyice gözler önüne serilmiştir Sanatçılar, yazarlar, bilimadamları, tarihçiler, gazeteciler, TV'ciler, düşünürler. kısacası koskoca bir uzmanlar ordusu, " rızanın örgütlenmesi " denen ezilen yığınların mevcut sömürü düzenini normal ve gerekli görmeleri için kolları sıvamış durumdadır. Değişik alanlarda faaliyet gösteren tüm bu uzmanların yararlandıkları ortak araçların başında, günlük dildeki kavramlarla oynamak ve bu kavramlarla kitlelerin bilincini işlemek-yönlendirmek gelmektedir Burjuva ideoloğlar ve sahte bilinç üreticileri bazı kavramlar aracılığıyla yığınların düşüncelerini yönlendirilip, istedikleri düşünce tarzını kitlelere benimsetebilmektedirler. İlk bakışta, son derece açık anlamlar taşıyor gibi gözüken masum kimi kavramların, gerçekte büyük bir demagojik tahrifat taşıdığı, gerçekliği tersyüz ederek kitlelerin bilincinde yanlış şekillenmeler yarattığı çoğu kez anlaşılmıyor. D'Alambert'in vaktiyle söylediği gibi, " sıradan insanların en doğru kabul ettiği oturmuş kavramlar genellikle en parlak ışığı gölgeleyen kavramlar oluyor " Bu sonuç yanlızca burjuva ideologlarının becerileri,

yaratıcılıkları ve uzmanlıklarıyla elde edilen bir sonuç değil kuşkusuz. Konunun, insan bilincinin doğası, mevcut toplumsal ekonomik koşulların bazı özellikleriyledе yakın ilgisi vardır Bu konuları ayrıntılarıyla incelemeden önce sorunun çarpıcılığını birkaç örnek ışığında göstermek gerekiyor. Masum ve açık anlamlı gözüken ancak gerçekte demogojik bir aldatmacanın aracı olan bu türden kavramlardan birisi olan sağduyu ile incelememize başlayalım.

I.

Aniden patlak veren İstanbul - Gaziosmanpaşa olayları ardından, yığınların biriken öfkesinin düzen sınırları dışına taşabilecek bir yöne evrilmesinden kaygı duyan egemen sınıfların sözcüleri, tabii ere başta sürüngen boyalı basın, medya, bir koro halinde halkı sağduyuya davet ettiler. Günlerce TBMM kürsüsünden, gazete sütunlarından ve TV ekranlarından halkı sağduyuya çağıran, halkın sağduyusuna olan güveni dile getiren, Türk halkının şaşmaz sağduyusunun, sonunda bu zor günlerin üstesinden geleceğini beyan eden açıklamalar yapıldı. Esas ilginç ve şaşırtıcı olan ise, bu çağrıların hemen hemen aynılarını olayların mağdurlarının ve yakınlarınında yapmasıydı. Halkı kurşunlayan polisler, polis - şefleri, vali, İçişleri bakanı ve hükümet sözcüleri herkesi sağduyuya davet ederken, polise ve hükümete karşı çıkarak halkın yanında olduklarını açıklayan kimi sanatçılar, demokratlar ve alevi dernekleri yöneticileri de, aynı şekilde, herkesi sağduyuya davet ettiler (???) Böylece kurşunlayan ve kurşunlananlar, hep birlikte, olayların çözümünü sağduyuya sığınmakta bulduklarını, açıklamış oldular (!) Açıktır ki burada oynanan bir oyun, bir aldatmaca var. Hem ezilenlerin hem de ezenlerin aynı sağduyu dilinden konuşmalarının tek bir açıklaması olabilir; ezilenler bu konuda ezenlerin kafasıyla düşünüyor, onlara tabi olarak olayları onların bakış açısıyla yorumluyorlar ! Aksi halde, iki tarafın aynı belirlemelerde bulunması ve aynı çağrıları yapması mümkün olamazdı. Mantıken, burada, bir olasılık olarak, bu durumun tersinin de pekala olabileceği, yani egemen sınıf sözcülerinin, ezilen gibi düşündükleri için iki tarafın aynı çağrıları yaptıkları da öne sürülebilir. Basit bir kavram kullanımı gibi gözüken sağduyuya davet çağrılarının altında yatan mantığı ortaya çıkarttığımızda tabi olanın ezilen kitleler olacağı, açıkça görüleceği için son söylenecek bir belirlemeyi baştada söylemekte bir sakınca olmasa gerek.

Günlük dilde, akla uygun düşmeyen, garip karşılanan ve mantıksız gözüken davranışlarda bulunan kişilerden sözedilirken, bu kişinin " sağduyusunu yitirdiği"nden sözedilir. Böylece günlük dilde sağduyu ile akılcı davranışlar özdeşleştirilmiş olur. Nitekim piyasada bulunan çoğu sözlük de sağduyuyu bu kullanım yönünde tanımlar. Bu sözlüklere göre sağduyu; doğru, akla uygun yargılar verme yeteneğidir. Eski dilde aklıselim denen sağduyuyu bu şekilde ele alan düşünürler de vardır Örneğin Descartes sağduyu ile aklı özdeşleştirir ve şöyle der. " Özel olarak sayduyu ya da akıl diye adlandırılan doğru yargılama ve doğruyu yanlıştan ayırma gücü tüm insanlarda doğal olarak eşittir" (**Yöntem Üzerine Konuşmalar**). Açık bir yanılgının ürünü olan bu idealist kuruntuyu eleştiren bazı düşünürler, akılla sağduyuyu ayırarak aklı biraz daha öne çıkarırlar Bu yaklaşımı paylaştığı anlaşılan Afşar Timuçin hazırladığı sözlükte sağduyuyu " duyguların dışına çıkarak doğru yargılar ortaya koyabilme yetisi" olarak tanımlıyor ve şöyle yazıyor; "Akılla sağduyuyu ayırmak gerekir Akıl, teknik bir terimdir, evrenseldir Oysa sağduyu her kişideki doğruya yönelme istemini, dürüstlükle ve tam bir tutarlılıkla doğruyu belirleme eğilimini ortaya koyar" (**Felsefe Sözlüğü**). Yine bazı düşünürler ve bilimadamları ise bilimle sağduyu arasında çok yakın bir ilişki ve benzerlik olduğunu öne sürerek, bilimin özünde; " işlenmiş sağduyudan, başka bir şey olmadığını söylerler Örneğin; Darwin'in arkadaşı doğabilimci Thomas Henry Huxley "Bilim eğitilmiş sağduyudur" derken, düşünür ve matematikçi Alfred North Whitehead "Bilim köklerini, sağduyulu düşünce sisteminin derinliklerinden alır" der Sonuç olarak; tüm bu düşünür ve bilimadamlarının sağduyuyu olumlu (iyi) birşey olarak kabul eden sıradan insanların yaklaşımından farklı değildir

Oysa sokaktaki **sıradan** insan gibi bu düşünür ve bilimadamları da yanılıyor Hem de çok! Sağduyunun ne akla uygun davranmayla, ne de doğru yargılar ortaya koyma yeteneği, ne de bilimsel düşünce ile bir ilgisi yoktur. İlgisinin olduğu noktalarda da sağduyu, aklı yanıltan, doğru yargılar oluşturmayı engelleyen ve bilimsel düşünceyi boğan - donduran bir işlev görür Birçok insanın inancının ve bildiğinin tersine olarak sağduyu, insanların yanılgılarının ve yanlışlarının hazırlayıcılarından birisi, insan aklını çelen zararlı bir öksе otudur Sağduyunun tuzakları, her dönem için bilgiye ulaşma yolculuğunda insanlığın başını belaya sokmuştur İnsanlığın ileriye doğru attığı her adım, aslında, sağduyuya karşı insan aklının bir meydan okumasının sonucudur. Sağduyuya karşı insan aklının bir meydan okumasının sonucudur Sağduyuya karşı çıkmadan, sağduyunun dediklerine karşı cesaretle ileriye atılmadan hiçbir insani ilerleme - başarı sağlanamamıştır. İster bilimde, ister toplum yaşamında, isterse de hayatın herhangi bir alanında her türden büyük yeniliğin, çığır açıcı devrimsel gelişmenin temelinde sağduyuya, yerleşik olana ve mevcuda karşı bir karşıçıkış, bir başkaldırı vardır.

Bu noktada hemen bir parantez açarak sağduyunun olumlu bir yanı yok mu? sorusuna yanıt vermek gerekiyor. Elde başka bir şey olmadığı zaman insanın çeşitli gereksinimlerini karşılayan herhangi bir aracın yararlılığı, o şeyi tümüyle olumlu kılmaz. Yararlı olma, işe yarama, göreli bir kavramdır Belli konularda, belli koşullarda yararlı - olumlu işlev gören bir şey başka koşullarda tümüyle olumsuz hatta zararlı bir işlev görebilir. Son derece tipik bir örnek olması açısından sağduyu, bu açıdan dine benzetilebilir Ezilen insanların yaşamın zorluklarına dayanmalarının bir aracı olduğunda, acımasız bir dünyanın avuntusu, insanların ayakta durmalarının bir aracı olduğunda, kısacası insanları manevi açıdan ayakta tutmaya hizmet ettiğinde, dinin teselli edici yanını kim yadsıyabilir? Latin Amerika'nın askeri faşist diktatörlüklerine karşı verilen mücadelede yeralan inançlı hristiyanların gerillalara ve halka verdikleri destek, bir yanıyla dinin ezilenlere yardımıydı. Açık kölecilik dönemlerinde sömürgecilerin truva atı misyonerler, Paraguay gibi bazı ülkelerde ise ezilenlerin gerçek dostlarıydılar. Ama tüm bu olumluluklar, dinin esas olumsuzluğunu bir bütün olarak dinin kötülüğünü ortadan kaldıramaz. İşte sağduyu da tıpkı böyledir. Günlük yaşamın çeşitli sorunlarını çözmede, insanların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerini

düzenlemede sağduyu olumlu bir rol oynar. Ama bir bütün olarak ele alındığında sağduyu olumlu değil, olumsuz yanlarıyla ezilenlerin aleyhine işler

Toplumsal ve tarihsel bir olgu olarak sağduyuyu ele alırken dikkatli olmak gerekiyor Sağduyu karmaşık bir süreç ve olgular bütünüdür Oluşumu ve gelişimi zamanla değiştiği gibi farklı toplumsal koşullarda farklı biçimlere ve özelliklere bürünür. Sağduyuyu tarihsel bir olgu olarak, yani koşullara ve zamana göre değişen, göreli bir değerler toplamı, karmaşık bir düşünce sistemi olarak ele almak en doğru yoldur Ancak, bu söylenenlerden, sağduyunun, çok değişken bir kavram olduğu, göreli yapısı nedeniyle herkesin onu istediği gibi ele alabileceği, bu anlamda, yukarıda sözü edilen sağduyuya olumlu bir nitelik atfeden düşünürlerin hoşgörülebileceği gibi bir yorum çıkarılamaz. Tarihsel ve göreli bir yapısı olsa da, yine de sağduyunun tipik özellikleri ve onu örneğin, bilimsel düşünceden net olarak ayırdeden kendine özgü bir doğası vardır Bu nedenle sağduyunun iyi ya da kötü oluşu, olumluluk ya da olumsuzluğunun öne çıkması tarihe - yoruma bağlı bir şey değildir Sağduyunun nesnel bir yapısı ve nesnel bir temeli vardır Bunlar bilimsel bir dürüstlükle ortaya konduğunda herşey açığa çıkacaktır

II.

Başlangıç için sağduyunun çoğu kimse tarafından kabul gören oldukça genel bir tanımını ele alalım. Çok genel bir ifadeyle söylenecek olursa; toplumun herhangi bir evresinde, kamuoyunca yaygın kabul gören, bu anlamıyla doğru ve gerekli olarak kabul edilen düşünce, inanç algılama ve davranış biçimlerinin tümünden oluşan düşünce sistemine sağduyu denir. Şimdilik daha ileriye gitmeden bu esnek ve genel tanım ışığında sağduyuya biraz daha yakından bakalım.

Yaygın kültürel etkilerle oluşan sağduyunun, bireylerce benimsenmesi bilinçli, özel bir eğitimin sonucu olamaz Günlük yaşam deneyimleri insanlarda belirli izlenimler, kanılar, alışkanlıklar ve refleksler oluşturur Bunlar, deneme ve yanılmayla oluşan, toplumsal pratikle doğrulukları kanıtlanan ve genelde toplumsal yaşamın sürdürülmesinde insanı tutarlı sonuçlara götüren bilgilere ve davranışlara dönüşürler Bu anlamıyla sağduyuyu oluşturan algı, düşünce, inanç, beklenti ve alışkanlıkların nesnel bir temeli, geçerlilikleri ve toplumsal pratikle doğrulanmış bir doğaları vardır Bunların çoğunluğu insanların dünya hakkında edinmiş oldukları bilgi birikimini yansıtırlar ve kuşaktan kuşağa aktarılırlar Ancak hemen bu noktada sağduyu ögelerinin insanlığın bilgi birikiminin yansımaları olması konusuna açıklık getirmek gerekiyor Sağduyu ögelerinin önemli bir kısmı, toplumsal bir bilgiyi yansıtırlar, ama insan bilgisi tümüyle sağduyudan oluşmaz. Doğru ve geçerli bilgilerin bir kısmı aynı zamanda sağduyuya dayalı düşünce sisteminin de parçasıdırlar, ama sağduyu özellikle bilimsel bilgiler başta olmak üzere insan bilgisinin önemli bir bölümünü kapsamaz. Bir başka deyişle; insan bilgisinin çok az bir kısmı sağduyu da içkin (mündemiç) dir. Bu anlamıyla insan bilgisi sağduyudan başlayarak çeşitli bilgi türleriyle (teknolojik, felsefi, estetik, bilimsel vb.) gelişip evrenselleşen bir toplamdır demek yanlış olmaz. Sağduyu konusundaki yaygın yanlışın önemli bir bölümü bilginin bu doğasının gözardı edilmesinden, doğru ve geçerli bilgilerin çok az bir kısmını oluşturmasına karşın sağduyuyu insan bilgisi ve aklıyla özdeşleştirmekten kaynaklanır

Yukarıda verilen genel tanıma göre sağduyu, kamuoyunca yaygın kabul gören ve ancak bu anlamda doğru ve gerekli kabul edilen ögelerden oluşuyor. Bir şeyin doğru ve gerekli kabul edilmesi, o şeyin doğru ve gerekli olduğu anlamına gelmez. Dolayısıyla yukarıdaki tanımın nesnel bir tanım olmadığı açığa çıkıyor Örneğin, Gaziosmanpaşa'da çıkan olaylarda önce faili meçhul katillerce kurşunlanan kitlenin, daha sonra bu kez de polisler tarafından kurşunlanmaları, coplanmaları ve ezilmeleri karşısında doğru ve gerekli tavır ne olmalıydı? Egemen sınıfların sözcülerine göre, coplanan ve kurşunlanan kitlenin "provakasyona" gelmeyip, herşeye karşın, devleti protesto etmemeleri, olayların aydınlatılması için polise güvenmeleri (???) ve sonucu sabırla beklemeleri "doğru ve gerekli" olan yani sağduyuya uygun biricik tavırdı Bu görüşü savunanların, ısrarla herkesi sağduyuya davet edenler olması hiç de raslantı değildi elbette. Görüldüğü gibi neyin "doğru ve gerekli" olduğunun belirlenmesi hiç de sanıldığı kadar kolay bir iş değil.

Bir şeyin "doğru ve gerekli" kabul edilmesi, mevcut toplumsal koşullardaki çeşitli sınıfların ve grupların içinde bulundukları somut duruma, geleneklere, inançlara, toplumsal ve bireysel çıkarlara, değişik beklentilere vb. bağlı olduğuna göre her farklı dönemde, her farklı toplumda yaygın kabul gören şeylerin farklı olacağı açıktır Ayrıca sözkonusu olgu "doğru ve gerekli" şeylerin neler olduğu nasıl saptanacaktır ? Yaygın kabul gören ibaresinden, çoğunluğun tercihinin bu konuda belirleyici olacağı gibi bir izlenim ortaya çıkıyor Ama hiçbir sınıflı toplumda, sessiz çoğunluğun ezilen yığınların tercihleri ve düşünceleri yaygın kabul gören şeyleri oluşturmamıştır Sınıflı toplumlarda egemen düşünceler, çoğunluğun, ezilen kitlelerin düşünceleri değil, maddi üretim araçlarına, maddi zenginliklere ve maddi güç araçlarına sahip olan egemen sınıfların düşünceleri olmuştur Topluma ve çoğunluğu oluşturan ezilen kitlelere neyin doğru, neyin gerekli olduğunu kabul ettirenler, düşünce üretme araç ve olanaklarına en çok sahip olan egemen sınıflar ve onların ideologları olmuştur Gerçi her zaman tek başına düşünce üretme araçlarıyla kitlelerin kolayca ikna edildikleri söylenemez ama bu durumda işe egemen sınıfların baskı aygıtı devlet ve onun maddi güçlerinin karıştığını biliyoruz, Noam Chomsky'nin bildirdiğine göre ABD Yüksek Mahkemesi'nin ilk başyargıcı olan John Jay ve arkadaşları "ülkeyi ona sahip olanlar yönetmelidir" diyorlardı. Jay'in arkadaşlarından Vali Morris bir mektubunda dostu Jay'e yığınlara neyin doğru, neyin gerekli olduğunu göstermenin yöntemini şöyle bildiriyordu "Sen ve ben, dostum, deneyimle biliyoruz ki yetenekli ve enerjik birkaç insan biraraya gelip kendilerinin otorite olduklarını ilan ettikleri zaman farklı düşünceler taşıyan bir avuç insan o güçlü yağlı urgan **kanıtıyla** hata yaptıklarına kolayca inandırılabilir" (**Medya Gerçeği** sfy 29)

Egemen sınıflar ister yağlı urgan ya da yağlı kurşun, isterse de din ya da bir başka düşünce sistemi aracılığıyla ezilen kitlelere neyin "doğru ve gerekli" olduğunu kabul ettirme yeteneğine sahiplerse, ele aldığımız tanımın, bu durumda, egemen sınıflar için doğru ve gerekli olanın sağduyu olarak ele aldığı söylenebilir Bu noktada, sözü edilen "doğru ve gerekli" şeylerin tümüyle siyasi, ideolojik, hukuksal vb. yargılardan o-

luşmadığı, toplumsal - siyasi çıkarlarla doğrudan ilgisi olmayan salt insani bazı duygu, beğeni, yargı, inanç, tercih ve düşüncelerin de işin içinde olduğu, bu nedenle, yukarda söylenenlerin yanlış olduğu öne sürülebilir. Daha derin mantıksal çıkarımlara girmeden bu itirazı ele almak gerekiyor Betimleyici (descriptif) açıdan konuya bakarak **rastgele** toplumsal yaşamın değişik görünümlerinden seçilen örnekler ışığında sağduyunun çok anlamlı doğasını ve bazı temel özelliklerini açığa çıkartmakta yarar var.

III.

Televizyonlarda yapılan kamera şakalarının çoğunluğu insanların günlük yaşamın akışı içinde sağduyuya uygun olarak yaptıkları davranışların sağduyunun beklentileri gerçekleşmediği koşullarda ne tür tepkilere dönüştüğünü göstermekten ibarettir. İnsanlar sağduyunun öngörülerine uygun olarak sergiledikleri davranışları farklı koşullarda da sürdürünce alışılagelmedik, mantıksız, gülünç durumlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin, kaldırımın ortasında durarak şaşkın bir halde yüksek bir binanın çatısına bakan birisinin etrafı kısa sürede meraklı bir kalabalıkla dolar ve hiçbir şey görmeseler de insanlar uzun süre çatıya bakmayı sürdürürler. Çünkü sağduyuları onlara şunu söyler: bir insan aniden yolun ortasında durup dikkatle bir binanın çatısına bakıyorsa mutlaka orada bir olay vardır. İntihar edecek birisi çatıda olabilir ya da yangın çıkmıştır vb. Kamera şakalarında, şaka yapılan kişinin genellikle normal sağduyuya uygun tepkilerinin gülünç durumlar yaratmasının esas nedeni, sağduyu alışkanlıklarının, mekanik tekrarının nesnel koşulları olduğu gibi değil ama kafadaki hazır şemalarla algılamaya yolaçması, böyleliklede gerçeğe uygun olmayan tuhaf saçma tepkilerin ve davranışların ortaya çıkmasıdır Bu durum, sağduyunun, sosyal yaşamda insanlar arası ilişkileri düzenlediğinin açık bir kanıtıdır.

İkisinin üzerinde de yalnızca WC yazan yanyana iki tuvaletin önüne gelen bir adam ihtiyacını gidermek için hangi kapıdan girmesi gerektiğine birden karar veremez, çünkü alışılageldiği gibi kapıların üzerinde hangi tuvaletin erkekler tuvaleti olduğunu belirtir bir işaret yoktur. Sağduyusu ona bu kapılardan birinin bayanlar tuvaleti olduğunu ve oraya girmemesi gerektiğini söyler Tam o anda sağdaki tuvaletten bir erkeğin çıktığını gören adam hemen o kapıya yönelir. Sağduyusu ona o kapının erkekler tuvaletinin kapısı olduğunu söyler Oysa sağdaki kapıdan çıkan adam yanlışlıkla girdiği bayanlar tuvaletinden çıkıyordur (!) Buradaki yanılgının kaynağı sağduyunun tekil olguları genelleme eğilimi ve çok acele karar vermek zorunda olmanın sağlıklı muhakemeyi engellemesidir

Bir kış sabahı yatağında uyanan Ali henüz yataktan çıkmadan dışardan geçen arabaların tekerleklerinden çıkan çıtırtılı sesleri duyunca kendi kendine "Bu gece yine don olmuş trafik epey sıkışıktır şimdi" der Sağduyusuna göre duyduğu çıtırtılar arabaların yoldaki buzları kırmalarından olmaktadır. Oysa o sesler akşamki bir trafik kazasından yola saçılan cam parçalarının ezilmesinden de oluşabilirdi. Dolayısıyla gece don falan olmamıştır. Ama Ali kış günleri çok sık olarak don olayıyla karşılaştığı için kaza olasılığı hiç aklına bile gelmeden duyduğu seslerden sonuca gider

Kuzey Amerika'nın Crow, Afrika'nın Bostwana yöresindeki Tsusna, Brezilya'nın Lazi kabileleri gibi bazı ilkel topluluklarda genellikle yeni evli genç kadınlar kayınbabaları ve kayınbiraderlerine yönelik olarak, bu kişileri aşağılayıcı ve itici şakalar yaparlar Bir İngilizin hiçbir şekilde sağduyusunun kabul etmeyeceği bir gelenek sözkonusu kabileler içinde gayet normal karşılanır Böylesi şakalar bu topluluklarda akrabalar arasındaki olası çatışmaları önlemek amacıyla yakınlaşmanın bir aracı olarak kabul edilir Bu incitici şakalara maruz kalan erkekler ağır bir hakareti bile sineye çekmek zorundadırlar. Sağduyuları ağır bir hakareti bile hoşgörmelerini sağlar

İslam kültürüyle yetişmiş birinin sağduyusunun kabul etmeyeceği ve anlam veremeyeceği bir başka gelenek ise şöyledir: Büyük Sahra'da yaşayan Tuaregierde erkekler sürekli yüzlerine peçe örterler. Bir Tuareg erkeği arkadaş grubu içindeyken yüzündeki peçeyi biraz aşağı indirir Ancak kayınbabası ve kadınların yanında peçeyi gözlerinin hemen altında olacak biçimde yukarı çeker Bu davranışı İslam kültürüyle yetişmiş insanların sağduyularının kabul edemeyeceği ve garipseyeceği açıktır

Sattığı metalara zam yapan bir işverenin, işçilerinin ücretleri % 100 arttığı için aynı oranda zam yapmak zorunda olduğunu söylemesi birçok insana mantıklı ve sağduyuya uygun gelir "Adam haklı, masrafları arttığına göre zarar etmemesi için aynı oranda zam yapmak zorunda" diyen çoğu insan meta fiyatı içinde işçi ücretinin payının belki de % 30 olduğunu, dolayısıyla diğer tüm koşullar bir yana, işçilerin % 100 lük ücret artışlarının işverenin meta fiyatında ancak % 30 luk bir artışa gerekçe olabileceğini göremezler

ABD medyasının tek yanlı şartlandırmalarıyla Kaddafi'yi çılgın bir psikopat olarak kabul eden, onun herşeyi yapabilecek bir terörist olduğuna inanan Amerikan halkının önemli bir kesimi, ajanlar krizi döneminde Libya uçaklarının Newyork'u bombaladığı şakasını gerçek sanıp paniğe kapılmıştı. Medyanın şartlandırmalarıyla akıl yürütme yetenekleri iyice körelen Amerikalıların uçak gemisi olmayan Libya'nın onbinlerce kilometrelik okyanusu aşıp Newyork'u bombalayacak ve geriye Libya'ya dönecek mucizevi uçaklarının olmadığını bir an için bile akıllarına getirmemeleri düşündürücüdür. Libya'nın Newyork'u bombalamasının pekala mümkün olabileceğine inanan Amerikalıların sağduyularının ne kadar temelsiz ve çürük olduğu bu örnekten anlaşılabilir

Reklamcılar çeşitli ürünlerin tanıtımını yaparken kitlenin sağduyusunun basit neden - sonuç ilişkilerine dayalı açıklamalara olan zaafını iyi değerlendirirler Örneğin deterjan reklamlarında bir deterjanın ne kadar çok temizleme gücü olduğuna izleyiciyi ikna etmek için sözkonusu deterjanın bembeyaz köpüklerden ne kadar çok çıkarttığı sergilenir. Böylece izleyicinin pamuk gibi beyaz köpüklere bakarak deterjanla temizliği özdeşleştirmeleri sağlanmaya çalışır Oysa yaygın kanının aksine deterjan ve sabunun temizleme gücünün beyaz köpüklerle bir ilgisi yoktur Temizleme işleminde kirleri söken, yağlı bulaşık kir parçacıklarını bulundukları yüzeyden çözüp bloke eden sürfaktan denen etken bir maddedir. Sürfaktan molekülleri kir ve yağları içlerine çekerek onlarla birleşirler Sürfaktan molekülleri suda çözülmediği için bloke ettiği kir ve yağı bulunduğu yüzeyden suya aktarmış olurlar Bazı bulaşık tozları ve bazı otomobil şampuanlarının hiçbir köpük çıkarmadan temizlik yaptıklarını herkes bilmesine karşın bol köpük çıkaran deterjanların tercih edilmesi sağduyu-

nun bir yanılgısından başka bir şey değildir

Birçok insanın zevkle okuduğu cinayet romanlarının temel püf noktası, insanların merak duygularını önce uyandırmak, sağduyularının onlara söylediklerinin dışındaki alışagelmedik ve ilginç durumları ortaya sererek dikkatleri çekmektir Bu başarıldıktan sonra genel beklenti ve tahminlerin ötesinde gelişmelerle sağduyunun söylediklerinin tümüyle dışında sürpriz yöntemlerle, sürpriz tanıklarla ve hiç umulmayan sürpriz katillerle olaylar sonuçlandırılır Birçok insan cinayet romanı okurken ya da cinayet filmi izlerken kendisini aldatan yanlış yargılara yönelten ve hatalı tahminler yapmasına neden olan sağduyusuna günlük yaşamında tümüyle güvenmeye onun rehberliğinde davranışlarını ayarlamaya devam eder. Cinayet romanları ya da cinayet filmlerindeki mizansenlerin çok daha ilginçlerinin hergün çevresinde yaşandığını farketmez bile. Hükümet politikalarının ve açıklamalarının çoğunun mizansen olduğu, gerçek durum ve olgularla hiçbir ilgisinin olmadığı, resmi açıklamaların diplomatik beyanlarının aslında insanların sağduyularını süslemek için uydurulmuş senaryolar olduğu, bu senaryoların burjuva gizli diplomasinin çekmecelerinde saklandığı, ancak oradan 50 - 60 yıl geçtikten olaylar küllenip bellekler olayları unuttuktan sonra açıklandıkları vb... Çoğu insanın aklına bile gelmez. Onlar sağduyularının izinde bilgisiz, aldatılmış ama huzurlu ve sakin yaşantılarını sürdürürler

Verilen bu örneklerden de görülebileceği gibi sağduyu konusu hiç de öyle göründüğü gibi çözümlenmesi kolay bir sorun değildir Bir çok insanın hakkında apaçık ve kesin olumlu yargıları olsa da sağduyu insanların çoğu için bilinmez bir şeydir İstisnasız her insan günlük yaşamını sürdürürken belli ölçüde mantıksal çıkarımlara başvurur, mantıktan yararlanır Ama bu insanların yüzde biri bile mantık üzerinde iki çift laf edemez, mantığın ne olduğunu tanımlayamaz bile. Benzer şekilde insanların hepsi günlük yaşamında sağduyu ile içli dışlıdır Yaşamının her anında sağduyusunu kullanır Ama bu insanların ezici bir çoğunluğu sağduyunun gerçekte ne olduğundan habersizdir Bir şeyi iyi tanıyor olmak, onunla haşır neşir olmak o şeyi tümüyle bilmek anlamına gelmez. Daha önce de vurgulandığı gibi öğrenmek (bellemek) ile anlamak (bilmek) birbirinden apayrı şeylerdir Bir şeyi öğrenen, belleyen kişi o şeyi gerçek ilişkileri ve doğası ile biliyor demek değildir Bir şeyi gerçek ilişkileri ve gerçek doğası ile kavramadan o şeyin bilinemeyeceği ilkçağdan bu yana düşünürlerce ortaya konmuştur

16. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmaya başlayan modern bilimden önceki düşünürlerin hemen hepsinin değişik öğretileri tümüyle sağduyuya dayalı düşünce sisteminin genelleme ve yargılarından oluşuyordu. İnsan zihninin henüz yeni yeni soyut düşünceyle tanıştığı insanın doğa karşısında güçsüzlük ve çaresizliğinin sürdüğü bir aşamada doğanın ve toplumların çeşitli olgularını derleyip birbirine bağlayan, dağınık bilgileri sistematize eden, bu yanıyla insan bilgisinin ilerlemesinde olumlu bir adım atmış olan Aristotales'in başına gelenler bu açıdan çok anlamlıdır. Zamanının bilgi ufku açısından bakıldığında teorileri olumlu yanlar taşıyan Aristotales zamanla insan bilgisinin gelişiminin önündeki en büyük engellerden biri haline gelmiştir. Yaşadığı çağ gözönünde tutulduğunda insanlığın en büyük zekalarından birisi olan Aristotales'in çeşitli teorileri ortaçağın karanlıkçı (obskürantist=cehaletçi) kilise dogmatiklerinin elinde bilimsel düşünceyi yüzyıllarca engelleyen ve boğmaya çalışan sağduyunun büyük tuzakları safsata ve dogmanın yenilmez kaleleri olmuştur Gelişmeye çalışan ilerici düşünceler ve bilimsel teoriler ortaçağ sağduyusunun tartışılmaz otoriteleri olan Aristotales, Kalinos, Ptolemy, Dioscorides gibi her biri kendi alanının büyük zekaları olan kişilerin teorilerine uymadıkları için sağduyuya aykırı bulunup mahkum edilmişlerdir. Galileo'ye "dünya dönmüyor" itirafını zorla yaptırtan yobazlığın gücü yalnızca Engizisyon yargıçlarının fiziki güçleri değildi. Galileo'yi mahkum ederken Engizisyon yargıçlarının en büyük yardımcıları ve tanıklığına başvurdukları şey sağduyu idi. Sağduyunun insanların zihninde kurduğu egemenlik o derece güçlüydü ki bir avuç yakın dostu dışında hiç kimse, Galileo'nun söylediklerini ne ciddiye aldı ne de inandırıcı buldu. Bu olgu sağduyunun bilimsel düşünceye karşı yüzyıllar süren baskısının sadece bir örneğidir Bu tipik örnek sağduyunun sıradan insanlar kadar eğitilmiş zekaları, zeki ve aydınlık düşüncelere sahip güçlü düşünürleri bile nasıl etkilediğinin çarpıcı bir kanıtını da ortaya seriyor. Çok yönlülüğü ve açık fikirli olmasıyla ün yapmış olan Jean Bodin, Kopernik'in dünya güneşin etrafında dönüyor iddiasına karşı o günlerde şunları söylüyordu: "Biraz algılama yeteneği olan ya da en basit fizik bilgilerine sahip olan herhangi biri bile, kendi kütlesi ve ağırlığıyla Dünya'nın kendi ve Güneş'in merkezleri etrafında hareket edeceği düşüncesini aklına bile getiremez; aksi halde tüm kentlerin, dağların ve ormanların yıkılışı söz konusu olurdu. Aulius, bazı astrologlar Prusyalı Albert dükünün huzurunda Kopernik'i savunmaya kalktıklarında, hizmet eden uşaklardan birine, "Likör şişesinin devrilmemesine dikkat et" diyerek onu başaşağı çevirmişti. Çünkü eğer Dünya dönüyor olsaydı ne atılan bir ok hedefine dümdüz gidebilir ne de bir kuleden atılan bir ok yere dik olarak düşebilirdi... Son olarak Aristotales'in yazdığı gibi, "Tüm nesneler doğalarına uygun bir yer bulur ve orada kalırlar Bu nedenden ötürü de Dünya kendi doğasına uygun yerdedir ve kendinden başka bir güç tarafından da döndürülemez." (**Keşifler ve Buluşlar**, Daniel J. Boorstin, sf.308).

Bu gün bir ilkokul çocuğu için açık olan bazı gerçekleri ünlü bir düşünürün çürütmesindeki gülünçlükleri (elindeki tepsiyle uşağın ters çevrilmesi vb.) nasıl yorumlayacağız? Burada ne Aristotales'in ne de Jean - Bodin'in bir suçu vardır Bu durum sağduyu ve insan bilincinin doğalarına ilişkin bazı gerçeklerden kaynaklanıyor Konunun ayrıntılarına girmeden gözlemlerimizden çıkan bazı olgular ışığında sağduyuya dayalı düşünce sisteminin bazı özelliklerini yine betimleyici bir açıdan ortaya koyalım.

IV.

Sağduyuya dayalı düşünce biçimine (sistemine) yaşantı ve duygularla doğrudan belirlendiği için deneysel ya da görgül (ampirik) düşünce denilebilir. Güncel yaşantının algı ve izlenimleri üzerinde şekillenen bu görgül düşüncenin tipik bazı özelliklerini sırayla ele alalım.

Görgül düşüncenin en tipik özelliklerinden birisi neden - sonuç ilişkilerine dayalı basit açıklamalara olan düşkünlüğüdür Neden - sonuç ilişkisi kavramının kökleri insan zihninin şekillendiği bebeklik dönemine

dayanır Üç yaşındaki bir çocuk bile, mekanik etkileşimler konusunuda oldukça gelişmiş bir nedensellik anlayışına sahiptir ve hemen her olayı bir nedenin sonucu olarak "açıklar" Eğer 5 - 6 yaşlarında bir çocuğa güneş neden yapılmıştır diye sorulursa yanıt "ateşten" olur. Ama nasıl? "Çünkü orada ateş var." Ama ateş oraya nereden geldi diye sorulsa. Yanıt: "Gökyüzünden" olur. Gökyüzünde ateş nasıl oluştu sorusuna çocuğun yanıtı ise "Bir kibrit yakılmıştı" olacaktır. Çocuğa göre her şeyin basit bir nedeni ve dolayısıyla basit bir açıklaması vardır. Bilinemezciliğin öncülerinden David Hume'un nedenselliğe ilişkin olarak söylediği ve 18.yüzyıldan yüzyılımızın başına değin etkisini sürdüren anlayışı modern bilimsel bulgular bugün reddediyor. Hume'a göre nedenselliğin kavranması için iki olay arasındaki belli bir ilişkinin defalarca yinelendiğinin gözlemlenmesi gerekiyordu. Oysa günümüzde nedenselliğin deneyime gerek olmaksızın bir kerede ve bir bütün olarak ortaya çıktığı ve zihnin doğal bir eğilimi olduğu biliniyor. Nedenselliğe dayalı açıklamalar olmaksızın insanların pek çok olguyu kavrayamadıkları görülüyor. İnsanlar ilk çağlardan bu yana açıklama gerektiren her olayı basit nedenler göstererek mekanik bir şekilde açıklamaya eğilimli olmuşlardır. İlkel kozmolojilerde (evren bilimlerde) çeşitli doğal olaylar şu ya da bu doğaüstü gücün eylemleriyle açıklanıyordu. Çinlilere göre güneş tutulması gökler ejderinin güneşi yutmaya çalışmasından başka bir şey değildi. Hintlilere göre depremler dünyayı sırtında taşıyan dev kaplumbağanın hareket etmesinden oluyordu. Yunanlılara göre yıldırım düşmesi Zeus'un birisini cezalandırmasının, gökgürlemesi ise Zeus'un kızıp bağırmasının sonucuydu. vb. Bu açıklama tarzı bugün de geçerliliğini sürdürmekte, kitleler günlük yaşamlarının çeşitli olaylarını bu mantıkla açıklamaktadırlar. Başa gelen bir olumsuzluğu göze gelmeye, nazar değmesine ya da bir hasmın yaptırdığı büyüye bağlamak. Çoğu insan için tatmin edici bir açıklamadır. Öte yandan hemen her siyasi gelişmeyi ve önemli olayı komple teorileriyle açıklayan, her olayın ardında zihninde saplantı olmuş bir dış ya da iç düşman parmağı gören yazar, gazeteci ya da politikacının mantığı nazara büyüye inanan insanın mantığından farklı değildir İkisinde de öz aynıdır: basit bir neden ve bu basit nedenin yolaçtığı sonuç! PKK lideri Apo'nun bir Ermeni ajanı olduğuna ciddi ciddi inanan, PKK hareketini Türkiye'nin dış düşmanlarının bir maşası olarak gören bir çok insan için Kürt sorununun karmaşık meselelerine kafa yormak artık gereksizdir. Onlar böylece, hem olayı "açıklamış" hem de çoğunluğa uyarak başlarına dert almamış olurlar. Sağduyuları bu konuda onları tümüyle haklı çıkartır.

Sağduyuya dayalı görgül düşünce gelişigüzel ve dağınık bir yapıya sahip olduğu için sistemli bir görünüm arzetmez. Sistemli, tutarlı ve birbirine bağlı savlarla denetlenebilir ve sınanabilir önermelerden oluşmadığı için tutarlı değildir. Kararlı ve inandırıcı kanıtlar sergileyen karşıt düşünceler karşısında kolayca bocalar ve görüşlerinde ısrarlı olamaz. Özellikle yadsınamaz başarıları kanıtlanmış olan ve ciddi bir saygınlığı olan bilimsel düşünce karşısında görgül düşünce eziktir, kararsızdır. Ancak bu güvensiz yapısı geliştirdiği savunma refleksleri ve günlük yaşamda eğitimsiz kafalara inandırıcı ve apacık gerçekler gibi gözüken kimi iddialarının "başarılı" gözükmesi gibi nedenlerle yine de belli bir inatçılığı sürdürür. Görgül düşünce açıklamalarındaki tutarsızlığı gözardı etme eğiliminde olduğu için yaptığı bir açıklamaya yönelik itiraz karşısında "işte öyle!" der ve omuz silkmekle yetinir. Hemen hemen tümüyle gelenek, alışkanlık ve önyargılardan oluştuğu için bu düşünce tarzının terkedilmesi hiç de kolay olmaz. Bu nedenle görgül düşüncenin yanlışlığı ortaya konduğu zaman gösterdiği tepkiler, psikolojideki tipik savunma reflekslerine denk düşer Belli bir ortamda sessizce dinlenen hatta baş sallanarak onaylanan düşünceler başka bir ortamda tümüyle reddedilir. Lise mezunu olan sayısız insan, okullarında öğrendikleri belli bilimsel bilgileri doğru olarak kabul ederler Okuldayken inandırıcı kanıtlar karşısında bu bilgileri benimserler ama sosyal yaşamlarında o bilgileri reddederler Darwin'in evrim teorisi, astroloji ve çeşitli fal çeşitleri, Big Bang kuramı gibi konularda çoğu insan bilim ve mantık ne derse desin, sudan gerçeklerle yine bildiğini okumaya devam eder. İnsanı ve evreni tanrının yarattığına inanır, "fala inanma ama falsız da kalma" diyerek gazetelerin fal köşelerini merakla okumaktan geri kalmaz vb.

Görgül düşüncenin bilimsel gerçekleri reddetme tarzı yalnızca "bilim ne derse desin ben bildiğimi yaparım" kayıtsızlığı değildir Bazı koşullarda görgül düşünce saldırgan yöntemlere de başvurur Karşıt görüşü dile getiren kişiyi tartışma konusu yaparak tartışılan konuyu ikinci plana itmek en yaygın yöntemleri arasındadır. Reddettiği düşünceyi çürütmek için çaba harcamak yerine karşıt düşünceyi dile getiren kişiyi kötüleyip onun güvenilirliğini ve saygınlığını tartışma konusu yapmak, o kişiyi artniyetli olmakla suçlamak tercih edilir. Bu yöntemi en çok köşeye sıkışan burjuva politikacılar ve haksız adaletsiz işleri açığa çıkan zanlılar kullanır İşine gelmeyen soru soran gazeteciyi tersleyen Nahit Menteşe ya da belediyedeki yolsuzlukları gündeme getiren Ümit Zileli'ye TV'de hakaret eden Melih Gökçek örneklerinde olduğu gibi görgül düşüncenin tavrı "hem suçlu hem güçlü" tavrıdır Bir yolsuzluğu ortaya çıkaran gazetecinin ne kadar ahlaksız olduğunu kanıtlamaya çalışan devlet görevlisi ya da mahkemede tanığın verdiği ifadenin müvekkilini zor durumda bırakacağını anlayan avukatın mahkeme başkanına tanığı kötülemesi, tanığın güvenilmez, sabıkalı ya da alkolik olduğunu öne sürmesi tipik savunma refleksleridir ve sağduyunun vazgeçilmez yöntemlerinden birisidir

Görgül düşüncenin çelişik ama tipik bir diğer özelliği tekil olayları aşırı genelleştirmesidir Sistemsiz, tutarsız ve dağınık yapısı nedeniyle görgül düşünce içi boş genellemelerden sözümona bilgiler üretir. Hiçbir nesnel bilimsel temele dayanmayan yalnızca kimi bazı tekil olaylardan hareketle genellemeler yapmak sağduyunun doğal eğilimidir. Oysa bilimsel düşünce tekil olayları ele alırken son derece dikkatlidir Bütün benzer olguların tümüne olmasa da büyük bir kısmına denk düşmeyen bir belirleme (sonuç) bilimsel soyutlama (genelleme) olarak kabul edilmezken sağduyu için işler çok daha farklıdır Yaşamın acil sorunlarına yanıt verme telaşındaki görgül düşüncenin tekil olaylardan çıkan sonuçları tekrar ve tekrar sınama ve değerlendirmeye vakti yoktur. O nedenle sağduyu kestirmeden gider ve tekil sonuçları duygusal istekler yönünde kolayca genelleştiriverir. Bertrand Russel "popüler tümevarım örneklerin sayısına değil onların

duygusal ilgilerine bağlıdır" derken sağduyunun bu eğilimine dikkat çekiyordu. Örneğin şişmanların neşeli insanlar oldukları iddiası ya da herhangi ilden\ülkeden bir insanın şu ya da bu özelliklere sahip olduğu iddiaları bu türden içi boş genellemelerdir. "Ne de olsa Bursalı" (Turgut Özal), "Tokat'tan adam çıkmaz" (Ahmet Kaya) örneklerinden de görülebileceği gibi bu düşünce tarzı birkaç tekil olguyu alıp kolayca genelleştirmekten çekinmez.

Ahmet tanıdığı bir çıkıkçının bazı rahatsızlıkları başarıyla tedavi ettiğini gözlemleyince bu başarılardan hareketle o çıkıkçının doktorlardan daha "iyi" olduğuna karar verir ve her önüne gelene çıkıkçıyı övmeye başlar. Mide ağrıları çeken Mehmet'e birgün bir arkadaşı bir ilaç önerir. O ilacı aldıktan sonra ağrıları geçen Mehmet rastladığı tüm mide hastalarına harareetle o ilacı tavsiye eder. çünkü o ilaç onu iyileştirmiştir (!) Ahmet ile Mehmet'in düşünce tarzlarında ki bu eğilim özellikle tıp alanında at oynatan şarlatanların kitleleri yönlendirmelerindeki başarıların en önemli araçlarından birisidir. Yaklaşık 150 türü olan ve çoğu türlerinin nedeni anlaşılamadığı için tedavisi geliştirilememiş kanserin tüm türlerine çare bulduğunu söyleyerek ortaya çıkan çeşitli şarlatanların kamuoyunu aldatmalarındaki sırlardan biri sağduyunun bu tuzağıdır Tekil ve rastlantısal bazı başarıları olan şarlatanlar birkaç örnekten tümevarımla genel bir soyutlama yapmayı çok severler. Sonyıllarda tıp alanında boyveren en sansasyonel şarlatanlar olan Dr Ziya Özel ve Prof. Büyükkoca, rastgele, hiçbir bilimsel ölçüte uymadan kansere yakalanmış umutsuz insanlara kendi "mucizevi" ilaçlarını büyük bir sorumsuzlukla vermişlerdi. Bu hastalardan birkaç tanesinin iyileşmesini ise - bu arada kaç hastanın öldüğü tespit edilemedi tabii ki - kendilerinin başarısı olarak sunmuşlardı. İyileşen bu hastalardan birkaçının basında çıkan "canlı tanıklıkları" ise işin tuzu biberi olmuş, tiraj kaygısıyla sorumsuz bazı gazetecilerin de kışkırtmasıyla bu şarlatanlar kamuoyunda iyice pirim yapmışlardı. Sağduyu sahibi birçok insan bu şarlatanlara ciddi ciddi inanmıştı. Oysa sağduyunun gözden kaçırdığı birçok ayrıntı vardı Birinci olarak, kanserli hastaların bazılarının iyileşmesi hiçbir şekilde şarlatanların ilaçlarının kesin başarısı sayılamazdı. Çünkü vücudun bağışıklık sisteminin bazı kanser türlerini yendiği, bazı umutsuz hastaların her tür tedavi terkedildikten sonra iyileştikleri sık raslanan bir durumdu. Dolayısıyla şarlatanların hastalarından ölenlerin dışında iyileşenlerin iyileşme nedeni tam bilinemiyordu. İkinci olarak şarlatanların hastaları şarlatanlara başvurmadan önce değişik tedaviler uygulamış, hatta şarlatanların ilaçlarını aldıklarında başka ilaçlara devam da etmişlerdi. İyileşen hastaların iyileşmelerinin bir nedeni bu başka ilaçlar ve tedaviler de olabilirdi. Üçüncü olarak şarlatanlara başvuran hastalardan bir kısmının kanserli olup olmadığı da kesin değidi. Kısacası şu ya da bu nedenle şarlatanlara başvuran birkaç kanserli hastanın iyileşmesinden hareketle şarlatanların kansere çözüm buldukları söylenemezdi. Nitekim daha sonra bu şarlatanların tüm iddiaları asılsız çıktı. Burada önemli olan tekil olaylardan genel sonuç çıkarmaya eğilimli görgül düşüncenin etkisindeki birçok insanın - bazı ciddi gazetecilerin, bürokratların ve dönemin sağlık bakanının sağduyunun tuzağına düşmeleri şarlatanlara inanmalarıdır. (**Devam edecek**)

Mamak ve Şiir

umudun, özgürlüğün ve şiirin
tetik etiketinde asılı durdu yaşak
kapılar çift kanat, kapılar çelik
duvar yüksek, duvar ardı ardına
süngü ve tutsaklık kışlasıdır
mamak

pazar günleri
nazım'ı güneş çağırır
zeynep girer içeri
kızıl saçlarında şiir parıltısı
damarlarında dizelerin morluğu
her biri ayrı bir şairin düş izi

oyuncular hazır açılır perde
koltuklarda karanlık ve militarizm
bütün namlular sözcüklere çevrili
namluya düşen mermi çağrılmaz geri
açılır perde, oyun vurulur, oyun susar
düşenler olur sahnenin ortasına
zamanında üstlerine iner ışık
birden kaybolurlar gölge süvarileri
başlar kitapçı vitrininde göz talanı
kadının özlemine narin dokunuş
atlı karınca döner
tepeden tırnağa adressiz, çocuk
unutulur tutanak, yargı ve sehpa
alır götürür bir kanaryanın ötüşüne
umut buluta, özgürlük göğe sorulur
yeni bir yaşam köklenir
tokalaşan iki elin sıcağında
dudakta küçük bir gülüş
dostlar kanlı bir yıkımda başkaldırır
bir aşk şiirinin ilk dizesiyle başlanır güne
direnme ana kucağıdır sıcak ve güvenilir
orada onurun ve insanlığın destanı yazılır

Ali BİÇER

Hasan Hüseyin'in Şiirinde İdeoloji

Ali BALKIZ

Hasan Hüseyin her şeyden önce bir şairdi, ozandı. Şairliğinden sonra ise, bir devrimci, aydın, çağdaş, demokrat ve hümanist bir insandı. Daha sonra da bir eş, sevgili ve babaydı. Militandı, kavgacıydı, düşünürdü, filozoftu, teorisyen ve pratisyendi. Tarihçiydi, ekonomistti, sosyologdu. Toplum bilimciydi. O bir sıfatlar toplamıydı kuşkusuz Hangi sıfatı ötekinden daha baskındı? Ayırt etmek zor. Bu yazının konusu Hasan Hüseyin'in şiirinde, düşünce, ya da ideoloji. O nedenle öteki sıfatlarını bir yana bırakıyorum.

Doğada ve toplumda hiçbir şey "ak" ya da "kara" değildir. Hiçbir şey"iyi" ya da "kötü" değildir, kuşkusuz, ara renklerin, ara tonların, durumların, olguların, gerçeklerin varlığı bir gerçektir' Bu ara katmanların varlığına karşın, her şey sonuçta, son tahlilde "bir şey" dir O "bir şey"in bir adı vardır' Ak-kara, iyi-kötü. Materyalizm-idealizm, burjuvazi-işçisınıfı, savaş-barış, sınıflı toplum-sınıfsız toplum gibi. Sonuçta her ırmak bir denize, kendi denizine akar

Hasan Hüseyin'in şiiri hangi denize akar? Onu belirlemeye çalışacağım. Bunu yaparken de hiç kuşkusuz, Hasan Hüseyin'i yeniden keşfetmeyeceğim. Bilinen bir gerçeği, bildiğimiz bir gerçeği yinelemeye, kendimce değinmeye çalışacağım.

Sanat eseri; insanı insan olmaya, insanca bir dünyada yaşamaya, öteki insanlarla birlikte yaşama sevincini paylaşmaya çağırır Her türlü kötülüğe karşı, özellikle de insanın insan tarafından sömürülmesi kötülüğüne karşı mücadeleye çağırır. Mevcutla yetinmemeyi önerir. İyiden daha iyinin, güzelden daha güzelin, mükemmelden daha mükemmelin olduğunu gösterir Bu anlamda sonsuz bir devinim ve asla sonu gelmeyecek olan bir güzelliğin peşine takar insanı. Sanatın görevi ve gereği bu olunca, elbette ki onun değerini, bu değişim ve dönüşüme katkılarıyla ölçmek gerekecektir. O, sadece söz, ritim, müzik, armoni, imge, çağrışım, gönderim, değini değildir Biçim, yöntem, klasiklik ve yenilik de değildir Hepsiyle birlikte düşüncedir aynı zamanda. Söyleyecek bir sözü olmayan, doğru bir sözü olmayan hiçbir sanat yapıtı düşünemiyorum. Bu sözü en güzel söylemek de Hasan Hüseyin gibi sanatçıların işi olsa gerek.

Güzel söylememeyi şöyle tanımlıyor 1 Kasım 1977 tarihli **Yürüyüş** dergisinde:

"İşçim, köylüm, arkadaşım, yoldaşım, emekçim demekle toplumcu gerçekçi olunmaz. Dizini (şiiri) daraltan, kısırlaştıran, yoksullaştıran her şey, toplumcu gerçekçiliğe aykırıdır. Günümüz şiirinde öfke var, ustalık yok. Günlük olayların gerisinden gidiliyor Bu da güncelliğin yanlış anlaşılmasından ileri geliyor Sanıyorum ki, günceli işlersem üne ve alkışa kavuşurum. Olmuyor. Seçtiği konunun ağırlığı altında iki büklüm olmuş dizine dızin denilebilir mi artık... dizin, siyasal-ideolojik kümeleşmelere kurban ediliyor. Sanat gücüne yaslanılacak yerde, kişilerin veya kuruluşların, kümelerin gücüne yaslanılıyor "

Güzel söylemeyi ise şöyle tanımlıyor, 3 Aralık 1980'de, arkadaşı, dostu, yayıncısı, bir anlamda öğrencisi İsmail Gençtürk'le söyleşirken:

"Estetik kaygıyı yabana atmadan konun ne olursa olsun; yeter ki, bakış açın, işçiliğin sağlam olsun, iyi şeyler korsun ortaya. Istersen duvarda sevişen iki sineği anlat. Yeter ki anlatmasını bil. Bunu ustaca yap Buradaki inceliği iyi kavramalısın."

Bu alıntıları şunun için yaptım: Hasan Hüseyin şiiri düşünceye kurban etmemiştir Ya da düşüncesini, ideolojisini şiir yazarak aktarmıştır, savunmuştur

Şiirindeki ses, imge, armoni, müzik, ölçü, örgü, dize, lirizm özelliklerini bir yana bırakıyorum. Konum olan söz'e dönüyorum.

Soru şuydu: Hasan Hüseyin'in şiiri hangi denize akar? O denizde başka hangi ırmaklarla buluşur?

İşte öteki ırmakların birkaçı. "Edebiyat, 'doğa-toplum-birey' gerçekliğinin duygu ve imgeyle estetik bir biçimde yeniden düzenlenip yaratılmasıdır." diyor Asım Bezirci

Ve devam ediyor

"Edebiyat insanlara yaşama sevinci, yarın inancı, direnme gücü, dayanışma isteği vermelidir Ancak bu yolla halkın gerçekliği tanımasına, onu değiştirmek üzere bilinçlenmesine, birleşmesine, savaşmasına katkıda bulunmuş olur " (**Halk, Sosyalizm, Kültür ve Edebiyat**, 1979)

"İdeoloji yaşama geçmeye hazırlanan fikirdir."diyor Afşar Timuçin ve devam ediyor: "Bazıları kendilerini ideolojilerin üstünde görürler ve hiçbir ideolojiye sahip olmadıklarını övünerek söylerler Geç kalmış bir peygamberliktir bu ve her peygamberlik gibi zorunlu olarak ideolojiktir Bu bir yalandır, yalan değilse bir kuruntudur Yalansa ideolojik bir yalandır Belki de en tehlikeli ideoloji hiçbir ideolojiye bağlanmamaya özen gösteren ideolojidir İdeoloji zorunludur, ideolojisi olmayan bir sanatçı yarına açık insanı neye göre yansıtacaktır İdeoloji yaşamda olmanın, yaşamda etkin olmanın bilincidir, sanat bu bilincin en doğru ve en içsel biçimde açımlandığı yerdir İnsanın geleceğini tar-

tışmak sanatçının işi değilse kimin işi olabilir?"(**Varlık**-1986)

Enver Gökçe ise; "Sanatçının görevi; sosyal terakkiyi hızlandırmak, köhnemiş realiteleri değiştirmek, insanın insanca yaşamasını sağlayarak şartları hazırlamak ve bu sosyal görevde bilfiil vazife almak, hayata bilfiil iştirak etmektir." diyor.(**Yeryüzü**, Sayı 3, Kasım 1951)

Rıfat Ilgaz ise;

"Her çağın su yüzüne çıkardığı yeni gerçekleri arayıp bulmak, bunları yeni biçimler içinde sunmak şairin değişmez görevidir." diyor.

Sabahattin Ali ise;

"Benim kanaatimce san'at insanı ve hayatı ve bunların manasını öğretmekle görevlidir." diyor ve devam ediyor: "Sanat bütün teferruatıyla hayatı ihtiva etmeli. İnsanda yaşamak, insan gibi yaşamak, daha iyiye, daha yükseğe, daha temize doğru koşarak yaşamak arzusunu hatta ihtiyacını uyandırmalıdır." (**Yeni Adımlar**, Ocak1974)

Gülten Akın ise, şöyle diyor:

"Bir sanat yapıtının konusu ne olursa olsun, bağrında bir umut çiçeği taşımalıdır."

Son alıntımız Nazım Hikmet'ten: "Komünist oldum olalı, güzel sanatlardan beklediğim, istediğim şey, halka hizmetleri, halkı güzel günlere çağırmalarıdır. Halkın acısına, öfkesine, umuduna, sevincine, hasretine tercüman olmalarıdır. Sanat telakkimde değişmeyen şey işte budur. Geri yanı boyuna değişti, değişiyor, değişecek. Değişmeyen; en dokunaklı, en usta, en faydalı, en güzel, en mükemmel ifade edebilmek için durup dinlenmeden değiştim, değişeceğim." (Ekber Babayefle Konuşma. **Yön Dergisi**.. Mayıs 1967)

Ozanımız Hasan Hüseyin ise, diyor ki:

"Egemen çevreler istemektedirler ki; Halk edebiyatımızın ürünleri,renksiz-kokusuz, emekçi yoksul halkın malı olmaktan çıkarılmış, "zevke-zevk katan' çeşniler halinde kullanılsın, sınıfsal dinamizminden yalıtılsın."ve devam ediyor: "Sen halka ters düşen her türlü zırtapozluğu halkın önünde yapacaksın, alışkanlıklarından ödün vermeyeceksin, tepkilerini sürdüreceksin, sonra da 'halk bizi anlamıyor' diyeceksin. Kuş diliyle anlaşan bu halk, şiirinizi kuşdiliyle de yazsanız anlar onu. Yeter ki, o şiirde kendisini bulsun, kendi kokusunu bulsun. Halk şiiri, tüketim eşyası değildir, halkın kendisidir." diyor ve şiire şu işlevi yüklüyor:

Karagün Dostu (Oğlak)
"biliyorum
matarada su
torbada ekmek
ve kemerde kurşun değil şiir

ama yine de
matarasında su
torbasında ekmek
ve kemerinde kurşun kalmamışları
ayakta tutabilir."

Ona göre şiir, kavga cephesinde, mataradaki su, torbadaki ekmek ve kemerdeki kurşunun yanındadır Diyor ki:

"Kavgaları kavga gibi çizmem ben, çizersem türkü türkü."

İşte Örnekleri

"açtım kırkıncı kapıyı
gördüm ki atın önünde et
titrer bir yerleri zamanın
kırdım kırkıncı kapıyı
gördüm ki itin önünde ot
ürperir hiç olmalardan
şakıdı kuş
yarıldı nar
delirdi ateş
ve başladı uğul uğul uğuldamağa
bütün ırmakları dünyanın
kızılırmak
kızılırmak"

Üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki temel çelişkiyi, nicel değişikliklerin birike birike suyun kaynama noktasına gelişini, son bir sıçramayla, nitel değişikliğe dönüşünü, yerine yeni bir düzenin kuruluşunu daha güzel nasıl anlatabilirdik?

"İstanbul'da bir fabrika
fabrikayı ben koymadım oraya
ben diyorum ki size
İstanbul'da bir fabrika

fabrikayı işçiler çalıştırır
işçileri bir milyoner
ben diyorum ki size
fabrikayı işçiler çalıştırır"

Aynı şekilde üretici güçlerle üretim ilişkileri, emekle-sermaye, ücretle kâr arasındaki çelişki daha başka nasıl anlatılabilirdi?

O Hep Somut Durumun Somut Tahlilinden Yana Çıkar

Ülkemizi, insanımızı, dünyamızı şu örneklerde olduğu gibi saptar:

"allaha inanır arapça
yoksulluk çeker türkçe
ve denizi sever çocukca"

"Kanadık toprak olduk "
çekildik bayrak olduk
döküldük yaprak olduk
geldik bugüne

ekmeği bol eyledik
acıyı bal eyledik
sıratı yol eyledik
geldik bugüne"

adamı tutup götürüyorlar
geceyi burnundan getiriyorlar
bütün kırbaçları bütün kelepçeleri bütün
alçaklıkları
adamı vurup öldürüyorlar
geceyi bir daha yaşamak kolay
adamı bir daha öldürmek zor"

Bu şiir 1966'da yayımlandı. Henüz insanlarımız devrimciler, işkence tezgâhlarında öldürülmüyordu o yıllarda. Hasan Hüseyin o yıllarda durup bu yılları yazmış. 1982'de Ankara'da DAL'da işkence çığlıkları gökleri yırtıyordu. Bir devrimci,olanca gücüyle direniyor, sır vermiyordu. Ama sonuçta, adalenin, sinirin, damarın, yüreğin bir direnme sınırı vardı. Devrimci o

sınırı zorluyor, konuşmuyor ama ölüyordu, ölmek üzereydi İşkenceci bağırıyordu olanca gücüyle, yenilmiş olmanın paniğiyle, diyordu ki **"Ölme lan ibne, ölürsen öldürürüm bak**.. "Bu durum tam da Hasan Hüseyin'in dediği gibi:"geceyi bir daha yaşamak kolay adamı bir daha öldürmek zor " durumuydu.

O Bir Enternasyonalisttir

"ister Çin'de yaşasın ister afrikanın taa güneyinde
vurulmuşsa zincire insanlık kavgasında
ister tamburalı tüfek tutsun elinde ister ok ister balta
o benim kardeşimdir o benim yoldaşımdır yanıbaşımda"

Zıtların Birliğini ve Birbirlerine Dönüşmesi İlkesini Şu Dizelerle Anlatır

"İnsan karıştırıyor bazan
ölmek mi yaşamak
yoksa yaşamak mı ölmek"
yâni ben acılardan yepyeni bir kahkaha yaratıyorum
yânı ben acılardan yepyeni bir kırmızı gül"

veya;

"göktekiler bulut değil
amada hey amada
yırtılışı karanlığın

yerdekiler ayak değil
amada hey
kurtuluşun yürüyüşü."

Bir başka şiirinden:
"kerbelâ aşkım benim
umudum öfkem açlığım
kalabalık yalnızlığım
çocuk saflığım benim

onlar hep yezit'tiler
ben hep hüseyin."

Felsefenin Temel İlkeleri sanki gelip şu sekiz sözcükten oluşan dört dizeye yoğunlaşmış gibidir:

"tutuştu kan
oynadı su
soyundu kavak
evlendi durmuş"

İşten atılmıştır, hapse atılmıştır, ama o cephede hep öne atılmıştır Çünkü bir proleterdir ve devrimin sürekliliğini bilmektedir

"bir oğlum olacak adı temmuz
uykusuz
korkusuz
beter mi beter

ben beynimi satarak yaşıyorum
o benden proleter

bir oğlum olacak
karataşın göbeğinde aşk
karataşın göbeğinde barış
karataş çatladı çatlayacak
bende bitmeyen kavga
onda yeniden başlayacak"

Devrim ancak objektif ve subjektif koşulların bir araya gelmesiyle olacaktır. Bunu bilir. "Marks'ı bir kucak sakal sananlara" bunu şöyle anımsatır.

"seviyorsak silahı ve yoksulluğu
susuyorsak kar altında toprakçasına
bıçak kemiğe değmediği
güneş ufuktan doğmadığı
o tozkoparan fırtına
kapımızı
kırmadığı içindir"

O, İşçi Sınıfının Gücünü ve Belirleyiciliğini Bilir

İstanbul'da 1963'te Kavel Fabrikasındaki şanlı grevden-direnişten sonra der ki:

"işime karım dedim
karıma kavel diyeceğim
ve soluğum tükenmedikçe bu doyumsuz dünyada
güneşe karışmadıkça etim
kavel grevcilerinin türküsünü söyleyeceğim

ve izin verirlerse İstinye'li emekçi kardeşlerim
izin verirlerse kavel grevcileri
ilk çocuğumun adını
kavel koyacağım"

İşçi Sınıfının Üretkenliğini, Ürettiği İle Kendi Arasındaki Çelişkiyi İse Şöyle Anlatır:

"Bu demir divriği dağlarından
ben söktüm ulan ben söktüm
bu namlu divriği demirinden
ben döktüm ulan ben döktüm
bu ak bileklerde bu kapkara kelepçe
ben dövdüm ulan ben dövdüm"

Kızılırmak 1966'da yayımlandıktan sonra, 30 Ocak 1967'de tutuklarlar onu. Hapishanenin kırmızı arabası alır onu götürür Ankara Merkez cezaevinde bir hücreye. Bu olay üzerine İsmail Gençtürk, Azime Abla'sını hemen ertesi gün ziyarete gider. Azime Abla üzgün üzgün der ki: "Olacak bunlar İsmail kardeşim. Biz daha kötüsüne de hazır olmalıyız. Bırak bizleri ben Hüseyin'i düşünüyorum, şimdi ne yapar, nasıl yaşar orda? O coşkun insan nasıl sığar o dar yerlere"

Peki Hasan Hüseyin o dar yerlere, hapishane koğuşlarına, hücrelerine sığmaz da mezarına nasıl sığar?

Sığmaz...

Sığmadığı şuradan belli. Bakın diyor ki, hemencecik şuralardan bir yerden:

"ben sizleri her zaman sevdim
yanınızda olmasam da
katılmasam da sazlı sözlü günlerinize
kapatmasam da kahkahamı kahkahalarınıza
hep sizlerle başladı sabahlarım
ben sizleri dostlarım
her zaman sevdim...

Okurları da onu çok sevdi.

İzinden giden birçok genç şair, şiirinin aktığı ırmağın kıyısında çiçek topluyorlar şimdi. Arınıyor, yıkanıyor, onurlanıyor, gururlanıyorlar onunla ve bir ad takmışlar:

Pir Sultan Don Değiştirmiş
Hasan Hüseyin Olmuş

Eminelerden Bir "Emine" (x)

Güngör GENÇAY

Çoğu zaman en yakınımızdan olan güzellikleri görmeyiz. Bakarsınız ki kötülük yapan, ya da yapmak isteyenler hemen yanı başımızdadır, farkında olmayız. Rezalet sayılacak olaylar dibimizde yaşanır da ya ayırdına varmayız, ya da aldırmayız.

Şu İstanbul kentinde kaç tane timarhane, hastane, yetimhane ve düşkünlerevi vardır ? Burada kaç kişi yaşar ve nasıl yaşar, bilmeyiz.

İşte bu aldırmazlıklar, bilmezlikler, görmezliklerle yapılanır sınıflı toplumlarda kişiler. Çünkü, insancıl değerler neredeyse sıfırlanmış, yerine bireyci anlayışı içeren düşünceler oturtulmuştur. Böylece kişi, ilgi alanına girmeyen her şeyi görmezden, duymazdan, bilmezden gelir. Örneğin: Yalnızca kendisinin gördüğü bir yaralıyı hastaneye götürmez. Köşe başındaki bir çocuk ağlamasını merak edip yanına varmaz, sorup soruşturmaz. Başkasının açlığına, yalnızlığına, daha geniş anlamda; acılarına ve sevinçlerine kayıtsız kalır Düzen içinde harcanan Emineler de elbette umurunda bile değildir. Çünkü, onların bulunduğu yerden Emineleri görmek olası değildir.

İşte bu görünmeyen Eminelerden birinin öyküsünü yetimhaneden başlatır Suat Derviş.

Emine İçin Birinci Hatırlatma

Emine'nin yetimhanede bulunan çocuklardan ayrı bir yanı vardır. O, anıları olan bir çocuktur. Diğer çocuklar, annelerini ve babalarını (ailelerini) bilmezler ve hatırlamazlar. Anıları, şu anda içinde yaşadıkları yetimhanede başlar. Oysa Emine'nin belleğinden kıpırtılar vardır:

Küçük bir köy evindedir. Asker giysili olan babasının dizlerine oturmuş, minik bedeni kollarının arasında kaybolmuştur. Sonra babası ansızın kaçıp gider evden. Tanımadığı insanlar evi basıp ateşe verirler. Kucağında küçük kardeşi Osman'la, annesi alevler içinde kalmıştır. Kardeşinin çığlıkları, saklandığı köşede gelip bulur onu.

Her şey puslu bir görüntünün arkasında olsa da, gece karanlığında düşüncelerini kurcalayan, acılarını depreştiren anılardır bunlar.

Konu

Emine on iki yaşındayken Anadolu'da bulunan bir yetimhane (Darüleytam) müdiresi tarafından Eczacı Numan Efendi'nin karısı, dört çocuklu Şaziye Hanım tarafından evlatlık olarak alınır. Her gece tavla oynayan karı - koca, tüm işleri Emine'nin üstüne yıkar. Kaldıramayacağı yükün altına sokulan Emine, her yaptığı hatadan sonra dayak yer. Kucağına çocuk verilip alış - verişe gönderildiği günlerin birinde, düşer ve kucağındaki çocuğun başı sıyrılır. Karısı, dövmesi için Numan Efendi'yi çağırınca, Emine bir fırsatını bulup evden kaçar. Koşa koşa yetimhaneye gelir Kapı ve camlara olanca gücüyle vurmasına karşın içeriye duyuramaz. Kaçtığı eve döner ama, bu kez de kapıyı çalmaya cesaret edemez. Sokakta rastladığı bir bekçi, onu karakola götürür. Ertesi gün Eczacı Numan'ın evine yollanan çocuk, Şaziye Hanım tarafından: "Ben ona bir anne gibi baktım. Nankör. Dün çarşıya yolladım diye bana yapmadığını komadı. Çocuğun başını yardı, masraf parasını çaldı kaçtı..." (s,43) diyerek kovalanır.

İyi yürekli olan komiser, onu sokağa atmaya kıyamaz. Bir daha hırsızlık yapmamasını tembih ederek onu, kocası yüzbaşı olarak cephede bulunan İstanbul'daki kız kardeşinin yanına gönderir. Burada da "sabahtan akşama kadar çalışır, fakat az azar işitir."

On altı yaşına basan Emine'nin yaşam kapısı yine kötü rastlantılara açılır

Komiserin kız kardeşi, kızının evlenme törenini evinde yaptığı gece, altın zincirini yitirir. Emine'nin çaldığını varsayarak, onu polise teslim edip, zindanlara attırmakla tehdit edince, o da korkudan paniğe kapılıp evden kaçar. Yıkıntılar arasında geçirdiği geceden sonra, ana caddeye çıkar. Ancak, karşı kaldırıma geçmek isterken bir otomobilin altında kalıp ağır yaralanır. Kaldırıldığı hastanenin başhekimi, kızı Süheyla'yı beş ay önce kaybettiği için, ona benzeyen Emine'yle çok ilgilenir İyileştikten sonra da evlatlık olarak evine götürür.

Doktorun emektarı olan Felekter Kalfa ile ana - kız gibi anlaşırlar. Ne var ki çok kısa bir süre sonra Dr. Cemil Şevket, kalb krizi geçirerek ölür. Felekter Kalfa'yı Doktor'un kardeşi Adile Hanım yanına alır. Emine de Felekter Kalfa'nın aracılığıyla başka bir zengin evine hizmetçi gider. Yine aynı aracılar bir süre sonra, imam nikahıyla yaşlı, hastalıklı ve huysuz bir ihtiyarla evlendirirler Emine'yi. Kocası Bekir'in dağbaşı denecek kadar uzaktaki evine yerleşirler. Kocası sürekli hakaret eder ve döver onu. Hastalığı arttıkça çekilmez olur. " Onun için artık bütün dünya bir hasta odası" olmuştur. Fakat, yine de onu hoşnut edemez. Bir gün, geç verdiği gerekçesiyle su bardağını başına atar ve eline geçirdiği her şeyi devirip, Emine'yi evden kovar.

Emine, başındaki kanayan yeri görmek için aynaya bakmaktadır. İşte o zaman güzelliğinin, daha doğrusu gücünün farkına varır Yatağında pısan kocasının üzerine yürür. Onu döver mi, öldürür mü belli değil. Yazar, sonun yorumunu okuyucuya bırakmıştır.

Emine İçin İkinci hatırlatma

Emine, tüm yaşamını kırk - elli sözcük içinde geçiren bir insandır. Duygu ve düşüncelerini hiçbir biçimde anlatamaz. O nedenle, yetimhaneden şimdi bulunduğu konuma gelene dek geçirdiği evrelerdeki suskunluğu, suçluluğu gibi görülür. Oysaki durumunu anlatmak için sözcük bulamamaktadır A-

ma düşünür. Kimi zaman içinde fırtınalar kopar da, bunları ifade edemez. Yazar onu: "Küçük Emine'nin küçük başındaki büyük ölü gözler" olarak tanımlamıştır. Çünkü, sanki yaşamıyor gibidir. Son olaya dek bu yapı içindedir.

Romanın Özellikleri Üstüne Değinmeler

Türü ve geçtiği dönem Kitabın kapağında Bir şehit Yavrusunun Romanı" ibaresi bulunsa da **Emine**, tarihi bir roman değildir. Çünkü, konu bütünüyle, ya da ağırlıklı olarak tarihi olaylara dayandırılmamış, tarih dokusu içinde kurgulanmamıştır. Ama romanın geçtiği takvimsel bir dönem vardır. Yazar bunu da açık seçik belirtmemiştir. Ne var ki yazarın "Rum mahallelerinde laternalar çalıyor...Matemli Türk mahallelerinde ses sada yok... Şehrin zengin mahallelerinde, işgal ordusu zabitleri, müteredditi (soysuzlaşmış) Türk evlerinde ve levanten aileler içinde sabahlara kadar dans edip eğleniyorlar. Cami avlularında açlıktan ölen muhacirler inliyor..." (s.71) biçimindeki ifadesinden konunun Anadolu'da ayaklanmaların başladığı ve İstanbul'un işgal edildiği 1920 yılında geçtiğini anlıyoruz."...Garın geniş beyaz merdivenlerine zaif, hasta askerler oturmuş, tren beklerken uyuyorlar. Biraz evvel gelip, boşalmış olan bir asker treninden çıkarılmış yaralı kafilesinin sonunu taşıyan kira arabaları gözden kaybolmak üzere..." (s.51) belirlemesi ise kanımızı pekiştiriyor

Kişiler

Romanda adı geçen tüm kişiler, yarı feodal bir düzenin güncel tipleridir. Dr. Cemil Şevket ve Felekter Kalfa'nın dışındakiler, maddi ve manevi açıdan aynı anlayışta, yani kişisel çıkarlar ekseni üstünde bulunmaktadırlar. İlişkileri güdüktür. Yaptıkları davranışın ardını düşünmezler O nedenle yazar, anahatlarıyla verip, kişiler üzerinde ayrıntılı çözümlemeler yapmaya girişmez. Ama, iyi insanlarla, kötü insanların karşıtlığı sürekli gündemdedir. Onların ayrı zaman ve mekanlardaki ilişkileri, romanın omurgasını oluşturur

Betimleme

Yazar bu romanında betimlemeye daha bir ağırlık vermiştir. Böylece hem kişilerin konumu daha iyi belirmekte, hem de mekan ve kişilerle ilgili oranlama yapabilmek için zemin oluşmaktadır.

Sorgulama

Romanın baş kişisi Emine'nin başına gelenlerin hesabı, zaman zaman değişik söylemlerle sorulur: "O'nun felaketinden kim mes'uldür?"

Yazar kimi yerde doğrudan soru sormadan: ...Küçük şehrin ufacık petrol lambalarıyla aydınlanmış evlerinde sofralar kurulmuş... Sarı, çamurlu kirli bir ekmek, yağsız pişmiş bir bulgur pilavı. Sofra başında toplanmış aile bu müşkül zamanda bu kadarını da bulduklarına şükrediyorlar... Küçük şehrin sakinleri köpekleri bile tiksindirecek yemeklerini yerlerken şükrediyorlar... Onlar bu kadar sabırlıdırlar..." (s.34) deyişinde olduğu gibi, durum açıklaması ya da değerlendirmesi yaparken de dolaylı olarak sorgulamasını sürdürür.

Çözümleme

Emine, açlık ve evden atılma korkusunun tutsağıdır. Son olaya dek bir edilgenlik içindedir. Yine aynı korkular, onun etkinliğe dönüşümünü sağlar

Zenginlerin nasıl ve ne karşılığı servet sahibi olduklarını, buna karşın Eminelerin mutsuzluğunu düşünür. Haksızlıkları, kötülükleri, zulümleri düşünür. Bunları belirleyen güçten hesap sormak ister. Tevekkülünün ve isyanının kaynağına inmeye ve nedenini bulmaya çalışır. Artık ölü gözlerinin yerine, yangınlar içinde olan dipdiri bir çift göz oturmuştur

Sonuç

İçindeki belirleyici ayrıntılar dikkate alınmazsa, **Emine'yi**, sıradan bir roman olarak kabullenmek de olasıdır Oysa kitapta, günümüzde de yaşanan toplumsal bir olayın kesiti ele alınarak roman diliyle aktarılmaktadır.

Çaresiz kalmışlığından ötürü itilip - kakılan, köle gibi kullanılan çocuklar, günümüzde dünden daha çok olduğuna, yaşı küçük kızların imam nikahıyla evlendirilişi, yaşlılara para karşılığı satılışı yaşandığına göre, **Emine** bugünün gerçekliğini de içerir ve önemini korur. Bu toplumsal olgular irdelenirken burjuvazinin yaşam biçimi ve ilişkileri de görüntülenmektedir

Bir toplum çekirdeği olan ailenin sosyo - ekonomik düzen içindeki konumu birkaç boyutta sergilenmektedir. Özelde: **Emine**'nin oluşturduğu iki kişilik aile ise, yarı feodal bir toplum içindeki yerine oturtulmakta ve aile içi feodal ilişkilerin değerlendirilmesi okuyucuya bırakılmaktadır.

Emine: Roman/Yazan: Suat Derviş/Sahip ve Neşiri: Resimli Ay Matbaası T.L. Şirketi.- İstanbul, 1931/176 sayfa içinde çizeni belli olmayan sekiz adet desenle süslenmiş.

Fiatı 75 Kuruş.

Alevin Çiçeği

Kara yayılan kanın üstünde
beliren gece. günün argın atlısı
çapraz kuşandığı düşlerde
zamanın geçmezliğini verir bize
kıldan ince damlayışını sabahlara..

Denize uzaktan bakan dağlıların
kahırlı şarkıları ateşe dökülen benzinken
gene de buz gece.
acıda herkes kendine yakın

Bilir dağların Faruk'u
"yalnızıyım dağların
piremi bulsam ağzından öperim"in
kalp tabanına yayılan anlamını.

duy alevin çiçeği
duy buzdanlığımı
ateşe düşsem
yanmam bir daha...

Faruk BAL

Bireysel Bir Roman: Çağrısız Hayalim

Sinan KUTLU

İnsancıl, sistemin onayıyla varlığını sürdüren bildik sol yelpazede uygun bir yer aramak yerine, yeni bir insanlık kültürünün prototipi olma mücadelesi veren bağımsız bir kültür hareketi. Böyle bir savla varolmanın bilinci ve sorumluluğu sistemin kültürünü her alanda teşhir etmenin yanında kendi kendisini de durmaksızın sorgulamasını gerektiriyor. **İnsancıl** saflarında çok belirgin algılanan karılıklı eleştiri-özeleştiri anlayışının temelin de yatan neden de bu...

Kaan Arslanoğlu'nun genel düşünceleri ve ürünleri de son günlerde yoğun eleştirilerle karşılaştı. Yazarın **Yanılmanın Gerçekliği** adlı yapıtında geliştirdiği düşünceleriyle bazı romanlarına yönelik bu eleştiriler, verilen karşılıklı yanıtlarla bir polemik ortamı doğurmuş gibi görünüyor, Biz bu polemiğin dışında bir yerden yazarın **Çağrısız Hayalim** adlı romanını bir edebiyat ürünü olarak gündeme getirecek, bu incelemenin sağladığı verilerle öteden beri gündemde olan estetik-ideoloji bağıntısındaki görüşlerimize biraz daha net bir perspektif sağlamaya çalışacağız.

Çağrısız Hayalim, dayandığı tem açısından göreli bir güncellik taşıyor. Roman, 1980 öncesini, o dönemin ortak ideallerini paylaşmış insanların parçalanmış görünümlerini toplumsal ve kişisel belirtileriyle, ancak daha çok birey ağırlıklı bir bakış açısıyla kurgulamış. Temelde üç kişi çevresinde gelişen olay dokusunu şöyle özetleştirebiliriz: Ayhan,Esma ve Ercan çocukluk yıllarından gelen bir dostluk ilişkisi içindedirler. Üniversite yıllarıyla birlikte Ercan ve Esma aktif devrimci mücadelenin içinde yer alırlar, Ayhan'sa onlara göre daha edilgin ve içedönük yapıdadır. Gelişen koşullarda Ercan ve Esma yakalanır, sorgulardan ve işkencelerden geçerler. Yaşam giderek ağırlaşmakta, güçlükler artmaktadır. Sonunda Ercan yurtdışına kaçar. Esma'yla Ayhan'ın yolları ayrılır. Aradan yıllar geçer, 10 yıl boyunca birbirlerini hiç görmezler. Bir gün Ayhan arkadaşlarıyla birlikte yazlık evinde tatil yaparken, beklenmedik bir şey olur, Ercan çıkagelir. Esmanın ölümcül hasta olduğunu duymuş, gizlice ülkeye dönmüştür, Ayhan'dan yardım ister. Yıllar önce bir yerlere gömdüğü parayı bulacaklar ve Esma'ya ulaşacaklardır. Ayhan çelişki ve tedirginliğe karşın bu öneriyi geri çeviremez. Dostlarını hâlâ çok sevmekte, değer vermektedir. Oysa durum sandığından çok başkadır, yaşadığı ağır koşullar Ercan'ın ruhsal dengesini bozmuştur. Türeyen ikinci kişiliği O'na ağır bunalımlar, varsanılar yaşatmaktadır. Gerçekte ne Esma hastadır, ne de ortada saklı bir para vardır. Esma zengin bir araba tüccarıyla evlenerek Çanakkale'ye yerleşmiş sıradan bir hayat geçirmektedir, Paralarıysa Ercan yıllar önce işkenceler sonucu polise teslim etmiştir. Ayhan ve Ercan yola çıkıp Beykoz sırtlarındaki bir koruda paraları boşuna aradıktan sonra ayrılırlar. Bu arada Ayhan Esma'yı tek başına aramaya karar verir, sonuçta bulur da...Ancak bu kez Ercan ortada yoktur. Bir otel odasına kapanmış, paranoya bunalımları yaşamaktadır Ercan. Daha sonra annesiyle kardeşlerinin yaşadığı eski evlerini bulmak için yola çıkar. Ancak güçlükle bulduğu eski semtinde dolaşırken, eskiden tanıdığı, bir süredir peşinde olan işkenceci polisle karşılaşır ve boğuşma sonucu O'nu öldürür. Kaçmaya çalışırken de bir yerlerden düşerek yaralanır, Gözlerini akıl hastanesinde açar. Ola ki durumundan kuşkulanılarak buraya getirilmiştir. Ayhan ve Esma daha sonra durumu öğrenip O'nu hastaneden çıkarırlar. Şimdi başına bir iş gelmeden yurtdışına kaçırılması gerekmektedir. Ayhan,yolcu etmek için O'nu havaalanına götürür; durumu güçleştirmemek için Esma hiç görünmeyecektir. Ayhan ve Ercan belki son kez görüştüklerini bilerek vedalaşırlar. Ardından, Esma da dayanamaz ve kucaklaşır Ercan'la. Ayrılırlar... Sonra Ayhan Esma'yı arabasıyla Çanakkale'ye bırakmayı önerir. Öteden beri arkadaşlıktan ileri duygularla yaklaşmaktadır O'na. Üstelik Ercan'ın yaklaşımı da bundan farklı değildir ve karşılıksız kalmamıştır. Esma'nın bunu bir kez daha doğrulayan sözleri Ayhan'ın son umutlarını da yıkar. Kocasından ayrılacağını, Ercan'ı bulacağını söyler Esma. Ayhan, sonunda yapayalnız Ayvalıkta'ki yazlık eve döner. Artık ne bu evde ne de hayatında gerçekten sevdiği ve istediği kimse yoktur; olmayacaktır... Düşsel görüntülerde Esma'yı ve Ercan'ı kumsalda dolaşırken izler. Yaşamı olmayacak düşler yığınıdır sanki; umarsızlık içinde, bir insan sesini gereksinerek Betül'ü aramayı düşünür: düşlerini geri çeviren hayatın O'na biçtiği sevgiliyi...

Ancak bu olay kurgusunun,romanda,yukarıda ol-

duğunca zamandizinsel bir aktarımla verilmediğini görüyoruz. Ardarda gelmeyen, zaman atlamalarıyla kesikli bir sürece dağılan parçalar ancak okurun imgelem katkısıyla bütünlenebiliyor; bu da bilinç akışı yönteminin doğal yordamını duyuruyor bize. Yöntemin uygulanma başarısına ilişkin bir ön saptama yaparsak, parça bütün koşutluğu, ilişkilerin iç tutarlılığı, mantıksal bağlantılar açısından yapıtın çökertici bir sarsıntıya uğramadan tamamlandığını söyleyebiliriz. Ancak, içeriksel çözümlemelere derinlemesine girmenin öncesinde,yukarıdaki yargıyı nitel anlamda etkilemeyen biriki gevşek bağlantının varlığına da değinmeliyiz. Örnekse en az 10 yıldır Ayhan'la tüm bağları kopmuş olan Ercan'ın tam da tatilde olduğu sırada O'nu eliyle koymuş gibi bulması, buradaki aşırı doğallık... Sonra, bu koşullar da karşılaşan iki dostun Ayhan'ın iç konuşmasıyla aktarılan izlenimlerinde, olması gerekli iç gerilimin şaşkınlığın yansıtılamaması, buradaki fazla olağanlık... Ya da ortadan yok olup, uzun süre bir otelde gizlendikten sonra dışarı çıkan Ercan'ın bir köşede bitiveren Polis Tahsin'le karşılaşması...

Bilinç akışı yöntemi, özü gereği,ilgi kuran özneyi katılıma çağıran boş alanlar barındırır. Buradaki estetik bildirge aşağı yukarı şöyledir: ortada bir yapıt vardır ancak, henüz tamamlanmış olduğu da söylenemez. Dahası, nasıl tamamlanacağının bilgisi yazar da dahil kimsede saklı değildir. Burada kaçınılmaz olan, yazarın okurla girdiği ortak bir üretim sürecinden söz etmektir; yapıt binlerce kez tamamlanmıştır ya da hiçbir zaman tamamlanmayacaktır... Ancak burada kavranması gereken, yöntemin yalnızca bireyin iç yaşantısına ilişkin anlatımları klasik düzenekleri aşan özgür çağrışımlarla sağlamasıdır; dış dünyada, nesnel gerçeklikte değişiklik yapmaksa gerçeküstücülüğe özgüdür. Bilinç akışı, nesnel gerçekliği yadsımadan, ona öteden beri eksik bırakılan bireysel bilincin iç yaşantısını da ekleyerek bütünler. Türün başarılı yapıtlarına böyle bakıldığında boş alanları tümleyen imgelem yetisinin, sonunda iç dünya(bireysel yaşam) ve dış dünya (toplumsal yaşam) arasında sağlam bağlantılara oturan gerçek yaşam kesitlerine ulaştığı görülür. Bu anlamda, eğer Kaan Arslanoğlu'nun yapıtında gerçeküstücü denemelere girişmesi sözkonusu değilse, yukarıda sıralananların olay kurgusundaki gevşek dokular olduğunu saptamak yanlış olmayacaktır.

İçerik katmanlarını önden arkaya doğru geçerken, bu kez romandaki kişilikler tiplemeler alanına giriyoruz. **Çağrısız Hayalim**, yıllar önce bağları kopmuş üç eski dost arasında gelişen beklenmedik olaylar dayanıyor. Ancak Esma'yı yalnızca yazar anlatımından ya da Ercan ve Ayhan'ın iç konuşmalarından tanıyoruz; romanda onunla ilgili bir kişisel anlatım yer almıyor. Burada akla gelen birkaç neden sayılabilir; örneğin yazarın bir kadın duygulanımına bulunduğu yerden bakmaktaki çekimserliği düşünülebilir, ya da...Sonraki bölümlerde daha geniş ele alınacak bu konuyu şimdilik geçiyoruz.

Ercan, Ayhan hatta Polis Tahsin klasik "tip" kalıplarını aşan, kişilik tutturmakta başarılı örnekler olarak görünüyor genel olarak. Romanda onlarla tanışırken, donuk ve şematik tiplemeler yerine. yaşayan ve kendini duyuran kişilikler algılıyoruz. Ercan'ın paranoyak yönsemeleri, kişilik içinde kişilik sergileyen iç yaşantıları belli ki kurguda özenli bir çabanın karşılığı...Ayrıca, zaaflarının geç farkına varmış, aşacak gücü çoktan tüketmiş, eski boşyüceliklerinin yıkıntılarında soluk alan yaşayan örnekleri iyi simgeleyen bir yanı da var. Ayhan'daysa, edilgin, girişimsiz, büyük ülkülere her zaman uzak kalmış ortalama insan özelliklerini netlikle algılayabiliyoruz.

Ancak, bu olumlu özelliklerin yanında akla gelen bir soru var burada. Ayhan; öteden beri zayıflıklarıyla bilinen bir insan, pek değişikliğe uğramıyor. Oysa Ercan ve Esma geçmişte kişilikli, inançlı, insanca değerleri için çok şeyi göze alabilen kişiler olarak çizilirken -Kaan Arslanoğlu'nun deyimiyle ilerici azınlık sonradan, biri arkadaşlarının polisçe yakalanmasına bile bile göz yuman, ortak paralarını gizlice bir yerlere gömen; diğeriyse paralı bir tüccarla, bir otomobil satıcısıyla evlenerek değerce ortalamanın altına düşen insanlara dönüşüyorlar. Şimdi soru şu: Yazar bu kişileri **Yanılmanın Gerçekliği**'nde toplumların itici gücü olarak teorize ettiği ilerici azınlıktan mı seçti; yoksa her zaman gerici olan çoğunluktan mı? Eğer birincisi geçerliyse, bireyleri gereğinde bunca bayağılaşabilen bir ilerici azınlıktan toplumsal bir dönüşüm, hele yeni bir insanlık kültürü ummak sanırım çok acıklı bir bekleyiş olurdu. İkincisi geçerliyse bu kez de yazarın savını algılamak güçleşiyor. Yanlış çizgide konumlanan insanları mı anlamalıyız, diye düşünmeye çalışsak; buna da yanlışlığın fazla kaçan ölçüsü izin vermiyor. Romanda bırakalım kişilik yetileri üst düzeyde olanını, belli bir ortalamanın gerektirdiği normal bir insana bile rastlanmıyor çünkü. Buradaki düğüm ya da giz yazarın öznellik sınırlarında kaldığından, burayı ancak şöyle bir genel saptamayla geçmek durumundayız: Toplumcu gerçekçi olma savındaki bazı bildik romanlarda gördüğümüz iyilik timsali işçiler,köylüler nasıl gerçekliğin birer pozitif zorlanmasıysa, burada da gerçekliğin ters yönde, negatif bir zorlamayla tehlikelere atıldığını algılıyoruz. Böylece bağımsız kişilik ölçütleriyle başarılı betimlenmiş roman tipleri, tek yanlı eğimleriyle yaşamsal dengeyi zorlayınca, bu alanda aynı başarıyı sağlayamıyor. Sanırım, toplumcu gerçekçilik, bireyci gerçekçilik derken bir türlü kimliğine kavuşamayan gerçekliği, bunca badireden sonra nasıl hayata döndürebiliriz, türünde bir sorgulamaya kültürel ortamımızda çok ihtiyaç var...

Anlatımla, dil kullanımıyla ilgili konulara doğru yaklaşırken, az önce yarım bıraktığımız olguya dönüyoruz. Esma'nın iç konuşmalarla, doğrudan karşımıza çıkmaması, O'nu yalnızca başkalarının anlatımından tanımamız... Bunun saydıklarımız dışındaki olası nedenlerini sorgularken, yazarın anlatımına yön veren bir özelliğin bazı ipuçları barındırdığını algılıyoruz. Romana yazarın anlatımıyla giriliyor; ancak buradaki yazar tanımı ikili bir niteliğe bölünüyor önümüzde. Bu; Kaan Arslanoğlu'nun kendisi olabileceği gibi, romandaki kurgusal bir yazar tipi olasılığını da barındırıyor. Romanın bütününde zaman zaman beliren yazar, ilk satırlara girilirken, yetiştirmesi gere-

ken bir öyküden sözediyor. O, düşgücünü zorlayıp dağınık parçaları bütünlemeye çabalarken, birdenbire kendimizi bir sahil kasabasındaki yazlık evde buluyoruz. Hiçbir bölüm sonu imlenmeden gerçekleşen bu geçişle de, kurgusal metne girildiğini algılıyoruz. Roman kişilerinden Ayhan'ın iç konuşmasıyla gelişen bu başlangıçla, birinci kişi anlatımı biçimsel olarak geri plana çekiliyor. Ancak kendisini en baştan duyuran, öyküsünü okurun tanıklığında tasarlayan yazar, yapıtın bitimine dek belirli bölümlerde nesnel bir gözlemci işleviyle beliriyor ve kişilerin iç konuşma bilinç akışı aktarımlarında bile arkadaki varlığını sezinletiyor bize. Tüm bunlar... anlatıcının yapıntı kişilerin içine sokulması da, kurgunun dışlaşmasından çok öznel bir yansılama, bir organik bağlantı izlenimi doğuruyor. Denilebilir ki Kaan Arslanoğlu, kurgusal bir metnin ardında kendisine ya da romandaki"yazar" kimliğine ait bir gerçekliği yaşatıyor. Öykü kişilerine dağılmış olan bu yansıtma bütünlenince, sanki yazarın yaşantısına, geçmişine ilişkin ipuçları edinecekmişiz izlenimine kapılıyoruz. Öz varlığına ait bu özelliklerin uygun roman kişilerine dağıtımında, doğal olarak Esma tipi özdeşleyime ters düşen bir zemin oluşturuyor. Bu durumda da O'nun betimlenmesi için iç konuşma dışında yöntemler yeğleniyor, Ancak, bunların bir sanatsal metinden edinilmiş kişisel izlenimler olduğunu, estetik yargıların mantık yargılarındaki ölçülebilir kesinliği taşımadığını da belirtmekte yarar görüyorum.

Anlatımla ilgili irdelemeleri sürdürürken akla gelen bir başka konu da, bu alanda okura yansıyan izlenimlerin canlılık kategorisi açısından iyi bir düzey tutturması. Bu, yazarın oluşturduğu ifadenin olayları, kişileri ve tüm bağlantılarıyla yaşamsal bir gerçeklik izlenimi yaratması, şematik bir metne dönüşmemesi anlamına geliyor. Özellikle de salt olay aktarmanın ötesinde, yapıtı bireylerin iç varlığında geliştirdiği düşünülürse, Arslanoğlu'nun deyişini yapaylık ve ölgünlük izleniminden kurtardığı, yeterli akıcılık düzeyini yakaladığı söylenebilir.

Bireysellik ya da sanatsal ürünü birey üzerinde temellendirme konusuyla birlikte, başlangıçta belirtildiği anlamda bu incelemenin omurgasını oluşturan bir alana geliyoruz. Daha önce yazarın genel düşünceleri ve ona bağlı olarak romanıyla ilgili bir takım eleştiriler aldığından sözetmiştik. Düşünsel anlamda eleştirilerin kaynağını **Yanılmanın Gerçekliği** adlı sonradan kitaplaşan yazı dizisi oluşturuyor. Eleştirilere geçmeden önce, buradaki düşünsel içeriği genel çizgileriyle ele almakta yarar var...

Kaan Arslanoğlu savlarını iki ana damarda geliştiriyor. İlki, bireyin toplumsal yaşamın geniş ilişkiler ağında geliştirdiği davranış ve düşüncelerle nesnel gerçeklikten, doğru olandan ne ölçüde pay aldığı üzerinde yoğunlaşıyor. Burada yazar, apaçık yanılgı içinde olan insanların bile bunun ayırdına varmayarak yanlışı savunmalarını sorgularken şöyle bir yargıya varıyor Bireysel bilinç mevcut durumu ile ilgili eleştirel bir yaklaşımla karşılaşınca ya da kendi varlık biçiminin dışsal gerçeklikle çeliştiğini algılayınca hemen benmerkezci bir savunma yöntemi geliştiriyor ve benine ilişkin olguları hayatın merkezine yerleştirerek olgusal bir doğru yaratıyor. Sonuçta kendisinin de inandığı bu doğruyu yükleme mantığıyla teorize ederek, Kaan Arslanoğlu'nun deyimiyle yanlışı "akla uyduruyor"

İkinci alana gelince, tarihsel - toplumsal dönüşümlerin halklar ve bireylerle ilgili farklı etkenleriyle karşılaşıyoruz. Arslanoğlu'na göre, toplumsal dönüşümlerin itici gücünü her zaman ilerici bir azınlık oluşturuyor. Bu ilerici azınlık, toplumun geniş çoğunluğuna oranla aşkın nitelikler taşıyor; verili tarihselliği bir üst aşamaya dönüştürme ereğiyle düşünüyor ve eyliyor. Çoğunluksa, yeniliğe ve gelişmeye her zaman karşı, gerici nitelikler taşıyor. Tüm bu kişiliksel niteliklerin genetik kodlanmayla yakından ilişkili olduğunu da belirtiyor Kaan Arslanoğlu...

Şimdi burada açıkça görülen o ki, böylesi görüşler marksizmin bilinen ya da öyle bilinmek istenen temel varsayımına, yani nesnel gerçekliğin ve tarihsel dönüşümün altyapısal belirlenimine tıpatıp uymuyor. Toplumcu saflardaki geleneksel anlayıştan farklı olarak sorunlara üstyapı ağırlıklı bir perspektiften bakılıyor bu görüşlerde. Eleştirilerin büyük çoğunluğu da işte tam bu noktada odaklanıyor. Yazar, ekonomik altyapısal ilişkilerden, işçi sınıfı öncüllü bildirgelerden değil de, birey olarak insanla ilgili gerçekliklerden sözettiği için yoğun biçimde eleştiriliyor.

Çok yalın bir tanımla tüm bu eş doğrultulu eleştirilerin kökeninde, kuramsal etkinliğin vazgeçilmez öğelerinin, yani üretebilirliğin, uyarlayabilirliğin ve kişiliksel katılımın ezbercilikle, şablonculukla karıştırılmasının yattığını düşünüyorum. Düşünsel faaliyetin bu temel taşları olmaksızın, yöntemlilik bilinci edinilemiyor; bu da kişisel düşünce geliştirmeyi olduğu gibi, böyle bir yöntemlilik anlayışıyla parça bütün dengesinde oluşturulmuş bir öğretinin doğru kavranmasını olanaksız kılıyor. Sonuçta içeriğiyle değil de en çok öne çıkan ya da çıkarılan yönleriyle kavranabiliyor düşünce sistemleri.

Bir bilgi kuramı olarak tümel yöntemliliğe dayanan marksizmin özü de dağınık parçalarında değil, bunların bütünselliğinde yatıyor. İşte altyapı üstyapı ilişkisinin böyle bakılınca çok seçik bir görünümü var aslında. İnsanla doğa arasındaki ilişkiyi ve tüm üretim etkinliklerini bir metabolizma sürecine dayandıran Karl Marks, öteden beri süregelen idealist öznelcilik kaba materyalizm yapay çelişkisini çökerten kapsamlı bir yöntemle açıklıyor bu dengeyi. Fiziksel varlığıyla olduğunca, öznel yanıyla da doğanın bir parçası olan insan ilgi kurduğu ve ürettiği her şeyi insansallaştırıyor. Böylelikle belli bir tarihsel evreyi belirleyen üretici güçlerle üretim ilişkileri oluşuyor. Toplumsal dönüşümlerse eskiyen, dönemini yitiren altyapı unsurlarının - biçim, maddi gerçeklik - tarihsel gelişimin dayattığı yeni içerikle çelişkisinden doğuyor. Buradaki tümel dengeyi bir toplumsal dönüşümün dinamiklerine uyarlarsak, maddesel belirlenim halk kitleleri - ile iradi (öznel) belirlenim sırasındaki kaçınılmaz içiçeliği kavramak zor olmasa gerek. Asıl zor olan yaşamı tüm nesnel ve öznel yanlarıyla böylesine kuşatan bir öğretiyi savunmak adına bir sanat yapıtında, örneğin bir romanda hâlâ işçi sınıfının olup olmamasına bakıp ilericilik ölçütleri geliştirmesini an-

lamak galiba. Örneğin nasıl oluyor da hiç değilse marksist estetik kuramının neden nesne değil, özne ağırlıklı geliştiği irdelenmiyor... Dahası, genelde sanat teorisi üzerine, üstyapısal alanlar üzerine pek kafa yorulmuyor sanırım.

Dünyayı değiştirmenin, yeni bir toplumsal düzen, yeni insan ilişkileri özetle bir üst kültür yaratmanın mücadelesini veren insanlar olarak işe her şeyi yerine oturtmakla başlamamız gerekiyor. Marksizmin yıllardır tek yanlı irdelenen altyapısal tezlerinin yanına, üstyapıyla ilgili en geniş araştırmaların, yaratıcı ve günümüz koşullarını gözeten çabaların eklenmesi bir zorunluluk artık. Hayatın reddettiği geçersiz yöntemler, somut pratiğimizle ilintisiz yapma tasarımlar geçmişte acıdan, yenilgiden ve yerinde saymaktan başka ne getirdi de hâlâ oralarda ayak diretiliyor; anlamak çok güç. Şunu geç de olsa kabullenmeliyiz artık: Yalnızca kitleler üzerindeki ekonomik sömürü, siyasal baskılar ve bunun sonucundaki krizler sosyalist bir devrim yaratmayacak; tek sorunları ekonomik koşullarının iyileşmesi olan insan yığınları diyelim ki bu talepler doğrultusunda örgütlense ve siyasal iktidar ele geçirilse bile bu yeni düzenin adı sosyalizm olmayacak. Kapitalist kültür ve onun çürümüş ilişkileri yerlebir edilmeden, devrim insanların bilincinde gerçekleşmeden, özünde sınıflı toplum ruhuyla örtüşen bireysel ekonomik taleplerle yola çıkmış yığınlar nasıl yeni bir toplum, yepyeni ilişkiler yaratabilir ki? Bunun olumsuz örnekleri tarihte yeterince yaşanmadı mı?

Örneğin Kaan Arslanoğlu'nun romanı, "Toplumcu düşünce bildirisini içeren nesnel gerçekliği değil de , yazarın kendi somut gerçekliğini ürettiği " gerekçesiyle eleştiriliyor. Bırakalım buradaki estetik zaafı, şimdiye dek şablon olmaktan öteye geçmeyen o toplumcu bildiriler hangi insan yığınlarıyla kucaklaşabildi? İnsanın gerçeğiyle buluşmayan, onu en geniş yaşamsal ilişkilerde yakalayamayan bildiriler hangi toplumla kucaklaşacak; yoksa tek tek bireylerden oluşmayan, bilmediğimiz ayrı bir toplum mu var? Toplum, tüm iç ve dış yaşantılarıyla, öznel ve nesnel varlıklarıyla insanlardan oluşuyor. Geleceğin sanatı işte tüm bu yönleriyle insana ulaşan, onu kucaklayan yeni bir yordam olacak. Kapitalist kültürün ürünlerini, bireyci sanat anlayışını bireyci olmayan ama bireysel bir sanat silecek tarihten; bu doğal olarak toplumcu bir sanat olacak ancak bilinen kalıplarıyla "toplumcu gerçekçilik" ten çok farklı bir kavrayışla... Soyut bir toplum algısına giderek daha çok oturtulan bu kavram belki de daha kuşatıcı bir deyimle, örneğin " insancı gerçekçilik" le yer değiştirmeli. İşlevsiz bireycilik toplumculuk kavrayışlarından doğan yapay çelişkilere son vermenin, ilerici sanatsal kavrayışa yepyeni bir perspektif oluşturmanın ilk tanımı bu değilse de, buna benzer bir şey olmalı; insanı, gerçeklik bilinciyle kavramalı, tüm varlığıyla karşılamalı.

Tarihsel bir akışta bilinçli katılımlarımızla var olmak istiyor, çoktan çürüdüğünü bildiğimiz bir dünyada yaşamanın acısını duyarak bir üst toplumun ve kültürün savaşını veriyorsak yaşamın tümel bilincini edinmeliyiz. Hem de herkesten çok, herkesten üst düzeyde... Örneğin bir düşünceyi ya da sanat yapıtını eleştiriyorsak var olanla yetinmeden, kolayına kaçmadan, bilincimizi her gün yeniden sorgulamalıyız. Düşünceler, kişisel üretimimiz olan karşı savlarla eleştirilebilir ancak; bir dolu kitaptan özümlemeden, kişisel süzgecimizden geçirmeden aldığımız kalıp sözlerle ya da sayfalarca alıntıyla değil. Şöyle bir düşünelim, yıllar önce edindiğimiz bu kolaycı gelenek, yani " Falanca şu kitapta bunu diyor ", " Fakat filanca da bu kitapta şunu diyor " anlayışı bizi ilk günden bu yana farklı bir yere getirebildi mi? Gerçek şu ki, bugün hep birlikte aynı yerdeyiz. Kişiselliğimizin izlerini taşımayan bu alıntıcı zihniyeti yerle bir etmeliyiz artık; buna zorunluyuz...

Öyleyse, Kaan Arslanoğlu'nun düşüncelerinde ya da yapıtlarında eleştirilecek yanlar yok mu? Bence var... Bu yazıda romanıyla ilgili yer alan önceki eleştirilere ek olarak şöyle eleştirilebilir Kaan Arslanoğlu: Aldığı eleştirilerde olduğunca toplumcu düşünce bildirisini yapıtına koymaması değil ama, toplumsal varlığını da içeren bireysel bildirisini belirsiz kıldığı gündeme getirelebilir örneğin. Sanatçı, doğası gereği savsözlerle, soyut manifestolarla değil, toplum adına bile olsa kendisi olarak düşünür ve duyumsar. Çağdaş bir sanat yapıtında algılayan öznenin katılımıyla doldurulacak boş alanlar vardır; yaratıcı özne işte bu alanlarda kendi kimliğiyle, düşünceleri ve yaşama bakış yönteriyle dirimsel bir varlık bulur. Daha önce de değindiğimiz gibi **Çağrısız Hayalim**, bu bireysel bildiriyi yeterince olgunlaştıramamış izlenimi yaratıyor. Olaya katılan çarpık ya da eksik kişilikli insanların nasıl bir perspektiften algılandığı romanda tam yerine oturmamış; bu durum yazar açısından daha çok tarafsız bir gözlemci kanısı uyandırıyor. Ya da bir başka açıdan bakılırsa yazarın özvarlığındaki çelişik yanları romandaki yapıntı kişiliklere uygun biçimde dağıttığı öne sürülebilir. Ancak bu rastlantısal parçalanma, yaratıcının kişiliğine ve düşünsel varlığına ilişkin sezdiriyi eksik bırakıyor.

Romanın biçimsel yanına eklenebilecek eleştirilere gelince, genelde özenli bir dil kurgusunun varlığından söz etmiş, bunun yanında bazı aksaklıklara da değinmiştik. Ek olarak, diğer tiplemelerde dikkat edilmesine karşın, Polis Tahsin'in anlatımında kişilikle tam örtüşmeyen bir kurgudan sözedilebilir. Burada yaratılan kişilik ve onun varlık tarzıyla anlatım ve bazı özel duyarlık biçimlerinin bir ölçüde çatışmaya yol açtığı gözleniyor. Ayrıca romanda yer alan dil kullanımına ilişkin bazı aksaklıklar da örnekleyebiliriz. Bunları fazla çoğaltmadan yanlızca 'Akıntıya sürüklenen dal' ifadesini ve yarattığı semantik kaymayı anmak istiyorum. Akıntı, canlı ya da cansız bir varlığı istem dışı sürükleyen bir dış etkendir; ancak " Akıntıda " sürüklenilebilir, ya da "Akıntıyla"

Yanılmanın Gerçekliği 'ndeki savlarsa şöyle eleştirilebilir kanımca: Akla uydurma mekanizması çoğunlukla geçerli bir gerçekliği yansıtıyor. Zaten buradaki "Bilişsel çatışma " özellikle 1950'lerden bu yana bilim çevrelerinin gündeminde olan, tartışılan bir konuyla geniş anlamda kesişme içinde. Kişi, varlık tarzını dışarıdan tehdit eden ve akıl karışıklığı yaratan her şeye karşı böyle yadsıyıcı ve yok sayıcı bir tutum geliştiriyor bilişsel çatışmada. Ancak bu tüm

toplumsal ilişkiler ağını, bireylerin bize göre yanlış düşünceler savunmasını ve tek başına açıklayıcı bir sav olarak öne sürüldüğünde doğruyu tam karşılamıyor, eksik kalıyor. Burada sınıfsal gerçeklikler, ben duygusu ve kişisel çıkarlar gibi en az bu kadar etkin nedenlerden söz açılmalı. Yanlızca ülkemizde değil verili dünya düzeninde de solda olmanın, sol bir kimlikle var olmanın çok cazip rant yemeye uygun yönleri olduğunu biliyoruz. İnsanlar var ki - çok iyi tanıyoruz ancak ne yazık yeterince tanıtamıyoruz - hiç de böyle bir sorunları olmadığı halde mangalda kül bırakmayacak kadar toplumcu olabiliyorlar ve tuttukları köşe başları onlara son derece burjuva hayatlar sağlıyor. Kimileri de maddi açıdan olmasa da temelde aynı yaklaşımla bazı kişisel doyumlara varıyorlar 'Örneğin aydın kimliği, şair - yazar kimliği edinmek ya da salt böyle bir çevrece kabullenilmek aynı kişisel doyumu sağlayabiliyor kimilerine. Şimdi böyleleri için akla uydurmadan söz etmek kanımca ölçüsü kaçmış bir iyiniyet belirtisi. Burada olsa olsa insani değerlerden cömertce ödün vererek, kişisel çıkarların kurnazca savunulmasından söz edilebilir.

İlerici azınlık, gerici çoğunluk konusuna gelince, bunun bir tarihsel gerçekliği yansıttığı biliniyor. Ancak genetikle ilgili bağlantılarda biraz karışıklık olduğu da açık. Genetiğin insanın oluşumunda, kişiliğinde etken olduğu bilimsel bir gerçeklik... Ancak kişilikle ilgili veriler babadan oğula bilgisayar sistemi gibi birebir, tümüyle saklanarak kopyalanmıyor. Bir insanın sayılamayacak kadar çok kuşaktan genler taşıdığı düşünülürse bu zaten olanaksız. Örneğin, bireyler anne babalarından ya da kardeşlerinden tümüyle farklı kişiliklerde olabiliyor, bunun sayısız örneklerini çevremizde algılıyoruz. Özetle bir insanı açıklamak "Bunun babası da böyleydi" demekten çok daha karmaşık olgularla ilgili. Burada genetikten olduğu kadar, fiziksel biyolojik koşullardan, çevre koşullarına; eğitimden maddi yaşam verilerine kadar sayısız etkenden söz etmek bilimsel yaklaşımın kaçınılmaz gereği. Demek ki tarih boyunca toplumlara yön veren ya da ölümünden çok sonra fark edilen ilerici azınlıkların açıklamasını karmaşık bir oluş sürecinde, evrenin belirsiz belirleniminde aramak durumundayız. Bu da kolay doyumlarla yetinmek yerine uzun ve zorlayıcı bir süreci göze almakla olanaklı görünüyor.

Buraya dek yapmaya çalıştığımız değerlendirmeler, Kaan Arslanoğlu'nun yapıtı ve savlarıyla ilgili eleştirel incelememizde temel öğeleri olabildiğince yakalamak ve gündeme getirmek kaygısıyla oluştu. Belki farklı yaklaşımlarla daha da çoğaltılabilir bu eleştiriler ya da yeni olumluluklar bulgulanır. Burada önem taşıyan, ürünlerin doğru bir bakış açısıyla ele alınması ve yerinde değerlendirilmesi olmalı. Şu bir gerçek ki Kaan Arslanoğlu'nun düşünsel çabaları ve estetik verimleri kişisel bir arayışın, var olanla yetinmeyen bir kımıldanışın ipuçlarını taşıyor. Bu paydada birleşmenin bilinci, eleştiri özeleştiri kavrayışımızı kendi yönünde belirlediğinde her kopuşun ardından yeni birliklere varmamız güç de olsa olanaksız değil. Sonuçta, hepimiz uzak bir düşün insanlarıyız...

Kayıplara

Bir nar çiçeği açabilir her sabah

Ve uzatabilir boynunu... özgürce

Şimşek beyazı fırtınalı bir sabaha

Kuşun kafasını koparır gibi... haksızca

Rüzgarın kılıncı kesebilir boynunu

Bir sabah

Kök ağrır

Yine de durmaz, açar

Toprağın madenselliğine uzanır

Ya yitip giderken bir insan

Aynı suların mavisiyle yansıdığımız

Elleri arkadan bağlanmış

Sigara yanıkları, darp izleriyken

Sorarım size

Hiç ağrıtmaz mı canınızı

O vicdan denilen

Gırtlağınızda gıcırdayan jilet

Söyleyin nasıl durabiliriz böyle

Kenelerin perişan ettiği koyunlar gibi

Kişiliğimizden gevşeyerek

Ayağa kalkalım

Kalkalım ayağa

Ve bakalım aynada

Şu hurdaya dönmüş suratımıza

Sorular sorarak...

İsmet ALICI

Yürümek (2)

Ozan YILMAZ

Sıfattan Özneye Yolculuk-2

Uçakta yemek dağıtılırken, yanında oturan adam, bir yemek firmasında çalıştığını, yemeklerin bire mal edilip hava yolu şirketlerine beşe satıldığını anlatıyordu. Her yerde soygun... Havada bile. Sistem "yasal soygunlar" üzerine kuruluydu... Çoğu bununla da yetinmiyor, fazlasına zorluyordu. Yemekten sonra bulutlara daldı yine. Bulutlar üzerinde koştuğunu düşündü. Çocuk gibi... Çocuğunu düşündü. sıfatlarına bir yenisi eklenmişti; "baba" **Yeni bir sıfat, yeni bir sorumluluk demekti...** Ona, "İnsanca yaşam" sunma sorumluluğu da sırtındaydı artık. Bir yıl içinde enflasyonla üçte bire inen geliriyle bu mümkün değildi. Bu yılki artış en fazla enflasyon oranında olacaktı. Yani sıfır artış... Gelirini arttırmak için düşüncesine ters yöntemlere de başvurmak istemiyordu. Çok çalışmaya, ek işlere de razıydı. Fakat bunlar çok gelir getirmediği gibi, kendine... yaşamaya ayırdığı zamanı azaltıyordu. O zor kararara (çöl ortasında bir şantiyede çalışmak.) biraz da bu ekonomik nedenlerle karar vermişti. Memurluğa kıyasla daha insani koşullar da söz konusuydu. Hepsinden önemlisi, bu işi "insanlaşma sürecinde bir dönüm noktası... kopuş anı olarak da düşünüyordu. Koşuşturmalardan, parasal sıkıntılardan, sahte ilişkilerden sıyrılıp sakin bir ortamda kendisiyle kalabilecek, okumaya, yazmaya... düşünme -müdahalesiz- zamanlar ayırabilecekti artık. Yalnızlık mı? Zaten yalnızdı.. Sahte bir yalnızlıktan, gerçek bir yalnızlığa gitmeyi göze almıştı sadece. Sözde dostlarıyla, arkadaşları yalnızlık hissini gidermemişler, bazen (bedenen yanlarındayken bile) çoğaltmışlardı. Çoğunlukla, yanına gelerek değil, uygun zamanlarında yanlarına çağırarak, zahmete girilmeden, -bir görev savma töreni gibi- yalnızlığına çağırarak, zahmete girilmeden, -bir görev savma töreni gibi- yalnızlığı gideriliyordu. Bu **sahte** bir **yalnızlıktı**. "Arkadaşlarım var, yalnız değilim" duygusunu yaratmıyordu. **Beklenti yaratıp umudunu da yıpratıyordu** üstelik. Şimdi sahte umutları da olmayacaktı. Somut, gerçek... dürüst bir yalnızlık yaşayacaktı. Özlem olsa da, (bir süreç için sahte ilişkilerden iyiydi) gerçek bir özlem olacaktı. Kimin ne kadar özlediğini, içtenliğini... yakınlığını gerçek uzaklıkta, gerçek yalnızlıkta sınayacaktı. **(Yabancılaştırma, sahteleştirme sürecinde/ ortamında, birçok durumu kavramı sahtesinden/ yanlışından ayırt etmek için "gerçek" sözcüğü ile nitelemek gerekiyor artık...)**

En fanatik eleştiricinin olası sesini duyar gibi oldu: "Bırak şimdi laf salatasını... Sadede gel. Para için gidiyorsun değil mi?" "Evet! İtiraf ediyorum suçsa! Bir sebep de para... Daha büyük bir sebep de böyle düşünen sizler! Ne yaşadığım hayatı, ne yaşadığım evi bir doktora yakıştırmayan sizler! Bir adım ilerisinde, bir insana yakıştıramayacaksınız! "Onunki de hayat mı... insanca yaşamıyor" diyeceksiniz. (İnsandan saymamak değil mi bu?) Alışık olduğunuz gibi, ürettiğinizle değil, sahip olduklarınızla, konforunuzla, harcamalarınızla, satın aldıklarınızla övünüp, "bizimki daha iyi onunkinden" diyeceksiniz. Hiçbirinizle yarış halinde olmadığımı anlamayacaksınız belki... (Bu "yarış/ rekabet" duygusu muydu, adı konmamış gizli bir çekememezlik miydi, bilinçsiz/düşünmeden yinelediğiniz günlük davranışlar mıydı, kişiliğinizin bir yansıması mıydı", sahip ol(a)madığınız"; yaşamın en güzel duygusu ve süreci olan aşkı yaşarken ve yitirirken, gösterdiğiniz sinsi duyarsızlık... bir ağaç yıkılırken, bir yaprağınızı kıpırdatmayışınız. Ya **arkadaş**larım diye güvenip, her arkamı döndüğümde vurduğunuz fiskeler... yüzümü döndüğümde sahte/yalan sözler gülücükler... içten olmayan teselliler... İşte, aşksızım artık... rahatladığınız mı? Denediğim ilişkilere aşkı katamadığım için... aşksız beraberlik yaşamadığım için sevgilim de yok... Bu alanda da beni geçtiniz... Aşksız ilişkileriniz de sevgilinizle/eşinizle mutlu musunuz bari? Dilerim ilişkilerinizi aşka dönüştürürsünüz ya da aşık olursunuz. Size en büyük "duam ve bedduam" bu.. O zaman sözlerim ve sınırsız duyarlılığım bir anlam ifade edebilir size...) Kimseyle, hiçbir alanda yarışmıyorum. Sadece kendimle "insanlaşma" yarışındayım. Yaşadığım sürece bitmeyecek bir yarış bu: İnsanlığıma yürümek! Size iddialı gelse de bunu hissediyorum. yaşamaya çalışıyorum. "Orada ücretler ödenmiyormuş vs." sözlerinize pek aldırmamam da bundan. Koşullar ne olursa olsun kopacak noktaya gelmiştim... Uzaklaşmak istiyordum... Para, en son sırada... Belirleyici olsaydı, orada da kazanmaya çalışırdım... Maddi kaybı önemsemeyip yazma (düşünce üretme), sendika, ücretsiz muayene gibi şeylerle uğraşmazdım. Çalışmaktan çok bunlara zaman/ enerji sarfettiğimi biliyor musunuz? Şikayetçi de değilim. İnsana/ insanlığa borcumu böyle ödemeye çalışıyorum. En çok önemsediğim de, en insan yanımla; **düşünce üretimi ile insanlaşma yolunda ilerlemek... yol gösterebilmek.** Fakat, olanağım olur da "iyi" bir

evde yaşarsam, size sakıncasız para harcarsam. "helal olsun, durumunu düzeltti" diyeceksiniz. Geçinmek ve yaşamak için para kazanma zorunluluğu karşısında ve var olan seçenekleri göz önüme aldığımda para kazanma biçiminden rahatsız değilim. Fakat, sizi rahatsız etmeyen başka biçimlerde de olsa, daha fazla para kazanmamı yadırgamayacaksınız. (Demek ki ölçüm siz değilsiniz benim. Belki de **herkes, kaosa düşmemek, suçluluk hissetmemek için para kazanma biçimini rayonilize ederek ölçü oluşturuyor.**) Bir şeyi belki hiç anlayamacaksınız: İçinizde, çok değil, bir tane gerçek dost... gerçek sevgili... duygu-düşünce yoldaşı olsaydı ben burada olmazdım.. (Ya da o, şu an benimle burda olurdu.) Benimle her koşula razı tek bir insan için her koşula katlanırdım... insanlaşma yolunda elele olurdum. Yok işte... Bazen bir gün... bir saat için yok. **"Sahip oldukları ve sıfatları" ile insanları değerlendirip, "sahip oldukları ve sıfatları" yüzünden yargılanmak ne kolay... ne iki yüzlülük..."**

Sıfatlar... Hep sıfatları olmuştu... Doğumdan itibaren... Geç çıkartılmış nufus kağıdına şu sıfatlar not düşülmüştü: "Dini islam, mezhebi sünni, uyruğu Türk... T.C. vatandaşı..." (İnsanı birey olarak tanımlamayan, farklılığını, biricikliğini değil de, adı-çerçevesi "yetkililerce" konmuş/ tarif edilmiş bir kalabalığın sıradan ve zorunlu bir üyeliğini ifade eden bu **sıfatlar yaşamı boyunca birer "kimlik" olarak dayatılacaktı...** Düşüncesine/ inancına soyuna/kökenine bile doğuştan ipotek konuyordu. Beyni ve genleri yok sayılıyordu. Oysa insanın farkı, düşünceler üreten bir beyni olması değil miydi? En temel özelliklere dair; milyonlarca yıllık evrimin, binlerce yıllık düşüncenin ürünü olan insana dair hiçbir bilgi içermiyordu bu kimlik. **Kimlik (nüfus kağıdı) çıkarmakla birlikte, kimlik kaybı başlıyordu...** İnsanın yanılsamalı gerçeklere tutsaklığı, evrensel gerçeklikten uzaklaştırılması... **yabancılaşması bu "kimlik" ile başlıyordu.** Oysa bir insanın kimliği deyince, kişiliği... düşünceleri... yaratıları anlaşılmalı.) Yaşına/yaşamına göre sıfatları çoğaldı. "Şunun oğlu, bu okulun öğrencisi, onun yeğeni/kardeşi/akrabası, bunun sevgilisi/ eşi/arkadaşı... Doktor " İlk sözcüklerde hep bunlarla tanıtılmıştı. Başkasının üzerinden ya da sahip oldukları, kariyerleri, diplomaları... sıfatları ile değil, birey/ özne olarak, kendini başkalarından özde faklı kılan özellikleriyle.. yaşamı anlamlı kıldığı nitelikleriyle tanınmak istiyordu. Bunun için belki kendini yeniden - anlayarak- var etmesi gerekiyordu. Benliğine/öznesine/**özüne** bir **yolculuk** olarak düşünüyordu bunu. Fakat bunu tanımlamakta bile zorlanıyordu. Çünkü **sıfat-özne ikilimime sığmayacak kadar derindi** hissettikleri. Ne kadar çabalasa, yüzeysel bir görünümü, bir çeşit karikatürünü... özün kabuğunu anlatabilecekti belki. Dibi olmayan bir derinlik nasıl anlatılabilirdi? Belki bir şiirle...

Derin
İçimde bir deniz ki sorma,
benden bana yüzerken
derinliğinde boğuldum.

Kendine yolculuğu, doğaya, insanlığa ve kendine yabancılaşmanın farkına varmasıyla başlamıştı gerçek anlamda. Bu farkına varışla girdiği yeni süreçle, önce kendini sorgulamanın, anlamanın, anlatmanın. kendini yeniden oluşturmanın sancılarını çekiyordu... Yeniden doğum gibi... Özünün derinliklerine indikçe boğulacakmış gibi. Bu boğulma hissini bilimin ve bilincin ışığı ile insanlığına yolculukta aşacaktı... aşıyordu. Bunu hissetse de anlatmaya sözleri yetmiyordu. **Sözler, yüzlerce bileşenin yoğunlaşmış bir sentezi olarak ortaya çıkan, yoruma açık soyutlamalardı.** ("Deniz" derken, denizdeki milyarlarca çeşitlilikte yaşamı/süreci, denizi besleyen yüzlerce nehri ve daha neleri anlatmış olabilirsiniz?) **Yaşam ise, hiçbir sözle karşılanamayacak kadar somut ve gerçekti.** Yine de yaşamı ve herşeyi anlatmak için sözlerden daha iyi bir araç yoktu henüz. (Resim, fotoğraf, müzik v.s'de söz benzeri soyutlamalardı. Yaşananın iç sürecini, özünü, kendisini değil, olsa olsa estetik bir yansımasını gösteriyordu.)

Bir yolculuktaydı. Yol uzundu. Yolun yarısındaydı.. Dönüm noktasında. **"Yaş otuzbeş, yolun yarısı eder..."** demiyor muydu şair? Bir bardak kırmızı şarap ve turuncu bir japon balığıyla andığı otuzbeşinci yaş günüde bu şiiri anımsadı. **"Umarım yarısıdır"** dedi. Daha iyi bir "ikinci yarı" için kaldırdığı bardağı, çınlamamanın hüznüyle doluydu.. ("Arkadaşları", kendilerine uygun sonraki bir gün seçmişti... Doğum günü doğmadığı bir günde "kutlanıyor" idi.. Başkasının doğum günü gibi gitti toplantıya... konuk gibi. O sıcak duygu yitince... boğulunca bir kaşık suda, belki kimisi kendisi için orda olan insanlar, "maksat muhabbet olsun..." mantığıyla toplanmışlar gibi bir duygu yaratmıştı... Belki arka arkaya gelen onlarca sorun/olumsuzluk, olumlu duygulanmasına bile ket vuruyordu.) O günler daha da içselleştirdi "uzaklara gitmek, bir süre için de olsa herşeyden ve herkesten uzaklaşmak" kararını. Belki **düşünsel bir "kopuş"** da böyle gerçekleşebilirdi. Umutluydu.

Havalanına yaklaştığında, "uçakbakışı" kenti izlerken, kararında rol oynayan, yılların isteğini anımsadı: **"Bir kez geldiği dünyayı, farklı ülkeleri/insanları/kültürleri görmek, tanımak..."** Bu yönde bir adım atmanın heyecanı hüznünü coşkuya dönüştürüyordu. Çocukça bir merakla gözlüyordu her yanı. İlk şaşkınlığı gümrük memurunun sorusunda yaşadı: "Bu kadar kitabı ne yapacaksın?" Kitap ne yapılırdı ki? "Okumak için" yanıtı yetersiz bulunmuşçasına, iyice arandı.. "Farklı bir kültür" ile yüzyüzeydi..

Çöldeki şantiyeye doğru yola çıktığında, şehirdeki otantik yapıların yarattığı kültüre değin duyguların yerine **çöle değin yalnızlık duygusu** almaya başladı. Uzaklarda, birkaç hurma ağacının altında develer görünüyordu. Orası vaha mıydı? Sonu görünmeyen bir çölde vaha olmak nasıl bir şeydi? Akşam güneşinin kızıla boyadığı kumlar, rüzgarın fırçalarıyla, her an değişen oryantal tablolar çiziyordu; çölden gökyüzüne doğru. Bu **tablonun ortasında** unutulmuş bir saç teli gibi aykırı, terkedilmiş sevgili gibi yalnız ve kararmış, yanlış çizilmiş uzun, ince bir çizgi gibi göze batıcı, diğer ucu olmayan eğri, kara bir ip gibi iç sıkıcı ve uzun görünen **asfalt yol**, bu, ıssız çölde, çırılçıplak bir adamın boynundaki kravat gibi **"garip bir medeniyet simgesi"** duygusunu yaratıyordu. Uzun yol boyunca, çevrede farklı görüntü yok denecek kadar nadirdi. Bir dairede dönüp duruyor gibi.

Şantiyeye vardığında, burasının kendisi için ne olduğunu... ne olabileceğini düşündü. Sivil bir askerlik geçireceği kışla mı? Kendine yolculuğunda bir durak mı? Eski yaşamını/alışkanlıklarını/ insanlarını özleyeceği gurbetlik mi? Para kazanıp yarın iyi/ rahat yaşa-

mak için bugün dişini sıkıp katlanacağı kötü/ zor yaşam mı? Zorunlu hizmet gibi bir şey mi? Yeni bir yaşam var edeceği bir olanak mı? Gönüllü girdiği bir açık hava hapishanesi mi? Eski zaman uzakdoğu filozofları gibi düşünsel olgunluğa erişmek için çekileceği bir mağara mı? Yoksa deniz ve çölden oluşan, her şeye tek başına ve baştan başlayacağı bir ada mı? En çok "ada" düşüncesi yakın geldi... Gerçek(çi) bir yalnızlığı yaşayacağı ıssız yer Şantiyede çalışan yüzlerce insana rağmen, yeni düş kırıklıkları yaşamamak için yalnızlığa hazır olmalıydı. Bir **"Robenson"** psikolojisiyle gittiği **özerk adasında**(revirde) onu bir süpriz bekliyordu; **"Cuma**. " Revirin sıhhiyesi dört gözle beklediği doktoru, Robenson'unu bulmuş Cuma gibi sevinçle karşıladı. Artık "sahipsiz" değildi. Sıhhiyenin bir "efendi" gereksinmesi o kadar açıktı ki... Nasıl tavır takınmalı, otorite beklentisini nasıl/ neye dönüştürmeliydi? Yoksa haline mi bırakmalı? (Sürekli, "abi bir isteğin var mı" diye soruyordu. Üç gün geçmeden daha, şarklıların o saf, o çabuk yargıya varan duygusallığıyla, doktoru görmek istediği gibi görmeye başlayarak, memleketine açtığı telefonda imajını haber olarak sunacaktı "Anne, buraya bir doktor bey geldi... öz abim gibi çok iyi bir insan. ")

İlk fırsatta telefonla oğlunu aradı. Oğlu üç yaşında. Annesinin yanında. "Baba. Nasılsın.. Eve gel... Seni özledim.. " "İyiyim oğlum. Ben de seni çok özledim... Gelemem şimdi.. işim var " "Baba eve gel..." Bu söz, telefonu kapattıktan sonra, içindeki boşluğu doldurup içine sığmayacak kadar çok yankılandı... **"Baba eve gel... eve gel... eve... eve... eve..."** Ne çok özlemişti şimdiden. göğsünde sızıyla karışık bir yanma. içinde sıkıntının diktası.. Bir yanıyla onun için de olsa, ondan ayrılmaya değer miydi hiçbir şey? Gözleri buğulandı sıkıntısı çoğaldı... Ne zor sorulardı bunlar... Gerçek sevgi,aşk çöl sıcağına aldırmazdı, "cehennem ateşi" tehditlerine aldırmadığı gibi. (Barlarda "başlayan", kumsalda "bronzlaşan',konforlu bir yatakta "biten" "aşklar" kolay,geçici ve sahte değil mi?) Aşk, zor günlerle, yokluklarla, engellerle, çöllerle... kutuplarla sınanmalıydı Böylece ne kadar "gerçek",ne kadar içten olduğu ortaya çıkardı. "Çok isterim ama gelemem, ay yandım, Of yoruldum... ne soğuk..." sözleri gerçek bir aşkta değil dile, akla bile gelmezdi (önemli olmazdı), Aşk zordu... hak edilmeliydi... Ancak "çölde bile" var olabilecek bir aşk için kutupları, hapisleri.. ölümü göze alabileceğini düşündü.

Küçük lojmanında kitaplarını, duygularını... insanlarını raflara yerleştirmeye başladı... Nasıl da yabancılaşmış. sahteleşmişti her şey "Aşkı" bir yabancıydı artık, **"Beyinsel uzaklaşma"** için zorunluymuşcasına, bir süre, herşeyine "refleks" biçiminde tepki gösteren bir yabancı. Ne gereksiz...ne yaralayıcı...ne ters bir süreçti. **Yaraları sarmak varken" değildiği... kanatıldığı** bir süreç. Ölum gibi, o nikah memurunu tutup hesap sormalı mıy dı? İyi ve kötü günde demişti...Sadece "İyi günde deseydi ya...) "En iyi dostu" geldi görüntüye beyin ekranında. .Ufak bir yaşam deneyiminde, dostu değil, arkadaşı (o da belki...) olduğunu sarsıcı bir biçimde göstermişti... İki insan;iki dost yitirmişti. "Onun kaybı daha büyük: 0 gerçek bir dostu yitirdi. .Ben sahte bir dostu..." İlişkilerini,raflarda daha gerçekçi yerlerine yerleştirdi: "Dostlar' arkadaş,"arkadaşlar" tanıdık "tanıdıklar" (tanıdığını sandıkları tanıştıklarıydı gerçekte. Aşksız. .dostsuz yaşam ne anlamsızdı...Sıkıldı yalnız odasında. Dışarda da kimse yok. Kum fırtınasına aldırmadan çıktı, yürümeye başladı. Çıkış kapısına vardığında çöle doğru yürümeye karar verdi. Ağır ve gergin adımlarla çıktı gitti, bekçiye hiçbir şey söylemeden,hiç bakmadan... İnşaatlardan ve yoldan uzaklaşıp çölün kıyısında heykel gibi durdu. Adını koyamadığı bir hırsla dolmuştu tüm hücreleri...Burada ağlayabilir,avazı çıktığı kadar bağırabilirdi. Ne yapıyordu? Mecnun Leyla'sı için düşmüştü çöllere, Ya kendisi ne için?Ne arıyordu burada yapayalnız? Oğlunu anımsadı...Gözleri doldu...Kendisini düşündü sonra... yaşadıklarını... yaşatılanları... Daha çok sıkıldı içi. Sıkıntısını soluğuyla dışarıya atmak ve kendinden güç almak istercesine adını bağırdı karanlığa... defalarca... Sırtını dönerek korunduğu rüzgarın taşıdığı kumlara karışıp uzaklaştı sesi... Yankısızdı...Rüzgarın sesini dinlerken, içinden mi dışından mı geldiğini ayırt edemediği bir ses duydu:

-Ne arıyorsun Cemil,

-Kendimi..

-Kendini burada mı kaybettin ki burada arıyorsun?

Bu sesi, bu sözleri bir yerlerden anımsıyordu..."Evet, evet... "Arkadaş" filminden... **Yılmaz Güney'in sesi** bu..." "Yılmaz değil, Âzem... A'nın şapkası var..." "Ama ben Cemil değilim ki..." "Biliyorum arkadaş... Cemil gibi de değilsin... Mücadelemin bir parçasısın. Dirençli ol. Yalnız'değilsin arkadaşım..." Sonra tok bir ses canlandı beyninde:

-Yaşamak blr ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşçesine... Bu hasret bizim... "Benim de hasretim bu **Nazım usta**... Gel gör ki, memleketimizde ağaçlar çürümüş, çürümekte...çürüdüğünün farkında değil. Farkedenleri, direnenleri kesiyorlar, yok ediyorlar, **"Madımak sobalarında"** yakıyorlar, hapse atıyorlar... yasaklıyorlar **Ormanlar infaz ediliyor** bir yandan. Ağaç ne yapsın? Yangından kurtulsa, çürümeden kurtulamıyor; **toprak, su... hava bile çürüyor**... Benim de bir yanım yangılı...bir yanım çürümekte..."

"Bilirim dostum. Hapsi de, gurbetliği de... yalnızlığı da bilirim. Umutsuzluğu bilmem. Güzel günler göreceğiz..Tüm dünya nimetlerinin, tüm insanlarca güneş gibi paylaşıldığı güzel günler... Sonra Anadolu toprağı kokan başka bir ses:

-Dayan kitap ile, sevda ile düş ile...umut ile.

Birisi oğlunu özlediği için hıçkıra hıçkıra ağlasa, "sinirleri bozulmuş" diye, kendisine tedaviye getirebilirlerdi. Kendisi sessiz de olsa ağlayamazdı. Revirde görevinin başında bir doktor beydi. **Ağlamak (sıfatının öznesine koyduğu bir) yasaktı...** "Oğlum yanımda olabilseydi hiç değilse..." Neden bu kadar çok seviyor, çok özlüyordu onu? Yalansız ve içten bir sevgiyi onda yaşadığı için mi? Tüm çocuklarda yalansız ve içten değil miydi sanki? "Evet... fakat o farklı. O her hücresine varana dek benden bir şeyler taşıyor Dolayısıyla ben de ondan bir şeyler taşıyorum; hücrelerime, genlerime dek... Benden (ve annesinden) bir şeyler taşısa da, o biricik ve farklı... Benim gibi... tüm insanlar gibi... O halde, bu genetik (şovenizm kokan/içgüdüsel) nedeni aşan bir yönü de olmalı bu sevginin. Dünyaya getirdiğim için duyduğum sorumlulukla örtüşen bir sevgi olmalı... Hem onca iletişimimiz oldu..." Kendi babasını düşündü. Ondan çok şey öğrenmemişti fakat " çocukları için özveri"yi öğrenmişti... "Yemeyip yediren, giymeyip giydiren, okumayıp oku-

tan..." bir babaydı. (Sevgisi ve saygısı biraz da bu nedenlerdendi.) Bu **yaşam pratiğinin herhangi bir düşünceden daha derin** (saklı ve yitmeyen) **izi** mi oğluna daha iyi şeyler sunmaya yöneltiyordu onu? Yoksa, çocukları çok sevdiğinden (öteden beri), doğumundan beri ilgilendiği, iletişime geçtiği ve çocuk sevgisini somutlaştırdığı (pratiğe dönüştürdüğü) için mi onu çok seviyordu? Ona yakın gelen bu son yaklaşıma rağmen, oğlunu her anımsadığında, bir dergide okuduğu, (sızısına daha derin, çapraz bir sızı ekleyerek) bıçak gibi bir söz gözünün geliyordu: **"Herkes kendi çocuğunu çok sevdiğinden, her gün binlerce çocuk ölüyor!"** Bu sözün doğruluk payı onu rahatsız ediyordu... Bu (insani) rahatsızlık, (çocuğu olduktan sonra) **tüm çocukların ve tüm insanların insanca yaşayacağı bir dünya özlemini** ve çabasını arttırmıştı. Hem, (bu çabaları sürerken) çocuğunu "insanca" koşullarda, daha önemlisi başka çocuklara sevgili, tüm insanlığa duyarlı biri olarak yetiştirebilirse, sadece çocuğuna değil, tüm çocuklara ve insanlara (yaşama insancıl bir birey olarak katılımını destekleyerek/ yol açarak) yardım etmiş olmaz mıydı? Yoruma açık bu soruya verdiği bir yanıtla paradoksunu biraz çözdüğünü düşünüyordu. (Bir şekilde çözülmeyen her çelişki huzursuzluk yaratmaz mı?) Fakat nasıl ilgilenecekti oğluyla... yanında değildi ki... Annesinin yanında... herşeye rağmen annesine güveniyordu o... güvenmeliydi... Annesi de, oğlunu "çok seviyor"

Ertesi gün şantiyedeki idari-teknik elemanlarla tanıştırıldı. Kendince haksız bulduğu herşeye kızan, muhalif bir kişilik sergileyen teknik ressama yakınlık duydu. (fotoğraf ve resim gibi sanat uğraşıları olması da rol oynamıştı bunda.) Aynı ofiste çalışan, karı-koca mühendisin abartısız-sade beraberlikleri de sıcak gelmişti. (**Sevmek, her koşulda sevdiğini yalnız bırakmamak** değil miydi?) Diğer şantiyedeki doktoru da ziyaret etti. Eşi ve çocuğu yanındaymış. Çocuk, şantiyedeki ilkokula gidiyor, eşi çoğunlukla evde... çalışmıyor "Sıkılmıyor mu evde?" diye sorunca, kulağına hoş gelen sözler duydu: "Hayır. Burada büyük şehirde olduğumuzdan daha mutlu, daha huzurluyuz. Önce ben yalnız geldim. İzinde eşimle konuştum, "yer önemli değil, beraber olmamız önemli" dedi ve işinden de istifa etti... geldik. Hemşireydi. Şimdi buradan memnun..." "Ne vafalı kadınlar var" diye düşündü. "Aşk" duygusu muydu, başka (ekonomik) gerekçeler mi bu kararlarda rol oynayan? Bilmiyordu. Fakat bir **"vefa"** vardı. **Zor günlere beraber göğüs germek** vardı... "Bu zamanda az şey mi? Tebrik etmeli..." Bir saat... bir mahalle ötedeki eve uzak ya da konforu/ ısısı istediği gibi değil diye gel(e)meyen "arkadaşlar" zamanından geliyordu... Yazın elli dereceye varan sıcaklıkta ki bir yere adım atar mıydı bir tanesi... "sevgili" maskeli bile olsa... Burası tam bir test yeriydi. Gerçek sevgileri test yeri.. Bir sevgilisi (ya da koşullar gereği evleneceği biri) olursa soracaktı; "benimle her yerde her koşulda yaşar mısın... çölde bile..." Zamana ve mekana değil, insana ve insani duyarlılığa/ duyguya/sevgiye önem veren insanı böyle anlayacaktı... **(Sözler... ne çok yanıltıcı gerçeği örtücü... ne çok yalancı...)** "Dayandım, direneceğim **ozanların Arif'i...** Sadece kendim için değil, sizler için, oğlum için... "Oğullarım, kızlarım var gelecekte... Herbiri vazgeçilmez bir cevher parçası" diyen şiirindeki ışığı, umudu soldurmamak için..." Yumdu gözlerini, o ana yoğunlaştı. Onlarca şair, düşünür, yazar yüzlerce insanlaşma yolunda mücadele veren insan doluştu beyninin konuk evine... **Elinde ateşiyle Prometeuslar, yalın kılıç Spartaküsler, idam sehpasında Pir Sultanlar, Amerikan filosuna karşı yürüyen öğrenciler... yüreklerini kıvılcımıyla yaktıkları ateşin çevresinde halay çeken canlar... "Yalnız değilsin... Seninleyiz... Yolun yarısını aştın... Durmak yok artık..." diyorlardı.** İçine umut, çoşku ve direnç dolmuştu. Rüzgarı ve kumu hissetmeden yol arkadaşlarıyla yürüyordu şimdi. **Yalnız değildi**. Çöl artık ne karanlıktı ne de soğuk... Yürürken, yolda, evde, işte, hapiste, gurbette, sılada yaşayan yol arkadaşlarını da anımsadı. Birer güneş gibi dizilmiş, düşünceleriyle yolunu ışıtıyorlardı... **"Yaşar, Aziz, Haluk, Fikret, İsmail, Yalçın, Aydın, Cengiz; Kaan, Temel, İbrahim, Erdoğan... Atilla... Mandela... merhaba!..." "** Merhaba bekçi. İyi geceler, iyi nöbetler." Hızlı, canlı, umutlu adımlarla odasına yöneldi. Kitaplarını... dostlarını... arkadaşlarını özlemişti. Yol karanfil kokuyordu... içinden yükselen, notaların keman tellerinde dans ettiği **bahar senfonisine**, koro halinde sessizce söylenen özündeki titreşimle yıldızları **sarsan bir türkü eşlik etmeye başladı: "Başın öne eğilmesin, aldırma gönül aldırma..." Türkü karanfil kokuyordu...** Kapısını açtı... Yeni, özlediği dünyanın bilinç kapısını... Güzel insanların yaşadığı, karanfil dünyanın kokulu dünyanın kapısını... İçine girip o dünyanın, sıkıca kapattı kapıyı ardından. **Eski dünyanın kirli dünyanın kirli giysilerini soyunmaya koyuldu...**

Bekçi şaşırmıştı. Ardından bakakaldı uykulu gözlerle. "Canı sıkkın çıktı, neşeli geldi... Kasabaya karıya mı getti... ne etti gece vakti bu adam? Allah Allah... Herkes bir çeşit burada..."

Kim nederse desin, kim ne düşünürse düşünsün umutla yürüyecekti... Bataklıkta yürüyebilmişti yolun yarısını... aşmıştı. Çölde de yürüyebilirdi. Durmak yoktu. Yürümek ilerlemekti. **(Oturanın yürüyene borcu vardı... "İnsanlık borcu."** Yıllarca oturmuştu. Borçluydu. Ödeyecekti...) Yürümek, (güzel insanlarla, güzel insanların ışığında, umutlu yarınlara) güzeldi... İnsan, düşüncesiyle, bilinciyle, insanlığına yürümesiyle güzeldi. Nesneden/sıfattan/sahteden,özneye/gerçeğe... **insanın evrimine yürümek... Güzel, anlamlı ve gerekliydi.** Hep yürümeliydi. Sayfa sayfa, adım adım, gündüz gece... Düşlerde bile... **Yaşadıkça yol bitmeyecekti.** Umut da...

YOLDÖNÜMÜ
pis sulara tutsaktı
yıkandıkça kirlendi.
her açtığında penceriyi
odaya is-duman doldu.
daha çok şeker attıkça
çayının tadı kaçtı.
çoğaldıkça kalabalık
yalnızlığı kat kat arttı.
koştukça aşka doğru
aşk ondan uzaklaştı.
öğrendikçe gerçekleri
gerçekliğinden utandı.
"ne çok yol aldım" derken, baktı
sıfır noktasındaydı...
ve insana yolculuk başladı.

Halk Denen Bilge Var Mı?

Mustafa ÖZ

"Halk ne eylerse doğru eyler...
"Halk her şeyin bilicisidir..."
"Halk en doğru terazidir...
"Halk en büyük bilgedir..." vd. Halkı yücelten deyimleri uzatmak olası... Halk gerçekten büyük bir kitlenin adı. Büyüklükle çoğunluk, aynı değildir. Ama halkta bunlar eşdeğerdir

Halk, her şeyin yaratıcısı aynı zamanda bilicisidir de. Yüzyıllardır halkın ortaya serdiği, özdeyişler, söylenceler, fıkralar, halk türküleri vb. veriler halkın tükenmez bir "kaynak" olduğunu gösteriyor... Bu kaynak, hem tükenmezliği, hem "yaratıcılığı", hem de "eylemliliği" göstermektedir... Öte yandan da "halk" toplumsal dinamizmi anlatmaktadır...

Niyazi Berkes'in **Teokrasi ve Laiklik**, yapıtında; "Halk sözcüğünü, ne demek istediğimi anlatacak daha yerinde sözcük bulamadığım için kullanıyorum. Başka dillerde de yok sanırım" diye "halk" teriminin, deyiminin anlamının zorluğundan söz etmektedir..

Başka birileri de halkı şöyle tanımlamaktadırlar: "Tarihsel maddeciliğin bir toplumdaki emekçi sınıfları ve katmanları ve bunların yanı sıra o toplumdaki nesnel- tarihsel konumları ve rolleri nedeniyle ilerici tutum ve davranış içinde bulunan sınıfları ve katmanları kapsayan kavram..." (Manfred Buhr-Alfred Kosing. **Felsefe Sözlüğü**)

"Halk" kavramını böyle tanımladıktan sonra bu kavramın gücü, ortaya çıkışı hangi toplumsal birimlerde olmuştur?.. Halk ne zaman "toplumsallığın" simgesini almıştır?.. Tüm bunları görmek için toplumun gelişim basamaklarında gezinmek gerekmektedir... Batı toplumlarını bir yana bırakırsak Türkiye toplumu, 12.yy.dan 19.yy.ın sonuna dek uzanan kırık çizgilerde toplumun büyük kesimi, devletten bir avuç yöneticiden her şeyiyle ayrı bir toplumsal yapıyı oluşturuyordu. Bunlar, emekleriyle geçinen, devletlerine vergi veren ama devletten hiçbir şey alamayan kendi yağlarıyla kavrulan, "kader" e terkedilmiş insan topluluklarıydı.

Bu arada tüm dertlerine "çareler" bulan, kendi düşündüklerini kendileri yürürlüğe koyan, kendi icatlarını yine yine kendileri bulan, yapan halkı oluşturan insanlardı. Devletle, yöneticilerle kendilerinin ayrı dünyaları bulunuyordu. Her iki topluluk da dünyaya, olaylara ayrı gözlüklerle bakıyorlar, ayrı çözümlemelere girişiyorlardı. Onun için halkın duyuşları, sezişleri yönetimden ayrıydı. Halkın yüreğinde tomurcuklanıp dile getirdiği duyuşlar; şiir, öykü, söylence, deyimler, kavramlar vb onun kendi damarını gösteriyordu. Bu damar, daha da özleşerek yüzyıllar boyunca sürdü. Gerçekten bu yüzyıllarda "halk" ne eylerse "doğru" eyliyordu Anadolu halkları tüm güzellikleri temsil ediyordu. O zamanki yenilikleri, buluşları halk, öz düşüncesiyle bulup ortaya çıkarıyordu. Halk yığınları, yeniliğin, yaratıcılığın kaynağıydı. Halk kaynağı, kendi özüyle, eylemiyle yine kendisi tanımlıyordu... Bir Yunus, bir Karacaoğlan, bir Pir Sultan Abdal ve daha niceleri halkların içinden süzülüp gelen özlerdi...

Bu yığınsal psikoloji egemenliği, 19.yy 'la dek sürdü. Bu yıllardan itibaren toplumsal sınıfların iyice belirginleşmesiyle "halk" özünü, kaybetmeye başlamıştır.. Toplumdaki üretim ilişkileri, üretim güçlerini belirleyerek kapitalizmin insanını oluşturmaya başlamıştır Bu insanların bir kısmı, kapitalist ilişkiler içine girmiş, mülkiyetten yana tavırlarını koymuşlardır Bu nedenle halkın bir bölüğü, burjuva sınıfına girmiş, büyük bölümü de küçük burjuva sınıfını oluşturmuş, o sınıfın özelliklerini; iki yüzlülük, üç kağıtçılık, düzenbazlık, korkaklık vb. oyunlarını öğrenmişler, dalavereci olmuşlardır.. Geriye kalanları da lümpenleşerek bilinçlerini yitirmişlerdir

Evet Anadolu topraklarında çeşitli ırklardan gelen etnik kökenli insan gruplarına "halk" deniyordu. Aynı zamanda bu, Anadolu halklarının çiçek bahçesi oluyordu.Geniş bahçede her türden çiçekler boy veriyordu. "Güzellikler", göklere yükseliyordu. Bugünkü deyişle, bir "mozaik"ti bu bahçe. Böylesine renkli insan topluluklarının ayrı görüşleri, ayrı düşünüşleri, ayrı kültürleri, ayrı sanatları vardı. Tüm bunlar çok çeşitliliği, çok sesliliğini, çeşitli renklerini dünya insanlarına sunuyorlardı. Böylece "insanlık" açıldıkça açılıyordu. Toplumsal her olayda en "doğru" kararlar en doğru eylemler, en doğru çözüm yolları ortaya çıkıyordu. Bunların tümü, toplumsalığın, halkın sesi oluyordu. Bu ses, o dönemlerde net ve doğruları yansıtıyordu. İşte o zaman "halk" kavramı, yerli yerine oturuyordu. Bu nedenle de halk büyük bir güçtü...

Ne zaman kapitalizm halkın yoluna gerildi, TC uluslaşmaya başladı, Anadolu'nun çeşitli halklarını po-

tasında eritti ve Türk ulusçuluğuna hapsetti, işte o zaman "halk" herşeyiyle ortadan kalktı.. Artık bundan sonra halkların sesleri yok, ulusal Türk'ün borusunun sesi çıkacaktır, ötecektir

Hele TC. emperyalizmle birleştikten sonra bırakın halkları, emekçi insanların sesleri kesilmiş, iradeleri başlarından alınmış, bencillik çukurunun içine atılmışlardır...

Bugün halkın kendi içinden çıkardığı sanatı, kültürü, politikacısı vb. yoktur. Sadece onların yabancılaşması biçimleri görülmektedir ortalıkta... Halk oluşumu, tarihe gömüldükten sonra bugün sadece etnik kökenlerine göre kümelenen insan gruplarına, (Türk, Kürt, Laz, Çerkez, Ermeni, Rum, Boşnak vb..) "halk" denmektedir Türk ulusçuluğundan önceki "halk" kavramı, bilincimizde "imaj" olarak yaşamaktadır...

Onun için bugünkü gözlerimizin önünde oynanan oyunlara, olgulara bakıyoruz; "Bunları bu halk mı yaptı? Bu kişileri halk mı seçti? Bu kişiler, gerçekten yüksek okullardan mı mezunlar? " diye hem kendimizden hem de insanlığımızdan utanıyoruz... İnsan pislikleri, taa yerel yönetimlerden en üst yönetimlere, TBMM'sine dek uzanan çizgide üçkağıtçılarla geri zekalı insanların manzarası, gerçekten bizi, bizden utandırmaktadır... Kendi kendimize kızıyor, "bu halk böyle kişileri yetiştiremez, olamaz. Üstelik hem Türk hem müslüman bunlar" deyip öfkemizi içimize atıyoruz.. Bir başka söyleyişle, utancımızdan hasta oluyoruz... Yoksa diyoruz, Nietzsche'nin dediği gibi, "İnsan hayvanla üst insan arasında gerilmiş bir ip midir?" ya da Herakleitus'un, "Yığınlar anlayışsızdır. Her şeyin dış yönüne takılır kalırlar, boş inançlar içinde yuvarlanır gider" miydi yoksa...

Ailemizden sokaktaki adama ve onların yaptıklarına, davranışlarına bakıyoruz, bunlar gerçekten "İnsan" mı? diye insanlara karşı öfkeleniyoruz. Bakıyoruz, bir kent, bir köy topluluğu aynı yanlışlığı yapıyor. Yine kendi kendimize, "yahu bu halk bu hale nasıl geldi? Aziz Nesin'in dediği gibi tamamen aptallaşmış bu insanlar!.. Kim getirdi bu duruma bunları deyip çözüm arıyoruz.

Öte yandan Türkiye'li insanlar, öylesine bencilleşmişler, öylesine çıkarlarına düşkün olmuşlar malın paranın kulluğuna soyunmuşlar ki, şaşırıyoruz, ister istmez "uygarlığın", "ahlakın" izlerini arıyoruz çevremizde...

Oysa bizim "halkı", "uygarlığı", "İnsanlığı" aramamız boşuna ve bir özlemden öteye gitmemektedir. Çünkü uluslaşan TC. emperyalistleşen, tekelleşen kapitalizm, halkları erittikten sonra kendi soysuz uygarlığını-uygarsızlığını-oluşturarak insanı, kendine yabancılaştırarak sürüler düzeni kurmuştur. Bu düzenin içinde "insan unsuru"nu aramak, bulmak zordur...

Böylesine katı meta sisteminde, halkın bittiği gibi "insanlık"da tükenmiştir ülkemizde... Biten insanlığın trajedisine bakıp bakıp ağlamak da bir "çözüm" yolunu göstermiyor bize... Çözüm, yine halkların dirilişindedir. Diriliş yöntemlerinden birincisiyse "devrim"dir... Devrim, her olgunun, her oluşumun başlangıcıdır. Yeni dünyalar, yeni insanlık, bu potansiyelin içinde barınmaktadır. Bunu ortaya çıkaracak olan insan bilincidir. Bilinçlilikse sınıfsal ideolojinin ekonomik, politik kesişmesi versiyonlarında tomurcuklanan bir olgunun oluşumudur

D/Ağ

I.

Yüzünden kara peçeyi sıyırıyor gece
Bulanık suların ufkunda şavkıyor çocukluğum
Dut dalında kendir bir salıncak
Kim bilebilirdi ki gecelerime dolacak
Gibi geliyor hala
sonumu sunan sehpa
OYUNCAK

II.

Tekdam sabahı
Yaban güllerini kuşatıyor sarı
Evcil akışında oyalanıyor
Ehli keyif sacır suları
Canerik sev/dalım
Ceviz yapraklarından çözdüm ilk acının
tadını
Ceviz K/avından yakındım imece akşamlarda
siyahı
Kim anlatırdı ki şose yollara ufalanıp
loğlanmış entrikaları
İncir yapraklarının aşılmaz emiyle ovuyorum
Onulmaz yaralarımı.

III.

Göçe zorlanmış yerli kuşlara karışırım
Ağzımda kan-Ağzımda kan
Öpme dudağımdan
D/ağımı sana da vuramam...

Alaattin BADIR

Popüler Kültür

Sedat Yılmaz

Hepimizden önce ileri fırlayan kardeşime,
kardeşim Sadık Yılmaz'a

1. Giriş

Faust şöyle başlıyor:

"Müdür: Bana çok defa, üzüntülü, sıkıntılı anlarımda yardım etmiş olan siz ikiniz, söyleyin bakalım, Alman diyarlarında giriştiğiniz işten ne umuyorsunuz. Halkın hoşuna gitmeyi çok isterdim. Çünkü o yaşar ve yaşatır. İşte direkler dikilmiş, tahtalar çakılmış, herkes bir ziyafet umudu içinde. Rahatça kurulduklari koltukta kaşlarını kaldırıp, şaşılacak şeyler seyretmek isterler. Halkın ruhunu okşayacak şeyi ben bilirim ama, hiçbir zaman bu kadar zor durumda kalmamıştım. Halk, gerçi, en iyi eserlere alışık değildir, ama pek çok şey okumuştur. Nasıl yapalım da oyunumuz taze ve canlı ve fikir bakımından da hoşa gider olsun. Çünkü elbette, halkın kulübemize seller gibi aktığını ve itiş kakış, bağıra çağıra, girmeyi atıfet saydıkları kapımızdan geçmeye uğraştığını ve güpegündüz, daha saat dört olmadan, kasaya ulaşmaya çalıştığını ve kıtlık günlerinde fırınlar önünde ekmek kapışır gibi, bir bilet almak için adeta parçalandıklarını görmek isterim.

Çeşit çeşit halk yığınları üzerine büyüleyici tesiri ancak şair yaratabilir. Dostum, bugün yap işte bunu!

Şair: Yüzlerini görünce ilhamımı kaybettiğim o karma karışık kalabalıktan söz açma bana. Bizi, istemediğimiz bir girdaba sürükleyen o kafilenin yüzünü gösterme bana.

Saf sevincin yalnız şair için çiçek açtığı ve kalbimize bir inayet olan aşkın ve dostluğun tanrı eli ile yaratıldığı o huzurlu gökyüzüne götür beni. (...)

Müdür: Bilhassa çok vak'a gösterin. Herkes seyre geliyor ve çok şey görmek istiyor. Gözler önünden halkı hayrete düşürecek çok şeyler geçirdiniz mi davayı kazandınız gitti! Artık çok sevilen adam olursunuz. Kütleyi ancak çok vak'a göstererek feth edebilirsiniz. Herkes, bu yığından kendine göre ve kendiliğinden bir şey seçer. Çok şey gösteren herkese bir şey vermiş olur. Ve herkes evimizden memnun ayrılır. Bir piyes mi göstereceksiniz, onu parçalara bölün! Böyle bir türlü yemeğini kotarmaya çalışmalısınız! Bu, düşünüldüğünden daha kolay olur. Siz eseri bütünlüğü ile verseniz de ne çıkar? Halk onu nasıl olsa didikleyecektir.

Şair: Bu işin ne kadar kötü olduğunu ve gerçek sanatçıya hiç yakışmadığını duymuyorsunuz! Görüyorum ki, o asil bayların uydurmacılığı size bir düstür olmuş.

Müdür: Bu serzeniş beni üzmez. Kuvvetli bir tesir yaratmak isteyen adam, en iyi vasıtayı kullanmalıdır." (Goethe, 1960)

Faust'un bu bölümünde Goethe sanat ve piyasa çelişkileri üzerinde durarak, ilk kez popüler kültür sorununa eğilen sanatçı olmuştur. Burada, bugün de geçerli, olan çelişkiler güzel bir şekilde gözler önüne serilmiştir. Lowenthal'a göre Goethe şu üç sorunu gündeme getiriyor: "1- Eğlencenin içindeki aldatımcı (manipülatif) öğenin rolü, 2- Sanatçı ile toplum arasındaki ilişkinin tecimselleşmesi, 3- Özgün ve özgür yazarın istekleri ile kitlelerin istekleri arasındaki karşıtlık." (aktaran Ahmet Oktay, 1993:15) Bu çelişkilere ek olarak, o güne kadar kilisenin ve soyluların korumacılığında yetişen sanatçıların o döneme ait idealist ve ilahi sanatlarının yeni koşullarda -piyasa koşullarında- nasıl aciz ve geçersiz kaldığı görülüyor. Kendi sanatçılarını yaratan piyasa, eski sanatçıların ya kaybolup gitmesini ya da kendi koşullarına boyun eğmesini dayatmıştır.

Popüler kültür, kapitalizme özgüdür. Popüler kültür kavramının "babası" olarak Herder gösteriliyor. "Bu kavramını 'eğitilmişlerin kültürü' (learned culture)kavramına karşıt olarak kullanıyor." (Meral Özbek, 1994:81) Köken olarak halk kültürü anlamını taşısa da, popüler kültür folk kültürü ile aynı şey değildir. "Folk kültürü iş ve dinlenmenin birbirini tamamlayıcı, birbirine zıt olmadığı, bitişik olduğu dönemin kültürüdür." (Korkmaz Alemder-İrfan Erdoğan, 1994:120) İş ve dinlenmenin tamamen birbirinden ayrıldığı bir çağda ortaya çıkan, üretici ile tüketicileri aynı olmadığı popüler kültür, gündelik hayatın kültürüdür. Folk kültürünün ticari bir yanı yokken, popüler kültür ürünleri birer metadır.

Popüler kültür ile benzer olguları karşılayan kitle kültürü kavramına değişik anlamlar yükleniyor. Ahmet Oktay'a göre, popüler kültür kitle iletişim araçlarının sunduğu kültür, kitle kültürü ise kitlelere mal olan kültürdür. Meral Özbek'in Bratlinger'den yaptığı aktarmaya göre ise, "kitle kültürü kavramı, kitle toplumu kavramıyla bitişik bir kavramdır. Batılı kapitalist toplumların 19. yüzyılın sonundan itibaren, atomlaşmış bireylerden oluşan türdeş bir toplum haline geldiğini varsayan bu kavram toplumsal grup ve sınıfların varlığını yok sayan bir kavrama yaslanmaktadır. Böylelikle kitle kültürü kavramını kullananlar, çoğunlukla, yalnızca sanatı dışarıda bırakarak, modern toplumlarda tek bir kültür olduğunu varsaymaktadır." (M. Özbek, 1994:89) Kitle kavramının belirsizliği ve sınıfları görmezden gelmesinden ötürü, popüler kültür, kitle kültürüne göre daha net bir kavramdır.

Kapitalizm çağına gelene kadar, her toplumun farklı iki kültüründen bahsedebiliriz. Bunlar, yöneten ve yönetilenin kültürüdür. Bu farklı iki sınıfın kültürü tarih boyunca kendi kanallarında yaşamış, aralarındaki etkileşim , aynı topraklarda yaşasalar da göze batacak kadar çok olmamıştır. Kapitalizm çağında ise farklı iki kültürden bahsetmek artık olanaksızdır. Çünkü burjuvazi, tarih boyunca süren yönetenle yönetilenin kültür ayrılığı ortadan kaldırmış, tek bir kültürü, popüler kültürü egemen kılmıştır. Bunun nedenleri kapitalist üretim ilişkilerinde gizlidir. Bu yüzden popüler kültürü anlamak için,

onu yaratan tarihsel koşulları bilmek gerekir.

2. Kapitalizm Öncesi Toplumlarda Sanat ve Sanatçı

Kapitalizm çağına kadar yöneten sınıf, tebası olan halkın sanatıyla ilgilenmemiş, o sanatı küçümsemiştir Ne de kendı sanatını halka kabul ettirmek için çaba harcamıştır Halk zihinsel olarak, yöneten sınıftan bugünle karşılaştırınca-özerktir diyebiliriz. Kendi başına bırakılan halkın, bir isyana teşvik etmedikçe sanatına dokunulmaması, halk sanatının göreceli özerkliğini doğurmuştur O dönemin maddi koşullarında yöneten sınıfın zaten pek müdahale hakkı da yoktu. İktidarlar bir merkezde toplanmış. Hükümranlığın uzak bölgelerinde iktidarın ancak idari görevlileri olabilirdi. Merkezden uzakta olan bölgelerde halk, kendi içlerinde yarattığı değerlerle dışarıdan pek bir müdahale olmadan yaşıyordu.

Halk sanatı, soylularınki gibi bir uzmanlaşma alanı olmamıştır Sanat, günlük yaşamın bir parçasıdır. Bu durumda sanatçı denilen kişi de, toplumun diğer üyeleriyle aynı işlerle uğraşmanın yanında, fazladan sanatla uğraşır Aristokratların sanatçıları gibi bütün zamanını sanata ayıramayan halka sanatçısının eseri, aristokrat sanat kadar incelmemişti.

Sanat tarihçileri halk sanatını basit bulduklarından, sadece yöneten sınıfın sanatını araştırmışlardır. Sanat tarihi kitaplarında sadece yöneten sınıfın sanatının olması, tarih boyunca süren yöneten-yönetilen sınıfların sanatlarının farklı olduğunu göstermemizi zorlaştırıyor. Bizim bütünsel sanat tarihi sunma iddiamız yok. Buradakiler, sanat tarihinden sınıf farkını göstermek amacıyla çıkarılmış notlardır

Osmanlı döneminde Anadolu'da yöneten-yönetilen sanat farklılığı olduğunu, derin bir araştırma yapmadan söyleyebilmek için herkesin bildiği şeyler yeterlidir. Eğer divan edebiyatı ve halk edebiyatı akla getirilirse sınıflar arası sanatın farklılığı hemen görülecektir. Bir sanat, söz oyunlarına yüklenmiş, bu konuda ustalaşmış, diğeri için ise basit bir biçim yeterli olmuştur. Birisi en başta padişah olmak üzere gül, bülbül, şarap ve sevgili için yazmış, diğeri ise hayatlarını kuşatan meselelerle ilgilenmiş. Hatta bir tanesi "Ferman padişahın, dağlar bizimdir" diyecek kadar İstanbul'daki iktidara karşıdır.

Hıristiyanlığın resmi din olarak kabul edildiği ilk dönemlerde, din adamları arasında bir tartışma vardı. Kilisenin sanatı nasıl olacaktı? Taraflardan biri, kilisede resim ve heykellere karşıydı. Çünkü bu sanat anlayışı bir önceki dönemin putperest sanat geleneğini devam ettirmek anlamına geliyordu. Diğer taraf ise, halkın büyük çoğunluğu okuma yazma bilmediği için, bu sanatın dini eğitim için gerekli olduğunu savunuyordu. 6. yüzyılda Papa Gregorius Magnus "Nasıl ki yazı, okumasını bilenın işine yarıyor, resim de ne okumasını ne de yazmasını bilenin işine yarar. (E.H. Gombrich, 1992:95) diyerek tartışmaya son verdi.

Ortaçağ'da kilisenin hayata egemen olması, sanatta da kendini gösteriyordu. Sanatçılar ya kiliseye ya da dönemin iki büyük tarikatı olan Fransisken ve Dominiken'lere bağlıydı Sanatçı bir hizmetkar, bir görevliden fazla bir şey değildi. Sanatın belirlenmiş katı kuralları dışına çıkmak, bireysel özellikleri yansıtmak, Ortaçağ sanatına yabancıydı. Her şeyin nasıl yapılacağı önceden belirlenmişti. Sanatçıya düşen, büyük ustaların eserlerini taklit etmekti. Yeni bir durumla karşılaşıldığında ustaların eserlerini yeni duruma uygulamaktı sanatçının yapması gereken. Ortaçağ'da sanatçıların eserlerine imza atmaması, sanatçı ile bir taş ustası arasındaki farkın pek de önemli olmadığını gösteriyordu. Sanatçının eserlerine imza atması ancak Rönesans'la birlikte yaygınlaşabilmiştir Bu yüzden Gombrich, ilk kez eserine imza atan Giotto'dan başlatır sanat tarihini. (ayrıntılı bilgi için bakınız E. H. Gombrich, Sanatın Öyküsü ve Engin Akyürek, Ortaçağ'dan Yeniçağ'a Felsefe ve Sanat)

Ortaçağ'da, kilisenin hayata en fazla egemen olduğu zamanda, her isteyen istediği gibi sanat eseri üretemiyordu. Soylular sınıfı "dünyevi olduğu kadar ruhaniye karşı da ayrıcalıklıdır ve kilise ona, onun mesleki faaliyetine özel olarak uyarlanmış dinsel hayatı" (Georges Duby, 1990:83) olması sağlandığına göre, bu sınıfın sanat alanında da kilisenin hoşgörüsüne layık olduğu muhakkaktır. Aynı kilise aynı hoşgörüyü halkın sanatına göstermez. Bu yüzden " Ortaçağ boyunca folk müziğine İblis'in gözüyle bakıldı; İblis'in kendi de, elinde kemanesiyle halkın ruhunu ifsat eder biçiminde resmedildi." (Sidney Finkelstein, 1986:38). Çünkü "Ortaçağ'da müzik, aynı zamanda bir mücadele silahıydı da. Bu müzik sınıfsal çizgilere bölünmüştü ve feodal toplumun çizgilerini yansıtıyordu. Köylülere ait bir folk müziği, bir saray müziği, resmi bir kilise müziği ve kent orta sınıfı burjuvanın serpilip gelişmekte olan bir müziği vardı." (S. Finkelstein, 1986:28). Sanattaki sınıfsal özelliklerin sadece müziği özgü olmadığı açık. Ama sanat tarihi kitaplarında, Finkelstein'in bakış açısı olmadığı için, diğer sanatlardaki sınıfsal farklılıkları aktaramıyoruz.

Rönesans'la birlikte aristokrasi, kilisenin yanında sanat alanında ikinci bir güç olarak ortaya çıktı. Kilise, egemenliği zayıflasa da sanatçıların önemli bir kesimi hala ona bağlıydı. Aristokrasi kendi beğenileri için sanatçılara koruyuculuk yapıyordu. Bugün yere göğe sığdırılamayan Rönesans sanatçılarının kendi çağlarında itibarları bir hizmetkardan ileriye gitmiyordu. "(...) krala yakın soylular, gerçek anlamda bir okuyucu kitlesi oluşturmamışlar, kimi yazarları korumakla birlikte, onları vazgeçilmez yapıtlar üreten sanatçılar olarak görmekten çok, gerektiğinde vazgeçilebilir hizmetçiler olarak kabul etmişlerdir Yapıtlarını ise gerçek değerlerinden ötürü değil, yalnızca ün yapıp kendilerine itibar sağlamak için desteklemişlerdir." (Arnold Hauser, 1984:52) Soyluların koruması altındaki sanatçılar alt sınıflardan geliyordu. Soylular sınıfı, sanatı bir eğlence aracı olarak görmüş, sanatın üretimiyle ilgilenmemişlerdir. Çünkü sanat üretimi, hizmetkarların göreviydi. Aşçının pişirdiği yemeklerden haz alan, bu yemeklerle iltifatlar alan soylu için, emrindeki sanatçının eserleri ile benzer şekilde haz ve itibar aracıydı. Bu sanatçılar hizmetkar da olsalar, sanatçı olarak değerliydiler ve bizim klasik eserler dediklerimizi onlar üretmişti. "Müziksel biçim ve içerik bakımından sözcüğün en doğru anlamında 'büyük' ve derin düşünürler olan müzisyenler, uşak giysisi içinde hizmetinde bulundukları feodal aristokrasiden, statüsü bir aşçınınkinden pek de yüksek olmayan bir zanaatçı ve hizmetkar muamelesi görürler" (S. Finkelstein, 1986:43). Hatta o kadar ki, Bach bir şehirden bir şehre giderken efendisinden izin almak zorundaydı. Efendisinin Bach'a yazdığı bir mektup, dönemin sanatçıya bakışını çok iyi yansıtıyor: "Dolayısıyla, bundan böyle sen, her şeyden önce zat-ı alilerine, yani biraz önce sözü geçen gönlü-yüce soylu Kont Hazretlerine sadık, itaatli ve hakikatli olmalısın ve

çalıştığın yerde sana ödev olarak verilmiş sanat ve bilimin icrası konusunda çalışkan ve güvenilir bir kişi olduğunu göstermeli, başka işlere ya da konulara zinhar karışmamalısın." (S. Finkelstein, 1986:55). Sanatçının hizmetkarlığı 19. yüzyıla yani sanat piyasası oluşana kadar devam etmiştir. Ama piyasa da sanatçıyı özgürleştirmemiştir, farklı şekillerde bağımlılığı devam etmiştir. Sınıflı toplumlarda, sanatçı bağımlılığından asla kurtulamaz. Sanatçı hep özlediği yaratma özgürlüğünü ancak sınıfsız bir toplumla elde edebilir.

Sanat tarihçilerinin incelediği sanat, kendi döneminde çok küçük bir topluluğa sesleniyordu. Bu topluluğun 17 yüzyılda edebiyatla ilgili olanı 2-3 bin, plastik sanatla ilgileneni ise daha da azdı. Bu topluluğu oluşturanlar, sanatla uğraşanlar ve soylulardı. Halkın bu sanatla uzaktan yakından ilgisi yoktu. Eğer halk bu sanatın konusu olacaksa, ancak soytarı rolüyle görülebilirdi. İlk kez köylüleri çizen ressam Bruegel "bir köylü olsaydı, çizdiği gibi çizmezdi köylüleri. (...) Onun köy yaşamına karşı tavrı, birçok noktada Shakespeare'inkine benziyor olasılıkla. Çünkü Shakespeare için, oduncu Quince ve dokumacı Bottom birer 'soytarı'dır, o kadar Köylüyü eğlendirici biri saymak çağın bir alışkanlığıydı." (E. H. Gombrich, 1992:297)

Ortaçağ'da sanat, gözlerini öbür dünyaya çevirmiştir Dindışı konular, dünyevi olanlar halk sanatında yer almıştı. Ancak kilise halk sanatının açık-seçik, muzır ve günahkar olarak görüyordu. Ortaçağ'da dünyevi olan her şey horlanıyordu. Ortaçağ'ın sanatında doğa ve insan yoktu. Yeniçağ'da, Ortaçağ'da yasaklanan konular büyük bir açıklıkla ele alınmıştır. Doğa ve insan önem kazanmış, ilk kez manzara ve porte resimleri yapılmıştır Kilisenin mutlak egemenliği kırılmış, aristokrasinin yanında yeni güçlenmeye başlayan burjuvazi de sanatta etkili olmaya başlamıştır. Antik çağın sanatına geri dönüş başlamıştır. Önceki dönemde tanrı temel alınırken, Yeniçağ'da insan temel alınmaya başlanmıştır sanatta.

Ortaçağ sanatı ile Yeniçağ sanatı arasında büyük fark olmasına karşın, her iki sanat anlayışının halka ve halk sanatına bakışında önemli bir fark yoktur. İki çağ arasındaki sanat farklılıklarının halk sanatına yansıdığını sanmıyoruz. Çünkü halk sanatının ortaya çıktığı koşullarda, o sanatta değişiklik yapacak kadar büyük değişiklikler olmamıştır Bu büyük değişiklik daha sonra, Fransa devrimiyle gerçekleşmiştir. Ortaçağ ve Yeniçağ arasında toplum düzeni ve yönetim biçimi değişmemişken, Fransa devrimi yeni bir toplumun habercisidir Popüler kültürün doğması için maddi koşullar oluşmuştur artık. Halk sanatı da tarih boyunca geçirdiği değişikliklerden daha fazla değişecektir. Hatta bu değişim halk sanatının kendisini yok edecektir.

3. Popüler Kültürün Ortaya Çıkışı

Popüler kültürün en önemli özelliği ne halk tarafından beğenilmesi, ne basit ve bayağı olması ne de başka bir şey. Popüler kültürün kapitalist piyasanın kültürü olması, onun en önemli özelliğidir. Montaigne'in -adını koymasa da-popüler kültüre bakışı şöyle: "(...) folk sanatını aşağılayan yüksek sanata da yeteneği olmadığı için varamayan bir yığın zavallının yarattığı yapıtların yeraldığını ve bunlardan sakınılması gerektiğini" (aktaran A. Oktay, 1993:16) söylüyor. Montaigne'in özetlediği gibi burjuva sınıfının kültürel karakteri popüler kültürün doğmasını sağlayan etkenlerden biridir. Diğeri ise burjuvazinin beğenisinden bağımsız olarak sanat eserlerinin ticari bir mal haline gelmesidir Popüler kültürün oluşmasında ikinci neden ilkine göre daha önemlidir. Çünkü, sanatın bir üstyapı kurumu olmasının yanısıra, burjuvazi iktidarının ilk dönemlerinde ve daha öncesinde burjuvaların, aristokrat kültürün etkisi altında olması, popüler kültürün doğması için burjuvazinin beğeni düzeyinin yeterli olmadığını gösterir.

Dönem olarak popüler kültür 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başında ortaya çıkmıştır. Burjuvazinin egemen güç olarak göründüğü dönemdir bu aynı zamanda. Popüler kültürün oluşmasında en önemli unsurlardan biri kuşkusuz, sayıları hızla artan yayınevleri, gazete ve dergilerdi. 19. yüzyılın ilk yarısında ilk kez günlük gazetelerde romanlar tefrika edilmeye başlandı. Hauser'in deyimiyle bu, "edebiyatın sanayileşmesi" idi. Yazarlara, o güne kadar görülmedik astronomik ücretler veriliyordu. Edebiyatı sanayileştirenlerin içinde en yüksek ücreti alanlar Alexandre Dumas ve Eugene Sue idi. Tefrika edilen romanların edebi hiçbir değeri yoktu. Üretim mekanikleştirilmiş, geliştirilen tefrika roman tekniklerinin "seri üretim"de kullanılmasından başka bir çaba harcanmamıştır. Özellikle Dumas o kadar çok yazıyordu ki, sonunda bir mahkemede, hiç aralıksız gece gündüz yazsa da Dumas imzasıyla çıkan yazıları yetiştiremeyeceği kararına varıldı. Dumas'nın 73(!) tane yardımcısı vardı. Dumas kendi yazdıklarından büyük paralar alması yetmiyormuş gibi, imzasının sağladığı ranttan da büyük paralar kazanıyordu. Bu, tam da kapitalizmin piyasa şartlarında üretilen sanata yakışandır

Popüler kültürün karakteristik özelliklerini tefrika romanlarda görmek mümkün. "Tefrika roman edebiyatın görülmedik derecede (...) okuyucu toplumun hemen hemen tek bir düzeyde indirgendiğini gösteren bir olgudur. Daha önce hiçbir sanat, değişik toplumsal ve kültürel düzenlerden gelme kişilerce, bu denli ortak beğeni ve benzer duygularla karşılanmamıştır " (A. Hauser, 1984:224) Popüler kültürün karakteristik özellikleri üzerinde ileride duracağız.

Sanayi devriminin ilk ortaya çıktığı ülkede, İngiltere'de sanatçıların durumu farklı olmuştur Sanayi devriminden sonra soyluların sanat koruyuculuğu kurumu çökmek üzereydi Bundan sonra sanat koruyuculuğunu Whig ve Tory adlarındaki siyasi partiler üstlendiler İktidarda olan parti, kendi sanatçılarını önemli hükümet görevlerine getiriyordu. Doğal olarak bu iki parti, sanatçıları çevrelerine sanata ilgi duydukları için toplamıyordu. Sanatçılar, partilerin propagandalarını yapıyorlardı eserlerinde. "Defoe ve Swift de siyasi taşlamacılar olarak etkin olmuşlar ve siyasal amaçlarını romanlarına bile konu etmeye başlamışlardı. 'Sanat için sanat' düşüncesi, eğer böyle bir düşünceyi kavrayabilmiş bile olsalardı, onlar tarafından töredışı ve sorumsuz bir akım olarak yorumlanırdı. Robinson Crusoe(Defoe), topluma bir şeyler öğretmek için yazılmış bir romandır Gulliver(Swift) ise günün toplumunu hicveder. Her iki roman da tam anlamıyla birer propaganda aracıdırlar.2 (A. Hauser, 1984:54) Defoe Whig'leri, Swift ise Tory'leri tutmaktadır. Defoe'nun Robinson Crusoe'sunda, Whig'lerin temsilsi olduğu püriten ahlak ve dünya görüşünün propagandası yapılmaktadır Politikanın sanatı öldürdüğünü, bu yüzdem sanatın politikadan bağımsız olmasını savunan burjuva sanatçıdır, Robinson Crusoe ve Gulliver'in siyasi partilerin propaganda aracı olduğunu öğrendiği vakit, kulaklarına kadar kızarabilir Whig partisinin hükümeti ele geçirmesi ve propagandaya ihti-

yaç duymayacak kadar güçlenmesinden sonra, sanatçıların parti destekleri kesildi. Tory'ler de sanatçıları destekleyemeyecek kadar güçsüzleşmişti. Bir kısım sanatçı tükenmekte olan soylulara sığındı. Önemli bir bölümü ise güçlenmekte olan yayınevlerinde çalışmaya başladı. Yeni bir okuyucu kitlesi doğmuştu. Yayınevleri bu okuyucu kitlesine kitap yetiştirebilmek için edebi değeri düşük kitaplar çıkarıyordu. Yazarlar ilk kez yazdıklarının meta değeri ile yaşayabiliyordu. 18. yüzyılın ortasında ilk kez İngiltere'de gerçekleşen bu değişim, Marx'ın "Sanat eserinin yaratılması, sanatçının benliğini geliştirdiği, doğayı insanîleştirdiği bir süreçten, sanatçının kendi fiziksel varlığını sürdürmek için kullandığı bir araca dönüştürülmüştür." şeklinde açıkladığı sanat emeğinin yabancılaşması dediği durumun dönüm noktasıdır

Edebiyattakine benzer durumlar, konser salonlarının açılmasıyla müzikte de yaşandı.

4. Kapitalist Üretim Biçimi ve Popüler Kültür

Kapitalizm kendinden önceki toplumlardan farklı olarak, ekonomik ve siyasi egemenliğin yanısıra, kafalarda zihinsel bir egemenlik kurmuştur Kapitalizm öncesi toplumlarda üretim, zora dayanıyordu. Serfler istemedikleri zaman toprağı ekmeme hakkına sahip değillerdi. Dönemin iktidarını ayakta tutan büyük askeri zordu. Halkın iktidarla ilişkisi tabiyet, kulluk şeklindeydi. Buna rağmen, iktidarın halkın kendi içlerinde yarattıkları bilince müdahale olanağı yoktu. Halkın kendi başlarına, kendi aralarında ürettikleri kültürü, bilinci, iktidarın kendisi için ürettiği kültürden farklı ve bağımsızdı. Buna, kısmi olarak zihinsel özerklik denebilir.

Kapitalizm çağında kullun yerini "özgür birey" almıştır. Üretim askeri zora dayanmıyordu ama, ekonomik zorunluluk askeri zorunluluktan daha çok köleleştiriyordu üreteni Kapitalizm öncesi toplumlarda köylüler, yöneten sınıfların ihtiyaçlarını karşılamak için üretiyorlardı. Meta üretiminin katlanarak arttığı kapitalizm çağında, sadece burjuvazinin bu metaları tüketemeyeceği açıktır. Zora dayalı üretim olabiliyorken, zor dayalı tüketim söz konusu bile olamaz. Bu noktada sermaye demokrasisi -burjuva demokrasisi-devreye giriyor Sermayenin rahatça dolaşımını ve tüketimini sağlamak için, kapitalizmin "özgür birey"e ihtiyacı vardır. Sermayenin sağladığı bazı özgürlüklere rağmen, kapitalizm "özgür birey"inin her şeyini denetleyebilmesi ile kendinden önceki iktidar biçimlerinden ayrılıyor. Kapitalizm, özgürlük verdiği her alanda kendi zihinsel egemenliğini kurmuştur. Kapitalizm çağına kadar süren yönetenle yönetilenin iki ayrı kültürünün farklılığı, kapitalizm çağında ortadan kalkmıştır Popüler kültür tek başına egemen olmasıyla, yönetenle yönetilenin farkını gizlemeye yardımcı olmaktadır

Halkın beğendiği popüler kültür ürünlerini, burjuvazinin en yukarısındakiler de beğeniyor Turgut Özal'ın yeni açılan köprüyü arabasıyla geçerken, arabesk müzik dinlemesi, Sabancı'nın Arif Susam Hayranı olması, sosyetenin İbo konserlerine koşması, seçim otobüslerinde pop ve arabesk müzik çalınması, işçi sınıfının burjuvazininkinden farklı bir beğeni anlayışı olmadığını gösteriyor. Türkiye'de işadamı da işçi de Kemal Sunal filmlerini gülerek seyrediyor.

Yüksek sanat, belli bir kesime hitap etse de, sınıfsal özelliği yoktur. Devlet yanlısı entelektüelle, işçi sınıfı için mücadele eden entellektüel aynı yüksek sanattan hoşlanıyorsa, buradaki seçim, okumuşlukla ilgili olmalıdır

Burjuvazinin kendinden önceki egemen sınıflardan bir başka farklılığı da zihinsel egemenliği sağlamanın bir gereği olarak, sınıf ayrımını gizlemeye çalışmasıdır. Kapitalizm öncesinin egemen sınıfları, iktidarları büyük ölçüde askeri zora dayandığı için kendi sınıf farklarını belirginleştirmede bir sakınca görmemişlerdi. Bu sınıf farklılığını belirtmek için armalar, unvanlar, soyluluğun derecesini belirten özel giysiler kullanıyorlardı. Bir sınıftan diğerine geçmek o kadar kolay değildi. Bugün burjuvazi ne kendi sınıfını ne de işçi sınıfını belirtmek için bir ad kullanıyor. İşadamları asla kendilerinden burjuva diye bahsetmiyorlar Bütün bunların nedeni burjuvazinin, kendi çıkarlarını, bütün toplumun çıkarıymış gibi gösterme gayretidir Sınıf farklılığını gizlemede burjuvazinin en büyük silahlarından biri popüler kültürdür

Bütün toplumun aynı şeyleri beğenmesi, aynı duygulanımları yaşaması, "sınıfsız ve imtiyazsızsız, birlik beraberlik içinde bir toplum" yanılsamasının kafalarda yer etmesini sağlar Değişik sanat türleri arasındaki sentez çalışmaları da, aynı "birlik, beraberlik" yanılsamasına hizmet ederler. Pop ve arabesk müzik dinleyicilerinin sınıfsal farkları olduğundan söz edebiliriz. Pop ve arabeski birleştirme çabalarının Emrah ve Ferdi Tayfur'daki ilk denemeleri pek başarılı değildi. Mirkelam bu iki türü birbirine katmayı başararak hem pop dinleyicilerine, hem arabesk dinleyicilerine kendisini beğendirtti. Mirkelam pop ve arabeskin dışında Türk sanat müziği ve rock motiflerini de kullanmış, medyanın deyimiyle yediden yetmişe herkesi büyülemişti. Mirkelam'dan sonra, Sezen Aksu'nun sentez denemesi toplumda daha büyük bir etki yarattı. Üç günde yarım milyon kaset satıldığı söylendi. Işık Doğudan Yükselir kasetinin alıcısı, abartısız bütün Türkiye diyebiliriz. Popçuların ve Alevîlerin en başta alacağı kesin. Alevi kesimin içinde önemli yer tutan arabesk dinleyicilerinin içinde Sünnî de olsa alacaklar olacaktır kaseti. Bunun dışında Türk sanat müziği motiflerinin kullanılması, bu tür müziği dinleyenlerin kaseti almasını sağlayacaktır. Bütün bunların dışında, zaten öteden beri halk müziğine ilgi duyan solcular da bu kaseti almadan edemeyeceklerdir Bütün bu sentez çalışmalarının tesadüfen ortaya çıktığını düşünmek, tarihsel materyalizme ihanettir. Türkiye egemenlerinin iyice derdine düştükleri "birlik, beraberlik" çığlıklarının bu kadar yükselmesi, belli ki kendilerine göre "birlik, beraberlik"lerini tehdit eden bir şeyler var Bundan dolayı, sentez çalışmaları, birlik, beraberlik"in güçlenmesi için burjuvazinin atağıdır.

Emekten yana sanat yaptıklarını söyleyen anlayışlar, burjuvazinin yaptığının tam tersini yapmalıdır; sanatlarında sınıf farkını belirginleştirmelidir Solcu-demokrat-burjuva entellektüellerden gelecek "kaba, sığ, dogmatik" eleştirilerine kulak asmadan, bir burjuvanın yüzünü buruşturtacak kadar onları rahatsız eden, ama işçi sınıfının beğenisini kazanan, kazanmakla da yetinmeyip onun ilerlemesine yardımcı olan sanatı üretmesi lazım bu anlayışlar. Ama ne yazık ki, bu anlayışların gazetelerinde, kültür merkezlerinde çizdikleri görüntü, yaptıklarının işçi sınıfına seslenmekten çok, solcu-demokrat-burjuva entellektüellere yaranmak gayretidir.

Popüler kültür ürünlerinin, herkesin beğenisini kazanma çabasının ekonomik nedenleri de var. Sanat e-

seri, kapitaliste para kazandırabilmesi için, mümkün olduğu kadar geniş bir kesimin beğenisini dikkate almak zorundadır. Belli bir kesimin beğenisine göre üretilmiş bir eseri, o kesimin dışında kimseye satamaz kapitalist. Bu yüzden, her türlü toplumsal, ulusal, yerel farklılıkları göz ardı ederek, eser, ortak beğenilere göre üretilir. Ortak beğenilere göre üretilen popüler kültür ürünleri, aynı zamanda da kendisi yeni ortak beğeniler yaratır. Ortak beğeniler yaratabilme özelliği, popüler kültüre kitleleri istediği gibi yönlendirme olanağı vermiştir. Popüler kültür ürünlerinin sadece ortak beğenileri dikkate alması, milyonlarca sanat alımlayıcısı üzerinde beğenin standartlaşmasına yol açar, Frankfurt'Okulunun önemli kavramlarından olan kültür endüstrisi, sanat eserinin teknoloji yardımıyla yeniden-üretiminin sayesinde kitleler üzerinde standartlaştırıcı etkisi olan popüler kültür ürünlerini üreten-yayan tüm araçlar anlamına gelir. Kültür endüstrisinin bir avuç insanın denetiminde olması - bu denetim büyük ölçüde kitle-iletişim araçları ile yapılır-, onu doğrudan burjuvazinin güdüp-yönetme aracı olduğunu gösterir. Bu yüzden, burjuvazinin egemen ideolojisini kitlelerin kafasına yerleştiren kültür endüstrisine, aynı okul tarafından bilinç endüstrisi de denmektedir. Kapitalizm kültür endüstrisinden iki taraflı çıkar sağlar. Kültür alanını endüstri haline getirerek bundan büyük ekonomik çıkarlar sağlar. İkincisi ise, sattığı kültür endüstrisi ürünleri ile kendi düzenini yeniden üretilmesini sağlayan ideolojiyi kitlelere kabul ettirir

Popüler kültürü belirleyen iki önemli öğe teknolojik ve ekonomik öğedir. Sinem-Tv ve müzik bugün teknolojinin yardımıyla en çok ve çabuk tüketilebilir sanat alanıdır. Bu yüzden en çok popüler olan sanatçılar-kişiler bu alandan çıkar. Bunu olgusal düzeyde şöyle gösterebiliriz. Kupon gazetelerinde gündemde tutulan sanatçılar hep bu iki alandandır. Kupon gazetesi okuru hiçbir zaman tanıyamayacağı bir heykeltıraşın eseri, tüketim biçiminden dolayı kapitaliste kar sağlamaz. Bundan dolayı kitleler bazında en önemli sanat alanları sinema ve müziktir.

5. Popüler Kültürün İlericiliği

Popüler kültür üzerine yazan yazarlarım -liberal ve tutucuları saymazsak- hepsi popüler kültürün bir güdüp-yönetme, kitleleri uyutma aracı olduğunu kabul ediyor. Buna rağmen popüler kültürün muhalif-ilerici öğeler barındırabileceğini, bu yanlarının geliştirilebileceğini iddia eden yazarlar var. Bu yazarlardan biri olan Ünsal Oskay şöyle diyor:" (...) popüler kültürü evrimleştirmek bireylere erişmek için yol gösterici, sevklendirici, başat kültürün çelişkilerini gözler önüne serebilecek bir silkinme ve toplanma dönemi kültürüne dönüştürmek gerekiyor. Bunun belirli sınırlılıkları var Fakat olanakları da var. Hegemonik ideolojinin hiçbir zaman, mutlak bir etkinliği, mutlak bir tutarlılığı olmadığı düşünülecek olursa, hegemonik ideolojinin kendi içindeki çelişkilerden yola çıkılarak bile önemli evrimleştirmeler sağlanabilir." (aktaran A. Oktay, 1993:24).

Bu iddiaya karşı çıkanlar ise, popüler kültürdeki muhalif ögelerin olabileceği, ama bu öğelerin kitlelerin ilerlemesini değil, yerinde saymasına neden olduğunu ileri sürüyorlar. "Kitle kültürü ürünleri eğer ütopik bir nitelik taşımazlarsa, zaten güdüp yönetici (ideolojik) bir etki yapamazlar. Kitle kültürü ürünlerinin çağırma gücü, güdüp yöneterek, kitleye bir fantezi-rüşveti olarak hakiki bir içerik parçası sunmasına dayanır. Yani hakiki toplumsal ve tarihi ihtiyaçlara değinmesine dayanır.(F Jameson, aktaran M. Özbek, 1994:72)

Popüler kültürün ilerici olup olmadığına bakmadan önce, popüler kültürün hangi kaynaklardan eslendiğine bakalım. Lowenthal'a göre "(...) gelişkin kültür ürünlerinin (yüksek sanat, s.y.) popülerleştirilip yaygınlaştırılması hem de özel popüler ürünler yaratılması biçiminde" (aktaran A. Oktay, 1993:16) popüler kültürün iki kaynağı vardır. Popüler kültürün ortaya çıkışında, sanatçılar yüksek sanatı bırakıp halkın hoşuna gidecek ürünler verirken halk sanatının birçok özelliklerini kullanmışlardı. Bu yüzden halk kültürü, popüler kültürün beslendiği üçüncü kaynaktır

Popüler kültür, her şeyden önce bir tüketim biçimidir. Bir eser, popüler kültür ürünü olmasa ve üzerinde hiç değişiklik yapılmasa da, sırf tüketim biçiminden dolayı popülerleşebilir. Bu duruma popüler algılama adı verebiliriz. Bale popüler kültürün içinde olmadığı halde, bir deterjan reklâmında, sunuluş ve algılanış biçiminden dolayı popülerleşir Pavarotti'nin Türkiye'deki konserine giden sosyete, birkaç gün sonra İboretti'yi dinlemeye giderek, Pavarotti'yi popüler biçimde algıladıklarını gösterdiler Başta Mona Lisa olmak üzere, bazı Rönesans dönemi tabloların aynı algılama biçiminden dolayı popüler hale geldiğini söyleyebiliriz. Tekelci kapitalizm çağında tektipleştirilmiş bireylerin popüler kültürü üreten araçlar tarafından kafalarına yerleştirilmiş yanılsamalı algılama biçimidir popüler algılama. Popüler algılamada birey, popüler kültür ürününde kendi bireysel kurtuluşunun hayalini besleyen ögeler bulur

Eseri, popüler algılamanın yanısıra, onu popüler öğelerle yeniden biçimlendirerek popüler hale getirmek mümkündür. Büyük ölçüde popüler algılamayla değil, popüler biçime sokarak yüksek sanat eserleri popülerleştiriliyor. Bir sınıfın çöküşünü ve çaresizliğini anlattığı halde, Don Kişot'un filmler, çizgi filmleri, karikatürleri ve özetlerinde ihtiyar bir şövalyenin deliliklerinden başka bir şey bulamazsınız. Büyük çoğunluk Don Kişot'un aslını okumayıp konun popüler biçiminin popüler algılanmasının nedeniyle, Don Kişot delinin teki olmuştur Çılgınlık yapana Don Kişot yakıştırması bundandır

Popüler olmaya yüksek sanattan daha yatkın olan halk sanatı da aynı yöntemlerle popüler hale sokulur. Gündelik hayatın kültürü olan popüler kültür, bu hayatın gerçek sıkıntılarından kurtulmak isteyen bireyin sığındığı bir kaçış alanıdır "Pascal ile birlikte, o zamana dek izleyiciyle bağ kurabilme, ilgisini tutabilme anlamına gelen 'eğlence' kavramı, 'oyalama, kaçış' anlamına dönüyor Pascal'a göre, modern döneme geçişin yarattığı şartlar bireyleri huzursuzlaştırmıştır, ancak bu duruma uyum gösterebilmek için başvurulan her türlü sanat eseri" (M. Özbek, 1994:67) insanları uyutmaktan başka bir şey vermemiştir Sanat eserini sadece eğlence olarak görmek, popüler algılamanın özelliklerindendir. İşteki zaman ile boş zaman ayrımının olduğu kapitalizmde, bireyin, boş zamanını, iş zamanında çektiği sıkıntılardan kurtulma alanı olarak görmesi, burjuvazinin bu alanda da kendini yeniden üretmesine neden olmaktadır. Halk sanatının, popüler kültürden farkı buradadır. O, iş zamanı-boş zaman ayrımı olmayan dönemin sanatı olmadığı için, özünde kaçış alanı işlevi görmemiştir Halk sanatının popülerleştirilirken bir kaçış alanı haline gelmesiyle özünden uzaklaşır O, en önemli özelliğini yitirmiştir artık. Sadece işin bu yanı bile, popüler kültürün ilerici olabileceği iddiasının, onun doğasına aykırı olduğunu gösteriyor

Jazz ortaya çıktığında zencilerin isyanıyken, onun bir meta olarak dolaşıma girdiğinde, artık özündeki başkaldırısından uzaklaşmıştır. Jazz ilk haliyle, ortak beğenilere seslenmiyordu. Endüstrinin malı olabilmesi için ortak beğenilere teslim olması gerekir. Aynı şeyler rock için de geçerlidir Belki ilk ortaya çıktığında, metropolün varoşlarında yaşayanların rahatsızlığını taşıyordu. Ama kültür endüstrisine giren her eser gibi, o da özünde sisteme entegrasyonu sağlıyor.

Tekelci kapitalizm çağında halk sanatı yok olmuştur Bugün halk sanatı dediğimiz şey, popüler kültürün egemen olmadığı, kapitalizm öncesi dönemin halk sanatıdır Bugün halk sanatının üretilebileceği koşullar - zihinsel özerklik- yoktur Halkın yine de kendi, içlerinde ürettikleri sanatın yaygınlaşabilmesi için medyanın eline geçtiğinde, artık o halk sanatı olmaktan çıkar. Yaygınlaşmamış halk sanatı varlığını sürdürebilecekse eğer, bu yokluğu ile varlığı belli olmayan, kitlelerin üzerinde etkisiz bir şekilde olur Bugün, popüler kültürün ve kendi kültürünün bir karışımı olan halk kültürü, halk sanatı ile özdeş olmadığından, halk oldukça halk kültürü de olacaktır

Ez,len sınıfların hiçbir zaman tamamen yok edilemeyecek kimi zaman yükselen kimi zaman azalan isyanını, kapitalizm kontrol altına almaya çalışır. Varolan sistemden kaynaklanan rahatsızlıkları en çok hisseden işçi sınıfının, kapitalizm, popüler kültürdeki muhalif öğelerle, sistemim dışında çözümler aramasını engeller. "Richard Dyer, popüler kültürdeki ütopik duyarlılık kategorilerini tanımlayarak, bu kategorilerin, toplumsal hayatın yetersizlik ve yoksunluklarına karşı çözüm işlevi gördüklerini belirtiyor." (M. Özbek, 1994:72). Ama bu "çözüm" sistem içidir Başka türlü söylersek, ezilen sınıfların muhalif öğelere kanarak, burjuvazinin oyununa gelmesidir Arabeskte isyanın hedefi saptırılmış, insanları kadere isyan ettirmiştir. Patlamaya hazır insanlar rahatsızlıklarını arabesk şarkılarla dindirmişlerdir. O halde popüler kültürdeki ilerici, muhalif öğeler, hiçbir zaman sistemi değiştirmeye aday değildir. Popüler kültür ürünlerini üretene ve yayan araçlar burjuvazinin denetiminde olduğundan, ü. oskay'ın umut ettiği gibi "önemli evrimleştirmeler",in dahi gerçekleşmesi zordur.

Toplumsal ilişkiler üzerinde önemli değiştirme özelliği olan sanatın, tek başına toplumsal yapıyı değiştirmesi imkansızdır Bu yüzden, popüler kültürün ilerici olabileceğini savunanların söylediklerini kabul etsek de, toplumsal yapı değişmeden zihinsel alanda kazanılmış bir "ilerleme" maddi bir güce dayanmıyorsa, tekrar eski duruma gelmeye mahkumdur. Eğer "önemli evrimleştirme" burjuvaziye karşı yapılacaksa, bu, burjuvazinin denetiminde bulundurduğu araçlarla değil, onun mezarını kazan sınıfın kazanımlarıyla gerçekleşecektir.

KAYNAKÇA Goethe, Faust, çev. Sadi Irmak, İstanbul Kitabevi, 1960 Ahmet Oktay, Türkiye'de Popüler Kültür, YKY, 1993/Merat Özbek, Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski,
İletişim, 1994 Korkmaz Alemdar-İrfan Erdoğan, Popüler Kültür ve İletişim,
Ümit, 1994 E.H.Gombrich, Sanatın Öyküsü, çev. Bedrettin Cömert, Remzi,
1992 Engin Akyürek, Ortaçağ'dan Yeniçağ'a Felsefe ve Sanat,
Kabalcı, 1994 Georges Duby, Ortaçağ İnsanları ve Kültürü, çev. Mehmet Ali
Kılıçbay İmge, 1990 Sidney Finkelstein, Müzik Neyi Anlatır?, çev. M.H. Spatar,
Kaynak, 1986 Arnold Hauser, Sanatın Toplumsal Tarihi, çev. Yıldız Gölönü, Remzi, 1984

Solingen

Bir avuç memleket toprağı cebimde
dolaşırken tertemiz caddelerini
ordayım çamurlu sokaklarında ülkemin.
Yıkılır çevremde duvarlar, sınırlar kalkar
çok değişik olgular belirir
belleğimde yer etmiş biçimlerden.
Köy damlarından kopup gelen yüzün
o güzel yüzün, her gün biraz daha güzellenen
burda Almanyada benimle buluşur
aynı zaman diliminde.

Öldürmeler, kundaklama, yaygın
işte bunlar yaşadıklarım.
Kurumlaşmış yaklaşımlara ve
insan haklarına meydan okuyor buralılar.
Boy atmadan kışkışlanıyor umutlar
kin sinmiş ilişkilere.

İşçi dilinde tembellik yoktur
düş kurmayı sürdürüyorum;
bu akşam, bu odada çok güzel bir düşünce
pek çok pembe düşler ve sevginin en doruğu.
Yüzüm senden yana dönük, Anadoluya
açıp açıp okuyorum mektubunu;
"Atatürk Kocatepede gibi duruşun" diyorsun,
"Elinde uzun saplı süpürge
caddeyi süpürürken." Gülümsüyorum,
güç alıyorum yüreklendirmenden.

Muazzez MENEMENCİOĞLU

Merhaba İnsan

Mehmet Bayram İLKİMEN

Evet. Bakın hayır demiyorum, evet. Çünkü yazım pek iyimser değil, pek değil, hiç iyimser değil. Merhaba insan diyorum. Kime diyorum biliyor musunuz? T.V kanallarıyla, gazeteleriyle, dergileriyle, kitaplarıyla, her gün her saat beyinleri sulandıran, dumura uğratan medya mikropları. Necmeddin baba ve kırk haramilerin mağrasına para dolduran şuur sahibi insancıklar. İnsanlara umut pompalayıp umutsuz bırakan bütün politikacılar. Bu politikacılara kanmış ve hâlâ kanmaya devam eden insancıklar. Star sisteminin bütün starları. Evrime rağmen evrimin karşısında olup da hâlâ cinsini ortadan kaldırmayı düşünen, girişimde bulunan ve bunu yapan canlılar...Sizlere değil merhabam.

Farkında mısınız, böyle giderse dünyada yaşanılacak birtek yer kalmayacak. Şanda bmime insanlar oh be! işte burda rahat rahat, güvenle yaşarım diyemiyor. Dünyanın hemen hemen her köşesinde bombalar patlıyor, toplu halde insanlar ölüyor, yaralanıyor, sakat kalıyor. Silahlar durmadan kan kusuyor. Varlık nedeni toplum olan kolluk kuvvetleri gücünü topluma karşı kullanıyor. Sahtekarlığın, adiliğin, sartanlığın, köşe dönmeciliğin, fuhuşun, işbirlikçiliğin, yolsuzluğun, iftiracılığın hamiliğini yapıyor.

Ara sıra şüpheleniyorum?Acaba bu kadar ahlaksızlığı, kötülüğü ve çirkinliği yapan kuşlar, inekler, filler, balıklar, timsahlar,solucanlar, yılanlar ve köpekler olmasın. Bunlar insan kılığına giripte yapıyor olmasınlar bu işi. Sonra düşünüyorum bunlar yaparmı bu işi. Yapmazlar. Neden? Korteksleri var. Hem hiçgördünüzmü onları cinslerine birşey yapırken. Boş yere vebalini almayalım hayvancıkların. Sadece insan dediğimiz canlı yapıyor bunları. İnsan. Yanlış anlaşılmasın. Anlaşılsın. Arıf olan değil İNSAN olan anlar.

Merak ettim birgün, açıp baktım ansiklopedilere insan nasıl tanımlanıyor diye:"İki elli, dik duran, konuşan, akıl sahibi memeli."(M.Larouse syf: 339- 1.prgf.) "insanın belirgin özellikleri şunlardır, insanın belirgin özellikleri sunlardır,insan dik durur, bumu iri ve ağzının üstünde ileri doğru çıkıntılı, alt çenesi öne doğru çıkıktır. Eller kolların ucunda dümdüz, ayaklar ise basakların uçunda dik açı yapaçak şekilde kıvrık durur. Ayakta dikilme ve yürüme alışkanlığı vardır, baldır ve bacak kasları çok gelişmiştir."(M.Larouse syf:340-11.prgf.)" İnsanlarda üç temel fonksiyon vardırb Beslenme, ilişki, üreme."(M.Larousse syf:340-12.prgf.): Gerçeği tanımlamak gerekirse bu yüzyıl insanı için bu tanımlamalar çok fazla olur. Şöyle bir tanımlama daha uygun olur herhalde. İnsan eşittir Amip.

İnsanın insanlaşma sürecini bilimsel normlara göre baktığımızda zamanla gelişmesi gereken neokorteks, bunun tum aksine gün geçtikçe ilkelleşiyor. Ters giden birşeyler var. Büyük çark ters dönüyor. Büyük çarka eklemli küçük çark ise fizik yasasının dayanılmaz hafifliğini yaşıyor. Doğru yönde dönüyor. Büyük çarkı hükmetmiş, atomlarını birbiriyle çarşıtırıyor. Keyfi yerinde. Bakın, bakın küçük çark purosunu yakmış bile. Arif olan değil İNSAN olan anlar Umutla bakalım dünyaya. İyimser olalım. İlk senfonisin veren bebeğe. ABC diyen yaramazlara. Delice bir makışla hâlâ birbirini sevebilen ergenlere. İnsanın insanca yaşayabileceği bir dünya düşleyen yaşıtlarıma. Ve hala yadınlık günler için kalemini, sazını, sözünü, düşünü, sonunda ölümde olsa bırakmayan insanlara.. MERHABA... MERHABA!

Kültürel Gücün Odakları

Augusto Roa BASTAS

__Unesco'dan Görüş__ dergisinin Temmuz 1982 tarihli 7 sayısında yayınlanan bu yazı Sanatta Star Sistemi'ni evrensel düzeyde anlatıyor. Öneminden ötürü yazıyı __İnsancıl__'da yayınlıyoruz.

Kültürel gücün felsefesi ve pratiği açısından edebi yaratıcılığın incelikleri pek önem taşımaz. Kültürel gücün reklam mekanizması, ortalama hatta çok sıradan bir yapıtı bile altın yumurtlayan bir tavuk haline getirebilir.

Bu açıdan bakıldığında kitap kitaptır Önemli olan bir metnin kalitesi değil, reklamı, dağıtımı ve getireceği kârdır. Bu türden "çok satarları" piyasaya sürenler, kimi kez, hatta hemen hemen daima, düş güçlerini yapıtların yaratıcılarından çok daha fazla çalıştırmak zorunda kalırlar.

Bazı gelişmiş ülkelerde "çok satar" sanayii, kültürel gücün ustaca becerdiği yayın ticaretinin çarpıcı bir örneğini uluslararası edebiyat pazarına damgasını basan bir etkinliğin önemli bir örneğini oluşturur.

Çok ulusluların diğer alanlardaki etkinliklerini andırır biçimde, kültürel güç, çıkarları doğrultusunda siyasal sınırların ve engellerin tümünü yıkıp geçer Gerek metropolleri gerek yöresindeki yerleşim merkezlerini çepeçevre sarıp oyunun kurallarını belirler

Böylece, en eski, en sağlam ve en saygın yayın kurumlarını, yayınevlerini, yayın ve dağıtım kanallarını, kütüphaneleri, eğitim kitapları üretimini, özel kurum ve vakıfları, yatırımcı diktasının kurallarına boyun eğdirir. Ticari yayılımına katkıda bulunucu sinema, radyo, te levizyon, yazılı basın gibi tüm araçları geliştirir, denetler ya da ele geçirir Kağıt sanayiinin, basımevlerini fetheder. Dahası, modern teknolojinin kazanımlarını, bilgisayarları kendi doğrultusunda kullanır

Kültürel güç, metropol ülkelerinin dışında kalan ülkelerde ulusal edebiyatla yabancı edebiyat arasında dengeli bir alışveriş ağı kurmaya çalışan bağımsız yayınevlerini hemen hemen etkisiz kılar.

İstatistikler, çeşitli çıkarlara, belirli bir kültürel eğilime bağlı olarak çarpıtılabilir Daha yukarıda değindiğimiz "çok satar" sanayii, birçok ülkede kitap kültürü kavramına ve geleneğine ait değerleri alt-üst edici etkinin düzeyini sergiler.

Kültürel gücün gerçek kapasitesi, eşitler arası rekabet anlayışından, diğer güçlerle birleşme yeteneğinden, sonsuz bir etki zinciri oluşturup her yöne sızabilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu birleşmelerin amacı, daha büyük bir yoğunluk düzeyi tutturabilmektir Bağımsız yayınevlerinin iflas edişleri, yerlerini farklı doğrultuda yeni yayınevlerinin alışı, yayıncılık yaşamının iplerinin çok uluslu şirketlerin elinde bulunduğunun açık göstergeleridir.

Yayıncılık yaşamının her alanında boy gösteren çok uluslara karşı, yazar/yayımcı/okuyucu arasında uyumlu ve dürüst ilişkilerin kurulması için savaşım veren bağımsız yayımcılara pek az rastlanmaktadır İçlerinden birinin gözlemleri çok ilginçtir Günümüzdeki sistemin işleyişi (çok ulusluların yayımcılık yaşamına sızışı), piyasaya uluslararası işletmelerce denetlenen büyük yayınevlerinin girmesi kolaylaştırmaktan başka işe yaramıyor Bu işletmeler karşılarında potansiyel olarak çok geniş, okuma malzemesine susamış kitlelerle kaplı bir alan buluyorlar ve deneyimlerini sınırsız bir yönetimsel mali alt yapı ile uluslararası bir dağıtım ağı kurmada temel alıyorlar

Çok uluslulara az ya da çok bağımlı Latin Amerika kültürleri açısından sorun, bütünlüklerinin tehdit altında olmasıdır.

Ulusal kimlik böylece varlığı eylemde, fiziksel ve tinsel kişiliğinin özelliklerinde, başarı ve başarısızlıklarında tanımlanan; doğasına yabancı öğelere meydan okuma, kendisi için yapıcı ve katkılı olanı özümleme biçimiyle değerlendiren canlı bir kavram olur çıkar Diğer bir deyimle ulusal kimlik, egemen kültürü tepki göstermeden benimsemeyi yere çalan dinamik bir anlayışın ifadesi haline gelir Unutulmamalı ki kültürel sömürgecilik onulmaz bir baskı türüdür Kültürel açıdan boyunduruk altında olmak tecavüze uğramak demektir Merkezi kültürlerin yöresel kültürler üzerindeki etkilerinin yapıcı mı, yoksa yıkıcımı olduğu tartışması bizzat kültürel olgular tarafından çözüme kavuşturulmuştur.

Söz konusu etkiler, yerel kültürlerin baskıya boyun eğmelerine ve merkezi kültürlere özgü modelleri kölece taklit temellerine yol açtıkları oranda yıkıcıdırlar Yerel kültürlerin eleştiriye ağırlık vermelerini ve kendi kişiliklerini ön plana çıkartmalarını sağladıkları ölçüde yapıcıdırlar Burada söz konusu olan yerli kültürleri anlamsızca restore etmek ve çağdışı bir ulusallık anlayışının batağına saplanıp kalmak değildir Önemli olan yabancı ölçütleri körü körüne reddetmekten kaçınmak.

Şiir, roman ve edebiyat alanında bu modeller ve yabancı ölçütler; merkezi kültüre ait büyük şair, romancı ve oyun yazarlarının yapıtları, edebiyatımızın deneysel taklit dönemini aştıktan ve otantik ruhuna tekrar kavuştuktan sonra serpilip gelişmesine tartışmasız katkılarda bulunmuştur

Kültürlerimizin kimlik sorununda aydınların işlevlerine payları tartışma götürmeyecek kadar açıktır Ne ki, kimlik sorununun sözü edilen biçimde yorumlanışının sadece aydınlara özgü bir özellik olmadığı da a-

çıktır.

Böyle bir kimlik anlayışı sadece aydınlarca hazırlanan tolumsal enerji ateşinde değil; yoksulluğa gömülmüş, kültürsüzlükleri geriliğin ve baskının özel bir yansıması olan işlenmemiş kitlelerin harmanladığı ateşle de pişer. Kısacası, hiçbir kültür salt seçkinlere özgü değerlerin toplamına indirgenemez ve kültürsüzlükleri dışlamanın, geriliğin, baskının özel yansımaları olan kitlelerin güçlü titreşimlerinden soyutlanarak irdelenemez.

Latin Amerikadaki kültürel kimliğin gerçek dayanağını zenginleştiren öğe "eğitilmiş" ile "eğitim görmemiş" arasındaki bölünüm ile bu iki kategori arasındaki etkileşimdir

Kültür sanayiinin kitlesel kitap üretimi kitle kültürünün oluşması anlamına gelmez. Tam tersine, girişim ekonomisinin amacı kitle kültürünün yaratılması değil yatırımlarından dev ölçekli kârlar elde etmektir

Bu süreçte burjuva kültürünün seçkinci tadının ya da en azından seçkinci kullanılış biçimlerinin ortadan kaldırılması pek amaçlanmaz. En etkin saygınlık dağıtım odaklarına (akademilere, enstitülere, etkili kişilere ve yazarlara) bel bağlanır

Yerel ve uluslararası aydınlar sınıfının oynadığı rolün bilincinde olan kültürel güç, onları hiç çekinmeden kullanır. Yerel aydınlar, genellikle, sözde saygınlıklar ya da maddi çıkarlar karşılığında işbirliğine yatkındırlar. Çok uluslular, ellerinde yağma lisansları olduğu halde ulusal sınırların içine sızabilmek için bu etkili kılavuzlara, aracılara ve yardımcılara bel bağlarlar.

Merkezi ülkelerde ise bir yanda aydınlarla yazarlar diğer yandan da aydınlarla siyasal, ekonomik ve kültürel gücün yandaşları arasındaki işbirliği iyice kökleşmiş hatta daha doğrusu kurumsallaşmıştır.

Kültürel güç, baskın çıkma olanaklarını optimal düzeyde, ancak ve ancak, ideolojik ve felsefi olarak kendisine bağlı entellektüel bürokrasiye sırt yaslayarak geliştirebilir Söz konusu bürokrasi, burjuva demokrasisinin değişmez sınırları içinde sağdan sola kadar her türlü siyasal iktidarla daima ya da sık sık işbirliği içindedir.

Feodal toplumlardaki "yaşlılar" korparasyonlarının yerini alan bu mekanizma resmi kültürün tüm kurumlarına, akademilere, üniversitelere, kütüphanelere, vakıflara, her türlü kültür kuruluşuna, edebi toplantılara, radyo ve televizyon programlarına da egemendir

Böylece yazar/metin/okuyucu ilişkisi kitlesel kitap üretiminin istilasına uğrayıp bozulmakta, kitapların reklamları bir sunu gibi değil kafalara çakılmak istenen bir buyruk gibi yönlendirilmektedir

Bu çarpık koşullar altında ortlama okuyucu kendisini aydınlatabilecek bilgiler edinememektedir. Seçimlerini genellikle bilinçsizce, propangadaların koşullandırmaları doğrultusunda yapmaktadır "Aydın" denilen okuyucular bile tüketici içgüdülerini baskı altına alan bu zorlamaların etkisi altında kalmaktadırlar.

Yayıncılığın devlerine karşı savaşım veren bağımsız bir Fransız yayımcısı "kimbilir kaç kitap yayımlanmayıp geri çevrilmiştir" demekten alamamıştır kendisini. Yayımcılık piyasasının devlerini, yani paranın ellerini kollarını kıskıvrak bağladığı Güliver ülkesinin cücelerini Swift yaşasaydı kimbilir nasıl yere çalardı.

Şiirler

Bugün yüzümü seviyorum

Islanmış güzel düşlerin

Renginde

Küçük bir çocuğun

Temiz bir gülümsemesi var

Küçük gözlerimde

★ ★ ★

Ve gülerken gördüm en son

Bir martıya selam veren elini

Titredi, sallandı ve düştü

★ ★ ★

Elimi versem sana

biliyorum ince bir ihanet sızacak içime

ve her sabah aynada

dizlerimin üzerinde

kurşuna dizecek küçük gözlerim beni

★ ★ ★

Yalnızlık büyümezdi aslında

şiir olmasaydı

ve paylaşılmazdı elbette

bunca şair ölmeseydi

bir temmuz ayında

★ ★ ★

Bir martı maviye uçuyor

ve belli, biraz yaralı

ama zincirleri kırarken bir işçi

bir şair

hangi suları tersine akıtmadı ki

Mesut AŞKIN

Direniş Komitesi: "Yazar ve okurun buluşması yaşadıkları ortak pratiklerden çıkacaktır"

Gürel SÜRÜCÜ

Yer: İstanbul Eminönü Belediyesi
Çalışan İşçi Sayısı: 755
Atılan İşçi Sayısı: 265
Kalan İşçi Sayısı: 490
Şu işyerlerinde işten atılmalar olmuştur:
Temizlik, Trafik, Fen İşleri, İşletmeler Müdürlüğü
İşten Atılma Gerekçesi: Ekonomik sıkıntıya bağlı olarak gösterilmiştir. 15 Mayıs 1995'te İşten atılmışlardır.
Direniş Başlangıcı yine 15 Mayıs 1995
Direnişin 95., Ölüm Orucunun 28. günü.
Şu an direnişi sürdüren işçi sayısı:150

İnsancıl: - Bugüne nasıl gelindi? Kısa bir değerlendirme yapabilir misiniz?

Direniş Komitesi: Yukarıdaki bilgiler ışığında baktığımızda işten atılma gerekçesi ekonomik sıkıntılar olarak gösterilmesine rağmen asıl sorun politik ve ideolojik bir duruştur: Kurban bayramında çalışmadık diye işten attılar. Buna gerekçe olarak,

Birincisi; işverenin kendi bünyesinde yeniden bir vakıf oluşturarak buraya kendi yandaşlarını almıştır Yaklaşık 250 kişi.

İkincisi; İşten atılmalara gerekçelerden birisi de sendikasızlaştırma ve bununla birlikte taşeron firmalara peşkeş çekme mantığı vardır

Üçüncüsü; Yine politiktir İşten atılan işçilerin yaklaşık % 90'ı Alevilerden oluşmaktadır. Buradan da görüldüğü gibi temel yaklaşımını çıkartabiliriz.

Dördüncüsü ise, bunların bileşiminden oluşan ekonomik yönün değil de çünkü kendi yandaşı 250 işçinin alımı; yine taşeron firmaya ödenen parayı göz önüne aldığımızda asıl sorunun boyutunu çok açık görebiliriz. İşverenin belirttiği gibi ekonomik nedenler değildir Tamamen bu ideolojik bir saldırıdır.

İnsancıl İşten atıldıktan sonra direnişçi işçiler bugüne hangi süreçlerden geldiler? Ne tür eylem biçimleri geliştirdiler?

Direniş Komitesi: - Arkadaşlarla toplanarak nasıl bir eylem biçimi geliştirmemiz gerekeceği üzerine görüştük ve süreçte aşağıda anlatacağımız eylem biçimleri ortaya çıktı.

Önce Eminönü Belediyesi'nın önü işgal edildi. Sonrası diğer çalışmaların ana merkezi olan Edirnekapı Garajı işgali gerçekleştirildi. Buradaki işgal saat 10.00'a dek sürebildi. İşveren ve polis kendi kolluk güçleriyle işçilere saldırarak, zor kullanarak dağıtmaya çalıştı ve birçok arkadaşımız gözaltına alındı. Tekrar işyeri işgali zorlandı ve arkadaşlarımız gözaltından bırakılıncaya kadar eylemimize devam edeceğimizi söylediğimizde arkadaşlarımız aynı gün bir kaç saat sonra serbest bırakıldı. Ve eylem orada bitirildi. Eminönü Belediyesi önü işgali çalışanların ailelerinin de katılmasıyla birlikte ayrı bir biçim aldı. Daha sonra da aileler ANAP Eminönü İlçe Binasını işgal ettiler. Beyoğlu ANAP, Gaziosmanpaşa ANAP, CHP Eminönü İlçe örgütleri bunu takip etti. Diğer siyasi partiler de (Refah, DYP gibi) önceden haber alınarak binalarını kapayarak buna izin vermediler.

Aileler, bu süreçte süpürgelerle birlikte Kumkapı bölgesinde eylemlerini basın açıklamalarıyla, Çetinsaya'nın kuklasını yakarak farklı bir boyut kattılar

Eylemin 20. gününden sonra çevrenin ve kamuoyunun duyarlılığını arttırmak açısıdan Sultanahmet civarında Sabah Sporu adı altında bir eylemler zinciri gerçekleştirildi.

İşten atılan işçi arkadaşların ikametgahlarının bulunduğu mahallelerde de buna benzer eylemlilikler gerçekleştirildi.

İnsancıl - Bu eylemsizlik sürecinizde kimlerden, nasıl destek gördünüz'? Desteğin yeterli olduğunu söyleyebilir misiniz?

Direniş Komitesi: İlk dayanışmacılarımız atılan işçi arkadaşlarmızın ikametgahlarındaki mahalle halkı olmuştur. Bunun sonrası Kamu Çalışanları Sendikaları, İşçi Sendikaları, geniş katılımlı destekleri gerçekleşti. Aynı zamanda kendi bünyelerinde toparladıkları bağışları oldu.

İşten atılan işçilerin çoğunluğunun Alevi kökenli olması nedeniyle yöresel köy dernekleri, Avrupa Alevi Birlikleri Federasyonu en kitlesel bir şekilde süreklilik arzeden bir şekilde katılarak büyük maddi yardımlarda da bulundular Olayın diğer bir boyutu da bu derneklerden şahkulu, Karacaahmet gibi dergah ve cemevlerinden öğle yemeklerimiz karşılandı.

Yine ekonomik olarak dayanışma bağlamında çakmak, kalem, anahtarlık vb. satışlarda ve gecelerde, yürüyüşlerde bağış kampanyası açılarak 1.097.000.000 TL işçilerimize destek sağlandı.

Eminönü Belediyesi çalışanları çeşitli idari baskılara rağmen yer yer katıldıkları görüldü.

Asıl desteği vermesi gereken önce belediye işkolundaki işçilerdir. Ne yazık ki, gerek Belediye-İş sendikası, gerekse bizim bağlı bulunduğumuz DİSK Genel-İş sendikası hizmet üretiminden gelen gücü kullanmadı bu da bizi derinden etkiledi. Hele bizim bağlı olduğumuz Genel-İş Genel Merkezi bu konuya duyarlı davranmadı. DİSK Genel Başkanı da haftalık ziyaretleri kişi bazında yerine getirmiş oldu sadece.

İnsancıl: - İşverenin bu gelişen süreçte tavrı ne oldu? Somut

anlamda ortaya birşeyler konabildi mi`? Direniş sürecindeki olumsuzlukları aktarır mısınız?

Direniş Komitesi: - İşverenimiz Dr. Ahmet Çetinsaya, ilk günden başlayarak olumlu hiçbir davranışta bulunmadı. Bununla birlikte başkan direnişimizin 40. gününde ancak belediye binasına gelebildi. Çıkışı geldiği gibi kolay olmadı. İşçilerin yoğun öfkesinden korkmuş olacak ki, binanın kömürlük kapısından çıkarak bir anlamda kaçmıştır. Direnişimizin belediye önünde bitirilmesiyle birlikte gelebilmiştir. Basında yer aldığı şekliyle Çetinsaya'nın birçok görüşme talebine olumlu yaklaştığı sanılmakta ise de kesinlikle bu yönde bir yaklaşımı olmamıştır.

Direniş tabii ki normal bir seyir izlemedi. Eylemlerimizi bitirebilmek için hertürlü oyuna başvuruldu.

Birincisi, atılan işçilere yönelikti; "Tazminatlarınızı alın gidin, yoksa daha sonra bunu da alamazsınız" tavrıydı.

İkincisi, direnişçi işçiler tek tek dövülme, sakat bırakılma, ölümle tehdit edildiler.

Üçüncüsü; Direnişe katılan işçiler gözaltına alındı.

Dördüncüsü; belediyenin önündeki direnişçi işçilerin üzerine tehdit edici bildiriler atıldı.

Beşincisi; İçeride çalışan işçi ve memurlardan direnişçi işçiler bizi rahatsız ediyor adı altında imza toplanarak şikayette bulunmaları için zorlandı.

Altıncısı; ziyarete gelenleri polis takipleriyle ve hatta gözaltına alarak direnişe katılımı düşürmeye çalıştılar.

Yedincisi; belediyede çalışan işçi ve memurlara bizlerle dayanışmaya girmemeleri için idari baskılar hatta açığa almalar, görev yerinin değiştirilmesi gibi yöntemlere gidildi.

Sekizincisi ve eylemin belediye önünde bitirilişine zemin hazırlayan en önemli neden çevreye ses bombası ve çeşitli patlayıcı maddelerin atılması bahane edilerek artık güvenliklerini sağlayamayacağız gerekçesiyle baskıların arttırılarak buradan uzaklaşılmasının sağlanmasıydı.

İnsancıl: Direniş boyunca diğer eylemlere katılmanız ve başka işyerlerindeki direnişçi işçilerle dayanışmanız nasıldı?

Direniş Komitesi: Biz bu direniş sırasında Aras Kargo, Şişli Belediye işçileri, Ören Çorap işçileri, İbregaz işçileri ile sürekli bir dayanışma içinde olduk. Yine bölgede yapılan birçok anma ve panellere katıldık.

15-16 Haziran'ın yıldönümü nedeniyle direniş bölgemizde bizim çabamızla demokratik kitle örgütlerinin geniş katılımıyla (DİSK'in ciddi bir çalışması olmamıştır) bir anma gerçekleştirdik.

Kamu Çalışanlarının 17-18 Haziran'daki eylemliliklerine bil fiil katılarak işçi ve memur dayanışması örneğini sunduk.

Yine geniş bir katılımla 2 Temmuz Sivas Katliamını Protesto mitingine gittik.

5 Ağustos 1995'de Türk-İş'in mitingine katıldık. Yalnız burada atılan işçiler adına kürsüden söz hakkı istedik. Türk-İş yimeticilerinin söz hakkı vermek bir yana fiili saldırılarına uğradık.

Direnişimizin ilk gününden başlayarak haklılığmnzı belirten ve olayları açıkça ortaya koyan bildiriler, özel sayılar çıkararak her eylemde dağıttık. Halkımızı ve emekçi kesimi aydınlatmaya çalıştık.

Yine Eminönü esnafı ve halkından başlayarak bir imza kampanyası örgütledik. Eminönü işçilerinin direnişinin diğer bir özelliği çeşitli belediyelerde kapıya dayanan işçi çıkarmalarına karşı duruş oldu. Diğer işverenler bundan ders çıkararak daha temkinli davranmak zorunda kaldılar.

Biz direnişi sadece bizim kazanımlarımızın çerçevesinde düşünmüyoruz. Bu sınıfın bir kazanımı olacaktı. Tüm direniş boyunca hep bu sınıf mücadelesi temelinde haraket etmeye önem verdik. Ne yazık ki, diğer işçi sendikalarının üzerine düşen görevi yaptığını söyleyemeyeceğiz. Çünkü sendikalar hiçbir zaman olması gereken işçi sınıfı perspektifinde bir çalışma yürütmüyorlar. Bunları hep işçiler direnişlerde, eylemliliklerinde kendileri zamanla öğreniyorlar. Sendikalar gerçek işlevini yerine getirecek olsa bu direnişler çok daha başarılı sonuçlarla bitebilir.

İnsancıl Bugün devamı eden geri bir eylem şekli olan "Ölüm Orucu' sürecine nasıl geldiniz? Diğer bir tabirle Neden Ölüm Orucu?

Direniş Komitesi: - Direnişin 67 gününde diğer işçi arkadaşlarla birlikte toplanarak eylemimize farklı bir boyut kazandırmak istedik.

Tartışmalarımızda ziyaretçilerimizin azaldığı, kamuoyunun olaya duyarsızlaşmaya başladığı gözlenerek olayı hareketlendirmenin gerekliliği üzerinde duruldu ve bunun sonucunda gibi bize göre radikal, insan yaşamının ortaya konduğu Ölüm Orucu eylemi şekillendi. İşçi kıyımı karşısında altı işçi 19 Temmuz günü ölüm orucunu başlattık. Direnişimizin 75. ve ölüm orucunun 8. gününde bizim farkına varmadığımız saat 20.30'da Mobil telefonumuzun çıkışının polis tarafından kesilmiş olmasıydı. 22. 30'da da bizle alakası olmayan bir yerde (direniş yerine 80 mt uzaklıkta) ses bombasının patlaması üst üste geldiğinde sabaha karşı 04.30 civarında ses bombası vs. nedeniyle güvenliğimizi sağlayamayacağını belirten güvenlik güçleri hiç bir uyarıda bulunmadan güvenliğimize yaklaşık 800 kişilik gücüyle saldırdı ve 85 arkadaşımız gözaltına alındı. Açlık grevindeki arkadaşlarımızın durumunun ağırlaşmasıyla birlikte hastaneye götürüldüler, diğer arkadaşlar da ertesi gün serbest bırakıldılar. Direniş yerimizdeki tüm pankartlarımıza, bir miktar paramıza, çakmaklarımıza ve ziyaretçi kayıt defterlerimize el konuldu. Eylemimize, Eminönü Belediyesine yakın olan Harb-İş ve Basın-İş'te devam etmek istedik. Ne yazık ki, olumlu yanıt alamadık. Bunun üzerine yine belediye binasına yakın SİP'de ölüm orucumuza devam ediyoruz.

Şu an SİP'de ölüm orucunda üç arkadaşımız, diğer demokratik kitle örgütlerinden gelen temsili birkaç arkadaşla devam ediyor 10 kişilik bir grup Ankara (Genel-İş merkezinde, 11 kişilik bir grupda İstanbul (Genel-İş anakent bölümünde açlık grevi şeklinde devam ediyor

Sonuç olarak görüşmeler devam ediyor Temel prensibimiz atılan işçi arkadaşlarımızın işe alınması, sonuna kadar da devam edeceğiz, kararlıyız. Görüşmelerden birşey çıkmazsa tekrar sokaklara, alanlara çıkacağız. Şu an bir program hazırlıyoruz. Gerekirse yine Eminönü Belediyesinin önünü işgal edeceğiz.

Ölüm orucunun 28. gününde arkadaşlarımızın durumu gittikçe kötüleşiyor ve hiç bir durumda arkadaşlarımızın ölümüne izin vermeyeceğiz. Tüm duyarlı insanları bu direnişimize destek vermeye çağırıyoruz.

İnsancıl: - Son bir soru olarak genelde işçilerin özelde direnişçi işçilerin kültür sanatla olan bağı nedir? İlgileniyorlar mı? Ve biz İnsancıl'dan beklediğiniz ve çağrınız ne olacak?

Direniş Komitesi: - Biz belediye iş kolunda çalışan işçilerinin eğitim ve öğretim düzeyinin düşük olduğunu görüyoruz. Bu da işçilerin kültür ve sanata uzaklığını doğuruyor Tabiki bu olayın doğruluğunu yani kültür ve sanata uzak olmasını gerektirmez. Biz direnişçi işçiler olarak eylem sürecimizde çeşitli yayınları takip etme ve tartışır noktaya geldik. Sendikalarımızın da düzenli yayın çıkartmaması ve burada kültür sanat ve politik yaklaşımlardan uzak olması olayın vehametini gösteriyor Yayınlar genel kurulları, yemekleri ve birkaç yaşanan eylemsellik, panel, söyleşi vb. haberlerini aşmıyor Sendikalarımızın ekonomizmin ötesine geçmemesi tabiri caizse bu batakda debelenmesi gerçek anlamda sınıf sendikacılığı işlevinden uzak olmasından, siyasi ve ideolojik bilinçte işçilerin buluşamamasına neden oluyor Gelinen nokta bu.

Biz aydın insandan olaylara sadece bakmasını, perspektif sunmasını değil, bizlerle birlikte olayların içinde direnişlerimizin ortalarında görmek istiyoruz. Ancak işçi ve aydın bağını burada kurabiliriz. Yoksa X yayınevinde kitap yazarak işçi sınıfı üzerine söylemlerde bulunmak emekçilere yetmiyor. Ancak bu bağın hayatın her alanında pratikte yer alarak kurulacağına inanıyoruz.

Hangi yazarımız, şairimiz, aydınımız direnişte bulunan Eminönü işçileriyle sokakta birlikte olmuştur. İş böyle olunca yazarın kitapları yine; kendi aralarında okunur oluyor. Sonra da "işçi bizlerin kitaplarını okumuyor, bizi anlamıyor" yakınmalarıyla karşılaşıyoruz. Ancak yazarın okurla buluşması yaşadıkları ortak pratiklerden çıkacaktır

İnsancıl emekçilerinden eylemimizin daha ilk günlerinde yanımızda olmasını beklerdik böylece bizleri de toplumcu gerçek kültür sanatla kaynaştırırdı.

İnsancıl emekçilerine ve okurlarına teşekkür ederiz.

Adana'nın Temmuzlu Söylemleri:III

Hasan H.GÜNDÜZALP\ Muhittin ÇOBAN

Hep içiçe yaşıyoruz bu kirlenmek, kirletmek, kirletilmek dediğimiz olgularımızla. Boza boza ya da bozdura bozdura harcarız. "Gelmez olaydım", görmez olaydım", "yaşamaz olaydım" dediğimiz, ama bir türlü ölümsüz ayırt edemeyeceğimiz şu güneş yüzlü, altı mavi, üstü mavi, fakat içi katran karası çekilmez çekiliri...

Yüzümüzü yıkarız her sabah. Sonra giyiniriz çok kıymetli temiz giysilerimizi. Onlarsız çıkamayız sokağa ve çıkarken dişlerimizi fırçalamayı unutmayız. ardından atarız kendimizi sokağa sevgilimize bir öpücük vermeden. Yüzlerce yüzle merhabasız geçişiriz; ve her merhabayı biraz daha bağışıklık'-lara katarız. Kalkar tozlar kentimizin en işlek-bir zamanların parke taşlı, şimdinin asfalt yollarından. Sıvanır yüzlerimize, derken çamurlaşır. Ardından milyonların değdiği paralara uzanır elimiz titremeden, düşmeden ikirciliğe. O an - ondan sonraki anlar da bile - düşünmeyiz, düşünmek de işimize gelmez ellerimize milyonların taşıdığı kirin bulaştığını. Çünkü sevinin yeri paranındır artık ve bu ellerimizi dost eli diye uzatırız dost eli diye uzanan ellere. Bir köşe başında ya da kalabalığın ortasında oturmuş dilencileri -vermeyeceğini bile bile - bir allah versinle geçiştiririz. Bir boyun kıvırması ya da gülmesi yeter delilerden kaçmaya. Her gün her an biraz daha azalır yadırgamalarımız. Alışmalarımızla alışılmışlaşırken alışılmamış şeyler düşünmeye, söylemeye, yazmaya iteriz kendimizi. Her salkımda bir tığ daha uzaklaşırız yaşanası düşlerimize. Belirlenmişlerin içinde belirlenmişleşiriz. Bu belirleniş,kazanmasız bu yenilgi bizi biz olmaktan çıkardığı halde yırtınır dururuz " ben benim " "biz biziz" diye. O an bu edamıza bir deliden başkası gülemez. Çünkü hepimizin kıçı açıkta ve biz akıllıların günü para diye doğar, para diye batar. Düşlerimiz dahi yitirir sığınaklığını. Kalırız sığınaksız çöl ortasında.

Evet, suçlanacak birşeyler vardır daima. yoksa da arar buluruz, üretiriz en olumsuzluğumuzun teorisini. Zekiyizdir ne de olsa! Ama ayırdında olmalıyız tarihin sanıklar ordusuna yazılışımızın.

Hiçbir şey durup dururken değişim gösterir mi? Göstermez öyle değil mi? Mutlaka bir nedeni vardır, nedensizliğin nedeni gibi. Kirlendiğimizin nedenini biliyor, nedenlerin üstüne yürümüyorsak ikinci bir kirliliği çoğaltıyoruz demektir Dünyanın herhangi bir noktasında açlıkları, savaşları, kimyasal silahların düşüşünü, yağan bombaları, ölümleri naklen tv'lerde izliyorsak, alkışlarımızı alkışlara, duyarsızlığımızı duyarsızlıklara katıyorsak geleceği bugünden tüketmeye, gelecekleştirmeye başladık demektir.

Evet sen... sen değil sen... yanındaki sen... öndeki... arkadaki... yandaki... yada bana... yada sana... yada hepimiz kısacası hiç kimse gelin beni kirletin diye davetiye çıkarmaz. Yanlış mı? Hangi deniz, hangi ırmak, hangi dere, hangi göl, hangi kent yada kasaba, yada köy beni kirletin der? Ama ne yaparız biz, davetsiz pisliklerimizi götürüp süreriz yüzlere, hemde pişkinlikle gözlerinin içine baka baka. İçilenleri içilmez, girilenleri girilmez, yüzülenleri yüzülmez, yenenleri yenmez yaparız olanca yetimizle ve onlar bir yeter dahi demezler. Açmışlar gibi alıp içselleştirirler bir damlasını düşürmeden. Sonra hep birlikte alıp alıp vururuz utanacak yüz kalmamış yüzlerimize. Başlarız törensel pişkinliklerimizle pisliklerimizi arıtmaya.

İşte ülkemizde bir süre önce başlatılıp yürütülen "temiz dünya", temiz toplum" kampanyası önce manşetlerde sekiz sütunluk, sonra gitgide ufalan ve iç sayfalara doğru kayan bu kampanya sırandanlığa büründü. Alışkılarımız içinde alışkılaştı.

"Temiz dünya", Temiz toplum", "temiz eller" istiyoruz... Bu istem içinde devinip duruyoruz. Devindikçe kirlenen... Kirli bürokrasi... Kirli basın... Kirli politikacı... Kirli eğitmen... Kısacası kirli insan... Yoksa filitre mi takınmalıyız?!

Zübüklerin çoğaldığı bir toplumda halkın\ya da bireyin sesi daha bir gür çıkabilir mi? Çıkar!... Ama çıkmıyor?!. Korkular korkularımızı yaratıyor. Bu korkuyla kendimizi zübüklerin eline bırakıyoruz. Bizim adımıza hükümetler kurup hükümetler yıkıyorlar, bizlerin adına düşünüp kararlar alıyorlar; duyarlı olmamızı istediklerinde duyarlı oluyoruz. Bütün olumsuzlukların hesabını kendileri sorarlar Çünkü bu onlar için bulunmaz bir güçtür Vermek istemezler bizlere. Ama bilinmeli ki bu yaşamda boşluğa yer yoktur. Gidenin yerini yenisi alır Güzel ya da çirkin... ama mutlaka çirkinlik alır Çünkü yaşadığımız sistem almayı düşünür, vermeyi değil.

Denizlerin ya da kentlerin son zerresine kadar kirletilmesine ses çıkarmaması üzünç vericidir Hiçbir kurum, hiçbir sivil örgütlülük doğrulup da haykırmadı: Önce temiz toplumdan söz edenler temizlensin.

Doğal ortamına uyum sağlayamayan canlıların yaşadığını - insan dışında- gördünüz mü? Duyusu olmayan bir kurtun parcalanışını, gözü görmeyen bir ceylanın avlanışını, şaşı bir aslanın yem oluşunu, ayağı sakat bir atın vuruluşunu görmüşünüzdür. Yaşama şansları yoktur, çünkü zayıftırlar. İnsanların kirliliğin eğemen olduğu bu çağda yaşama şansı var gibi görünse de intiharların hazırlanışıdır bu. Ama bunun ayırdında değilizdir Kirlilikten şikayetimiz de, temiz toplum isteyişimiz de ikiyüzlülüğümüzdür.

İnsan ne zaman dikleşti, ön ayaklarını elleştirdi, ağaçtaki meyvaları toplamaya, avlarına tuzak kurmaya, silah yapmaya, doğayı ihtiyacından fazla tüketmeye başladı kirlenmeyi de beraberinde taşıdı. Çünkü neden... niçin... nasıl... sorusunu hep yanlış sormuş yanlış yanıtlar almış.

Size doğru bir soru ve doğru bir yanıt:

Temiz eller, temiz toplum, temiz dünya mı istiyoruz? Önce bu istemimizde samimi olduğumuzu bir kez daha ya da birden fazla kendimize soralım. Sorduk mu? Yanıtımız olumlu çıktı öyle mi? O halde eyleme hazırlanalım. Hazır mıyız? Bakın, kendimizi öldürecek kadar cesur olmadığımızı biliyorum. Bu konuda açık olmak lâzım. Yalan söylemeye, ben cesurum demeye gerek yok. Geriye bir tek yol kalıyor Çocuk yapmamak. İşte bunu yapacak cesaretimiz vardır

Kabül mü?

Ya da?!..

Armudun İyisini Yemek İçin Yedirilen Elma Şekerinin Sapının Elde Kalması

Hüseyin Hilmi BULUNMAZ

Bilinen (yada bilinmesi gereken) yalın gerçeklerden biri de, reklamcılık denen ucubenin, anamalcılığın türevi olması. Bugünlerde gündemde olan bir kitap var:**Beyin İğfal Şebekesi.** Okumadım...Gelgelelim, hakkında yazılan bir çok yazıyı okudum, yararlandım...Kitabın izdüşümünü algıladım. Öz olarak; reklamcılığın, kapitalizmin (olmazsa olmaz) türevi olduğunu birçok örnekle gözler önüne serdiği kanısındayım.

Anamalcığın emeğimizi "iğfal" etmesini kolaylaştıran ve mutlaklaştıran en önemli öge reklamcılıktır."Emek İğfal Şebekesi"nin, her zaman için **Beyin İğfal Şebekesi'ne** gereksinimi olmuştur Beyniyle (ideolojik) düzene eklemlenmeyen insanları sömürmek, olanaksıza yakın zorluktadır

Reklamcılığın temel dayanağı yanılsama/ gözboyama/ illüzyondur Malumunuz, toplumun tinsel evrenini algılayamayan insanların, topluma yön vermesi olası değildir Toplumu emperyalizme bağımlı kılmanın önkoşullarından biri de, tinsel evrenini algıladıktan sonra, düşünsel bağlamda dumura uğratmak ve gereksınme olmayanı, gereksinmeymiş gibi duyumsatmaktır,

İmdi, şöyle gözlerimizi bir an kapatıp düşünelim:Kolalı içecekler, çeşitli gofretler, bu denli yoğun "temizlik" gereçleri, paspas yapılan kadın çorapları, hiçbir işe yaramayan deodorantlar, bini bir para etmez şampuanlar, sürekli yalan söyleyen çok renkli basın, bir an önce "trafik canavarı"na dönüşmek için sabırsızlanan envai çeşit otomobiller, insan emeğini talan etmek için inşa edilen bankalar.. Hangi birinin insan mutluluğuna yataklık ettiğini savlayabiliriz?

İşte tam bu noktada:İnsanın, insan beynini iğfal ettiği süreçte, devreye sanatçı pozunda insanlar giriyor,sözde yaratıcı anlaklarını (zeka) kullanıp, gerçekle ilgisi olmayan yanılsamalı gerçeği gündeme getiriyorlar. Zaman zaman sol gözlerini kırpsalar da, sağ gözleriyle nişan alıp, halkın üzerine yaylım ateşiyle gidiyorlar Sözde sol basında çarşaf çarşaf, halktan yana "demeç"leri inci gibi dizilse de, tamamıyla halkın zararına deviniyorlar Hem de içersinden çıktıkları halkın.

Örnekse, solla dirsek temasında olan "Tiyatro Stüdyosu"nun başını çeken: Haluk Bilginer ve yine (başta **Cumhuriyet Gazetesi** olmak üzere) sol gösterip sağ vuran basınyayın organlarının vitrininden inmeyen Uğur Yücel, "Papua-Yeni Gine" söylemiyle, halkın alınteri anlamına gelen artıdeğerleri banka sistemine peşkeş çektiriyor. Tam burada, çaresiz oldukları ve başka seçenekleri olmadığı gündeme gelebilir Doğru... bu türden burjuva sanatçılarının çareleri yoktur ve seçeneksel açılım yapamazlar.

Benim ereğim; bireysel bağlamda değerlendirme yapıp, tikel sorunlar üzerinden yürüyüp, tümel sorunların gözardı edilmesine yataklık etmek değil. Anamalcı dizgenin iç-işleyişini gozler önüne sermeden, devrimci özü olan sanat yapıtları ortaya konamaz. Kuramsal olarak irdeleme yapmaktan uzak bireylerin, hiçbir zaman halktan yana sanatsal siyasa geliştirmeleri olası değildir.

Özellikle 12 Eylül Faşizmi sonucu ortaya çıkan "hızlı anamalcılaşma", reklam sektörünü adeta hortlattı. Mantar biter gibi reklam firmaları türedi. Tek sermayesi illüzyon yaratma olan bu reklam firmaları, varlığına uygun olarak, kendi sınıfsal yapısına ya(t)kın olan küçükburjuva sanatçı yada sanatçı eğilimi olan insanları bünyesine aldı. Anamalcılığın kutsanmasından başka düşüncesi olmayan küçükburjuva aydın yada aydın adaylarına büyük işler düştü-düşüyor bu süreçte.

Halktan kopuk ve halka yabancı (halka düşman da denilebilir) tiyatro sanatçılarının, yapabilecekleri hiçbir seçenekleri olamadığından, kolay yoldan kariyer kazanma hırslarını da yedeklerine alarak, "gündem belirleme" bağlamında kolları sıvadıklarını her an gözlemlemek olası...

Başta **Devlet Tiyatroları** ve **İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları** olmak üzere, hemen hemen tüm tiyatrolarda sanat yaptığını sanan tüm tiyatro sanatçıları, gününün büyük bir bölümünü reklam sektörü içerisinde geçiriyor Bir gün yapay bir yağın gülümseyen yüzü, bir diğer gün saçlarımıza hiçbir yararı dokunmayan şampuana kimyasal dayanak, bir başka zaman da çamaşır makinasının paslı vidası oluveriyorlar. Akşamları da dizgenin bir başka sürecinde ya eğlenen yada eğlendiren konumuna geçiveriyorlar Hangi barın kapısını aralasanız, mutlaka reklam çocuğu pozlarında birkaç tiyatro sanatçısı görmeniz olasıdır. Nemli ve karanlık barlara, birer güneş tutsanız, her biri birer karafatma gibi kaçacak delik ararlar

Okur gibi yaptıkları kitaplar, dinler gibi yaptıkları müzik, konuşur gibi yaptıkları yabancı dil, tadar gibi yaptıkları değişik damak zevki içeren yemekler, dokunur gibi yaptıkları silikonlu sevgililerini bir an olsun ellerinden alacak gibi olsanız, feryâd-ı figan edip, dünyayı yerinden oynatıverirler

Halkın gerçek yaşantılarına hiçbir yararı olmayan ve tamamıyla yanılsamalı gerçek yaratma adına üretilen, dolaylı yollardan emperyalizmin daha uzun süre yaşaması için kotarılan reklam sektörü, küçükburjuva tiyatro sanatçılarının vida işlevi görmeleri sonucu ayakta durabiliyor. Bizim gibi devrimci dünya görüşüne sahip tiyatro sanatçılarının göreviyse, sürekli uyarılarda bulunup, halkın zararına devinen insanları halk saflarına çekmektir Halkın haklı saflarında yer almak istemeyen sanatçıların yeriyse, tarihin çöplüğüdür

Nasıl ki,Galileo Galilei'nin dönen dünyasını kimse durduramadıysa, Aziz Nesin'in ışığını karartamadıysa, hiçbir güç alınterinden yana işleyen tarihin saatini sekteye uğratamayacaktır Savaşım verilen böyle bir süreçte, çok net algılanan yalın gerçekten öte en büyük düşmanımız, yanılsama yaratan ve halka karşıt devinen sanatçılardır

Oğuz Koyutürk "Yazın yaşamında ayakta duranlara selam"

Yılmaz ELMAS

İlk tanışmamızın nasıl olduğunu şimdi pek anımsamıyorum. Samsun Eczanesi'yle birlikte anımsıyorum ilk günleri. 1960'lı yıllarda ilk kez karşılaştığım, tanıştığım yazar, sanatçı, politikacı, eğitimci dostları anmadan geçemiyeceğim. Ruhi Göktekin, Erdoğan Alkan, Ali Nebat, Hasan Kıyafet, Aslan Bağrışen, Behzat Ay, Nazım Bayata, İrfan Yankutan, Erdoğan Yeşilyurt, Necati Sipahi, Hıncal Keleş, Uğur Mumcu, İlhan Başgöz, İsmet Kemal Karadayı, Halit Çelenk, Atila Aşut, Yaşar Kemal, Sulhi Kutucu, Mümin Doğru, M. Güner Demiray ilk kez Samsun Eczanesi'nde tanışma olanağı bulduğum ünlü ünsüz kişiler, dostlar oldu. Samsun Eczanesi, o yıllar kültür sanat merkezi niteliğindeydi.

Bizim, Erdoğan Alkan, Ruhi Göktekin, Ali Nebat, Aslan Bağrışen, ve diğer arkadaşlarla çıkardığımız **Yeni** dergisi uzun ömürlü olamadı. Maddi olanaksızlıklar nedeniyle bir yaşını doldurmadan yayın yaşamına son verdi.

Oğuz Koyutürk, **Yeni** dergisi yazarlarıyla birlikte **Çaltı**' yı çıkarmaya karar verdi. Yayına başlayan **Çaltı**, Karadeniz yöresinin sanat ve kültür etkinliklerinin odak noktası, soluğu olmuştu o günlerde. Hatta Türkiye genelinde tanınmış yazarlara kucak açmıştı. Fazlasıyla coşkulu, candan, tüm insanları seven kişiliğiyle tanıdım Oğuz Koyutürk'ü. Toplumsal olaylara karşı duyarlığını hiçbir zaman yitirmedi. 1969 yılında İstanbul'a atandım. Her gidişimde Samsun Eczanesi'ne uğradım. Görüşmelerimizde yazın ve sanatsal gelişmeleri toplumsal olayları konuştuk. Tanıdık dostların kulaklarını çınlattık.

Bu yıl 5.5.1995'te Samsun'a gittiğimde bir pastahanede buluştuk. **Çaltı'yı** o günlerden bu günlere kalanları söyleştik. Ortak dostlarımızı andık. **Çaltı** dergilerinden bir takım bana ayırıp kardeşim Ali'ye vereceğini söyledi

Sağlığı şu sıralar iyi sayılır. Şeker yükselmesinden bir ara yarı felç geçirmiş. Giderek iyileşen Koyutürk'de felçle ilgili hiçbir iz kalmamış durumda. Toplumsal çevreden koparak içine kapanmış. Gazete kitap, dergi okuyarak, Samsun caddelerinde yürüyüşe çıkarak günlerini dolduruyor. Eski dostlardan arayan soran pek olmuyormuş. Bir dost kendisini aradığında fazlasıyla mutlu olduğunu vurguladı söyleşimiz sırasında.

Söyleşimiz sırasında sorularımı içtenlikle yanıtladı.

-Özgün yanlarıyla özgeçmişiniz.

-"İstanbul Eczacılık Fakültesini bitirdim. İnebolu'da eczane açtım. Sonra Samsun'a geldim. Burada Samsun Eczanesi'ni açarak yaşamımı sürdürmeye başladım. Basın yaşamıma ve gazeteciliğe adım attım. **Halkın Sesi** Gazetesini yönettim. Daha sonra **Yeni Ses** Gazetesi'ne geçtim. Kültürel ve sanatsal etkinliklerde bulundum. Bu arada Halk Eğitim Merkezi'nin çıkardığı aylık **"19 Mayıs"** dergisinde süreli yazılarım çıktı.

1964 yılında **"Çaltı"**yı çıkarmaya başladım. Bu dergi haftalık olarak yayın yaşamına girdi. Yayın yaşamını 146. sayıya kadar sürdürdü. Ekonomik ve yönetim baskılarına 146. sayıya kadar dayanabildi. **Çaltı** o günlerde Karadeniz yöresindeki genç yeteneklere ve Türkiye genelinde yetkin kalemlere kucak açtı. Çıkan sayıları tarandığında bu olgu net olarak görülebilir. Dr. Hikmet Kıvılcımlı, İlhan Başgöz, Erdoğan Alkan, Sennur Sezer, Behzat Ay, Hasan Kıyafet, Adnan Özyalçıner, ile birlikte daha nicelerini sayabilirim. O yıllardaki ortamı ne ben yakalayabildim, ne de Samsun yazın çevresi. Yıllar böylece gelip geçti, bu günlere uzandı."

*-**Çaltı**'dan önce ve Samsun yerel gazeteleri dışında yazılarınız yayınlandı mı? İlk yazınız nerede yayınlandı ?*

"Öteden beri okumaya ilgim vardı. Bu arada yazı denemelerim de oluyordu. Yazdığım yazıların günışığına çıkması Samsun'da yayınlanan gazete ve dergilerle başladı. Öncelikle politik ve toplumsal konulara değinen yazılarım yayınlandı. Samsun CHP Milletvekili Yaşar Akal'dan devir alarak yönettiğim haftalık **Halkın Sesi** gazetesinde sürekli yazı yazmaya başladım. Yazılarımda toplumsal olaylara, Yazın ve sanat konularına değindim. Yazılarım genellikle politik ve toplumsal konulardı."

*-**Çaltı**'yı ve Samsun'daki yazın çevrenizi anlatır mısınız?*

"Yerel gazetelerde üstlendiğim görev, yazı sorumluluğunun yanısıra haftalık bir dergi çıkarmaya karar verdim. Beni bu alanda yüreklendiren genç arkadaşlar yeterince vardı. Erdoğan Alkan, Ruhi Göktekin, Ali Nebat, Behzat Ay, Yılmaz Elmaz, Erdoğan Yeşilyurt, Aslan Bağrışen, Necati Sipahi en başta gelenlerdi. **Çaltı**'yı Türkiye'nin her yanına, yazın çevresine gönderdik. Tanıdık, tanımadık birçok yazar ve ozan bize yazı ve şiir göndermeye başladı. Yazarlarımızın bir çoğu yazılarından dolayı mahkemelere düştüler, yargılandılar.

Ben de 12 Mart Darbesi sonrasında Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yargılandım. O dönemde Samsun Ceza ve Tutukevi'nde tutuklu kaldım."

*-**Çaltı**'da yazan şair ve yazarlardan birkaçını söyleyebilir misiniz?*

"Şu anda usuma gelenleri şöyle sıralıyabilirim. Mahmut Makal, Ceyhun Atuf Kansu, Behzat Ay, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Yılmaz Elmas, Talip Apaydın, Aziz Nesin, Mahmut Yağmur, Erdoğan Alkan, Kenan Somer, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Dr. İlhan Başgöz, İsmet Kemal Karadayı, Ruhi Göktekin, Hasan Kıyafet, daha niceleri."

-Samsun'da çıkan yerel gazete ve dergilerin dışında nerelerde yazdınız?

"Ankara'da çıkan **"Yenigün "** gazetesinde, **Yön**, **Forum**, **İmece**, **Gerçekler Postası**, **Aydınlık** dergilerinde yazdım. Bir de Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın çıkardığı **"Sosyalist"** gazetesinde yazdım."

-Başkaca söylemek istedikleriniz ?

-"Yaşamak ve yaşadıkça yazmak bir ortam sorunu, İnsan beynindeki yazma dürtüsünün sürekliliği olgusu. Ortam değişince, sağlık koşullarının ortaya çıkardığı engeller ve ortamın değişmesi bir yerde yazma üretimini durdurabiliyor.

Yazın yaşamında ayakta duranlara selam.

Öykü Üzerine Söyleşelim (x)

Gülgün G. ARIGÜMÜŞ

Benim bu söyleşideki amacım, öyküye yakın duranların bilgilerini tazeleyip öyküyü onlara bir daha anlatmak değildir.

Söyleşinin çerçevesini şöyle çizmiştim. Kendimce çeşitli boyutları içeren bir öykü dünyası çizmek ve bunlar üzerinde tartışmak, bir de "neden öykü okumuyorsunuz" sorusuna yanıt almak. Bunun hemen ardından da öyküseverlere "neden öykü okuyorsunuz?" sorusu geliyordu.

Amacım, öyküye uzak duranlarla öyküye yakın duranları karşı karşıya getirerek, bu karşılaşmadan öykünün ne olduğuna dair bir şeyler çıkarmaktı. Belki burada, öykünün ne olamadığı falan da ortaya çıkardı

Tabii buraya gelenler hep öyküseverlerse, o zaman onlarla öyküyü elbirliği ile bir kere daha yüceltirdik.

Bu konudaki tartışma isteğime tepki-yanıt gelmedi, ya gelenlerin hepsi öyküseverdi ve neden okudukları üzerine düşünmemişlerdi ya da öyküye uzak duruyorlardı ama nedenleri üzerinde kafa yormamışlardı.

Bu noktada, sözünü ettiğim öykü dünyasını, çeşitli boyutlarıyla tartışmak üzere sözü sürdürdüm.

1- Önce öykünün "nasıl" bir şey olduğuna dair saptamalar yapacağım, sözün önünü açacağım...

Öykü gelip size çarpar, tıpkı bir göktaşı gibi. Düştüğü yerde bir krater çukuru açar, sıcak, için için tüten bir değme noktası, bazen için için işleyen bir yara açar.

Şimdi sorsanız, okuduğun öykülerden tanıt getir, birini anlat da öv deseniz, anlatamam. Çünkü, öykü ancak okunmalıdır, başkalarına hikâye edilemez, edildiğinde kuru bir vakalar dizisine, ruhsuz bir özete dönüşüverir. Çünkü, bende onlardan sadece güzel bir duyum, ağzımda bir tat, bir direnme bilinci, bir değiştirme güdüsü vb. şeyler kalmıştır. Dokularıma işlemiştir onlar...

Bende kalma-iz bırakma yoğunluğu bakımından daha etkili bir tür daha tanımıyorum.

Şiir, diyeceksiniz. Sonuçta sözcüklerin, -bir duygunun - en çok da kendi kendine yönelik mırıldanmanın ya da tersi başkalarına yöneltilmiş bir nidanın - çağrının titreşimlerini bırakır içinizde...

Öykü ise, bir çeşit "yaşanmışlığın yaşanılmışlığın", bir çeşit "tanışılmış - yakınlaşılmış insanın" tortusunu bırakır... (Yoğun etkili- tek bir vuruşla yapar bunu) Yani somut hayat süreciyle daha çakışık, daha bire bir bir ilişki sözkonusu... Bir şeyleri alıp soyutlar, yeniden somutlarsınız çünkü...

Roman mı, diyeceksiniz. Bir kentin kalabalık, karmaşık, yorucu izlenimini bırakır insanda. Hangi bir şeye el atacağınızı şaşırırsınız ya çok global bakar, tek tek insanları kaybedersiniz içinde ya da tersi olur, birey her şeyi kaplar, yığını yitiriverirsiniz. Her iki durumda da toz dumandır ortalık..

Bu saptamalar bir tür önermedir, doğal olarak.. isterseniz tartışalım bunları.

TARTIŞMA.

Bu noktada, şiirlerin arkasındaki - içindeki insanla/ insanlarla da tanışıp yakınlaşacağımız üzerinde duruldu, ayrıca içinde öykü öğeleri barındıran şiirler de hatırlandı. Öykünün başarılı olmaması durumunda sözünü ettiğim tarzda bir etki, yani -yaşanmışlık- tanışılmışlık etkisi yaratmayacağı, oysa başarılı bir romanla bunun mümkün olduğu söylendi. Bunun üzerinde oy birliğine vardık, sonuçta edebiyat yapıtının başarılı olması esastı, türü değil. Bunu kesinlikle kabul ediyorum, burada benim tartışmak istediğim, öykünün insanı etkileme biçiminin bazı farklı yanlarına vurgu yaparak, okuru nasıl bir duygu düşünce ortamına çektiğiydi.

2- Sözün bu yerinde, öykünün etkileme biçimine dair düşüncelerimi daha da açmaya çalıştım, bunlar önceki önermelerimi destekleyici ya da tersine çürütücü tanıtları da ortaya çıkarabilecekti.

Öyküyü şu şekilde nitelendiriyorum, **yoğun bir vuruş** olarak...

"Yoğun vuruş" öykünün insanı etkileme biçimi yöntemi - aracı...

İnsanın öyküyle teması: diğer insanlarla, onların yaşantılarıyla yoğun ve ani bir temas biçiminde yani, bir çarpma, bir vuruş, bir vuruluş olarak gerçekleşiyor. Ani çekiliş - ani itiliş - ani koparılış biçiminde..

Her şeyin **ani** ve **yoğun** oluşu, okurla öykünün ilişkisinin karakteristiğidir (Genelde öykü bir çırpıda, bir kerede okunup bitirilir)

İşte bu biçimde bu şiddette bir temas, insanın duygu ve düşünce dünyasında neler yapar? Bunu düşünelim istiyorum.

Bir kere **Öykü**nün, insanların genelde, yoğunlaştırılmış yaşamlarını, yaşantılarına yaslanması/ denk düşmesi, okurda da aynı yoğun yaşantıdan kendisi de geçivermiş olduğu illüzyonunu yaratmakta. (Tabii burada öykünün başarılı olup olmadığı önemli)

Bu, bir yanıyla şok şeklinde yaşanan bir deneyimin sıkıntılarını da barındırıyor İnsanların öyküden ka-

çışlarının bir nedeni de bu olabilir mi?

Aslında, bu önermeyi getirirken tereddütlüyüm. Aksine pek çok insanın böylesi bir deneyimin içine çekilmekte güçlük çektiğini gözlemliyorum daha çok. Benim izlenimlerime göre, çoğu insan uzun boylu tanıdığı insanların yaşamlarına daha iyi sokulabiliyor, hayattaki yavaş yavaş tanıyıp, ısınma gibi tıpkı... Pek çok insanın da şöyle dediğini anımsıyorum, insan tanıştığı insandan - yaşantıdan öyle çabucacık koparılmayı istemiyor - hazmedemiyor. Sürsün gitsin istiyor o atmosfer, o insan/insanlar Olaylar ve insanlar hakkında uzun boylu düşünmek istiyor ve bunu örneğin bir roman boyunca, kendi kendisine değil de, yazarın eşliğinde sürdürmek istiyor. Peki o zaman öykü, okurdan daha çok mu çaba bekliyor. Düşünmeyi kendi kendine/kendi başına sürdürmesi için? Okur bundan mı kaçıyor?

'Kim ne derse, desin, okurun hayat süresi düşünülürse, öyküler, ona daha çok insana - yaşantıya bulaşabilmesi bakımından büyük bir şans veriyor, şansını artırıyor, diye düşünüyorum...

Bu ara düşünmelerden sonra, insanın çok deneyimlerden geçtiği durumlarda neler duyup, nasıl düşünebileceğini irdelemeyi sürdürelim, istiyorum: Okur, aniden kendisine çarpıp geçen bir şey karşısında ne yapar?

a. Ne olduğunu anlamaz, önemsemez, düşünmez, kafasından silip atar.

b. Ne olduğunu kavrayamaz, merak eder, kafasına takılır, yeniden okur, araştırır ve derinleşmeye çalışır.

c. Öykü, okurun üstüne düşmüştür, bir meteor çukuru açmıştır, görünüşte öykü ortada yoktur, eriyip gitmiştir ama çarptığı yer için için, sıcak sıcak tütmektedir

Öykünün gerçekten de insanda üç türlü etki yapması mümkün...

Ben öykünün delip geçtiğini, çarpıp yakma işlevini yerine getirdikten sonra adeta kendi kendine yanıp kül olduğunu düşünüyorum sık sık... Çeşitli özelliklerine, tanımlara sığmazlığına baktığımda, ele avuca gelmez yanar - döner bir balık olduğunu, gözden kaybolduktan sonra suda etkisinin halka halka yayılarak sürdüğünü düşünüyorum.

Neden, çünkü öyküyü başkasına anlatmaya kalksanız, olmaz, sonradan ayrıntılarını hatırlamaya çalışsanız yine olmaz, hele çok zaman geçse üzerinden kendinizi yokladığınızda o ışıltılı dokunuştan ya da kızgın temastan başka bir şey hissetmezsiniz.

Yani bir var olan, bir yok olan bir şey... Düşünmeyi sürdürünce aklıma geliyor, öykü bu özellikleriyle pek herkese göre bir şey değil gibi, örneğin uzun boylu bağlanmayı sevenlere göre hüsran gibi bir şey... Biraz daha düşününce buluyorum, özgürlüğü, bağımsızlığı daha fazla sevenlere göre, daha çok. Bunların hepsi tartışılabilir şeyler tabii.

Tartışma: öyküseverlerin daha bir özgürlük tutkunu olabilecekleri yönündeki önermem üzerine gülümsendi. Sanırım herkesin içinde süren itirazlar vardı ama bunlar ortaya serilmedi, belki de üzerinde düşünülebilecek, yeni bir şey olarak geldi çoğu dinleyiciye...

Ben sözümü sürdürdüm... Ama öykülerin insana, çok değişik insanlar ve olaylar karşısında şaşkınlığa kapılmamayı, insanın bir diğerini o kadar uzun boylu tanımaya fırsat bulamadan da anlayıp sevebilmesi üzerine bir zemin yarattığı kesin... Hayatın ani çarpışlarına bir aşinalık, bir yatkınlık oluşturduğu da düşünülebilir pekala...

Burada yeri gelmişken bir parantez de açayım, öykücü için de öykü hatırı sayılır bir sınav ama müthiş bir özgürlük alanıdır

Öykücü neredeyse hiç tanımadığı bir dünyaya kıyın kıyın yanaşır ve yazarken öğrenir gibidir. (Oysa romancı baştan hemen hemen her şeyi- yaratacağı bütün evreni tanımalıdır)

Aklına geleni yazıvermek, onun ateş çemberi - işçiliğinden geçmeden ve yazdığını oldu sanmak da dünyanın en kolay düşülür yanılgısıdır, o da başka.

3- Sözün burasında, benim bağlı olduğum tanımlara gelelim,

a- Öykülerin temel amacı: **Her Şeyi Sorgulamak**'tır. Bu, benim öykü anlayışım.

b- Öykülerdeki temel itilim: **Direnme** olmalı...

En çok da **Verili - Görünür - Benimsetilmiş Mutlak Denen** gerçeğe karşı direnme. Bu, benim temel direnme noktam.

Neden bu? Çünkü dünya, bugünkü sevmediğimiz dünya, değişmeden/ değiştirilemeden bunun için ayakta duruyor Mutlakmış gibi gösterilerek. Böyle yutturuluyor insanlara, böylece eli-kolu bağlanıyor bir şeyler yapmak isteyenlerin

Tartışma: Burada "gerçeğe karşı direnmek" nedir dendi ve gerçek sözcüğünün kısıtlı bir ifade olduğu, direnmenin sadece gerçeğe karşı direnmekle mi sınırlı kalacağı itirazı geldi. Bu sözcüğü, bize dayatılan, mutlak ve değiştirilemez olarak gösterilmeye çalışılan her şeyi içerdiği için kullandığımı söyledim. Toplumsal sistemlerden, üretim ve bölüşüm ilişkilerinden tutun da bunların üstüne inşa edilen tüm bir değerler sistemini kapsamakta bu sözcük en kötüsü de gerçekçilik, dünyanın bu haline sarılmakmış gibi yutturuluyor insanlara bugün.

c- Benim kişilerim: **Direngen İnsanlar**

Dikkat edin ille de "her durumda direngen insan" demiyorum. Bunu koymak çoğu zaman gerçekle bağdaşmazdı: her durumda kendinden bilinçli, yetkin, ütopik insan tipleri yaratmak, bunu mutlaklaştırmak demek olurdu..

Çünkü, insanın insanı salt kendisi gibi değil de, sömürü mekanizmaları, çatışan çıkarlar, buna bağlı yargılar ve önyargılardan örülü bir tül perde arkasına, bir yabancı olarak algıladığı ve asla kolay kolay ulaşamadığı bu dünyada, her an bilinçle direnebilen insanı varmış ve bu insan bir şeyleri, tek başına ve bir çırpıda değiştirebilecekmiş gibi göstermek, hatta bu insanı - her şeyin farkında olabilecek bir düşünce berraklığına sahipmiş gibi göstermek - yalan olurdu.

Hayatımızı düşünün Bu hayat içinde, ancak direngen bir primitif model ortaya çıkarabilirsiniz. İçinde direngenlik eğilimi ön hazırlığı barındıran bir insan tipi. Çoğunlukla bilinçsizce direnir bu tip... öykücü, direngenlik eğilimi olan insanı, hayattaki gerçekliğe uygun olarak, bilinçlendirme misyonunu yüklenebilir ancak. Bu da daha önce değinilen "sorgulama" yöntemiyle gerçekleşir

Tartışma: "Direngen insan tipini bilinçlendirme misyonu" şeklinde ifade ettiğimi, kendi yönsemelerimden çıkan bu cümleye itiraz geldi; "Bilinçli olarak direnen insan tipleri yok mu sayılacak ya da işlenmeyecek mi?" diye soruldu. Buna karşılık, bilinçle direnen insan tiplerini yoksaymadığımı, hatta yapıttaki bilinçlendir-

me - sorgulama yöntemleri arasında bir araç olarak kullanabileceğimi de söyledim. Ama benim burada asıl vurgulamak istediğim, bilincin daha geniş anlamıyla alınması gerektiği ve her haliyle bilinçlenmiş diyebileceğimiz, her yönüyle olumlu, apak, hiçbir yanlışı, hiçbir zaafı bulunmayan insan tiplerinin yapay olacağıydı. Bu noktada, direnmeyen insan tiplerini anlatmayacak mısınız, diye soruldu. Tabii, hayatı her yanıyla sorgulayabilmek için her şeyi anlatmak durumundasınız, ayrıca böyle bir karakteri işleyerek daha fazla şey anlatılabilir bazen ama ben dönüp de yazdıklarıma baktığımda, direngen insan tiplerine daha çok bağlandığımı gördüm...

Bir de şu var, öykücü direngen insan tipinin bilinçlenme sürecini sabırla öremezse, yani bu oluşumu hiç hazırlık yapmadan "pat" diye getirirse, okurda bir yapaylık duygusu yaratacaktır, öte yandan okura ulaşamayacak dolayısıyla hedeflerinin hiçbirini gerçekleştiremeyecektir. Bu hazırlama, öyküyü bir çeşit sorgulama yöntemine dayandırarak sağlanabilir. Öykücü öykü kişileri ve okur birlikte sorgulayarak hazırlanırlar, sona - çözüme ya da çözüm olanaklarına birlikte varırlar.

Bütün bunlar mutlak mıdır? Elbette değil. Kendi yönsemelerimin ardına takılarak, bir yerde sözü kısaltmak adına formüle ettiğim tanımlardı bunlar... Oysa edebi yönsemelerin ya da öykü tanımlarının tek olamayacağı gün gibi ortada.

Sözün bu yerinde, bir dinleyici, edebiyatta tip ya da karakter kullanımı üzerine görüşlerimi sordu ve eskiden tip kullanmanın olumlandığını şimdi ise bunun yanlış olduğuna dair bir düşünce geliştiğini belirtti. Bu konuda dogmatik bir yaklaşımım yoktu benim, yani bir edebi yapıtta tip kullanmanın ya da karakter işlemenin yerine göre değişik avantajları olabilirdi ama bana göre, edebiyatın temelde sorgulayacağı şey belki de bu olmalı. Yani, bir toplumun, bir sınıfın ya da bir kesimin genel karakteristiğini çizen, insanların benzer yanlarına vurgu yaparak oluşturulan **Tip** ile insanların birbirinden farklı yanlarını vurgulama amaçla **Karakter** çizimleri arasında bir sorgulama köprüsü kurarak, belki de insanların dayanışma - bağdaşma yabancılaşmayı kırma ve ortak çıkarlar etrafında birleşmelerinin önündeki engelleri aşma olanakları irdelenebilir, ayrıca özgürlüğü sağlama, bireysel farklılıkların korunması ve bunların sağlayacağı toplumsal zenginliklere dair potansiyel araştırılabilir, diye düşünüyorum.

4- Şimdi öykücünün konumunu durumunu ve bağlı olarak da öykü kişileriyle ve okurla ilişkilerini irdelemek istiyorum. **İnsancıl**'da yayımlanan bir yazım var: **"Öykücüler Hiç Ağlamaz"**, buna başvuracağım...

Bir zamanlar tanıştığım biri, sanırım yazmaya yeni başlamıştı, dergiye gözyaşlarıyla ıslanmış bir öyküsünü getirmişti. Bir öykücüyle tanışmaktan daha çok etkilemişti beni. Onun öykücü değil de bir öykü kişisi olduğunu düşünmüştüm de ondan ve bana daha canayakın gelmişti.

Öykücü, öykü kişilerinden daha mı az cana yakın peki?

Bence öyle, yani öyküsünün içindeyken. Birer emredici zorba gibi. Duygularınızı baskı altına almaya çalışan - soğuk, duygusuz bir yabancı gibi. Çünkü sizin ille de görmenizi istiyor, bilinçlenmenizi istiyor, eylemenizi istiyor vb...

Evet, o güne dek öyküsünü yazarken ağlayan birini daha görmemiştim.

Giderek, insanın yazma anındaki durumunu çözümlemeye çalışırken buldum kendimi. Nasıl tanımlayabilirdim bu hali? Bulmuştum: Bir "humma hali"ydi. Öylesine yoğun/girişik bir duygu - düşünce karmaşasıydı ki bu ve öylesine yoğundu ki, çözüp ayrıştırmak neredeyse olanaksızdı...

Diyelim ki, öyküdeki kişi acı çekiyor, haksızlığa uğramış, eziliyor, sömürülüyor. O kişiye acır mısınız? (Ağlamak ilk anda acımayı çağrıştırıyor ya, ondan bu örnek...)

Hayır, seversiniz onu. O anda acımaktan daha aktif ya da işlevsel duygular içindesinizdir. Sevdiğiniz insanın acılı, zor durumundan ötürü duyduğunuz üzüntü, bu acının nedenlerine karşı gelişen kızgınlık, öfke, bir de nedenleri ortadan kaldırmaya yönelik güçlü bir itilim - istek. Bu kadar da değil, üzüntüye sıkıntı, bulantı karışır, öfkeye hınç, kin, kırmak, yıkmak, öldürmek güdüleri karışır, sonra acze, umarsızlığa karşı duyulan hınç duygusu karışır, döner sevdiğinize hınçlanırsınız bu kez, onu hırpalamak istersiniz, sarsmak, uyandırmak, hep eyleme çeyrek kalalık bir mesafede durursunuz.

Öte yandan şaşırtıcı bir biçimde bütün duygularınızın mantığınızın kontrolüyle frenlenmiş, yarı soğumuş olduğunu ayrımsarsınız.

Söylemeye gerek yok, bu arada bir an için bile olsa ağlama isteği duymamışsınızdır. Ağlamazsınız çünkü öykü kişisine acımıyorsunuzdur Ağlamazsınız çünkü acz içinde değilsinizdir. Ağlamazsınız çünkü öykü kişisiyle özdeşleşmiş olsanız bile onun acziyle özdeşleşmediğinizden kendinize acımıyorsunuzdur.

Sanırım bunun temelinde, öykücü olarak sizin bilinciniz yer almaktadır, öykü kişisininkini aşan bir bilinçtir bu.

Öykücü bu bilinci, öykü platformundaki hareketliliğine borçludur

Başlangıçta ister öykünün içinde, ister dışında konumlanmış olsun öykücünün yukardan, aşağıdan, uzaktan ya da yakından bakmak üzere sürekli bir hareketlilik içinde olması, onun görüş ve kavrayış alanını genişletip derinleştirmekte, kontrolünü sürekli kılmaktadır Dolayısıyla öykü kişisi çoğu kez nedenlerini kavrayamadığı, kavrasa bile karşı koyup kazanma olanaklarını ele geçiremediği umutsuz, karanlık bir dünya içinde debelenir, acı çeker, aciz kalır, kendine acır, belki de zırıl zırıl ağlarken, öykücü soğukkanlılıkla tanı koymakta, nedenleri bulup çıkarmakta, bunların üzerine gitmek, yoketmek için bir atılım, bir savaşım yolu aramaktadır.

İşte öykücünün esas amacı da budur: Kendisinin konaklamış olduğu noktalarda okuru da gezdirerek aynı kurtuluş olanaklarını görmesini, aynı güce, aynı dirence kavuşmasını sağlamak...

Evet, o tanıştığım kişiyi daha çok bir öykü kişisi olarak görmüştüm. Daha canayakın ve daha sahici bulmuştum. Çünkü aslında öykücünün kişiliği tıpkı serap gibi gerçek hayatta pek de rastlanmayan rastlandığında ise çokbilmişliği ve zorlayıcılığı ile rahatsız edici bir kişiliktir. Çünkü öykücü olmak biraz "yabancı olmak" demektir, duyguları deşmek, deşip parçalarına ayırmak, mantığa vurmak, dolayısıyla artık ağlayamamak demektir.

Bu yazının bir dipnotu vardı. Yazının kendi iç

mantığını parçalayıp kırıyordu, zaten bu yüzden bir dipnot olarak kalmıştı Çünkü yazının bir yerinde "aslında öykücü de en çok öykü kişilerini sever" diye bir cümle vardı ve bununla öykü kişileri olumlanıyordu. Ama aslında, öykücünün asıl itiraf etmek istediği bu dipnotta yatıyordu

Dipnotu şöyle: Bu yabancı (öykücü), kendisine yabancılaşmış olan insanın yabancısıdır. Bu yüzden insana rağmen, insana kendisinden daha yakın duran bir yabancıdır İnsanın neden ağladığını bilir ama onun gizilgücünü de tanır Kendi gözlerinin gözyaşlarıyla bulanmasına izin vermeden engin bir umutla beklemesi bundandır

Tartışma: Sözün bu yerinde, öykücü hep tepeden mi bakacak, hep duygusuz ve katı mı olacak, diye soruldu. Hayır, burada her yandan bakmayı, belki öykü kişilerinin taa içlerinden, hatta kendine yabancılaşmış insanın kendisinin bile farkına varamadığı gerçeklerine eğilmek üzere bakmayı kastediyordum. Yapılan, insanın yabancılaştığı gizilgücünü ortaya çıkarmak ve onu da bunu farkına varmaya zorlamaksa bunun adı katılık değil, bilinçli - iyimser bir direnç olabilir ancak...

5- Yazarla okurun ilişkisi hakkında bir kaç şey daha söylemek istiyorum burada.

Günümüzde, yazarla okur arasında da çıplak bir ilişki kalmamış durumda.

Neler olmuş, neler oluyor bir bakalım.

Bir okur tipi var örneğin, kitapçıya giriyor, gazetelerde, dergilerde hatta televizyonlarda adını - sanını bellediği, ödül duyurularında adını ya da resmini gördüğü bir yazarın kitabını alıp sardırıveriyor. Tabii, bu yazarın kitabı da kapıdan girince hemen ortalıkta. Öyle kotarılmış kitapçıdaki diziliş.

Çizdiğimiz bu okur tipinin, kitabı alıp sardırdıktan sonraki duygularına eğilelim şimdi de: Bu okur, toplumca (!) onaylanmış (!) bir adı satın aldığı için kendisinin de üzerine onay damgası vurulmuş bir halde, toplumsal görevini yerine getirmiş (!) olarak kapıdan çıkıyor Ne mi olacak bundan sonra? Örneğin, ünlü adın satırları arasına gömülecek nasıl ünlü olunduğunu, öğreniverecek. Aslında o kendini oldukça güçsüz hisseden biri, hiçbir şey bilmiyor. Toplumca onaylanmış birini alıp okuyarak bilivermek, güçlenmek ve toplumca onaylanmak istiyor...

Düşünmeyi sürdürelim, bu tipteki kişilerin, bir edebi yapıtla ilgili ön kabulleri de muhtemelen şu olacaktır, kitabı kesinlikle sonuçlanmış bir nesne olarak, bir tüketim malı gibi algılarlar, yani kitabın okurla özdeşleşme çağrısı, bir sürecin orta yeri olduğunu kavrayamamaktadırlar. Dolayısıyla kitap karşısında edilgindirler Bunun ardından ne gelir? Tabii ki önceden onaylanmışlar onlara uygun gelecektir ya da başkalarının referansı...

Bir başka okur tipini alalım, bunlar daha doğmadan her şeyi bilenlerdir. Geçmişe ait parlak bir birikimleri olduğunu okumuşlardır ya da hayat birikimlerinin pek derin olduğunu anlamışlardır. Bugünkü toplum böylesi insanları da pek çok yaratmaktadır. Bu gibiler için de, eğer yeniden bir şeyler okumak akıllarına düşerse, yeni ve moda işi olarak sunulan her şey kabul görecektir vs.

Ben bu, toz - duman çöle dönüştürülmüş kitap ortamını daha fazla deşmek istemiyorum... Yalnızca bu ortamda edebiyatın ne haline getirildiğini kısaca vurgulayacağım.

Bugün edebiyat, zeki - ayrıcalıklı (!) insanların oynadığı basit bir zeka oyunu, dolayısıyla bir eğlencelik, zararsız bir hobi derkesine düşürülmüş gibi. Bir takım insanları üne kavuşturan bir hüner olarak gösterildi görüldü bir de edebiyat... Bu ortamda en kolayı neyse, o yapıldı yani. Edebiyatı zararsızlaştırmak - ehlileştirmek adına ve büyük ölçüde başarıldı da bu...

Nasıl yapıldı bu ve nasıl bir şeyler çıktı ortaya?

Hayatın - insanın - gerçeğin sorgulanmasının önü kesildi.

Metnin kendisi - kendinde bilmecesi sorgulanır oldu sadece. Bu metinler kendi dışında hiçbir şeye gönderme yapmayan, kendinde başlayıp kendinde tükenen - mutlak metinler - haline geldi.

Öykünün ehlileştirilmesi de, öykünün popülaritesinin pek de olmamasına karşın (ama daha popüler olduğu zamanlarda böylesi kültler yaratılmadı değil) gerçekleştirildi... Örneğin, Nazlı Eray'ın fantezi dünyası aklıma geliyor şimdi, çok satan - havada ve çağlar, ülkeler arasında uçan ama aslında bir arpa boyu yol almadan hep yerinde duran fantezi dünyası... Sonra İstanbul fetişizmi - nostaljisi ve gepegenç insanlar eski İstanbul sokaklarında nostaljik nostaljik dolaştılar, yazdılar - okudular ve ödüllendirildiler. Genlerinde mi getirdiler bunlar eski İstanbul'un nostaljisini, öyle olmalı. Bile bile eskitilmiş bir dili de birlikte taşıyarak anlaşılmak değil, anlaşılmamak üzere yola çıkan genç genç insanlar, yazık, çok yazık. Ayrıca bunalımlı sayıklamaların sürüp gittiği nice nice sayfalar

Yani tipi "kaçış" edimleri,

a- Geçmişe kaçış (Mario Levy ve arkasından ödüllendirilen benzerleri)

Örneğin bugün İstanbul'la ilgili yanılsamalı bir gündem yaratılmış durumda. İşin kötüsü bu, sanki tüm bir Türkiye'nin gündemiymiş gibi empoze ediliyor Bu gündem İstanbul'un bozulması. Ah, eskiden ne güzel olan bu İstanbul'u birileri nasıl da bozmuş. İstanbul ihtişamlı, kırılgan, hazine değerinde bir kristal vazo. Onu bir fanusun içinde, pamuklara sararak korumak gerek ama işte İstanbul dışında bir şeyler oluyor, ha bire bir şeyler değişiyor ve bu değişim, bu dıştan gelen dalgalar, kahretsin onları, ha bire geliyorlar, geliyorlar, o güzelim kristal vazonun içine giriyorlar... Sen tüm bir gelişimi, değişimi kapının dışında göğüslemeye kalk, ne nedendir, diye sorup sorgulama, ancak, gelmeyin, diye feryat et. Kapıları kapa, eh kapanmadan önce gelenleri de omuz silkmelerle, dudak bükmelerle uzaktan uzaktan süz, birtakım stereotipler içine kıstır, sonra da ah o eski İstanbul neydi, şarkılarını terennüm et. Bu anlayış edebiyata süzülüp girdi ve eski İstanbul insanlara neler anımsatıyor, ne kırıntılar barındırıyorsa onları allayıp pullayarak, nostaljik çığlıklarla insanlara sundular Pera'lar, eski İstanbul'un eski insanları... Bunlar anlatılmayacak mı, elbette anlatılacak. İstanbul'da yaşananlar anlatılmaya çok muhtaç ama olayı - olguyu bütün boyutlarıyla irdelemek gerek, hiçbir şeyi hiçbir şeyden kopartmadan almak gerek... Böyle yapılmıyor, eski zamanlarda yerleşilip bir şeyler anlatılıyor ha bire. Tabii eski zamanlar da anlatılacak ama bunların tek gündem olarak dayatılması ve gepegenç yazarlara da bunları anlatma zorunun konması, okura ise tek önemli konu, tek estetik değer olarak empoze edilmesi, yanlış - yanıltıcı olan bu...

b- Kendi içine kapanmış fantezi dünyasına kaçış

Bazıları fanteziyi gerçeklerden salt kaçmak adına yeğliyor. Beğenmediği gerçeği, orada hiç elleşmeden bırakıyor, üstünü kapatıyor ve başka bir dünya yaratıyor kendisine.

Ya da Nazlı Eray örneğinde olduğu gibi, fanteziyi sanki gerçekliği eleştirmede kullanıyormuş izlenimi veriyor ama fantezi buluşlarını özensiz bir biçimde, hiç işlemeden bol keseden öyküye serpiştirmekle yetinip bir çocuk oyununun oyalayıcılığı çerçevesinden öteye taşıyamayarak, işlevsiz bir eğlencelik düzeyine indirgiyor Yani bir yığın fantezi buluş, edebi bir sentez, bir önerme düzeyine yükseltilip işleve kavuşmadan, ölüp gidiyor. Örneğin ne var N.Eray'ın öykülerinde, yazılarında, uçan insanlar, tarihin çeşitli dönemlerinden ünlü kişilerin birbirleriyle diyaloğa sokulması vb. leri. Bunların işlenişi ya da işlenmeyişi desek daha doğru olacak, insanların gündelik konuşmalarındaki kadar güdük, sığ, bir söylem oluşturuyor. Oysa edebiyat bunları aşan, insanları üst bir bilince, fanteziyi kullanarak gerçekliğin irdelenmesine, sorgulanmasına, üstü örtülü nedenlerin aydınlatılmasına, okuru üst düzeyde bir farkına varış ve değiştirebilme bilinç ve anlayışına yöneltmeye amade bir edimdir

Aslında benim görüşüme göre, fantezi olumlu ve bilinçli kullanım ile edebiyatta çok gerekli bir şey, çünkü fantezi-düş-ütopya gibi öğeler insan yaşamının/insanlık tarihinin ayrılmaz bir parçası. Neden? Çünkü, insanoğlu moral direnme, gücünü, düşünce üretmesini ve eylemliliğini bunlara borçlu, insanoğlu olamaz yapılamaz değiştirilemez gibi görünen her şeyi düşleri - fantezileri ile yenmeyi, değiştirmeyi, tüm devrimler, tüm bilimsel buluşlar, tüm bir değiştirme eylemliliği bunlarla gerçekleşmiş. İnsanoğlunun bu yanı olmasaydı, dünyaya geldiği anda kendisine empoze edilen her türlü yaşam ve doğa koşulunu her türlü toplumsal sistemi olduğu gibi kabullenecek ve yeryüzünde bir taşın üstüne bir başka taş daha koyamadan göçüp gidiverecekti... Dolayısıyla ayaklarıyla yere basan ve hayatın olumlanmasına yönelik her türlü fantezi - düş ve ütopya edebiyatta da çok gerekli ve bunların somut gerçekliğe dönüştüğü/ dönüşüverdiği de uygarlık tarihinin en temel gerçeği...

c- Bir de kendi içine (kendi çözümsüzlüğü) üstüne kapanan bireyler dünyasına kaçış var (Kürşat Başar vb. leri)

Bu arada bu tür edebiyatın dille olan ilişkisi de önemli bir husus... Burada dille özellikle oynama var. Okurla araya bir çeşit tül perde çekme - gizemli bir iç - anlaşılmaz dünya yaratma eğilimi var

Örneğin yazdıklarında gizem ve bilmece yaratmayı pek seven Orhan Pamuk, ben böyle kullanmak istiyorum dili, diyor, gerisine karışmam. Türkçe böyle kullanılırsa - zekice kullanılmış olur - diyor Yani o zeki biri, onun için de kısa cümle, yalın anlatım kullanmayı aptalca buluyor Yalınlıkla sığlığı karıştırıyor çok insan..

Peki nasıl olmalı öykü dili? Az sözcük kullanacaksınız ister istemez, örneğin cümleleriniz en fazla 5 sözcüklük olacak - olması gerekecek. Ne yaparsınız bu durumda?

Art anlam boyutları olan ya da cümledeki kullanımı ve önceki sonraki cümlelerin gelişiyle anlamı çok boyutlandıran sözcükler seçerek yaparsınız bunu. Yani tek tek seçeceğiniz sözcükler için azami özen gösterirsiniz. Yoksa kimilerinin sandığı gibi dünyanın bütün sözcüklerini tek bir cümleye boşaltarak anlam yoğunluğu değil ancak bir anlam karmaşası yaratırsınız, tek bir darbede birbiri üstüne dökülüverecek anlamsız bir sözcük yığını yaratırsınız. Kimilerinin de tam bilinçle istedikleri gibi, bir çetrefil kendinde bir gizem yaratırsınız, kıs kıs gülüp okurla eğlenirsiniz. Okurla buluşmanın değil, siz önde okur arkada bir kaçıp kovalamacanın oyalayıcılığında edebiyat yaptığınızı düşünürsünüz...

Tartışma: Peki, Orhan Pamuk'un yazdıklarına sadece biçimsel, dilsel itirazlarınız mı var, diye soruldu. Hayır ama gerçekleri değil, insanları da değil, kendi yarattığı anlamsız/işlevsiz bilmeceleri sorgulama yolunu yeğliyor içerikte Orhan Pamuk ve dili kullanma biçimi de bununla tam örtüşüyor, vurgulamak istediğim bu.

Aslında diyorum, öykü pek popüler bir şey değil de, kaçıp kurtulabiliyor kıskaçtan, örneğin öyküde bir Orhan Pamuk kültü yaratılamıyor/ yaşatılamıyor

Tartışma: Böyle şeyler de yazılamaz mı ve edebiyat olmaz mı, dendi. Kısaca irdelemeye çalıştığım bu yönsemeler edebiyatın ancak eğlencelik bir alt dalını oluşturabilirdi, diye düşünüyorum ben ama öyle olmuyor, tek edebi değer olarak gösteriliyor Edebiyat beğenisini tek başına biçimlendirip donduruyor, Hem okur hem de yazar için mutlak hale getiriliyor Ölümcül olan yanlış burada...

Benim asıl sözünü etmek istediklerim başka şeyler Kitabın - yazarın - okurun bu toz duman ortamda unutturulmuş gerçekleri.

Önce bir saptama yapalım, kitap kesinlikle bir fosil - bir tüketim aracı değil.

Kitap, henüz oluşum halinde, sizinle özdeşleşmeyi bekleyen bir şeydir

Her edebiyat yapıtının arkasında bir insan vardır O insan kitaba soran, sorgulayan, arayan, araştıran, anlamaya çalışan beyin - yüreğini koymuştur. Bunlar avuçlarındadır ve size (okura) uzatmaktadır Yani bu edimleri salt kendi adına yapmaz, sizin adınıza başlatır ve birlikte sürdürmeyi bekler/umar Kitap size dokunur, bir çağrıdır, dönüp bakmanızı, sizin de bu arayışa, bu serüvene katılmanızı bekler O avuçlara uzanırsanız, kendinizi aynı arayışın yürek kıpırtıları arasında buluverirsiniz. Ellerini tuttuğunuzda, alıp diğer insanların (kitaptaki kahramanlar ve diğer insanlar) elleriyle birleştirir, birleştirirken güçlendirici, dönüştürücü bir katalizör, bir lehim görevini de yerine getirir İnsanlık zinciri böylece oluşur.

Sizler, o avuçlara uzandığınızda, kavrayıp tuttuğunuzda, içindekileri gerçekten aldığınızda, yaşamış, öğrenmiş, anlamış olursunuz. Sonunda sız, o eski sız olmazsınız. Salt kendinize dönük, birbirinize yabancılaşmış insanlar olarak kalmazsınız, kalamazsınız.

Edebiyat, bu anlamda dünyayı her geçen gün biraz daha kaplayan ürkünç yabancılaşmaya karşı bayrak açan direngen bir savaşçıdır İnsanlığı sıkıştıran her türlü beyin - yürek kilitlenmesine karşı bir şans, bir olanaktır.

Evet, aslında budur edebiyat, güçlü, zorlu, iddialı bir şeydir hayat karşısında..

(x) 1 Nisan 1995 tarihinde, İnsancıl'ın Ankara Temsilciliğinde yapılan söyleşidir.

Öykü

Son Martı

Seçkin GÜNDÜZ

Sesleri çirkindi. Çığlık çığlığa uçuşuyorlardı. Kulaklardaki hoşnutsuzluğu görünümleri giderebiliyordu. Kanat çırpınışlarındaki inceliğe, süzülüşlerindeki ustalığı ekleyince sesler bir çırpıda güzelleşiyordu.

Yolcuların çoğu güvertedeydi. Uzaklaşan kentin fotoğrafı çekiliyor, el sallanıyor; martılara da yiyecek atılıyordu.

Gülümsüyordu kadın, sık sık gülümsüyordu. Uçuşan saçlarının maskaralığına bir ara kahkaha attı oğluyla.

İstekle dalmalarına karşın boş gagayla yükselmeleri sıklaşmıştı. Gemi yol aldıkça martılar azalmış, sanki buna koşut güverte de hemen hemen boşalmıştı.

"Sevecen deniz kuşları," diye düşündü kadın, " çok direngenmişsiniz... " Gülümsedi. Azıcık zorlanmıştı. Oysa fotoğraf çekerken... Az önce oğluna poz verirken... Ne kolay, ne içten gülümsemişti. " Gücünüz tükenmeden dönseniz." Gözlerini sarı gagalılardan ayıramıyordu." Kimi doydu, doyduğuyla yetinip döndü. Ama siz... Siz ne diye sürüklenip duruyorsunuz..."

Rıhtımdaki sayısız martıdan geriye birkaçı kalmış kalanların da kanat çırpınışlarındaki ilk coşku sönmüştü.

"Ekmek bul, bir şey bul" diye annesini dürtükledi. " Geliyorlar... Bir şeyler atalım." Bir an susup sordu: " Atmasak... Hiç atmasak !.. Dönerler belki. Hıı ?.. " Yanıt alamayınca çabucak devam etti: "Hayır. Geliyorlar. Atmasak da geliyorlar. Bizi izliyorlar."

" Gemiyi !.. " dedi kadın.

" Gelmesinler, " diye çıkıştı oğlu. " İstemiyorum. Ne olur gelmesinler... Yoo... Gelmek, yetişmek zorundalar. Artık dönemezler. Bak anne, bak... Sanki bize geliyorlar."

" Gemiye... " dedi kaldın. Savunurcasına ekledi " Seslere... Köpüren sulara... Sulardaki artıklara, çöplere... "

" Attığımız yiyeceklerden... dedi çocuk ağlamaklı bir sesle. " Ya da... bizi... yani... gemiyi bırakamadılar."

" Hep böyle," dedi kadın. " Martılar işte hep böyle. Onlar için oyun, oyun gibi yavrum... Haydi," diye ekledi: " Haydi ikimizden başka kimse kalmadı. Kamaraya geçelim."

"Hayır, " diye mızıklandı," bırakmayalım,"

"Ayakta durmaktan yoruldum. Sen de yorulmuşsundur."

"Bak anne, " diye bağırdı, " biri düştü. Pat diye düştü. "

"Dönemeyecekler," diye fısıldadı kadın, gözleri buğulanmıştı. "Kanat çırpışları çırpınmaya dönüştü."

"Yetişebilirler," diyerek annesinin bileğine yapıştı. "Çabalasalar... Bacaya konuverseler..."

" Konarlar, " dedi. " Gel içeriye geçelim. "

" Kıyı yok oldu, " dedi çocuk. " Hiçbir şey gözükmüyor. " Çatarcasına söylendi "Arkalarına hiç bakmıyor, bakmadan öylesine geliyorlar !"

Bir martı daha denize kondu, konmasıyla bir önceki gibi beyaz köpükler arasında kayboldu.

"Çok mu yiyecek attık, " diye söylendi çocuk. "Çok mu el salladık. " Yüzünü buruşturdu, "Oysa herkes attı. Herkes el salladı."

"Biz olmasak da gelirlerdi, diye gülümsedi kadın. " Gemi çekiyor onları... Çekiyor..." Gülümsemesi söndü " Çekmesine çekiyor da..."

"Anne!" diye haykırdı. " Bak... Biri daha..."

Sesini yükseltti kadın " Esiyor ! İçeriye geçelim. "

"Duralım," dedi. "Bitti... Bitiyor... Baksana, iki martı..." "Sesi ağlamaklıydı. " İki martı kaldı... Diğerleri hep..."

" Döndüler bir tanem dedi elleri oğlunun omuzunda, " döndüler...İnan bu ikisi de dönecek. Martılar güçlüdür. Öbürleri de yetişmiştir. Bir yerlere konmuştur. Dediğin gibi belki de bacaya."

"Alay etme," diye atıldı. " Okşama saçlarımı. İnanmıyorum sana. Yavaşlasa da yetişemezler. Dursa da yetişemezler. En güçlüsü, kocaman kanatlısı bile..."

"Sus yavrum... Duyan da kavga ediyoruz sanacak. "

"Neden attım... Neden el salladım..."

"Saçmalama," diye bağırdı kadın. "Bir sen misin atan ! Dedim ya, martı onlar..."

"Kızma," dedi usulca, " ama anne," diye peşi sıra ekledi. Yüz bulsa kesinlikle bir şeyler daha diyecekti.

"Yeter, diye bağırdı kadın. Koluna sımsıkı yapışıp sürüklercesine çekti." Gidiyoruz !.. Koca güvertede bir ! ikimiz."

"Ya martılar... Yani martı.. Şu, şu son martı..."

"Çabuk ol. Açıktım. Daha üstümüzü değiştireceğiz."

"Peki," deyip isteksizce annesinin elini tuttu. Uslu çocuk suskunluğu ancak merdivenlere kadardı. Çekingenliğini yenerek birden sordu: " Anne... Martılar erkek mi ?" Yanakları kızarmıştı, devam etti:"Hani şu... Koca kanatlısı, " Yutkundu, "Hani şu en son."

"Adımlarına dikkat et!" diye azarladı.

"Anne, ne olur, ne olursun..."

"Kimi erkek, kimi dişi... Off, ne bileyim ben. Sallanma!"

"Dişi, kadın demek değil mi?"

"Evet," dedi, "dişi, kadın demek. Bunun kanatla da ilgisi yok." Sesi yumuşadı: "Kadın martı..." Gülümsemeye çalıştı: "Martı kadın... Son martı..."

Ranzadan " Anne, " diye atıldı.

"Dur!" diye bağırdı kadın. " Sarılma, ruj sürüyorum, görmüyor musun!"

"Gözlerin ?.. Gözlerin yaşlı."

"Dürtme diyorum, sarsma ! Zaten gemi.

"Martılara üzüldüm. Çok üzüldüm. Gör bak ağlamıyorum."

"Ağlayan kim, dedi yapmacık bir öfkeyle," nereden çıkardın.

"Gördüm ! İşte görüyorum.

Az daha üstelese, 'evet' diyecekti. 'ağlıyorum. Ama bil ki martılara değil. Kendime... Babana..." Derin bir iç çekti. Diyecekti. Az daha üstelese diyecekti. "Dokuz yıl kanat çırpabildim ona."

Yakarış Değil

Yıkımı örgütleyenlere
Can verebiliyorsanız
kendi ölülerinize
Dönüştürün ne varsa yaşam adına
Çiçek tarlalarını
insan mezarlarına...
Ama
bir kanlı toprak parçası kalıyorsa geriye
yaşama
Ellerimi uzatmalıyım insana
kaybettiklerimi geri almaya...
Kazanıldıkça barışın haklı davası
Kaybolacaksınız
kör beyinlerinizin
derin uçurumlarında
Bilmelisiniz, bir yakarış değil bu!
Eğilin önümde ve hesabını verin,
Bunca gerisinde kalmanın
yaşamın...
Eksilseniz de yaşamdan
Üzülmeyecekler
Henüz tetik önüne sürmedikleriniz...

Süen ÇANKAYA

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

4 Temmuz Salı

Bana hep soruldu "Star Sistemi'ni... star Sistemini oluşturanları hep eleştirdiniz... eleştirmeye devam ediyorsunuz. Ama bir teki bile size yanıt vermiyor Neden." Bu söylenen doğru. Bize hiç yanıt vermediler Yanıt bir yana hiçbir konuda küçük bir açıklama bir yapmadılar Sözgelimi Memet Fuat "Nazım Hikmet'i sansürlemedim" bile demedi. Enis Batur... Mehmet H. Doğan Selim İleri.. Oruç Aruoba. Adalet Ağaoğlu. Pınar Kür Orhan Pamuk, **İnsancıl**'ın eleştirilerinden sonra nokta kadar bir açıklama bile yapmadı Neden... Bunun yalın bir nedeni var. Bizi adam yerine koymadılar adam yerine koymuyorlar Dahasını söyleyeyim. Biz, ağzımızla bir kuş değil, bütün kuşları tutsak bile bizi adam yerine koymazlar

Şimdi ikinci soru şu. Bizi neden adam yerine koymadılar neden adam yerine koymazlar Söylüyorum. Özetle. Kısa. Bunun nedeni binlerce yıl önceye dayanır Sınıflı toplumun oluşumuna... Sınıflı toplum oluştukta egemen sınıf, egemenliğe aldığı sınıfın insanını adam yerine koymadı. Toprağı, adam yerine konmayan ekti biçti. Demire biçimi adam yerine konmayan verdi. Felsefe. sanat. bilim egemen sınıfa kaldı. Felsefeden. sanattan... bilimden anlamamazlık adam yerine konmamayı pekiştirdi. Böylece köle sahiplerinden feodallere.. feodallerden aristokratlara. aristokratlardan burjuvaziye geçen bir karakter oluştu. Egemen sınıf karakteri. Bu karakter, egemen sınıf dışında kalan tek bir insanı bile adam yerine koymaz. Egemen sınıf dışında kalan insan, egemen sınıfın kişilerince adam yerine konmak isterse boynunu bükmek zorundadır Böyle bir durumda boynunu büken kişinin burnu iyice sürtülür ince bir elekten geçirilir ondan sonra adam yerine konur o kişi.

Egemen sınıfın kişisi, bu sınıfların deneyimiyle iyice donatılmıştır Sözgelimi, **İnsancıl**'ın eleştirileri karşısında şöyle düşünür onlar Pöh, sen de kim oluyorsun. Biz, senin Spartaküs'ünü direğe çaktık... biz seni Paris Komünü"nde kurşunladık. biz, senin Şeyh Bedrettin'ini. biz senin Pir Sultan Abdal'ını astık... biz senin Resneli Niyazi'ni vurduk... biz senin büyük umutlar bağladığın Ekim Devrimi'ni yerlebır ettik. Pöh... **İnsancıl** da noluyormuş. Biz, istediğimiz eseri sansürleriz... istediğimiz eseri toplatırız... sana noluyor Sen kimsin. Biz sencileyin kişileri uşak bile tutmayız. Senin söylediklerin bir kulağımızdan girip bir kulağımızdan çıkmaz. kulağımıza girmez bile. Sen ey **İnsancıl**, deli deli tepeli- kulakları küpeli.. Çığrış dur orda... çatla... nokta kadar önemsemeyiz seni.

Bunları biliyorum. Ama bildiğim iki konu daha var Bilinçlerinin en uzak yerinde minimini iki nokta bunları kaygılandırıyor Birinci nokta. **İnsancıl**, bunların katında adam yerine konmak için kılını bile kıpırdatmadı. **İnsancıl**'ı yönetenlerden bir kişi bile bunların masasına oturup bir bardak çay bile içmedi... **İnsancıl** onlarla hiçbir konuda uzlaşma arayışına girmedi. Oysa alışmışlardır Sert çıkışlardan sonra uzlaşma arayışına girişilir bir süre sonra derginin dişleri sökülür kanatları kesilir... egemen sınıf için kafeste yaşayan muhabbet kuşu olunur Oysa **İnsancıl**, binlerce yıl süren kavgayı kültürde yeniden alevlendirdi. Onların yaratıcılığını dumura uğrattığı insana "Kendine gel. Bu dünyayı yaratan sensin. Demire biçim veren ellerinle sen, bunların düşünemeyeceği kadar güzellikler yaratırsın sanatta." dedi. "Geleceğini sen kurmalısın. Kurmak zorundasın. Edilginliğini kır Sen onların tüketicisi olma. Anadolu'da devrimci bir aydınlanmayı sen başlatacaksın." dedi.

Ütopyaları tükendiği için buna asla ihtimal vermiyorlar. Çünkü onların gelecekten milim umutları yok. Sansürledikleri eserler belgelenmesine karşın bu düzenin hep böyle devam edeceğini sandıkları için, aldırmıyorlar Ama ya **İnsancıl**'ın dedikleri olursa... ya tarih yeniden yazılırsa diye bilinçlerinin en uzak noktasında kaygılı bir iki adımdan sonra bugüne geliyorlar.

İkinci noktaya geldikte. Onlara göre, **İnsancıl**'ı elli kişinin. bilemediniz yüz kişinin okuyacağı beyin yıkama dergisi olacaktı. Ama **İnsancıl** bu tuzağa düşmedi. Hiçbir otoriteye boyun eğmeden.. yazarlarının birbirini eleştirdiği bilinç açıcı... bilinç ışıtıcı 5000 basan bir dergi oldu.

İnsancıl'ın bu konumu, bilinçlerinin en uzaktaki ikinci kaygılı nokta. Mutlu günlerinde canlarını sıkan.. yüreklerini daraltan nokta.

Tarihi bir gezi yaptıkta ben **İnsancıl**'ı karanlık dünyada ateşi yaratırken görüyorum... mağaralara ilk resimleri biz yaptık... taşı biz yonttuk... hayvanları biz evcilleştirdik... toprağı biz sürdük.. sonra bunlar, çeşitli oyunlarla bizi egemenlikleri altına aldı. Bunlar bizim insani yaratıcılığımızı yoketti. Sanatta Star Sistemi dendikte üstünde durulması gereken nokta bu. Burjuvazi, insanlaşmayı gerçekleştiremedi. Bütün dünyada burjuvazinin sözü bitti... ütopyası bitti. Burjuvazi, Sanatta Star Sistemi"yle insani yaratıcılığı önlüyor Bakın Türkiye'nin durumuna. Sanatın bütün dallarında ciddi bir tıkanıklık var Sanatta Star Sistemi'nin oluşturduğu kişilerle tıkanıklık aşılamaz.

Ama şu kesin. Burjuvazi, insanlığı yokedemiyecek. İnsan bilinci emeğin güneşiyle ışıyacak... insan, sanatın bütün dallarında doyumsuz insani güzellikler yaratacak. Hem de bunları bugün adam sayılmayanlar burjuvazinin. Sanatta Star Sisteminin adam saymadıkları yapacak... terziler boyacılar... işçiler memurlar

Peki bizi adam saymayan. gözümüzün önünde Nazım Hikmet'i sansürleyen.. faksla kitap toplatan... ipe sapa gelmez laflara imge diyen... tırıl diliyle yaza-

bildiklerine roman diyen bu kişiler, nasıl tarihi bir karakterin simgeleri. Engels bunları şöyle anlatır "Onun için yeryüzünde paradan başka hiçbir şey yoktur Para kazanmaktan başka hiçbir mutluluk, kaybetmekten başka hiçbir acı tanımaz. Böylesine bir tamah ve kazanma hırsı karşısında, herhangi bir insanca duygunun yozlaşmadan kalması olanaksızdır.(..) Sanayici "Sermaye" işçi ise "Emek"tir Eğer işçi bu soyutlamayı kabul etmezse, kendisinin bir emek değil bir insan olduğunda diretirse, emek gücüyle birlikte birçok duygulara sahip olduğunu belirtip "Emek" olarak kendisinin piyasada satılıp alınmasına izin vermezse, burjuva mantığı bir anda durur. Burjuva, işçiyle alımsatımdan başka bir ilişki içinde olduğunu kavrayamaz"(F Engels. İngiltere'de **Emekçi Sınıfların Durumu** Çev. Oktay Emre. Gözlem Yayınları. İstanbul 1974)

Burda önemli nokta, burjuvazinin mantığının durduğu yer Burjuva, meta ilişkisinden. alım satım ilişkisinden başka hiçbir ilişkiyi göremez. Burjuvazinin bütün duygularını bütün düşüncelerini metanın durumu belirler Sanata da böyle bakar. Para kaybına uğrayacaksa sanatın... sanatçının özgürlüğünü hemen yok eder Biri çıkıp da "Bayanlar.. baylar, napıyorsunuz, niçin bu eseri sansürlediniz" derse Sanatta Star Sistemi'ni oluşturanların mantığı durur Çünkü onlar "Nakdi Ödeme'nin insanla insan arasındaki tek ilişki olduğunda ısrar eder "

İşte bizi adam yerine... insan yerine koymayanların tarihi karakterinin günümüzdeki temsilcileri. onlar Sanatta Star Sistemi oluşturucuları... Beyaz Adamlar Ben, onların bizi adam yerine. insan yerine koymamalarını, bilincimin bütün noktalarında... milimetresinde, ta Spartaküs'ten beri verilen mücadelenin onuruyla insani bir gurur olarak kabul ediyorum.

Bu gururla yaşıyorum.

5 Temmuz Çarşamba

Şöyle düşünüyorum. Bizler Türkiye'de yaşayanlar bütünüyle gerçeğin yitimine uğradık. Dumura uğratılan bilinç ne kadar söylersen söyle.. ne kadar yazarsan yaz gerçekliği göremiyor gerçekliği çözümleyemiyor... kuruntular özlemler içinde sahte bir gerçeklik oluşturuyor insan, bilincin yarattığı gerçeklikte mücadele ediyor

Burdan şuraya geliyorum. Sivas.. Sivas'a. Sivas kırımına. Bu yıl Sivas'la ilgili bir toplantı yapıldı mı bilmiyorum. Çağrılmadım. Çağrılsaydım gitmeyecektim. Sahte gerçeklikte yaşayanlardan bıktım da ondan. Bir takım insanların salonlarda. meydanlarda hesap soracağız demeleri içimi bunaltıyor

İki yıldır çok söyledim... çok yazdım. "Yürüyüşe niçin gitmediniz" diye sorulduğu için bir kez daha yazıyorum. Herkes dikkatle okusun. Önce şu. Bir sorun nasıl... ne şekilde çözümlenir Sivas kırımında ilk düğüm nerde. İz sürmeye nerden başlamalı. Şimdi bunu söylüyorum. Soner Doğan yazıyor "Buruciye Medresesi'ne çok sonraları saldırılmaya çalışıldı ama polis gerekli müdahaleyi yaparak muhtemel bir olayı önledi. Buruciye'nin kapıları kapatılarak içeridekiler korundu ve dışarıdan saldırı önlendi. Daha sonra da medresenin içindekiler kalabalığın Kültür Merkezi önünde olduğu saatlerde boşaltıldı (**Yeni Şafak**. 4 Temmuz 1995)

Burada sözü edilen Buruciye'nin kapıları kapatılarak korunanlar biz.., **İnsancıl**'dan altı kişi Buruciye sarıldıkta içerideki görevliler standları bozmaya başladılar. "Standları bozmayın, akşama etkinlik var" dedikte bana "Etkinlikler iptal edildi" dendi. Oysa etkinlikler resmen üç saat sonra iptal edildi. Sivas kırımının düğümü burda. Buruciye'dekiler etkinliklerin iptal edileceğini nerden biliyorlardı. İz sürmeye tam buradan başlanmalı. Hukukçularla... gazetecilerle işe burdan başlanmalı. Soyut değil, somut hesap sorulacak kişilere bu izin üstünden ulaşılacak. Yoksa daha önceki kırımlarda neyle karşılaşmışsak Sivas kırımında da onla karşılaşırız. Sözgelimi kanlı 1 Mayıs... Hesap soracağız diye yıllar geçti... hesap sorulacak kişi kalmadı ortada.

Sivas'la ilgili her toplantıda bunu söyledim. Biliyorum, bıktılar Canlarını sıktım. Beni görünce "hesap soracağız" diyemiyorlardı. Bu yıl hiçbir toplantıya çağırmadılar Çağırsalardı da gitmeyecektim. Sonradan öğrendim. Toplanmışlar, "hesap soracağız" demişler Sonra dağılmışlar evlerine gitmişler

İşte buna gerçekliğin yitimi diyorum.

6 Temmuz Perşembe

Bu sabah gazeteleri aldıkta, daha çantama koymadan Cumhuriyet'in sağ başında şu haberi okudum. "Aziz Nesin öldü." Haberi okudukta tersim döndü. Hemen oracığa kaldırıma çöktüm. Gazete satıcısı bir koşu yanıma geldi. "Bir şey mi oldu beyim... taksi çağıralım mı" dedi. İki elimle istemez işareti yaptım.

Sonra bir süre yürüdüm.

11 Temmuz Salı

Daha Aziz Nesin'in acısı dinmeden... Mehmet Ali Aybar öldü. Mehmet Ali Aybar da bu ülkede düşünen.. düşündükleri doğrultusunda eyleme geçen insanın acısını... sıkıntısını yaşadı.

Türkiye halkının bir karakteri var En birinciliği kimseye bırakmıyor bırakmak istemiyor Sözgelimi bu günlerde en birinci... en iyi müslüman Aziz Nesin'e en çok söven, az sövene "Sen iyi müslüman değilsin demeye getiriyor. Tabii hiçbir çözüm getirmeden sisteme. laikliğe sövmek de müslümanlığın ölçüsü sayılıyor

Bu milim değişmeden solda da böyle. Ben solcuyum diyor ortaya çıkıyor önüne gelene sövüyor hakaret ediyor... böylece birinci sınıf solcu oluyor Hatırlıyorum. Bunlar bir zamanlar Aziz Nesin'e "Aziz Nesin-Sen ne nesin" diye bağırmışlardı. O toplantı da ben de vardım. Acıyla ayrılmıştım toplantıdan. O kişilerin kimileri, öldükten sonra övüp durdular Aziz Nesin'i. Sözgelimi, Aziz Nesin için yapılan toplantıya gitmedim. Onlardan birini görürsem midem kasılır tansiyonum yükselirdi çünkü.

Mehmet Ali Aybar'a geldikte... Daha 1970'lerde sosyalızmin sıkıntıları hissediliyordu. Ama bizler, bu sıkıntılara çözüm bulacak felsefi.. politik ideolojik birikimden yoksunduk. Sovyetler Birliğinde olup bitenlere bakıp acaba, böyle değil de şöyle olmalı mı diyordu kimileri. İşte bu noktada Mehmet Ali Aybar, güleryüzlü sosyalizm dedikte kıyamet koptu. O tarihte arkadaşlarla yapılan toplantılarda felsefi, ideolojik, politik bir tartışmanın gerektiğini savunmuştum ama kimseye dinletememiştim. Bugün sermayenin yanında yürüyen, o zamanın birinci sınıf sosyalistlerine göre Aybar en hafif deyişle revizyonistti. Burdan baktıkta bir revizyonisti dinlemenin hiçbir anlamı kalmıyordu. O gün Aybar'ı revizyonist diye suçlayanların bir kısmı bugün revizyonist bile değil.

Söylemek istediğim şu. **İnsancıl**'ın önceki sayılarında Doğan Ağrı beni eleştirmişti. Bu eleştiriyi son de-

rece önemsiyorum. Ağrı, beni "dönek. revizyonist. pasifist. urviyerist... anarşist" sıfatlarıyla suçlamadan eleştiriyordu.. marksizimde ulusallık sorununa çözüm arıyordu. Ne yazık, bugün bile kendine marksistim diyenlerin ciddi bir çoğunluğu, Doğan Ağrı düzeyinde değil.

Birikimsizliğin sövgüyle... hakaretle örüldüğü bir solculuk ancak insana zarar verir İktidara yürüyen bir lidermişçesine bizcileyın düşünmeyenleri korkutucu sıfatlarla suçlarsak... sindırirsek yanpiri kişiliğimizi doyurabiliriz. Yanpiri kişiliğimizle mutlu olurken çözüm yollarını tıkadığımız için Sovyetler Birliği yıkılıverir

Mehmet Ali Aybar öldü. Yarın bir gün övgüler başlar Onlar, birikimsizliğin cehaletinde bütün çözüm yollarını tıkayanlardır Onlar, Türkiye'de olup bitenlerden. bugünkü durumdan sorumludurlar.

17 Temmuz Pazartesi

Eski Kültür Bakanı Ercan Karakaş'ın giderayak yasallaştırdığı Telif Hakları Yasası'nı okuyorum. Kitap yayını, bundan böyle, noter. Maliye Bakanlığı. Kültür Bakanlığı üçgeninde. Kitap çıkarmadan önce bir yığın işlem gerekiyor Kültür Bakanlığından kitap için bandrol istenecek. Bakanlık 15 gün içinde bandrol verecekmiş. Bandrolsüz kitap yayını yasak. Bütün bu karmaşık işlemler bir yönetmenlikte düzenlenecekmiş

Yasanın genel doğrultusu şu. Kültür Bakanlığı istemezse kitap yayınlamak mümkün değil. Belki ben yanlış anlamışımdır diye Yazarlar Sendikası'ndan Yayıncılar Birliği'nden yetkilileri aradım. Bulamadım. Şimdi burda beni gülümseten bir noktayı söylemeliyim. Her gün şurda burda gördüğüm.. telefonla saniyede konuşabildiğim kişiler, yetkili olur olmaz kayboluyor Sözgelimi Ercan Karakaş. Her rastlamamızda "Merhaba Hocam" diyen Karakaş, yetkili olunca birdenbire kayboldu. Kaç kez aradım, bulamadım. Şimdiye kadar hiçbir konuda yetkili olamadım... olmadım. Düşünüyorum. Yetkili olsam ben de mi kaybolurum birden. Telif Hakları Yasası'nda danışacak birini bulamadım. Tam bu ara yetkisiz bir avukat geldi. O söyledi. hem de benim düşündüklerimden daha tatsız. Biz dergidekiler şaşkınlıktan birbirimize bakakaldık.

Yetkiliyken birdenbire ortadan kaybolan eski Kültür Bakanı Ercan Karakaş, **Cumhuriyet**'e yazdığı yazıda bu yapılanlarla "çağdaşlık" diyor Yine Karakaş'ın dediğine göre bu yasa değişikliğinin hazırlanmasına "Kültür, bilim, sanat dünyasının temsilcileri ve uzmanları da katılmış." Tabii bu temsilciler kimlerdir hele kültürün, bilimin, sanatın uzmanları kimlerdir bilemiyorum

Başımıza bir çorap örülüyor Ama bu çorabın nasıl bir çorap olduğunu tam anlamış değilim.

18 Temmuz Salı

Dün **Yeni Yüzyıl'da** Şiar Yalçın, yazısındaki dizgi hatalarından söz ediyordu. Yazıyı okurken yüreğim daraldı. **İnsancıl**'da beş yıldır bir türlü çözümleyemediğim bütün hayatım boyunca utandığım tek sorun bu. Hatasız bir dergi çıkarmak için neler yapılmadı. özel düzelticiler mi tutulmadı.. düzelticilere yalvar yakar mı olunmadı. Olmadı. **İnsancıl** her ay üzüntülü çıktı düzelti hatalarıyla. Bağırdım çağırdım. masaları yumrukladım.. ter ter tepindim. Olmadı "Önünüzde diz çöküyorum. Bu dünyada ne istiyorsanız, onu gerçekleştireceğim" dedim.. yalvardım. Olmadı. "Bakın" dedim "Beni öldürmek mı istiyorsunuz. İnanın, her düzelti hatasında utanıyorum. yüzüm kızarıyor tansıyonum yükseliyor burnum kanıyor gözlerim kararıyor." Olmadı.

Düzelti yapan arkadaşlar, ciddi bir sabırla. sarsılmaz... kırılmaz bir inatla düzelti hatalarına devam ettiler Sonunda Temmuz sayısını Haziran yazacak kadar hatada son derece zor bir başarıyı elde ettiler Güzel **İnsancıl**'ı dizgi hatasında hiçbir derginin ulaşamayacağı bir noktaya getirdiler Bunun görüldüğü gün arkadaşlarla bir toplantı yaptım. O toplantı da söylediklerimi yazıyorum, şimdi

İnsancıl, dizgi hataları yüzünden ağlıyor Kayıtsız şartsız söylüyorum. Bu dünyada hiç kimsenin **İnsancıl**'ı üzmesine izin vermem Işte burda söylüyorum. **İnsancıl**'ı üzen bunun faturasını milimine kadar ödeyecektir Bu konuda hiç kimsenın nokta kadar kuşkusu olmasın. Hiç kimse hesap hatası yapmasın Sizlere gelince. Sizlerin bu hataları bilerek yapmadığınızı biliyorum. Düzelti hatası, insan zekasına ihanettir İki cümlede bir hata yapmaya, insanı birikim açısından hakkımız. haddımız. yetkimiz yoktur Hıçbir zaman olmamıştır olmayacaktır

Şimdi dizgi hataları için yeni yöntemler arıyoruz Bunları uygulayacağız. **İnsancıl** üzülmeyecek. **İnsancıl** gülümseyecek.

Biz, **İnsancıl**'ı üzmemek zorundayız

20 Temmuz Perşembe

Türkiye halkı, bir aydınlanma devrimi yaşamadı bu yüzden bilinci bütünüyle dumura uğratılmış durumda. Işte bundan ötürü Türkiye'de, insanın hem toplumsal açıdan, hem bireysel açıdan özgürleşme sorunu yok.

Türkiye'de 70 yıldır baskı altında yaşadıklarını söyleyen islamcılara bakalım Ben, ıslamcıların yazdıklarını dikkatle okuyorum. Aşağı yukarı, her yazıya Türkiye'nin % 99'u müslüman" diye başlayan yazarlar, Türkiye'yi kendi inançları doğrultusunda bir hapishaneye çevirecekler Bunu zorla yapmayacaklar Türkiye halkının özgürleşme sorunu olmadığı için oyla yapacaklar Türkiye halkı oyla kendi hapishanesini kurabilir

Bu konuda ıslamcılara haksızlık yapmamak gerekir Şöyle 70 yıldır zaten hapishanede Türkiye insanı Bu yetmezmişçesine şımdı ıslamcıların ınşa ettiği yeni hapıshaneye girecek. Tabii Kürtler de bir başka yeni bir hapishene ınşa ediyorlar Kendilerine Kemalıst, Atatürkçü dıyenler de "Bizım hapishanemız daha güzel. aman öbür hapıshanelere gitmeyin" dıye çığrışıp duruyorlar

Şu bilinmeli. Türkiye'de aydınlanma devrimini ıslamcılar kemalıstler millıyetçi hareketler sosyal demokratlar liberallar kesinlikle başlatamaz. Çünkü ideolojileri uygun değil

Türkiye' de aydınlanma devrimini ancak marksistler başlatabilir Ama son derece tatsız bir durum. Türkiye'de marksistler bu konumda değil. Bır islamcı ya da bir kemalıst otorite bellediği bırının sözlerini hiç düşünmeden durmadan tekrar edebilir Onların düşünme sorunu olmayabilir böyle bir etkinliğe gereksinim duymayabilirler Kemalist, Atatürk böyle dedi der o kadar Ama bir marksıst Marx böyle dedi... Lenin böyle dedi deyip duramaz Marksist, düşünmesini öğrenmek. durmadan duşünmek zorundadır Bir marksist, insanı bütün sorunlara, çağının en ileri bilgileriyle çözüm bulmak. bu sorunları toplumsallaştırmak zorundadır

Edebiyattan bir örnek vereyim. Hem marksist yazarlık taslayacaksın hem de Refik Halid, Halit Ziya, hüseyin Rahmi, Yakup Kadri dendi mi alık alık bakacaksın. Böyle marksistlik olmaz. Tam burda şunu söylemem gerekiyor Her toplum birkimine göre ilerler Şöyle. Yakup Kadri, bizim romancımız. Panorama ile Ankara romanından sonra bu birikim romanımızda varken... bu toplumda Selim İleri... Adalet Ağaoğlu... Latife Tekin... hele hele Orhan Pamuk çıkmamalı. Çıktığına göre Türkiye romanında ciddi bir kırılma var. Marksist yazarlar, bu kırılmayı ciddi bir şekilde incelemek zorundadır. Burası önemli. Çünkü sistemin adamlarınca bu toplumun birikimi çarçur ediliyor... insan, birikimsiz bırakılıyor.

Türkiye'de her marksist, bütün işi gücü bırakıp kendini aydınlatmak zorunda. Bu birincisi.

İkinciye geldikte... Marksistler iktidar sorununa siyasal değil, toplumsal bakmalı. Özgürleşme sorunu olmayan bir toplumda siyasal iktidar mutlaka yeni bir hapishane inşa eder. Düşünmek gerekir. Anayasanın tek bir maddesi değiştirilmiyor. Toplumun kılı kıpırdamıyor.

Toplumsal iktidar dendikte... mutlaka bir gazete, her alanı kapsayacak dergiler... mutlaka bir televizyon kanalı... mutlaka bir üniversite... mutlaka ilkokuldan liseye kadar birçok okul... İnsanın kültürel gereksinmeleri için her alanda ciddi bir mücadele. resim... müzik... tiyatro... heykel... sinema... roman... öykü... şiir... felsefe... bilim. Kültür ürünlerinin dağıtımı için ciddi örgütler... Ancak bütün bunlardan sonra insanımızın dumura uğramış bilinci ışır... hem toplumsal, hem de bireysel açıdan örgütleşme sorunu başlar. İşte o zaman insanın dumura uğramış bilincinden rant yiyen... Türkiye insanının yaratıcılığını önleyen... hepimizi hergün üzen... acıtan bütün kişiler... bütün kurumlar yerlebir olur

Türkiye insanının ileri yürüyüşü durdurulmuştur. Türkiye madden manen çürümektedir. Bu çürümeyi ancak marksist bir tasarım önleyebilir. Ama marksistler, toplumun en uzağında tepkici bir topluluk durumda yaşıyorlar Tabii marksistler de sistemin karakterinden kopamıyor. Sistemin karakterinde birincilik önemlidir. Okulda en çalışkan olursan... üniversiteye girişte birinci olursan gazetelere geçersin. Birinci olmak karakterimiz. Sözgelimi, vatanı sevmekte en birinci olanlar var. Vatanı sevmekte en birinciyim diyorlar... En liberaller var İslamcılar da bunu tartışıyorlar İslamın da birincileri var Tabii marksistler de birincilik yarışması yapıyor.

Peki birincileri kim belirliyor. Hakem kurulu olsa kolay Yarışmacılara bakar "Sen vatanı sevmekte birincisin... müslümanlıkta sen değil, sen birinci oldun," der. Böyle bir kurul yok. O zaman kim belirliyor birinciliği... Kim olacak, kendi... "Ben birinciyim" diyen.

Marksistler, sistemin karakterini kendi bireyselliğinde yerle bir etmek zorunda.

24 Temmuz Pazartesi

Türkiye şöyle bir ülke. Adamın birisi, bir sabah kalkıyor... "Dur" diyor, "ben de bunu yaparım." Ne mi yapmaya karar veriyor Aklına ne gelirse... dergi çıkarıyor... parti kuruyor... gazete çıkarıyor... fuar açıyor. Ama bu işin nasıl olacağı konusunda bir tek gün düşünmüyor. İki gündür böyle biriyle uğraşıyoruz. Firmanın adı Rüzgar Ajans. Bu Rüzgar Ajans, Galatasaray Lisesi'nin bahçesinde kitap fuarı açmaya karar veriyor Bir hanım günlerce gidip geliyor sonunda bir sözleşme imzalıyor. Fuar ayın 22'sinde açılacak. Kitaplarımızı toparlıyoruz, sözleşmeye uygun bir şekilde Galatasaray Lisesine gidiyoruz. Kitap konacak bölümler hazır değil. Fuarın açılacağı gün... cumartesi günü sabah 8.00'de oradayız. Kitap konacak bölümler yine hazır değil.

Napmak gerekiyor. Ortalıkta ağzı sakızlı amerikan tipi kızlar erkekler dolaşıyor Kitap bölümü için masa... raf istiyoruz. Cak cak çikletli ağzıyla, bir eli belinde "Raf şu kadar dolar... masa şu kadar dolar halı bu kadar dolar..." Anlaşıyoruz. Yarım saat sonra bir başkası geliyor... başka rakamlar söylüyor. daha önce anlaştığımız yetkili değilmiş. Olup bitenleri yalnızca izliyorum, o ana kadar Sonra ayağa kalkıyorum, ağzı çikletli bir eli belinde amerikan nesepli çocuğa "Şu halini düzelt" diyorum. Ne varmış halinde. "Amerikan uşağı" diyorum... ortalık karışıyor. Adam kaçıyor Başka yetkililer geliyor... bir masa bulunuyor. Biz bölümü düzenlerken tam karşımızda canhıraş bir bağırtı "Ye beni... on kere ye beni." Noluyor demeye kalmadan tam yanımızdan bir başka canhıraş bağırtı. "Az yeme... çok ye beni." Meğerse bunlar FM radyolarıymış. Bunlar bir iki tane değil fuarın her yerinde mevzilenmişler "Ye beni... ye onu..." diye çağrışıp duruyorlar. Aman yaman demeye kalmadan kültür yozlaşmasının kimliksiz bıraktığı oğlanlar kızlar bir o yana bir bu yana kıvrılmaya başlamaz mı. Bu rezil gürültü de konuşmak mümkün değil... üstelik tepemizde güneş cayır cayır yanıyoruz. Bulunduğumuz yeri terkettik... bir ağacın altında oturuyoruz. Yayıncılar imza topluyor, bu işe son vermek için. Akşamı zor ettik... Ertesi gün durum düzelir diye yine fuardayız. Bu arada şunu da söyleyeyim. Bütün Galatasaray'ı ayağa kaldıran feryatları merak eden biri fuara girmiş kulaklarını tıkaya tıkaya dolanan kişi bize acımış bir iki kitap almış... bütün günün satışı 500.000 TL. Ertesi gün yine fuardayız. O kızlar... o oğlanlar çikletli görevliler istifa etmiş. Yine feryat figan "Ye beni... ordan ye" diye son sınırda bağıran kişiler. Öğleye kadar zor durduk. Ayhan... ben... Berrin, kitaplarımız toplama kararı aldık. Yazarlarımızın... şairlerimizin imza günlerini iptal ettik. Kitaplarımızı topladık... kapıya geldik. Çıkamazmışız. Neden. Kural böyleymiş. Bizi kapıdan çıkarmak istemeyen "Sertleşirseniz sertleşiriz" diyenlere şöyle dedim. "Bakın Türkiye'de beş on kişi bir araya geldikte karar alamaz... aldığı karar çokluktan. her kafadan bir ses çıkmasından ötürü uygulanmaz. Çokluğun kararsızlığı yüzünden başarısız olunur" Önümüzü kesenler şaşkın şaşkın beni dinliyordu Şöyle devam ettim. "Biraz sonra Berrin Hanım arabasını getirecek. Ayhan arkadaşımız kitapları arabaya koyacak. Sizlerin herhangi bir müdahalesine karşı ben tek başıma mücadele edeceğim. Kararım budur. Tek başıma hareket ettiğimde kararımı mutlaka uygularım. Sakın hesap hatası yapmayın. Çokluğunuza güvenmeyin."

Önümü kesenler "Peki efendim" deyip yol verdiler

Bütün bu olup bitenlere karşın Rüzgar Ajans için üzüldüğümü söylemeliyim. Cumartesi günü şunu önerdim. Anlaşılan siz bu işi beceremiyorsunuz. Bunu bize bırakın... yayıncılardan bir komite kuralım. Bir saate kalmaz burayı düzene koyarız." Kabul etmediler "Hayır. Biz yapacağız" dediler. "Yapamayacaksınız. Büyük zararınız olacak. Üzüleceksiniz." dedim.

Ben, paranın nasıl zor kazanıldığını bilen biriyim...

başarısızlık insanı nasıl üzer, bunu da bilirim. Başarısızlıklarda insanların nasıl dönüverdiğini yaşamışım. Kor ateşlerde yana kavrula geldim bu günlere. Daha işin başında başarısızlığa gideceğini görürüm.

Bütün uyarılarıma karşın fuar yöneticileri ayıkmadı. İş bu noktaya geldi. Bugün yayıncılar noterden protesto çekecek.

İşte iki gün bu tatsızlıkları yaşadım.

27 Temmuz Perşembe

Kabalcı Yayınevi beni kıskandırmaya devam ediyor. İki yeni kitap geldi Kabalcıdan. Biri Ömer Naci Soykan'ın **Kuram- Eylem Birliği olarak Sanat-Schelling Felsefesinde Bir Araştırma**. Öbürü, Hegel'in **Tarihte Akıl** adlı eserleri. (Türkçesi Önay Sözer)

Ömer Naci Soykan'ın eserini okudum. Önce şu. Eser son derece güzel... anlaşılır bir dille yazılmış. Bunun nedeni de şu. Ömer Naci, sorunu iyi kavramış... sorunu dillendirebilecek dili bulmuş. Böyle olmasaydı... Ömer Naci, Shchelling'i anlatacak dili bulmasaydı, bu eser, hiçbir biçimde anlaşılmazdı. Bunun örneği Oruç Aruobadır... ne yazarsa yazsın anlaşılmaz. çünkü Aruoba dilsizdir Ama o, bu dilsizlik sorununu hiçbir zaman kavrayamaz... anlaşılmazlığını yüksek düşünce gücüne bağlar Bencileyin sıradan insanlar yüksek düşünce gücümüz olmadığı için.. Oruç Aruoba'yı anlamaz.

Schelling'e geldikte... Ömer Naci söylüyor. "Schelling idealist bir filozoftur " Şimdi soru şu. Bu idealist filozofta biz neyi öğrenebiliriz. Yalın bir dille söylüyorum. Schelling'de biz bir sorunun dallı budaklı irdelenmesini öğreniriz... kılı kırk yaran bir incelemeyi. Marx, Alman idealizminin üç düşünürünün... Fichte, Schelling, Hegel... yarattığı böyle bir ortamda gelişiyor.

Burda önemli noktaya geliyorum. Alman idealizminde çelişme son derece önemli. Benim yaptığım araştırmaya göre bu çelişme sorunu, 1575-1634 yıllarında yaşayan Jacob Bochme'ye kadar gidiyor. Çocukluğu çobanlıkla geçen. sonra ayakkabıcı çırağı olan Bochme, dinsellikten kurtulamasa bile bir çelişmeler sorunu yaratıyor. İşte bu çelişmeler sorunu döne dolana Marks'ta doğru kanalı buluyor.

Çelişme sorunu için şöyle diyor Ömer Naci, "bu nokta, Schelling felsefesinin en kritik noktasıdır. Hem kendisi hem başkası olabilen bir özdeşlik anlayışı açıkça bir çelişmedir Ancak bu çelişmeye ihtiyaç vardır. Aksi takdirde mutlak özdeşlik, kilitlendiği bir özdeşlik durumundan kurtulamayacak, kendini açamayacaktır Ayrıca Schelling'de olsun, Hegel'de olsun, Marx ve marksistlerde olsun, bu çizgideki tüm "diyalektikçi"lerde böyle bir çelişme olumsuz değil, tersine olumlu bir şey olarak görülür. Sorunun en azından Schelling ve Hegel için dinsel temeli de vardır "

Şunu söylemeliyim. Önce Ömer Naci'nin bu eseri okunduktan sonra Marx'ın cehalete neden savaş açtığı daha iyi anlaşılıyor Schelling'in, Hegel'in yarattığı felsefi ortamda yetişen Marx, bu ortamdan edindiği birikimle bir tartışmada Weitting'e "Cehaletin hiçbir zaman hiç kimseye faydası olmamıştır." diye bağırır.

Şimdi burda bu idealist düşünürün roman için ne düşündüğünü anlatmak istiyorum. Schelling'e göre "Roman dünyanın en azından çağın bir aynası olmalıdır ve böylece kısmen mitolojiye dönüşmelidir " Mitoloji dendikte Schelling"e göre karanlık zamana ışık tutmak anlaşılmalı. Böylece roman, dünyanın en azından çağın aynası olarak... mitolojik yanıyla karanlığı aydınlatacak... karanlığa ışık tutacak.

Ben burda idealizmin çıkmazını görüyorum. Bu çıkmaz görüldüğü için günümüzde hiçbir burjuva idealist Schelling'in söylediğini yapamaz. Sözgelimi Selim İleri... Adalet Ağaoğlu... Orhan Pamuk. Neden yapamaz. Şu yalın nedenle... çağını yansıtan roman yazarsa.. karanlığa ışık tutarsa, o karanlığın oluşturucusunu... kendini görür. Diyelim, Selim İleri, her bir işin yozlaştığını söyleyen bu bay, kültür yozlaşmasını oluşturan... çağını yansıtan bir roman yazsa... karanlığa ışık tutsa, ışıkta, ciddi bir şaşkınlıkla kendine bakan kendini görür Onun için bu kişiler, yazdıkları her romanda karanlığı daha da karanlık yaparlar... dünya görüşlerinden ötürü gerçekçi olamazlar. Bunun için bu kişilerin oluşturduğu edebiyatın beli kırıktır Naparlarsa yapsınlar beli kırık bu edebiyat çürüyecektir...

Ömer Naci Soykan'a geldikte... Ömer Naci'nin bu incelemesiyle Schelling'de varoluşçuluğun kökünü gördüm... ayrıca modern'i ilk kez Schelling'in felsefe sorunu yaptığını öğrendim.

Yalapşalaplığın hepimizi sürüklemek istediği tırıllığa karşı bir direnme görüyorum Ömer Naci'nin bu güzel eserinde. Bunca tırılın insani birikimi inkar ettiği bu ülkede Ömer Naci, Schelling üstüne 382 sayfalık bir eser yaratıyor Vedat Çorlu yönetiminde **Kabalcı Yayınevi** bu eseri basıyor

İşte ben bu insanı seviyorum. İşte ben bu insanın güzel bir dünya kuracağına inanıyorum... kesinlikle. Şunu da söylemeliyim. Bu eseri alıp okumak da güzel dünyanın yaratımına katkıdır. Bu eserin yaratıcıları yalapşalap tırıllara karşı yalnız bırakılmamalı. Bu kitabı satın alırken gülümseyin... çünkü bu kitabı almakla yalap şalap tırıllara bir tokat atmış olacaksınız.

Sesin Duvarını Aşıyor Çığlık

mezartaşlarının, türbelerin
yakarılan sandukların mumlu göğünde
hışırdayan çınar görkemi
kur yapan iki güvercin
durmadan akan yeşil
tanıklığı serin avluların

hızla ilerliyor hızar
hızla iki terli gövde
sesin duvarını aşıyor çığlık
kökleri toprakta yaşayan
ölü bir gövde devriliyor zamana
yollarda göçer bir hüzün

Aydın ÖZTÜRK

Felsefe Semineri

I. Yer BULUNMAZ TİYATRO	KONULAR	II. Yer PROMETE KİTAPLIĞI
19 Ekim Perşembe saat 19.00'da başlayacak her hafta perşembe günleri olmak üzere 8 hafta devam edecektir.	**CENGİZ GÜNDOĞDU** **Düşünme Yöntemi** **Kavramlar** **Kavram Oluşturma** **Tümevarım** **Tümdengelim** **Dialektik Yöntem**	22 Ekim Pazar saat 15.00'de başlayacak her hafta pazar günleri olmak üzere 8 hafta devam edecektir.
14 Aralık Perşembe saat 19.00'da başlayacak her hafta perşembe günleri olmak üzere 8 hafta devam edecektir.	**CEMİL GÜZEY** **Dünya ve Gerçeklik** **Mantık Uzayı** **Anlamın Resim Kuramı** **Felsefede Ben Sorunu**	17 Aralık Pazar saat 15.00'de başlayacak her hafta pazar günleri olmak üzere 8 hafta devam edecektir.
8 Şubat Perşembe saat 19.00'da başlayacak her hafta perşembe günleri olmak üzere 4 hafta devam edecektir.	**KAAN ARSLANOĞLU** **Yanılmanın Gerçekliği** **Psikolojik ve Felsefi Açıdan Yanılma** **Kişilik ve Yanılma** **Estetik Yanılma**	18 Şubat Pazar saat 15.00'de başlayacak her hafta pazar günleri olmak üzere 4 hafta devam edecektir.
3 Mart Perşembe saat 19.00'da başlayacak her hafta perşembe günleri olmak üzere 4 hafta devam edecektir.	**AFŞAR TİMUÇİN** **Çağdaş Estetiğin Sorunları**	17 Mart Pazar saat 15.00'de başlayacak her hafta pazar günleri olmak üzere 4 hafta devam edecektir.
31 Mart Perşembe saat 19.00'da başlayacak her hafta perşembe günleri olmak üzere 4 hafta devam edecektir.	**KADİR YERCİ** **Bilim Yöntemi** **Tümdengelim** **Bilimde Model Kuramı** **Bilim Yöntemi Tartışmaları**	14 Nisan Pazar saat 15.00'de başlayacak her hafta pazar günleri olmak üzere 4 hafta devam edecektir.

- **Seminere giriş her hafta için 50.000.-TL dir. Katılım 25-30 kişi ile sınırlandırılmıştır.**
- **Katılımcıların seminere katılmak istedikleri yere başvurmaları gereklidir.**
- **Bulunmaz Tiyatro: Aznavur Pasajı 212/8 İstiklal Cad. Galatasaray Tel: 251 85 23**
- **Promete Kitaplığı: Muvakkithane Sok. No 39/3 Tel 537 53 92 (Mür. Gülçin Demir, Zeynep Özay)**

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi	
İnsana Gecikmeden Berrin TAŞ(Tükendi)	50.000.-TL.
İnsanın Ayak Sesleri Berrin TAŞ	50.000.-TL.
Seni Özledim Ayten MUTLU(Tükendi)	50.000.-TL.
Bir Ardıç Kuşuyum Ben Zerrin Taşpınar ŞAHİN(Tükendi)	50.000.-TL.
Ekmek Arası Umut İdris ATMACA(Tükendi)	50.000.-TL.
Pazar Resimleri Ali Ersin GÜNÇE	50.000.-TL.
Bir Gün Konuşur Rüzgâr Ali Ersin GÜNÇE(Tükendi)	50.000.-TL.
Cemreye Çağrı Cemile ÇAKIR	50.000.-TL.
Dinlenen Cadı Nihat ATEŞ	50.000.-TL.
Açık Gece Ömer BİLGE	50.000.-TL.
Öbür Yanı da Ateş Bozan YAMAN	50.000.-TL.
Gül Dikenini Öpünce Arif MADANOĞLU	50.000.-TL.
Saklı Süleyman Sırrı KAZDAL	75.000.-TL.
Havass'ın Sözleri Halid ÖZKUL	75.000.-TL.
Öykü Dizisi	
Arka Balkon Kezban ÖZBAY	50.000.-TL.
Uzaydan Gelen Kadın Fatma KETHÜDAOĞLU	50.000.-TL.
İnsan Eli D. Mehmet ŞEKEROĞLU	50.000.-TL.
Sengisemai Ölüm Lütfiye AYDIN(Tükendi)	50.000.-TL.
Roman Dizisi	
Proxima Centauri Ömer BAYTAŞ	80.000.-TL.
Çağrısız Hayalim Kaan ARSLANOĞLU	70.000.-TL.
Deneme-Eleştiri	
Rüzgar Cengiz GÜNDOĞDU(Tükendi)	60.000.-TL.
Ekmek Cengiz GÜNDOĞDU(Tükendi)	60.000.-TL.
İnsan Arayışı Sadık ALBAYRAK(Tükendi)	60.000.-TL.
Denemenin Kıyılarında Yusuf ÇOTUKSÖKEN	60.000.-TL.
Gerçekçi Düşünce-Gerçekçi Sanat Afşar TİMUÇİN(Tükendi)	60.000.-TL.
Yanılmanın Gerçekliği Kaan ARSLANOĞLU	100.000.-TL.
Eleştiri Cengiz GÜNDOĞDU	100.000.-TL.
Şiir Gündemi Sennur SEZER	75.000.-TL.
İnsancıl Dergisi: 1. Yıl Cildi (Tükendi)	600.000.-TL.
İnsancıl Dergisi: 2. Yıl Cildi	600.000.-TL.
İnsancıl Dergisi: 3. Yıl Cildi	600.000.-TL.
İnsancıl Dergisi: 4. Yıl Cildi	600.000.-TL.

Not: Posta masrafları nedeniyle ödemeli gönderilmez. İstenen kitabın bedeli banka veya postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra istenen kitabın adıyla birlikte makbuzun fotokopisi **İnsancıl** adresine gönderilmeli.